ALEXANDRE ZINOVIEV

ÇARKENT

Türkçesi: Aykut DERMAN

ÜMİT YAYINCILIK

ALEXANDRE ZINOVIEV • ÇARKENT

ÜMİT YAYINCILIK

ÇARKENT, Alexandre Zinoviev'in romanı. Çarpıcı bir roman. 1991 Eylülünde bir Rus kentinde, ÇARKENT'te bir kadın öldürülür. "Çarkent demokratik güçlerinin tartışılmaz önderi, perestroikanın en etkin savaşımcılarından", Brejnev'in en ateşli yandaşlarından olan kadın, tanınmış biridir. Kenti bir anda, bu cinayetle ilgili söylentiler kaplar. Tuğlayla başı ezilen kadını, kimin öldürdüğü araştırılırken, koskoca Sovyetler Birliği'nin dağılışının öyküsü anlatılır bir bakıma. Tüm insanlar, yöneticiler, aydınlar; toplumdaki çalkantılar, söylentiler, gerçekler, yalanlar, perestroika öncesi sonrası masaya yatırılır. Romanın başkişilerinden Çernov, bir nükleer araştırma merkezi yakınında doğan pek çok sakat insandan biridir. Kuşkular iki kolu da olmayan Çernov'da yoğunlaşmaktadır. Çernov ve arkadaşları eski ve yeni rejimi irdelerler iğneden ipliğe... Her saat, her dakika üzüntülere gömülerek... Dünün hızlı komünistlerinin toplu vaftizlerini; yer, orun, servet edinmek için nasıl kimlik değiştirdiklerini izlerler. Kent adları değişir heykeller, anıtlar yıkılırken milyonlarca göz seyircidir.
Bu ilginç romanı, Aykut DERMAN'ın özenli çevirisiyle sunuyoruz.

9 789757 362159

ISBN 975 - 7362- 15 - 8

KELEPİR

ISBN 975 - 7362- 15 - 8

Birinci Baskı/Eylül 1993
COŞKU DİZİSİ: 5

Dizgi ve Baskı:
ÜMİT YAYINCILIK Ltd.Şti.
Konur Sk.21/1
06640 Kızılay - Ankara
Tel : 419 38 27
Fax : 417 56 68

ALEXANDRE ZINOVIEV

ÇARKENT

Türkçesi:
AYKUT DERMAN

ÜMİT YAYINCILIK
Ankara-1993

Kapak: Tan ORAL

© Bu kitabın yayın hakkı Akçalı Telif Ajansı aracılığıyla ÜMİT YAYINCILIK tarafından satın alınmıştır.

Giriş

21 Eylül 1991'de, Rus kenti Çarkent'te (eski adıyla Partikent) bir kadın, bir cinayete kurban gitti. Kendi başına alındığında bu olayın hiçbir özelliği yoktu. Yaşamı böyle kötü bir sonla noktalanan insanların ilki değildi bu kadın, sonuncusu da olmayacaktı kuşkusuz. Kentin çevresinde birçok çalışma (yoluyla yeniden eğitme) kampı vardı. Mahkûmiyeti sona erenler ya da vaktinden önce salıverilenler, yaşam boyu bölgede oturup kimya fabrikasında ya da atom kompleksinde çalışmaya zorunlu tutulduklarından,bölgenin her yanında böylelerine rastlanıyordu. Kısacası, kent suçlularla dolup taşıyordu. Namuslu insanlara gelince, onlar da ötekilerden aşağı kalmıyorlardı. İşsiz güçsüz ve sarhoş, keyiflerine bakıyorlardı, öyleki bu tutumları, iflah olmaz sabıkalıların giderek insan hakları savunucusu militan havasına bürünmelerine yol açtı. İnsan hakları, tabii... aslında, haklarını boyuna ayaklar altına aldıkları,soyup soğana çevirdikleri insanların hakları... Hırsızlık, ırza geçme, kavga, saldırı ve cinayet, Çarkent çalışanlarının demokratik basınının yazdığı gibi, dayanışma içinde bir araya gelmiş bu güruhun günlük ekmeği haline gelmişti.

Kadının katillerini iki üç gün içinde bulup ortaya çıkarmak işten bile değildi; olay, olağandışı iki özellik göstermeseydi tabii. Birincisi, kadının, yörenin en üstdüzey yöneticisi, Rusya Cumhuriyeti başkanının bölgedeki temsilcisi ve de kentin valisi olmasıydı. Evdokya Timofeyevna Elkina'ya, Brejnev'in başta bulunduğu durgunluk döneminde, Stalinci düşüncelerinden dolayı Mao-Zedunka[1] adı takılmıştı; ne var ki perestroika geldiğinde bu düşüncelerinden bir anda vazgeçivermişti. İkincisi de, cinayetin

1) Dunka: Evdokya sözcüğünün, alay içeren küçültme şekli. (Metinde geçen notlar, tersi belirtilmedikçe, çevirmenlerin notlarıdır.)

19 Ağustosta Moskova'da gerçekleştirilen darbeden tam bir ay sonra meydana gelmiş olması ve "fesatçılarla" hesaplaşmanın o sıralarda en civcivli döneminde bulunulmasıydı. Bu iki nedenin bir araya gelmesi, görünüşte sıradan bir cinayetin, Kennedy'ye, Enver Sedat'a ve Rajiv Gandi'ye - bu sayılanlardan daha önemsiz kişilere yapılanlar bir yana - yapılan suikastleri bir anda gölgede bırakan nitelik kazanmasına yol açtı.

Mao-Zedunka, Çarkent'te tanınmış bir kişiydi. Cesedini evinin bahçesinde bulan emekli albay, onu hemen tanıdı ve akıl durduran bu haberi anında ailesiyle komşularına yetiştirdi. Cinayet haberi kente şimşek hızıyla yayıldı. Öyleki insanlar cinayet haberini, cinayetin kendisinden ayırmaya, nedenini anlamaya fırsat bulamadılar. Cesedin bulunmasının üstünden iki saat bile geçmemişti ki televizyon, "Çarkent demokratik güçlerinin tartışılmaz önderi ve perestroikanın en etkin savaşımcısının dramatik kaybını" halka bildiriyordu. Çarkentlileri, sonuçta sıradan olan bu cinayetten çok, olayın halka duyurulma biçimi ve hızı şaşkınlığa düşürdü. Stalin döneminde olsaydık, bu olay es geçilir ya da Mao-Zedunka'nın, halk düşmanlarının kurbanı olduğu ilan edilirdi. Herkes de ne olup bittiğini anlardı. Brejnev'in durgunluk dönemindeyse, olay, yine aynı şekilde es geçilir ya da bir hafta sonra, onun bir kaza sonucu yaşamını yitirdiği söylenirdi, ya da daha akla yatkın olarak, onun durup dururken aniden öldüğü söylenirdi. O durumda da olay açık seçik anlaşılırdı. Ne var ki bu olay, bütün çıplaklığıyla, pat diye, damdan düşercesine açıklanıvermişti! Ceset daha soğumamıştı ki, ortalık ayağa kaldırılıyordu, hem de ne sözlerle: "Trajik kayıp!" Çarkent'te birinin trajik biçimde ölmesi; böyle bir şey bölgede şimdiye kadar ne görülmüş, ne de işitilmişti. Komik biçimde dense, tamamdı: Bir Çarkentlinin ölümü her zaman kaba güldürü biçiminde alınabilirdi. Ama bir tragedya! Ne demek oluyordu bütün bunlar?

Soruşturmayı yürütenlerin başlangıçtaki varsayımı, cinayetin tek nedeninin hırsızlık olduğuydu. Kurban, Moskova'dan bir gece treniyle dönmüştü, elinde de içinde devlet mağazalarında bulunmayan giysilerle tıka basa dolu bir bavul vardı. Bir ihmal sonucu, kendisini garda karşılamaya kimse gelmemişti. Saldırganlar da bu durumdan yararlanmışlardı. Böylesine gösterişli ve yalnız bir kadını, elinde akılları çelecek büyüklükte bir bavulla görünce, içlerinden biri yanına yaklaşıp yardımcı olmayı önermişti; tabii kendini, ek iş olarak taksicilik yapan bir vatandaş gibi tanıtarak; perestroika dönemi başladığından beri ortalık bu tür işleri yapanlardan geçilmiyordu. Dolayısıyla kurban hiçbir kuşkuya kapılmamıştı. Valizi taşıyan adam, kurbanının önüne düşüp onu garın arkasındaki dar bir sokağa götürdü. Bu işi fırsat çıktıkça yapanların hepsi, devlet taksilerinin şoförleriyle kapışmamak için böyle davranıyorlardı. Dar sokakta, iki haydut kadının üstüne saldırdı. Biri, bağırmasını önlemek için ağzını bezle tıkadı. Öteki de kafasına tuğlayı indirdi. Benzeri başka olaylarla karşılaştırılacak olursa, hırsızlar kurbanlarını soymaktan başka bir şey düşünmemişlerdi. Ne var ki kadıncağızın kafası onların düşündüğü kadar kalın değildi, dolayısıyla da yediği darbe öldürücü oldu. Saldırganlar, işi fazla ileri götürdüklerinin farkına varıp kurbanlarını cinayet yerinden yaklaşık iki yüz metre uzağa sürükleye sürükleye götürdüler, sonra da o emekli albayın bahçesini çevreleyen bir buçuk metre yüksekliğindeki duvarın arkasına sallayıverdiler. Bu işi bir tek kişinin becermesine olanak yoktu: Kadın, yüz kilonun üstündeydi maşallah! Saldırganlar, cesetten kurtulmadan önce, üstünde dişe dokunur ne varsa almışlardı; parmağındaki alyansa, üstündeki dar giysiye varıncaya kadar. Zaten olay yerine ilk gelen görevli milis de bu durumu raporunda belirtmişti: "Kurban, sözcüğün tam anlamıyla tepeden tırnağa soyulmuştu."

Gazeteler, Mao-Zedunka'nın cinayet haberini baş sayfalarında verdiler. Fotoğrafında, aslında olduğundan yirmi yaş küçük, elli kilo kadar da zayıf görünüyordu. Ölüm haberinin altında, takım elbisesi içinde her zaman iki dirhem bir çekirdek görüntü veren bölge yöneticisinin imzası vardı; onunkinin üstünde de yüce Sovyet iktidarının temsilcilerinin imzaları; Sovyetler Birliği başkanı Gorbaçov'un ve Rusya Devlet Başkanı Yeltsin'inki dahil. Çarkent'in bağımsız gazetelerinden biri, perestroika yandaşlarının yalnızca ölüm ilanlarında bir araya geldikleri gözlemini şaka yollu aktardı.

Kısa yaşamöyküsüne bakılacak olursa, Mao-Zedunka, 1939'da bir köylü ailesinin çocuğu olarak dünyaya gelmişti. Bir tarım okulunda öğrenim görmüş, on beş yaşında da Komsomol'a girmişti. Bir sovhozda hayvan bakım uzmanı sanını kazandıktan sonra, yirmi üç yaşında partiye katılarak yönetim kadrosunda yer almış; önce, raykom adı verilen bölge komitesinin sekreteri olarak Komünist Gençlik Örgütünde görev yapmış, daha sonra parti içinde basamakları teker teker tırmanmaya başlamıştı: Raykomda bölüm şefi ve sekreteri, bölge komitesi obkomda eğitmen ve bölüm şefi, bölge sovyetinin temsilcisi, sonunda da kentin valisi. Aynı zamanda, kentin bölge sovyetlerinin, Rusya Yüce Sovyeti'nin milletvekili, bu arada SSCB halkının da milletvekili seçildi. Sosyalist Çalışma Kahramanı sanının, iki Lenin Nişanının, Kızıl Bayrak Çalışma Nişanıyla Ekim Devrimi Nişanının, bir şeref madalyasıyla daha birçok madalyanın da sahibiydi.

Yönetim Kadrosunda Dolaşan Söylentiler ve Panik

Ortalıkta birtakım söylentiler dolaşmaya başladı. Kimileri Mao-Zedunka'nın, başarısızlıkla sonuçlanan darbe girişiminin öcünü almak için "haklandığını" ileri sürüyordu. Başkalarıysa

onun, yönetim içinde kendilerini Siyonizme ve uluslararası mason örgütlerine satmış bütün perestroika yanlılarını atalarının yanına göndermekle tehdit eden milliyetçiler tarafından öldürüldüğünü iddia ediyordu. Bu masonların kim olduklarını da kesin olarak kimse bilmiyordu, dolayısıyla bu basit söylenti, özellikle yüksek çevreleri tedirgin etti. Çarkent yöneticilerini neden cinayetin kendisinin değil de,ortada dolaşan söylentilerin paniğe düşürdüğü konusuysa, söylentilerin Sovyet toplumu içindeki işleviyle açıklanabilir.

Sözlükler, söylenti sözcüğünü, doğrulanmamış bilgi olarak tanımlar. Oysa bu tanım çoktan aşılmıştır. Sovyetler Birliği toplumunda ağızdan ağza dolaşan, bugünle ve geçmişle ilgili söylentilerin hepsi kuşku duyulmayacak ölçüde doğrudur. Gelecekle ilgili olanlarsa, günün birinde mutlaka doğru çıkar. Sovyet toplumu bu olguyu o kadar kanıksamıştır ki, ortalıkta dolaşan söylentiler gerçekleştiğinde kimse şaşırmaz. Sovyet toplumunda, "söylendiğine göre" girizgâhı, doğru bilgilerin yayılma aracıdır. İnsanlar, herhangi bir söylentinin onaylanması ya da doğrulanması peşinde koşmazlar hiç. Bu söylentiyi bir başka görüş açısından ele alırlar. Onu yalnızca bilginin yayılma aracı olarak değil, kamuoyu oluşturulmasının bir öğesi, nesnel olayların bir çeşit ortaklaşa yorumu ya da kalabalıkların heyecanlarının ya da psikolojik tepkilerinin ifadesi olarak da görürler. Bu nedenle, komünist-kolektivist toplumda dolaşan söylentiler, medyaların gelişmesine bağlı olarak hiçbir zaman azalma eğilimi göstermez. Tam tersine, söylentilerin artmasını körükler. Her toplumda rastlanan sıradan "söylendiğine göre" lere bizim toplumumuzda bir de kendine özgü komünist işlevler eklenir. Bunlar, ortak bilinç, yaratıcılık ve davranış biçimlerine dönüşür. Bireylerin ortaya koyduğu ortaklaşa çaba, gerçeğin hedeflenen yönde biçim değiştirmesine, böylelikle de gelecekteki olayları etkilemesine yol açar.

Çoğu durumda, söylentiler gerçeklerin gözlenmesi sonucu ortaya çıkar. Eski bir atasözü olan "Ateş yanmayan yerden duman çıkmaz" sözü böylece, "Dumansız ateş olmaz" sözüyle tersinden tamamlanıverir. Bu iki söz birlikte bir belitin gücüne sahip olur. Sovyet yaşamında olup biten olaylar, çok yöne çekilebilirlikleri olmasa da söylentileri bünyelerinde barındırırlar. Kitle bilincinin en önemli ifade biçimi niteliğini kazandıklarından, görünürde temelsiz bile olsalar, ortaya çıkarılmamalarına olanak yoktur; öyleki herhangi bir durum, açık seçikliği ölçüsünden çok, söylentinin doğmasına neden olur. Glasnost bile ortak bilinçte yerleşmiş dedikodularla başa çıkamamıştır. O dönemde insanlar dedikodulara, gazete haberlerinden daha çok inanıyorlardı. Dahası, bu dedikoduların doğmasında etkinlikle rol alıyorlardı; bunların medyaların anlattıkları üstünde pek az etkisi olduğunu görmelerine karşın.

Söylentilere temel oluşturan olaylar, toplumun o sıradaki ruh durumuna bağlı olarak seçilir, algılanır ve yorumlanır. Söz konusu ruh durumundan haberiniz varsa, yakında ortalıkta dolaşmaya başlayacak söylentileri pratik olarak önceden kestirebilirsiniz. Bu söylentiler, ortaya çıkarıldıktan sonra da kendi hesaplarına bireyleri etkiler, içlerinde uyanan öfkeyi ortak öfkeye dönüştürür, onların bilinçlerini belirli bir yöne yöneltir. Bu, yaşamlarında karşılaştıkları bazı olayların yorumlanması ve bunlara verilmesi gereken tepki konusunda bireylerde kendiliğinden, bilinçsizce oluşan bir uzlaşma biçimidir. Söylentiler aslında, kitlenin kendisini ilgilendiren olayların anlamını kavramasını sağlayan ilk billurlaşmayı oluşturur.

Çarkent yönetimi, söylentilerin gücünü çok iyi biliyordu, dolayısıyla da Mao-Zedunka'nın öldürülmesiyle ilgili söylentilerin, salgın halini, terörün bir işareti gibi kabul etti. Bu salgın daha şimdiden batı dünyasını kuşatmıştı. Ya Rusya'ya da bulaşırsa? Kendi tarihimizde, neredeyse her gün önemli devlet

adamlarından birinin öldürüldüğü dönemler yaşanmamış mıydı? Hatta işi, çarı öldürmeye kadar vardırmışlardı! Bugünkü Rusya bu hastalığa bulaşacak olursa, hiç kuşkusuz bu konuda batıyı kat kat geçerdi.

Çok yakın bir tarihte, devrim öncesindeki adını - Nijni Novgorod - yeniden almış olan Gorki kentinde on yedi yaşında bir delikanlı, kentin parti binasına bir molotof kokteyli attı. Partiyi suç örgütü gibi gösteren birçok yazı okumuş, birçok söylev dinlemişti. Yaptığı hareket, kendisine göre, bir protestoydu. Basın, olayı sevimli bir davranışmış gibi sundu. Delikanlıyı suçlayan falan yoktu. Gerçekleştirdiği eylem, Stalinciliğin ve Brejnevciliğin işlemiş oldukları cinayetlerle karşılaştırılarak çözümleniyordu.

Teğmen İlin[2] salıverildi. Hakkında yazılar yazıldı, kendisiyle görüşmeler yapıldı. Tabii bu yazılarda araya terörizmi lanetleyen cümleler de serpiştirildi, ne var ki bunlar formalite icabı kullanılan sözlerdi. Hareketin yanında bulunulduğunu sezdiren hava daha ağır basıyor, iletilmesi düşünülen mesaj anlaşılabiliyordu: Stalincilere, Brejnevcilere, tutuculara ve partideki aparaçik'lere vur! Bu yüreklendirmenin sonuçları, kısa süre içinde görülmeye başlandı. Kentin parti komitesi gorkomun sekreterlerinden birinin evi ve obkom sekreterinin daçası, ideolojik gerekçeyle soyulup tahrip edildi ve bu soygun olayları gerçekten de ideolojik savaşım biçimi olarak sunuldu. Obkomun birinci sekreteri Krutov'un oğlu öldürülmekle tehdit edildi. Adam, oğlunu bu haydutlardan koruyabilmek için özel korumalar görevlendirmek zorunda kaldı; ne var ki korumalar da aynı güruhun adamlarıydı. Kenti, ideolojik terörizm kisvesine bürünmüş bir haydutluk dalgası kapladı.

---

2) Teğmen İlin, Leonid Brejnev'e karşı 1969'da başarısız bir suikast girişiminde bununan kişidir. Kremlin'e girmek üzere arabalar yavaşladığında, kortejin üstüne birkaç el ateş etmişti.

Bu duruma yavaş yavaş bir başka kaygı daha eklendi. Mademki eski iktidar sisteminin sorumluları ("tutucular") ezilmiş, perestroika da büyük ölçüde düş kırıklığı yaratmıştı, perestroika yanlıları da terörizme kurban gidebilirlerdi. Aleksandır Şmonov'un, 7 Kasım 1990'da Gorbaçov'a karşı giriştiği suikast, bunun çok inandırıcı bir kanıtıydı.[3] Gazeteler, Şmonov'un suikast girişiminin, ortaya çıkan genel düş kırıklığının sonucu olduğunu yazıyorlardı, ama bu hoşnutsuzluğun hangi yandan geldiği konusuna hiçbir açıklık getirmiyorlardı: Köktenciler cephesinden mi, yoksa tutuculardan mı?

Şimdiyse, Moskova'daki "darbe" girişiminin başarısızlığa uğramasından ve parti etkinliklerinin yasaklanmasından sonra, bu kez ülkenin yeni efendileri olan reformcular, demokratlar, köktenciler, iktidarın yeni yapılarının yöneticileri ve özel girişimciler, terörizmin olası kurbanları haline geliyorlardı. Mao-Zedunka'nın öldürülmesi, ya perestroika karşıtı şiddetin boşalmasından başka bir şey değilse?

Gazeteler ve televizyon, Mao-Zedunka'nın sıradan bir tuğlayla değil, kendi buyruğu üzerine dinamitlenmiş olan Lenin Anıtından kopmuş bir moloz parçasıyla öldürüldüğü haberini verdiler. Buysa, ortalıkta dolaşan ve cinayetin "Eski Tüfekler"in işi olduğunu - partinin kodaman üyelerine bu ad veriliyordu - ileri süren söylentileri doğrular nitelikteydi. Ertesi gün, bir yalanlama yayımlandı, ama buna kulak asan olmadı.

---

3) Şmonov, Devrim'in yetmiş üçüncü yıl kutlamalarında, Kızıl Meydan'daki Lenin Mozolesi'nin üstündeki tribünde töreni izlemekte olan Gorbaçov'a tüfekle ateş etme girişiminde bulundu. Ve KGB ajanları tarafından anında çembere alındı. Bu olay üzerine bunun, rejimi sertleştirme amacıyla yapılmış bir provokasyon olduğu varsayımı ortalıkta dolaşmaya başladı.

Perestroika ve Suç Eğilimi

Perestroikayı bir sayfasında göklere çıkaran, bir başka sayfasındaysa hiç çekinmeden yerin dibine batıran Çarkent Postası adlı gazete, o sıralarda gözde bir gazeteci olan Ladlene Korovin'in bir yazısını yayımladı. O günlerin karmaşasını açık seçik aktardığı için o yazıyı buraya bütünüyle alıyoruz.

"Perestroikanın başlamasıyla birlikte, Çarkent'i, o zamana kadar duyulmamış işitilmemiş bir suç dalgası sardı. Bu arada devletin güvenlik organları ve milis kuvvetleri de suçlulara karşı yürüttükleri savaşı fiilen durdurdular: Tutuculukla, Brejnevcilikle ve Stalincilikle suçlanmaktan korkuyorlardı. Çarkentliler, bir önceki yılın aralık ayında meydana gelen korkunç katliamın yarattığı şoktan henüz kurtulamamışlardı.

Novye Lipki semti sakinlerinden olan ve kimya kombinasında işçi olarak çalışan Petuhov, iş arkadaşlarından birini, karısını ve iki çocuğunu öldürdü. Kendisinden daha kısmetli olduğunu düşündüğü (acaba hangi konuda?!) arkadaşı Kuroçkin'i kıskanan Petuhov, onun evine gitti ve bir iki laf ettikten sonra elindeki demir çubuğu kafasına indirerek ölümcül bir yara almasına neden oldu. Kurbanın çocukları, on yaşında bir kız ve on iki yaşında bir oğlan, gürültüyü duyarak olay yerine koştular. Katil onları da aynı şekilde öldürdü. Sonra, kurbanlarının eşyalarını büyük bir torbaya doldurmaya başladı. Duvardaki halıyı indirdi, yerde serili olanı da rulo yaparak, toparladığı ganimetleri evine götürdü. Karısına ve komşularına bütün bunları bitpazarından yok pahasına satın aldığını söyledi. Daha sonra, geriye kalanları toparlamak için cinayet yerine yeniden döndü; tam o sırada kurbanın karısı işinden dönüyordu. Kadına önce tecavüz etti, sonra öldürdü. Ertesi

gün, kitapları ve tabak çanak cinsinden ne varsa toparlayıp götürmek için yine geldi. Daha ertesi gün ise mobilyaları ve kalan birkaç şeyi götürmek üzere kamyonla geldi. Komşular, ancak bundan sonra durumu milise bildirdiler. Bu şikâyet üzerine yetkililer suçluyu tutukladılar, ama gönülsüzce. Katil tutuklandığı sırada, Kuroçkin'i, Gorbaçov'a atıp tuttuğu ve perestroika aleyhine etkin propaganda yaptığı için öldürdüğünü söyledi. Tutuklamayı yapan memurlara da, liberal dergilere - Moskova Haberleri ve Ogoniok -Çarkent milisinin Stalinci yöntemler kullandığını ihbar edeceğini söyleyerek gözdağı verdi. Adamlarda şaşkınlık attı, çünkü daha bir gün önce, Lenin heykelinin kaidesine uygunsuz sözler yazmaya kalkan sarhoş bir adamı azarlamışlardı. Adam, meydanın ortasında bağırıp çağırıyor, bundan böyle canı nereye isterse oraya istediği uygunsuz sözü yazabileceğini söylüyordu; değil mi ki sansür kaldırılmıştı! Ve katil Petuhov salıverildi! Okurlar bu öykünün gerisini anımsarlar kuşkusuz: Katil, daha sonra yeniden tutuklandı... Amaç, kurbanın arkadaşlarının ve Kuroçkin'in yakınlarının adaleti kendi elleriyle yerine getirmekle tehdit ettikleri katilin can güvenliğini sağlamaktı. Söylenecek hiçbir şey yok: İşte size demokrasi!

Bugün ise, bir cinayet daha işlenmişti; hem de tam bir Sovyet vatandaşına yakışan biçimde; ateşli silah kullanılmaksızın, kan dökülmeksizin, yalnızca tuğla darbesiyle. Çarkent'te uygulanan bu cinayet tarzının, kentte ateşli silah sağlanmanın olanaksızlığından kaynaklandığı falan sanılmasın. Perestroika başladığından beri, üç beş kuruş karşılığında istediğiniz silaha sahip olabilirsiniz; düello tabancasından, havan topuna, bazukaya kadar. Hele Amerikan sigarasıyla ödeme yapacak olursanız, balistik füze, zırhlı araç bile satın alabilirsiniz. Bu tarzın gerçek

mantığı, Rusların ulusal karakterinde yatmaktadır. Bir ateşli silah bakım ister, temizlik ister. Bu yetmiyormuş gibi, bir de onu çok iyi saklamak zorunda kalırsınız; milisten ya da KGB'den falan değil, kendi dostlarınızdan: Bir an gaflete düşecek olsanız, silahınızı anında aşırıverirler; hem de karşılığında votka alıp kafayı çekmek için yaparlar bunu. Üstelik, sahip olduğunuz silah hakkında bilgi edinmeniz gerekir. Gerektiğinde kullanabilmek içinse, atış talimi yapmak. Hayır, bu işler bize göre değil. Tuğla çok daha kullanışlı. Her yerde elinizin altında bulunabilir, ayrıca kendiliğinden ateş alıp başınıza iş açma tehlikesi de yoktur. Tuğla, hedefini de ıskalamaz; hangi durumda, hangi koşulda olursanız olun. Papa'ya ateş eden Türk, tuğla kullanmış olsaydı, Polonyalı Wojtyla bugün çoktan melekler katına yükselmiş olurdu. Kim bilir, belki de Polonya bile bugün bizim dost çizmelerimiz altında hâlâ ezilmekte olmazdı. Ve şu Teğmen İlin, Rus geleneğine sadık kalmış olsaydı, Brejnev, 1969'da, kafatası içeri göçmüş olarak Kremlin'in duvarları dibine gömülmüş olurdu. Perestroikaya falan da gereksinim duymazdık.

Russever vatandaşlarının öfkeyle ayağa kalktıklarını şimdiden görür gibi oluyorum: Yazar bizi, Rusları, batıyla aramızda bir türlü kapanmayan o açığın getirdiği sonuçlara teslim ediyor. Bizlerin de sıradan, ilkel bir tuğla yerine, daha modern araçlarla katledilmeye hakkımız var, diyorlardır.Tamamen haklısınız sevgili vatandaşlarım. Öbür dünyaya, batı kültürünün çok ileri, çok karmaşık ürünleriyle postalanmayı fazlasıyla hak ediyoruz biz de. Susturucu takılmış tabancalarla; parmağınızla bir düğmeye dokunduğunuzda şak diye çıkan sustalılarla. Sizleri yüzyıllık bir geri kalmışlığa teslim etmiyorum. İstesem de bunu yapamam zaten. Ben bunun tam tersini öngörüyorum. Ma-

demki perestroika sayesinde tuğlalar bile teker teker tükeniyor, bizim katillerimiz de ister istemez, sonunda özgürlüğe kavuşan kendi vatandaşlarını yağmalama, sakatlama ve öldürme konularında dünyanın ulaştığı kültür düzeyini yakalamak zorunda kalacaklardır. Ne demişler? Hamama giren terler.

Altı yılı aşkın bir süredir perestroika suçluluk konusunda ne gibi yenilikler getirdi? Bendeniz konunun uzmanı olmadığım için sözü, Çarkent'in soruşturma komisyonu başkanı yoldaş Kriyukov'a bırakıyorum.

- Perestroikanın suçların artmasına katkıda bulunduğu kesin, diye açıklıyordu Kriyukov yoldaş. Cinayetlerin ve diğer suçların sayısı, iki katını aştı. Aydınlatılan olayların sayısındaysa, oranı bunun tam tersi : Durgunluk yıllarına oranla yarı yarıya düştü.

- Bunu neyle açıklıyorsunuz? Soruşturmaları yürüten insanların niteliğinde bir düşüşün varlığıyla mı?

- Hayır.

- Öyleyse, hangi nedenle?

- Size bir örnek vereyim. Soylular Caddesindeki (eski adıyla Lenin Caddesi) giyim mağazasını biliyor musunuz? İşte o mağazanın gelecek hafta soyulacağına bahse girerim. Bu işi kimin yapacağını, nasıl yapacağını şimdiden biliyoruz. Oradan çalınacak malların nerelerde satılacağını da biliyoruz.

- Nerede?

- Tabii ki özel mağazalarda. Gelin görün ki, bu yağmacıları engellememiz olanaksız.

- Neden? Şu anda perestroika dönemini yaşamıyor muyuz? Peki, ya glasnost?

- Nedeni de bunlar zaten. Yağmacıların arkasında ülkenin en iyi avukatları var. Perestroikacı basın da onları

tutuyor, çünkü yedikleri halkın, pazar ekonomisine geçişe katkıda bulunacağını düşünüyor.

- Peki, ya işlenen suçların düzeyi? Durgunluk dönemine oranla o konuda bir yükselme oldu mu?

- Hayır. Çok daha hayasızca, açık açık, ilkellikle davranılıyor. Devlet yönetimi dahil, öteki işler ne kadar kötü yapılıyorsa, suçlar da aynen öyle işleniyor. Bu konuda batının çok uzağındayız. Orada işlenen suçlarda ekonomik başarı çok daha yüksek, ayrıca, suçun işleniş biçimi de çok daha nitelikli. Kim ne derse desin, batı, her zaman batı."

Soruşturma

Milisler, Mao-Zedunka'nın katillerini bulmakta gecikmedi. Bunlar, önceden salıverilerek Atom'da çalışmaya zorunlu kılınan tutuklulardandı; bu işi onların yaptığından da zaten kimsenin kuşkusu yoktu. Katillerin kurşuna dizilerek idam edilme olasılığı vardı. Paçalarını kurtarmak için, bu işi yapmaya kendilerini "gizli tutucuların" zorladığını ileri sürdüler; bunlar Gobaçov'u, Yeltsin'i ve bütün öteki perestroikacıları alçaklıkla suçlayıp defterlerinin dürülmesi gerektiğini söylüyorlardı. Bu konuda ilk adı geçen kurban, tabii ki Mao-Zedunka'ydı. Yaptığı densizlikleri hasır altı etmek olanaksızdı. Tutucuların ilericilere karşı giriştikleri bu komplo hakkında çıkarılan söylentiler, geriye kalan her şeyi arka plana itti. Gazeteler de ortalığa egemen genel havaya uyarak, Mao-Zedunka cinayetinin hangi koşullarda işlendiğini anlatan "gerçek" öyküler yayımladılar. Moskova'ya, bir bölge yöneticileri toplantısına katılmak için gitmişti. Treni yeğlemişti, çünkü uçak yolculuğuna katlanamıyordu. Art niyetli, kötü dilli kimselerse, onun uçak yolculuğunu sevmemesini bir başka nedene bağlıyorlardı: Poposunu uçak koltuklarına sığdıramıyordu. Moskova'dan dönüşte, özel şoförünün ihmali yüzünden, kendisini karşılamak için gara kimse gitmemişti. Şoför

efendi, kendisine "yan gelir" sağlamak için yaptığı bir sefer sırasında, müşterisiyle birlikte kafayı çekmiş, sonra da arabayla bir hendeğe girmişti. Ortalık varsayımdan geçilmiyordu: "Kaza", kaza falan değildi, önceden tasarlanmıştı, şoför o sırada, kendisine verilen uyuşturucunun etkisindeydi; müşteri, ortadan kaybolmadan önce onu uyuşturmuştu... Basın, bölge yöneticisinin ölümüyle ilgili olasılıkların hepsini yayımladı. Biri dışında hepsini; bunun sıradan bir cinayet olduğunu, hırsızlıktan başka bir şeyi amaçlamadığını ileri süren varsayım dışında. Ortalığı saran çılgınlık kumkuması içinde, sağduyulu davranmak herkese anormal geliyordu.

Moskova, Çarkent'e bir soruşturma komisyonu yolladı. Bu komisyon, Milletvekili Riabov, Sorgu Yargıcı Sokolov ve Psikiyatr Vorobiov'dan oluşuyordu

Özel Komisyon

Riabov, kariyerine Moskova'daki ABD Enstitüsünde başlamış, orada üçüncü dönem tez çalışmasını tamamlamıştı. Buradan KGB'nin ideolojik bölümüne geçti. Kısa sürede, mantıklı bir insan olarak ün saldı ve rejim karşıtı hareketle savaşımda Andropov'un[4] baş yardımcısı haline geldi. Andropov, parti genel sekreterliğine getirildiğinde, Riabov, devlet doktorası yapmak üzere yeniden ABD Enstitüsüne döndü. Bu arada, Bilimler Akademisinin temsilci üyeliğini de kaparak batıya düzenli olarak gidip gelmeye başladı. Bu yolculukların nedeni herkesçe biliniyordu: Birtakım "işler" çeviriyordu. Örneğin, batıdaki gizli servislerle temas ediyor, İsviçre, Alman ve Amerikan bankalarında hesaplar açıyordu. Gorbaçov iktidara gelince, Riabov

4) Yuri Andropov, Kasım 1982'den, Şubat 1984'e kadar parti genel sekreteriydi;1967'den, 1982'ye kadar KGB'yi yönetti ve rejim karşıtlarına karşı yürüttüğü savaşımla ün kazandı.

hiç vakit yitirmeksizin perestroikanın ateşli taraftarlarından biri haline geliverdi. Bütün perestroikacılar gibi, o da kendini Brejnevciliğin kurbanı gibi gösterdi. Söylediklerine bakılırsa olursa, Brejnevciler ona iki büyük "haksızlık" yapmışlardı: Bilimler Akademisine yaptığı ilk üyelik başvurusunu geri çevirmişler, Washington büyükelçiliğine adaylığını da kabul etmemişlerdi. Demokrasinin gözüpek savunucusu Riabov, Sovyet halkının milletvekili seçildi ve Gobaçov'un danışmanlığına getirildi. Zamanının büyük bölümünü yurtdışında geçiriyordu. Zaman zaman Moskova'ya dönüyor, batıdan satın aldığı değerli eşyaları getiriyordu; orada bulunduğu sırada yaşamın batıda harika, SSCB'deyse yürekler acısı olduğunu ileri süren dizi yazılar kaleme alıyordu. Yönetim çevrelerinin içinde bulunduğu havayı kokluyor, batıya döndüğünde de, SSCB'de durumun kötü, batıdaysa kayda değer ölçüde iyi olduğunu belirten yazılar yayımlıyordu. Riabov zaman zaman, kendisinin "batının SSCB'deki beşinci kolu" olduğunu şaka yollu kabulleniyordu. Onun yüksek çevrelerde göz yumulan bu bozguncu ve Sovyet karşıtı düşüncelerini destekleyen yakınları, bu şakayı gereğinden fazla ciddiye alıyordu. Onlar da kendi hesaplarına, batıdaki bankalarda açılmış hesapların, dünyanın çeşitli eğlence merkezlerinde yaşayacakları dolce vitanın düşlerini kuruyorlardı. Aslında, çektikleri bunca acıdan sonra, bunu hak etmiyorlar da değildi hani!

Riabov'u kıskananlar işte bu yüzden ona kötü bir oyun oynadılar. Elkina cinayeti gibi dikenli bir durumun dikenlerini, ancak Riabov gibi yüksek entelektüel düzeye erişmiş bir kişinin temizleyebileceğini öne sürerek onun Çarkent'e gönderilmesini teklif ettiler. Ve Riabov, "Sovyet İmparatorluğu"nun günümüzdeki parçalanma süreci hakkında vereceği konferans için güneşli Nice kentine uçacağı yerde, pis, gri ve kötü kokan Çarkent'e hareket etmek zorunda kaldı.

Pratik görüşlü, içinde bulunduğu her durumdan çıkar sağlamayı bilen biri olarak Riabov, zaman yitirmemeye karar verdi. Daha Moskova'dan ayrılmadan, terörizmin SSCB'de yeniden yayılmaya başladığını, bu durumun batıda sansasyon yaratacağını işleyen bir yazıyı kafasında tasarlamaya başlamıştı bile. O zamana kadar kaleme aldığı "cüretli" yazıların (bu yazılar batı basınında böyle nitelendiriliyordu) kazandırdığı çeşitli ödüllere şimdi bir de öncekilerden çok daha değerli, "en yetkin politik inceleme" ödülü eklenecekti. Oralarda kilit noktalarında bulunan bazı insanlar bunu, onun kulağına fısıldamışlardı. Yeter ki o, Sovyet İmparatorluğunun yıkılması, Rusya'nın batılılaştırılması gerektiği konusundaki vaazlarını sürdüredursun.

Sokolov ve Vorobiov, Brejnev döneminde, ayrılıkçı çevrelerin gözünde kötü bir ün kazanmışlardı. Ama perestroika yıllarında bunun rahatsızlığını çekmediler. Tersine, ayrılıkçılara karşı uygulanan Stalinci ve Brejnevci katı adaleti sergileyen yazılar yazmaya başladılar, böylelikle de adalet ve demokrasi havarisi ününü kazandılar. Kazandıkları bu ün de onların, Çarkent'in "yönetim organları"na yardımcı olmak üzere seçilmelerine yol açtı. Bu iki Moskovalı uçakta, perestroikacı düşünceyi niteleyen o açık kinizm içinde terörizmi tartışmaya başladılar.

"Çarkent'teki bu cinayet bir terör eylemi mi sizce?" diye sordu Vorobiov, Sokolov'a.

"Tamamıyla," dedi Sokolov. "Özellikle de içinde yaşadığımız şu günde. Şmonov'un Gorbaçov'a karşı yaptığı suikast girişimini anımsayın."

"Durum nazik. Bugün, böyle bir girişimi gerektiği şekilde mahkûm etme olanağı bile yok. Ne dersiniz?"

"Bu tür eylemlerin çözümünde bugün karşılaşılan zorluk şundan ileri geliyor: Bugün, hukuk, ahlak ve tarih gibi farklı alanlara giren değerlendirmeler kasten birbirine karıştırılıyor."

"Ve de tıp alanına."

"Gerçekten de öyle. Bu durumun kafalarda ne gibi karışıklıklara yol açtığını bir düşünün. Vaktiyle çara ve onun üstdüzey yöneticilerine karşı suikastlar tasarlayan Jeliabov'ları, Halturin'leri, Perovskaya'ları, Zasuliç'leri, Karakozov'ları, Ulyanov'ları ve öteki devrimcileri birer kahraman gibi görmek bize çok doğal geliyordu. Stalin'i öldürecek kişi, bir dev olarak tarihe geçerdi. Bir de bugün İlin ve onun Brejnev'e karşı giriştiği suikast hakkında yazılanlara bakın. Bir kahraman! Perestroikanın öncülerinden biri! Ya Sablin'e[5] düzülen övgülerin biçimi! Eylemleri hukuka değil de, ahlak ve tarih ölçütlerine göre değerlendirilecek yeni Jeliabov'ların, Halturin'lerin ortaya çıktıklarını görmeye hazırlanmalıyız. Üstelik, bu daha bir şey değil. Asıl sorun, yeteri kadar bilinçlenmemiş insanların, yalnızca moda olduğu, önlerinde kötü örnekler bulunduğu için, sıkıldıklarından ya da ün peşinde koştuklarından terörizme kayacak olmaları. Biliyorsunuz, yüzlerce genç insan, kendileriyle televizyonda bir görüşme yapılmasını, gazetelerde resimlerinin çıkmasını sağlamak uğruna en korkunç cinayetleri işlemeyi göze alabilecek kafada. İşte bu nedenle, topluma bulaştığı zaman, bu hastalığın iyileştirilmesinden çok, yayılmaması için gerekli önlemlerin alınması üzerinde durulması gerekiyor. Bugün içinde bulunduğumuz koşullarda terörizmi önlemek için ne yapmak gerekiyor? Geçmişte bu konuda yaptıklarımızı yinelemekten başka bir şey değil. Bizler birer alçak değiliz, öyle değil mi? Yaptığımız şeyi, akılsızlığımızdan ya da inatçılığımızdan değil, topluma yararlı olmak için yapıyoruz."

"Bizim durumumuz çok daha karmaşık. İlin davasında görev alan bilirkişilerden biriydim ben. Hasta mıydı, yoksa akli

5) 1975'te, Yarbay Sablin, roketatar donanımlı Starojevoy savaş gemisinde çıkan isyanın politik liderliğini üstlendi. Gemi, İsveç'e ulaşamadan ele geçirildi. İsyancılar yargılayarak içlerinden bazıları, bu arada Sablin de kurşuna dizildi.

dengesi yerinde miydi? Bizim, onun akli dengesinin bozuk olduğunu ilan etme yolunda yukarıdan buyruk aldığımız ve buna baş eğdiğimiz söylentileri dolaşıyor ortalıkta. Boş sözler. Olaylar hiç de öyle gelişmedi. Bir insanın ruhsal sağlığının değerlendirilmesi, yalnızca tıbbi prosedürden ibaret olamaz. İlke olarak, bir bireyin davranışının anormal olduğu, ancak o bireyin belli bir duruma uyum sağlayamamış olması halinde ileri sürülür. İyi ama, söz konusu durumun ve bunun yol açtığı davranışın toplumla bağdaşırlık derecesinin alt ve üst sınırlarını kim saptıyor ve hangi ölçütlere göre?"

"O insanın, çevresine zararlı olup olmadığı ölçütüne göre."

"Çok haklısınız. Ne var ki, aklı yerinde olan insanlar bazen çevrelerindekiler için hasta olanlardan çok daha tehlikeli olabilirler. Üstelik tehlike kavramı, tıbbi verilerle saptanamaz. Kısacası, isteyelim ya da istemeyelim, bilirkişi olarak yaptığımız işte, hem tıbbi, hem de hukuksal görüş açılarını bir arada ele almak zorundayız. Yalnız, üzerinde tartışamayacağımız bir şey var. İnsan davranışları, alışılmış ölçütlerden uzaklaştığında, tıp bilimi, bu davranışların tıbbi ölçütlerden sapma gösterdiğini her zaman kanıtlayabilir. İnsan, yaygın davranış kurallarına aykırı davranmakta olduğunun farkına varırsa ve bunun karşılığında bir cezaya çarptırılacağı korkusuna kapılırsa, bu durumuna uygun bir ruhsal tepki verir. İlin'in, kafasında yıllar boyunca oluşturduğu düşüncelerle yalnız bir ay yaşamayı deneyin, ruh sağlığınızı koruyup koruyamayacağınızı görürsünüz. Kendinizi bu durumdan kurtarmanıza olanak yoktur! O koşullarda, basit bir korunma refleksi göstermeniz gerektiği durumda bile, aklınız, yerleşmiş ölçütlerin dışına taşacaktır. Böyle olmasa, yaşam yaşanılmaz hale gelirdi. Batıda bizi, görünüşte sağlıklı olan ayrılıkçıları psikiyatri kliniklerine göndermekle suçluyorlar. Saçma bu. Bizim toplumsal davranış kurallarımız ve ölçütlerimiz onlarınkinden farklı, hepsi bu. Bizim görüşümüze göre, 1981'de

Reagan'ı öldürmeye kalkışan kişi bütünüyle sağlıklıydı. Batı, Brejnev'e karşı girişilen saldırıya da aynı dikkatle eğilmiş olsaydı, İlin'in ruh sağlığının yerinde olduğunu hiç kuşkusuz kabul ederdi."

Yeni Sınıf

Moskovalılar, yabancılara ve Sovyet yöneticilerine ayrılan, Çarkent'in en iyi oteli İlya Murumets Oteline yerleştirildiler. Otelde yabancılara rastlanmıyordu, önemli insanlar olarak da spekülatörler, gangsterler ve yasal konum kazanmış gizli milyonerler vardı. Yani perestroika politikasını destekleyen toplum katmanlarının temsilcileri. Bunlar, ceplerinde taşıdıkları çil çil paralarla otelin lokantasında sağa sola gösteriş yapıyor, personele hatırı sayılır bahşişler veriyorlardı. Hizmetliler de kendi hesaplarına bunları pohpohluyor, önlerinde yerlere kadar eğiliyor ve gözlerinin içine bakıyorlardı. Sokolov, gözlerinin önünde yeniden doğmakta olan bu Devrim öncesi sahneleri gördükçe, "Tanrım," diyordu, "bu gördüklerim gerçek mi, yoksa karabasan mı?"

Otelde kalanlar arasında, elli yaşlarında, şişman, küstah ve kendini beğenmiş bir adam dikkati çekiyordu. Lokantaya, korumalarının arasında girdi; bunların, Amerikan filmlerinde soyguncu güruhunun babalarını koruyan "goril"lerden farkı yoktu. Garsonlar ve metrdoteller, değerli konuklarını kendisine ayrılan masaya yerleştirmek için iki büklüm seğirttiler. "Goril"lerden biri giriş kapısının yanında kaldı. Ötekiyse "boss"un arkasında yerini alarak gözlerini salonda gezdirmeye başladı; eli, büyük olasılıkla silahının bulunduğu ceketinin altındaydı. Solokov, garsona onun kim olduğunu sordu.

"Akopyan," yanıtını aldı. "Ülkenin en zengin insanlarından biri. Milyoner değil, milyarder. Batılı işadamlarıyla sıkı ilişkileri var. Buraya, şirketinin yönetim merkezinin bulunduğu

Tiflis'ten özel uçakla geldi. Üzerinde beş tane kolhoz bulunan bir araziyi satın almaya. Bu arazi üstünde Amerikan tipi bir çiftlik kurmak istiyor."

"Peki, kolhozlarda çalışanları ne yapacak?" diye sordu Vorobiov.

"Nasıl, ne yapacak?" diye sordu garson şaşırarak, böylesine saf bir soruyla karşılaşacağını beklemiyordu. "Tabii ki başından atacak onları. Zaten o kolhozlarda yaşlı babuşkalardan başka kimse yok. Yapacakları şey, mezarlarına kadar sürünmek olacak."

."Daha birkaç yıl öncesine kadar, bu ülkede böyle şeylerin olabileceği kimin aklına gelirdi!" dedi Sokolov, alt üst olmuş bir durumda.

"Zamanı gelip geçmişti bile," dedi Riabov. "Ve bunlar daha başlangıç. Bu iş başını alıp gidecek. Kişinev'de, bugün yasallık kazanmış üç eski yeraltı milyarderi, kentin tümünü satın almaya hazır olduklarını bildirdiler, binalarıyla, bürolarıyla ve şirketleriyle birlikte."

"Olacak şey mi bu?" dedi Vorobiov, utanç içinde.

"Neden satılmasın ki?" diye üsteledi Riabov. "Nasıl olsa her şey yıkılıp gidiyor! Bu işin hiç olmazsa bir kazancı olur. Neresinden bakılırsa bakılsın, devletin kasasına yirmi milyon ruble girer."

"Ama o rublelerin yakında ancak kâğıt olarak kendi ağırlıkları kadar değeri olacak," diye karşı çıktı Vorobiov. "Dolaşımdaki paraları kaldırıp onların yerine yeni para sürmek daha kolay olmaz mı? Böylelikle, ortaya yeni milyonerler çıkmadan önce, ülkeye çekidüzen verme fırsatını yakalamış oluruz."

"Bu kadar saf olmayın," dedi Riabov. "Milyonerler, son yağmurdan sonra çıkmadı ortaya. Sizin sözünü ettiğiniz olasılık onların kafasında öteden beri vardı. Bu yüzden de ellerindeki rubleleri mala ve dövize çevirdiler. Ayrıca, yüksek çevrelerle ilişkilerini de koruyorlar. Dolayısıyla bu işten hiç zararlı çık-

mazlar. Hatta kârlı çıkacaklarını bile düşünüyorum. Her zamar olduğu gibi kabak gariplerin başına patlar."

Moskovalılar, salonun görevlilere ayrılan bölümünde yemek yiyorlardı; burada fiyatlar daha düşüktü. Vorobiov, gar sona, Akopyan'ın yediği yemeğin kaç para olduğunu sordu Garsonun verdiği yanıtı duyan Riabov bile ıslık çaldı. Aka demiden aldığı paranın üstüne milletvekilliği maaşını bile eklese bu parayı ödemeye yetmezdi.

Akopyan, garsondan, çok ünlü araştırmacı ve Milletvekil Riabov'un salonda bulunduğunu öğrendi ve onun masasına bir şişe şampanya göndertti. Bu incelikten etkilenen Riabov, "boss"a doğru dönüp onu selamlamak için eğildi. Ötekiyse tombul elin alçakgönüllülükle salladı. Milletvekili, dostlarına şampanya ikram etti. Vorobiov aldı,Sokolov'sa almadı.

"Bu çöplüğün karşısında kendimi küçük düşüremem" dedi.

"Mecbur olacaksın," diye karşı çıktı Riabov. "Bundan kaçınmana olanaksız."

"Görürüz. Biraz bekleyin, bu ayak takımı yakında bizim kim olduğumuzu görecek."

"Dikkat et de onlar sana kim olduklarını göstermesinler Senin deyiminle o ayak takımı, hangi gazeteyi isterse satın alabilir. Sahip olduğun ünü batırmak isteyecek olsalar, hem gazetecileri, hem de senin kendi üstlerini aleyhine döndürebilirler Ne yazık ki, tarih bundan böyle bu yönde akıyor."

"Bugün yaşanan karışıklıkların, tarihin bütününü temsil ettiği ileri sürülemez. "

Sokolov'un ve Vorobiov'un İlk İzlenimleri

Sokolov, Çarkent'in sağlıklı kesiminin içinde bulunduğu havayı ve nasıl bir davranış sergilediğini öğrenmek için KGB'nin bölge yönetimine gitti. Vorobiov'sa, psikiyatri kliniğinde, kent

teki akıl hastaları ya da öyle oldukları kabul edilenler hakkında bilgi alıyordu. İnsanlar arasındaki bu ayrım bütünüyle saymacaydı, çünkü politik sapma göstermiş akıl hastalarının hepsi KGB tarafından fişlenmiş, yine KGB tarafından fişlenmiş normal insanların hepsi psikiyatri kliniğinin denetimi altına alınmıştı. Yani bir rastlantı söz konusu değildi. Zorunlu tıp denetimi altına alınan bütün kurbanlar, kendilerine zorunlu tedavi uygulanmadan önce KGB'nin sorumluluğundaydılar. Perestroikanın başlangıcında bunlar, yeniden KGB'nin gözetimi altında kalmak üzere serbest bırakıldılar. Perestroika ayrıca binlerce Çarkentlinin politikayla ilgilenmeye başlamasını sağladı ki, bunların yarısı akıl hastası ve ruhsal bozukluk gösteren kişilerdi. Bunlar "politik deli"lerin saflarını tamamladılar ve Devlet Güvenlik Örgütü ile hastanenin politik servisince derhal fişlendiler.

Sokolov, perestroikanın başından beri KGB'nin bilgi toplayıcıları tarafından, bölgede yaşayan vatandaşlar hakkında bir araya getirilen veriler karşısında şaşkınlığa düştü. Bu tür çalışmaların azaldığını, hatta artık yapılmadığını düşünüyordu. Oysa hiç ilgisi yoktu. Ortaya çıkan durum, düşündüğünün tam tersiydi. Çalışma organlarının şefi Gorban ona, bilgi toplayıcıların sayısını üçte bire ya da dörtte bire indirdiğini, buna karşılık, geriye kalanların, yaptıkları işin kalitesini yükselttiklerini söyledi. Toplanan bilgilerdeki saçmalık oranı perestroikadan önce yüzde doksanlarda dolaşırken, şimdi yüzde ona düşmüştü. Bilgi toplayıcıların işleyebilecekleri konuların sayısıysa, ondan otuza çıkmıştı.

Gorban, Sokolov'un emrine yirmi yardımcı ile kendi yardımcısını verdi. Sorgu yargıcı onlara, hangi bilgileri seçip ayıracaklarını açıkladı. Gorban'ın yardımcısı ona, elinde bilgisayar olsaydı, istediği bilgileri on dakikada verebileceğini söyledi. Ama teknik donanım eksikliği yüzünden ilkel yöntemlerle çalışmak zorundaydılar: Sokolov'un kendilerinden istediği bil-

gileri çıkarabilmek için KGB'nin yirmi çalışanı bir gün boyunca ter dökecekti.

"Batıyla aramızda nasıl bir gecikme olduğunu görüyorsunuz."

Sokolov ona, bu durumun pek yakında düzeleceğini söyledi. ABD ile Federal Almanya, Sovyetler Birliği'ne bilgisayar vermeye başlamışlardı bile; KGB'ninse bunların en gelişmişlerinden elde etmede önceliği olacaktı kuşkusuz.

Sorgu yargıcı, Gorban'ın memurlarının, aldıkları direktife göre bir araya getirdikleri verileri karıştırıyor, bunların içinde politik terörizmle ilgili en küçük bilginin bile bulunmadığını görüyordu. İncelediği fişler tam tersine, kent sakinlerinin giderek artan hoşnutsuzluklarını aktarıyordu. Alkollü içki fiyatlarındaki yükseliş, sert rakı üretimine getirilen kısıntı, erzak konusunda çekilen sıkıntı, sonu gelmeyen kuyruklar, ahlak bozukluğu, enflasyon, suçluluk oranındaki artış, gençliğin bozulması, geleneksel değerlerin yıkılması... Kısaca ifade edilecek olursa, durum, son savaş içinde ve onun hemen ertesinde yaşanandan farklı değildi, ne var ki bu kez iyileşme umudu yoktu. Öte yandan, elindeki bilgilerde, politik terörizmle yakından uzaktan ilgili hiç mi hiç bilgi yoktu! Tek bir yerde, bir gencin Mao-Zedunka hakkında, Rus milletinin bu çok değerli evladı hakkında kitap yazmak üzere bilgi topladığı aktarılıyordu. Bir KGB ajanı da, bu genç adamla yaptığı konuşmanın notlarını aktarmıştı: Elkina'nın hemşerisi olan bu gencin kötü niyeti yoktu. KGB ajanının tavsiyesi üzerine bu işle uğraşmaktan vazgeçmiş, topladığı bilgileri de yok etmişti.

Vorobiov'un çıkardığı sonuçlar daha da alçakgönüllüydü. Çarkent'teki deliler kalabalık bir ordu oluşturuyorlardı; hastanenin istatistiklerine bakılacak olursa, sayıları da günden güne artıyordu. Fakat bunların arasında, terörizmi saplantı haline getirmiş tek bir kişiye bile rastlanmıyordu.

"Bir bayram yaşadığımız söylenemez," dedi Vorobiov, akşam otele dönüşünde Sokolov'u gördüğü zaman. "Deneyimlerimle biliyorum ki deliler, normal toplumu olduğu gibi yansıtırlar. Bunların arasında terörizm saplantısı olanlara rastlanmıyorsa, toplumun geriye kalan kesiminde de potansiyel teröristler olmadığı sonucuna varabiliriz."

"Bir olasılığı unutuyorsunuz," diye karşılık verdi Sokolov. "Potansiyel bir terörist, dikkatleri üzerine çekmediği sürece, elini kolunu sallayarak rahat rahat dolaşır. Dolayısıyla, bilgi sahibi olunmayan bir kişi, diyelim ki X, bu kişinin düşünceleri ve niyetleri sıradan homo sovieticus'larınkileri aşsa bile, erişim alanının dışında kalabilir; her vatandaş KGB'nin ve onun gönüllü yardımcılarının denetimi altında olsa bile."

"Bu durumda, sizin o X, çok önemli bir amaç belirlemeden kendini ele vermeyecektir. Bu işi çözmek için yalnızca birkaç günümüz var. Nasıl ele geçireceğiz bu adamı? Bulsak da ne işe yarayacak ki?"

"Ayrıca, bizi buraya göndermeleri ne işe yarayacak ki?

Sokolov'un Düşünceleri

Sokolov yalnız kaldığında, mutlak bir gerçek peşinde değiliz, diye düşündü. Şimgesel ya da yararlı bir "gerçek" bulmak durumundayız. Böyle olunca da uymak zorunda olduğumuz kurallar var. Örneğin, suçlu sayısının, kurbanların önemine denk düşmesi gerekiyor. Brejnev suikastında, ortaya çıka çıka yalnızca sıradan bir teğmenin çıkması çok anlamsızdı. Dünyanın en önemli insanının yaşamına karşı girişilen bir suikast, ancak dünyadaki tüm "gerici" güçlerin birlikte düzenleyecekleri bir eylem olmalıydı. İlin'in girişiminin gizemini koruması, onunla o ünlü gerici güçler arasında bir bağ kurulamamasından kaynaklanıyordu. Stalin'e karşı girişilen birçok suikastın hasır altı edilmiş olmasının, bu işe kalkışanların amaçlarına ulaşamama-

sından kaynaklandığı da göz ardı edilmemeli. Mao-Zedunka cinayetine gelince, işin içinde dünyadaki gerici güçlerin bulunduğunu ileri sürmek, her ne kadar abartma olacaksa da, bu işi yalnızca, kamu hukukuna karşı aptalca suçlar işleyip bunun cezasını yıllarca kamplarda kalarak ödemiş basit alkoliklerle sınırlı tutmak da o ölçüde hafif kaçacaktı. Bize, bu alkoliklerle gerici güçler arasındaki köprüyü kuracak biri, bir X gerekiyor; dünyadaki gerici güçlerle olmasa bile, ulusal, hatta bölgesel gerici güçlerle köprüyü kuracak biri.

Bu size Stalinci yöntemleri mi anımsatıyor? İyi ama Stalinci olmayan yöntemler de var mı? Halk düşmanları ya da tutucular, arada ne fark var ki? Zaman ve koşullar aynı değil, ama işin özü tıpatıp aynı.

Gerici güçlere gelince, kim bunlar? Ayrıca bunlar niye ille de tutucular olsun? Eski gölge ekonomisinin milyonerleriyle milyarderleri, dünyadaki gerici güçleri temsil etmiyorlar mı? Bu konuda en küçük kuşkuya yer yok. Peki, bir suikast düşüncesi neden gerici güçler yerine, karşıt güçlerden gelmiş olmasın?

Sokolov'un aklına, merhum Elkina hakkında bilgi toplayan genç adam geldi. O adamın bu işi iyi niyetle yaptığına bir an bile inanmamıştı. O, Sokolov, adı gibi biliyordu ki, bir sovyet partokratını övmek için kitap yazmaya, ancak bir alçak girişebilir. Ve böyle bir alçak da bu niyetini her yerde açığa vurmuş olmalıydı. Kitabını bir yayınevine vermişti. Elkina'yla temas kurup milyonlarca ruble avans almıştı. KGB, adamın peşini bırakmıştı. Bu işin içinde bir iş var. Bu adam hakkında daha fazla bilgi sahibi olmak, bu Mao-Zedunka hayranı hakkında başka bilgiler bulabilmek için KGB'nin arşivlerini yeniden karıştırmak gerekiyor!

Peki, bu olayı, ülkeyi felakete sürükleyen şu lanet perestroikaya karşı kullanamaz mıyız? Neyim ben sonuç olarak? Bir komünist mi, yoksa komünizme ihanet eden bir alçak mı?

Benim de kendi sözümü söyleyeceğim zaman gelmedi mi artık? Neden perestroikacılar hesabına çalışıp duracakmışım? Savaşta, tıpkı savaşta olduğu gibi! Bu Mao-Zedunka'"hayranı"nın dolaştığı pisti aydınlatmak gerekiyor. Ardında gizli bir şey var bu işin.

Sokolov, KGB yönetimine telefen ederek, emrine verilen yardımcıların derhal toplanmasını istedi. Sorgu yargıcını ilgilendiren konuda arşivleri didiklemeleri gerekiyordu. Söz konusu genç adam ve çevresine ilişkin bütün bilgileri toplayacaklardı.

Riabov'un Düşünceleri

Riabov, yaşamı boyunca uyguladığı taktiği izlemeyi kararlaştırdı. Gereksinim duyduğun şeyi belirlemek için, hiçbir çaba göstermen gerekmiyor, çünkü o senin aklına çaba göstermeksizin gelecek. Aklından hiçbir şey geçmiyorsa, bir şey geçmesine gereksinim duymuyorsun demektir. Önemli olan, düşüncenin doğabileceği yerde hazır bulunmaktır. Çevrende bulunan insanlar, gereksinim duyduğun bilgileri sana seve seve vereceklerdir. Onların bunu yapmasını engellememen yeterli.

Riabov, eski dostu Krutov'a uğradı. Krutov, darbeden kısa bir süre önce, partinin obkom birinci sekreterliğinden istifa edip çaktırmadan kendini partinin dışına atmış ve bölgedeki özel girişimci patronlardan biri haline gelivermişti. Riabov'un salık vermesi üzerine, yaşamında kökten değişiklik yapmaya karar vermişti, çünkü dostu, ülke yönetiminin partiyi, batılı yöneticilerin zorlamasıyla, ilk fırsatta suç örgütü ilan ederek kapatacağını ve yönetim mekanizmasını dağıtacağını biliyordu.

Çarkent'te, söyleyecek bir şeyleri olanların tümü, Krutov'un düzenlediği bir öğle yemeğinde, zengin bir sofranın çevresinde toplandı; bu öğle yemeği o kadar uzun sürdü ki, hiç ara verilmeden, zenginlikte öncekinden geri kalmayan bir akşam

yemeği sofrasına dönüştü. Riabov, o yemekte, bölgedeki durum ve yerel yönetim hakkında öğrenmek istediklerini eksiksiz öğrendi. Aslında, öğrendiği hiçbir şey onu şaşırtmadı. Burada olanlar, Moskova'da olup bitenlerin aynıydı, şu farkla ki burada her şey oradakinden daha berbat, daha bayağı ve daha kaba bir şekilde yapılıyordu.

Riabov, Mao-Zedunka'dan, hiçbir ilkesi olmayan bir konformist, çıkarı için her yola başvuran, soysuzlaşmış, salak mı salak, kısacası, tipik bir yerel partokrat olarak söz edildiğini gördü. Onu, tutucuların komplosuna kurban gitmiş biri olarak gösterme düşüncesi kendisine gülünç geldi. Öte yandan, en ünlü insanlar hakkında anlatılan anekdotlar çoğu kez böylesine densizliklerle dolu değil miydi? Onların kişiliklerine ağırlığını kazandıran, mesafe ve zamandı yalnızca. Kim bilebilirdi? Bu yağlı ve salak dişi domuz belki de kendisinin, Riabov'un işe karışmış olması sayesinde tarih içinde önemli bir yer alacaktı.

Karşımda beliren şema şu, diye düşündü milletvekili: Teknik uygulayıcılar - düzenleyiciler - kışkırtıcılar. Birinci gruba girenler, kamu hukuku suçluları. Üçüncü gruptakilerse, tutucular... Ama bu, Sokolov'un işi. Bu tür dümenlerde ustalık payesini kazanan oydu. Riabov'a gelince, o, Moskova'ya öyle bir rapor hazırlayacaktı ki, kimse üzerinde konuşacak bir şey bulamayacaktı. Bölgedeki ve yönetim içindeki durumu çizecek, tutuculara karşı alınan önlemleri anlatacak, kurbanın sultası altında şaşkına dönmüş aydınların ruhsal durumlarını sergileyecek ve cinayetin hangi koşullar altında gerçekleştirildiğine ilişkin bilgi verecekti. Bu öğelerin, önceden tasarlanmış bir komplonun ipleriyle birbirine bağlı olmaması o kadar önemli değildi. Art arda sıralanmış olmaları, kamuoyunu etkilemeye yetecekti. Gerisini de insanlar kendileri uyduracaklardı. Daha sonra, Riabov bu konuda bir kitap, bir best-seller yazacak ve bu kitap batının bütün dillerine çevrilecekti. Kitabın başlığı o anda

aklına şimşek hızıyla geldi: "Sovyet Tarzı Bir Suikast." Yeter ki Sokolov, tebdili kıyafet etmiş şu Stalinci, çarkına çomak sokmasın. O sersem, gerçeği ortaya çıkarmayı kafasına takmış olabilirdi. Bu durumda da, ortaya çıkaracağı gerçek ne olursa olsun, her şey berbat olacaktı.

Yetkililer ve Onlara Kulluk Edenler

Sorgu Yargıcı Sokolov haklıydı. Sözünü ettiği kişi, yani bay X, gerçekten de Çarkent'te yaşıyordu. Onunla tanışmak için, zaman içinde 1981'e kadar geri dönmek gerekecek. Şimdi, özel olarak seçilmiş vatandaşların arasına katılarak, başlarında Birinci Sekreter Suslikov'un bulunduğu parti yerel sorumlularının, Parti Merkez Komitesi Sekreteri Mitofan Lukiç Portiankin'i karşılamak üzere toplandıkları havaalanına gidelim. Bizim bay X de orada tabii, Budionny protez kombinasından seçilmiş bir heyetle, böylesine önemli bir kişiye karşı halkın gösterdiği heyecanı aktarmakla görevlendirilmiş.

O dönemde, yüksek mevki sahibi kişilerden birinin Partikent'e yaptığı ziyaret, bir halk bayramına dönüşürdü. Onur konuğunun geçeceği yolların üstündeki mağazalar, her zaman eksikliği duyulan ürünlerle doldurulurdu: Sosis, ringabalığı, peynir, tuvalet kâğıdı, diş fırçası, sutyen, ayakkabı. Böyle durumlarda kentte olup bitenlerse akıllara durgunluk verirdi. Mağazalar, sözcüğün tam anlamıyla kuşatma altına alınırdı. Alkolle ilgili tüm kısıtlamalar kaldırılırdı. Milisler, karakola ya da ayıltma merkezlerine götürmek üzere sarhoşları sokaklardan toplamazdı. Aslında, eksikliği duyulan o mallar yalnızca, davet edilen kişinin yanındakilere ve ziyaret nedeniyle özel olarak seçilmiş Çarkentlilere satılırdı; bu kişilerin, söz konusu resmi ziyaret dolayısıyla eksikliğini duydukları şeyleri tamamlamaları amaçlanırdı. Ne var ki Çarkentliler, hizmetlerine teşekkür ba-

bında bir tek şişe "eriyebilir kahve" satın almaya hak kazanırken, Moskovalılar, taşra yaşamının tatlı dinginliğini gürültüye boğarak kente yayılır, mağazalarda ne var ne yok kaldırırlardı. Ve bayram, başladığı gibi birdenbire biterdi. Ertesi gün, mağazalar yeniden boş kalır, milis ve drujina gönüllüleri[6] sarhoşların üstüne, bir kat daha artmış bir öfkeyle saldırırlardı.

Bu bayramlar, kent sakinlerinin anılarında farklı nedenlerle yer eder, birbirleriyle karşılaştıklarında, iki İvan'ın çene çalmalarına konu oluştururdu; doğrusunu söylemek gerekirse, ortalıkta pek İvan kalmamış, sağı solu Eric'ler, Edouard'lar, Rudolf'lar ve Gary'ler doldurmuştu. Biz yine de iki İvan'ın karşılaştıklarını varsayalım:

"Bu şık takım elbiseyi nereden aldın?" diye sorardı birincisi.

"Geçen yıl, Portiankin'in kente yaptığı ziyareti anımsıyor musun?" diye anlatmaya başlardı ikincisi. "Birden atılarak bu giysiyi kaptım ve servis merdiveninden dışarı sıvıştım. KGB herhalde o uyanığı (yani beni) hâlâ arıyordur."

İki İvan, gülüşürler ve bu başarılı alışverişi kutlamak üzere en yakın "sarhoşlama merkezi"nin yolunu tutardı. Partikent'in bir özelliği daha vardı: Kutlamalar için yapılan alışverişlerde, içkilerin tutarı, geriye kalanların tutarının her zaman üç katı olurdu. Gorbaçov'lu yıllarda, söz konusu kutlamalarda tüketilmek üzere mağaza raflarına, "sarhoşrafya" sayfalarında yerini alan yeni bir tür içki daha katıldı: Bir tür votka ya da "gorbaturka" adı verilen bu içki, Büyük Kanaatkârlık döneminin[7] başlangıcını vurgulamak amacıyla bu kentte icat edilip üretimine geçilmiş berbat, boğaz kazıyan bir rakı türüydü.

---

6) Düzeni sağlama konusunda milis kuvvetlerine yardım etmekle görevlendirilmiş gönüllü birlikler.

7) Gorbaçov'un yürüttüğü kampanyalar, alkollü içki fiyatlarının yükselmesine yol açtı, buna bağlı olarak da gizli gerçekleştirilen hileli votka üretimi hatırı sayılır ölçüde sıçrama yaptı.

Önemli kişilere uygulanan bu ağırlama tarzı, aslında eski bir geleneğin sürdürülmesinden başka bir şey değildi. Tarihsel kronoloji, yüzyıllardan beri kenti ziyaret eden prenslerle, çarlarla, bakanlarla, askeri şeflerle, generallerle, metropolitlerle ve hanlarla beslenip durmuştu. Devrimden sonraysa, bu kibarlar topluluğunun yerini, parti şefleri almıştı. Perestroika dönemiyle ve kent kapılarının yabancılara açılmasıyla birlikte Partikentliler, kentlerinde kısa sürede batılı devlet başkanlarını, şansölyeleri, başbakanları, kral ve prensleri ağırlamaya başlayacakları umuduna kapıldılar. Ne var ki kentte bir söylenti yayılmaya başladı; buna göre, Sovyet yönetimi bundan böyle izlediği politikanın hedeflerini küçültecek, sağdan soldan bir şeyler dilenmeye başlayacaktı. Dolayısıyla da batılı önemli kişilerin ziyaretleri sırasında mağaza vitrinleri boş kalacak, Partikentliler de, kentin efsanevi kurucusu Prens Oleg zamanında olduğu gibi, paçavralar içinde dolaşıp dileneceklerdi.

Merkez Komitesi Sekreteri Portiankin uzun süredir Moskova'da yaşıyordu, ama Partikent üstündeki denetimini ve patronluğunu sürdürüyordu. Çünkü örgütün basamaklarını orada tırmanmış, sıradan bir gizli polisken, obkom birinci sekreterliğine yükselmişti. Bu kez Partikent'e, Partikentlilerin tarımın gelişmesinde gösterdikleri olağanüstü başarıdan dolayı kenti Ekim Devrimi Nişanıyla ödüllendirmek üzere geliyordu. Gerçekte, söz konusu başarı, öyle sözü edilecek türden bir başarı falan değildi. Başarısızlıktan söz etmek daha doğru olurdu. Ne var ki Partikent bölgesindeki başarısızlıklar, ülkenin başka yörelerindeki başarısızlıklardan daha azdı, dolayısıyla da kayda değer bir başarı olarak kabul edilebilirdi. Halkın bilgeliğinden süzülerek gelmiş bir deyişe göre, sıralamaya sondan başlanırsa, sonuncu, insana birinci görünür. Moskova' da ayrıca şu olguyu da dikkate almışlardı: "Partikent'te, domuz ahırındakilerden farkı olmayan koşullarda, domuzlar bile hayatta kalmayı başaramıyor, başaranlar da sürünüyor." Bu alıntı, o dönemde, bir

raykomun sekreterliğini yapan Elkina'ya aitti. Elkina, yukarıda sözü edilen başarılardan dolayı, Sosyalist Çalışma Kahramanı sanını aldı; onunla birlikte aynı san, Birinci Sekreter Suslikov'a ve Mao-Zedunka'nın kendi ifadesine göre, "en az yüz domuzu kendi memeleriyle emziren" kolhozcu Matriona İvanovna Lapteva'ya da verildi.

Bölge yöneticileri ve işçi kesiminden seçilmiş temsilciler, havaalanında toplandılar.Politik sorumlular ve seçkin işçiler özel bir salona alındılar; bu salon, sıradan ölümlülerden, kurşun geçirmez bir cam duvarla ayrılmıştı. Araya, tuğlasız cam bir duvar çekilmişti; emekçiler şeflerini seyretmenin zevkine varsınlar diye. Onları hiç olmazsa, Suslikov denen o sıska bön herifi ya da Mao-Zedunka adlı, yüz kiloyu aşkın, çirkin suratlı gudubet kadını seyretmekten yoksun bırakmaya gönül elvermezdi. Emekçiler, gözleri gibi sevdikleri yöneticilerine, şeytana uyup bir halt etmesinler diye kurşun geçirmez cam kullanılmıştı. Gerçekten de, sıradan bir vatandaş, o Suslikov vampirine ya da cehennem kaçkını Elkina'ya (bölgedeki aydın çevreler, alay olsun diye ona bu adı vermişlerdi) birkaç adım mesafe kalıncaya kadar yaklaşabilse, suratlarına bir tokat patlatma ya da çakısını karınlarına sokma dürtüsüne engel olamazdı.

Takviye edilmiş milisler, KGB ajanları ve drujina gönüllüleri, havaalanı binasını ve çevresini denetim altında tutuyorlardı. Portiankin'in özel koruması, binanın giriş çıkışında yerini aldı; kutsal görevini yapmaya her an hazırdı. Havaalanı görevlileri, ünlü konuğun Moskova semalarından gelip ayağını Partikent toprağına basacağı yere özel bir yolcu merdiveni yerleştirmiş, merdivenle bina arasına da kızıl yolluk sermişlerdi. Halının her iki yanına askerler dizildi. Ucuna da, "gökten gelen" yaratığın Partikent'e karşı gürlemesini sağlamak için mikrofonlar yerleştirildi.

Uzaktan motor sesi duyuldu. Bu, Portiankin'le beraberindekileri, bu arada, korumak üzere ona eşlik eden avcı erlerini taşıyan uçağın sesiydi. Neden koruyacaklardı? Kuzgunlardan mı? Sineklerden mi? Çakırkeyif bir emekçinin on bin metre yükseklikte, ünlü konuğun kaburgalarına ya da midesine bir bız ya da tornavida sokma amacıyla uçağın içinde yer almasına olanak yoktu. Aslında, iktidar hiyerarşisindeki yeri dolayısıyla bu önemli koruma önlemlerini alan Mitrofan Lukiç'ti. Yoksa, başkasının yardımı olmadan pantolonunu bile giyip çıkaramayan ya da anlamlı bir laf etmek için iki sözcüğü bir araya getiremeyen o yağ tulumunun Sovyet iktidarının en güçlü kişilerinden biri olduğuna kim inanırdı ki!

Bölge yöneticileri, beklemekten donmuş durumda, gökyüzünde motor gürültüsünün geldiği yere gözlerini dikmişlerdi. Pigme kılıklı Suslikov, hareketsiz, Olympos Tanrısı gibi sakin, heykelsi, zafer kazanmış komutan edasıyla yöneticilerin oluşturduğu grubun tam ortasında dikiliyordu. Sağında, biraz geride, Mao-Zedunka dev cüssesiyle bir Buda Tanrıçası gibi duruyordu. Solundaysa, soğuk terler döken Matriona Lapteva, yine biraz geride, elinde bir somun ekmekle dikiliyordu. Geleneğe uygun olarak ekmekle tuzu konuğa sunacak olan oydu, ne var ki elleri titremeye başladığından, tuttuğu somunu neredeyse yere düşürecekti. Gorban, KGB'nin bölge şefi, işe karışmamış olsaydı, oradan sıvışırdı herhalde. Gorban, Matriona'ya doğru eğildi ve kulağına bir şeyler fısıldadı. Kadıncağız sapsarı kesildi ve Mao-Zedunka'nın aldığı pozu alarak heykel gibi durmaya başladı.

Kurşun geçirmez camın öte yanında, karşılama törenine katılmak üzere seçilmiş sıradan vatandaşların arasında iki genç adam duruyor. Bunlardan birinin adı Yuri Çernov.Yirmi dört yaşında. Kolları doğuştan tam gelişmemiş, bu da hınzır mes-

lektaşlarının ona, Moskova kentinin kurucusu Yuri Dolgoruki, yani Uzun Kollu Yuri'nin adından esinlenerek,Yuri Bezruki, yani Kolsuz Yuri lakabını takmalarına neden olmuş. Bu lakaba pek kızmıyor. İyi huylu her Rus insanı gibi, bu eksikliğe ve bu yüzden öteki Rusların kendisini sürekli aşağılamalarına katlanmasını biliyor. Hani şu, ruh yücelikleri dünyaca tanınmış öteki Rusların...

Öteki genç adamın adıysa Viktor Belov. Onun sağlığı tastamam yerinde; gözlüklerini saymazsak. Ama gözlük takanlara Rusya'da artık anormal gözüyle bakılmıyor. Mao-Zedunka bile zaman zaman, akşamları, Angelique okumaya kalkıştığında gözlük takıyordu. Yarım sayfa okuduktan sonra da gözlükleri gözünde uyuyakalıyordu. Görüntüleri düzelten gözlük camlarının ardından görülen rüyaların daha net, daha renkli olduğunun farkında. Belov'sa, uykusuzluktan şikâyetçi, gecelerinin tümünü yasak ve arındırıcı kitaplar okuyarak, bu arada, geçmiş zamanlarda yaşamış bilgelerin, okunması yasaklanmamış yapıtlarında, gelecekteki sorunlara çözümler aramakla geçiriyor. Yirmi sekiz yaşında.

İki genç, havaalanındaki telaşı gözlüyor, camın öte yanındaki şeflerle alay ediyor ve şakalaşıyormuş gibi görünerek aralarında çok ciddi konuları konuşuyorlar. Kalabalığın yarısını oluşturan espiyonlar ve KGB ajanları kendilerini duymasınlar diye alçak sesle konuşuyorlar.

"Şu anlamsız ekmek ve tuz için pişirdikleri koca somuna bak", dedi Çernov. "Unu nereden buldular acaba? Onu pişirebilmek için bu yılki buğday hasadının tümünü kullanmışlardır!"

"Önemi yok," dedi Belov, gülerek. "Bu yıl hasadımız çok müthiş oldu... ABD'deki yani."

"Bunlar Mao-Zedunka'nın lafları."

"Ben de ondan alıntı yapıyorum zaten."

"Bütün şu korumalara bak! Ödleri patlıyor salakların! Ve bütün şu milisler! Şu aynasızlar! Çar, bunlar gibi, çevresinde bir

'koruma' ordusuyla dolaşmazdı; ülke, kendisini öldürmek isteyen devrimcilerle kaynarken, işsiz güçsüz serserilerin arasına yanında tek bir jandarmayla dalardı. Bir de şunlara bak, halkın hizmetkârı olduklarını, halkın içinden çıktıklarını, halkın iyiliği için çalıştıklarını söyleyenlere; çevresinde güçlü korumalar bulunan zırhlı limuzinlerde dolaşıyorlar. Nedir bu kadar korktukları şey?"

"Onların gözünde, zırhlı araba ve gösterişli bir koruma görevlisi, ne kadar nüfuzlu olduklarını gösteren birer işaret. İsteseler, ortalıkta rahatça dolaşabilirler, kimse de onları farketmez, ama bunu ille de büyük gösteriş ve güvenlik içinde yapmaları gerekiyor. Oysa her an, her yerde biri çıkıp üzerlerine ateş edebilir ya da bir el bombası savurabilir."

"Bu camı bir tanksavar roketi bile delemez."

"Her sistemde bir zayıf nokta her zaman bulunur, özellikle de yetkinleştirilmiş bir koruma ve savunma sisteminde. Önlemlere aykırılık yasasıdır bu. Bir koruma sistemi ne kadar güçlü olursa, zayıf bir nokta bulunma olasılığı o kadar artar. Başarılı olmuş bütün suikastlar ve soygunlar, bu zayıf noktalardan birinin keşfini temel almıştır. Sonra da, ağızları bir karış açık kalan sorumlular birbirlerine, o zayıf noktayı neden fark etmemiş olduklarını, bu kadar açık bir olasılığa neden önlem almamış olduklarını sorar dururlar."

"Haklısın. Geçen yıl burada, para taşıyan bir uçağı soymuşlardı. Nasıl, biliyor musun? Şu döşeme üstündeki küçük kapakları görüyor musun?"

"O hikâyeyi biliyorum. Nasıl yaptıkları ortada. Herkesin dikkatinden kaçan şey, kapakların çevresindeki boşluk. Ama o boşluğu fark etmek için de insanın dahi olması gerekir."

"Bu durumda, beni bir dahi olarak kabul edebilirsin. Televizyon kameralarını görüyor musun, şurada?"

"Ne olmuş? Her yanda bir sürü kamera var. Neye yarar ki?"

"Akıllı bir adam için çok şeye yarar. Bunlar Sovyet malı kameralar, dolayısıyla da sık sık arıza yaparlar. Onarmak gerekir. Böyle olunca da, sistemin herhangi bir yerine ulaşabilmek için özel boşluklar bırakılmış olması gerekir."

"İyi ama o boşlukların girişi çok iyi korunuyordur."

"Bundan kuşkuluyum. Bizde, donatılmış bir korunma sistemi yalnız gösteriş yapmaya yarar; emekçilere gözdağı verir, üstlerine raporlar hazırlar. Korunacak nesne göz önünde olmadığı durumda da o iş yapılabildiği kadar baştan savma yapılır."

"Niye oturup bunları konuşuyoruz ki? Nasıl olsa bu durumdan yararlanacak olan biz değiliz. Konuşmanın da bir anlamı yok. Hiç değeri olmayan birini öldürebilirsin belki, ama daha değersiz biri hemen onun yerini alır. İstersen git Mao-Zedunka'yı öldür, yerine hemen Krutov'u atarlar. Bu neyi değiştirir ki?"

"Hiçbir şeyi. Belki daha da kötü olur. Ama onları biraz korkutmuş, yaşama biraz hareket getirmiş olursun."

Portiankin'in uçağı yere indi ve resmi karşılamanın yapılacağı merdivenin önüne doğru ilerledi. Uçaktan ilk önce korumalar indiler, ardından vampir suratlı ufak tefek bir adam belirdi, onun ardından da beraberindeki zevat. Karşılamakla görevli grup, ellerinde çiçekler, ekmek ve tuz, onlara doğru seğirtti. Telaş içinde olunmasına karşın, önceden saptanmış düzene herkes uyuyordu. Matriona Lapteva, somununu Mitrofan Lukiç'in eline tutuşturdu, ama korumalar onu yakalayıp oradan uzaklaştırdılar.

"Kötü bir fikir değil," diye fısıldadı Çernov, yanındaki arkadaşına. "Somunun içine bir patlayıcı yerleştirilip uzaktan kumandayla patlatılabilir."

"Bizde kullanılan teknikle, bombanın geç patlayacağından kuşkun olmasın," diye fısıldadı Belov. "Ya da erken. Ateşleme düzeni tutukluk yapacak olursa da ekmeği bombayla birlikte mideye indirirler."

Karşılamacılarla konuklar, mikrofonlara yaklaştılar. Portiankin, çekeceği söylevin metnini cebinden çıkardı, gözlüklerini "giyindi" ve - Brejnev'in tonlamalarını taklit ederek - okumaya başladı. Merkez komitesi sekreterinin amplifiye edilmiş sesi kalabalığın üstüne çöktü:

"Bölgenizin sosyalist yarışmada birinci sırayı almasının nedeni, tam olarak, hataların ve ihmallerin varlığının yokluğudur ki bu durum..."

"Yönetim çevreleri, entelektüel bakımdan çapsız insanlarla dolmuş," diye fısıldadı Çernov.

"Gülünç," diye karşılık verdi Belov.

"Yalnızca gülmek yeterli değil. Bu soysuzlaşmış insanları, sürüngenler gibi ortadan kaldırmak gerekir."

"Ciğeri beş para etmez bütün bu insanlar için yaşamlarımızı tehlikeye atmaya değmez. Bunu ne adına yapacağız ki?"

"Yalnızca, nefretimizi bastırmak için. Ya da öç almak için. Dahası, içimizde kabaran öfkenin patlamasına bir an izin vermiş olmak için. Bu sana ters mi geliyor?"

"Evet. Ben akılcı, hatta pragmatik bir insanım. Yapacağımız bu hareketin, ülkeye, azıcık da olsa bir yararı dokunacağına garanti verebilsen, gözümü kırpmadan kendimi feda ederdim."

"Bu garantiyi sana kimse veremez. Ama söz konusu olan bu değil."

"Nedir peki?"

"Sonuçta neyiz biz? Yirminci yüzyılın sonlarında yaşayan insanlar mı, yoksa zamanın ve uzayın dışına itilmiş bataklık sürüngenleri mi?"

Karşılama töreni sona erdi. Davetliler ve bölge yöneticileri, kara kara limuzinlerin içine doluştular. Kalabalık dağıldı. Çernov ve Belov, ağzına kadar dolu bir otobüse binmek üzere havaalanı binasından ayrıldı. İhbarcılardan ve "kagebeci"lerden çekindiklerinden, yol boyunca ağızlarını açmadılar.

Bir Yaşamın Başlangıcı

Yuri Çernov'un babası Sovyet ordusunda yüzbaşıydı. Savaş sırasında Almanlara karşı gösterdiği kahramanlık ve aldığı yaralardan dolayı kendisine birçok nişan verilmişti. Hakkında yapılan çirkin bir iftira yüzünden 1946'da tutuklanarak, ağır koşullar altında yirmi beş yıl bir kampta yaşamaya mahkûm edildi. Stalinciliğe karşı başlatılan hareket yüzünden vaktinden önce salıverildiğinde, cezasını Partikent yakınlarındaki bir kampta çekiyordu. Devletin bağladığı aylıkla geçinemediğinden, kendisini, hükümlülerin bu bölgede inşa etmiş oldukları nükleer tesis olan Atom'da çalışır buldu. Oraya komşu Kızılorduburg'dan gelmiş olan on sekiz yaşında bir genç kızla evlendi. Oğulları 1956'da, Hruşçev'in, partinin yirminci kongresi önünde suçlayıcı konuşmasını yaptığı gün doğdu.Çocuğun kollarının yerinde, duyargaları andıran korkunç görünüşlü iki uzantı vardı; bunu gören zavallı annesi aklını yarı yarıya yitirdi. O zamana kadar kendisine yapılan hiçbir içki teklifini geri çevirmemiş olan babasıysa, kendini alkole daha da fazla vererek bir süre sonra, teşhis konulamayan bir hastalıktan öldü.

Yuri (çocuğa koydukları önad buydu), Atom çevresinde doğan özürlü çocukların ilki değildi. Orada, ondan önce de bacaksız, gözsüz, sağır ve ruhsal bozuklukları olan çocuklar doğmuştu. Hatta ana babalarına hiç gösterilmeyen çocukların doğduğu da oluyordu. Ana babaların çoğu bu tür çocukları evlat olarak kabullenmeye yanaşmıyordu, öyleki bunları barındırmak için özel bir yurt açıldı. Burada barındırılanlar, hep bu bölgede doğmuş çocuklardı, hatta içlerinde yakın bölgelerden gelmiş olanlar da vardı.

Yuri'nin annesi yine de oğlunu buraya bırakmayı kabul etmedi. Kocasının ölümünden sonra, ailesinin yanına yerleşmek üzere Kızılorduburg'a geri döndü. Bundan sonraki yaşamını anlatmasak daha iyi olur.

Bir Rus vatandaşı yaşamını genellikle, yeteneklerini ve aklını günlük olayların karşısına çıkardığı güç koşulların altından kalkmaya çabalamakla geçirir. Yuri'nin annesinin, oğlunun yaşamını kolaylaştırmak için gösterdiği becerekliliğin ona sağladığı hazineyse, tam anlamıyla bir mucizeydi. Varlığını, ona normal bir insan gibi yaşamayı öğretmeye adadı. Toplumun ve tüm insanlığın, oğluna hazırladığı bu yazgının ayıbını bütünüyle üstlendi. Ona, "küçücük kollarından" , başından ve omuzlarından yararlanarak, günlük yaşamda kendisine gerekecek hareketleri nasıl yapacağını öğretti. Giysileri, mobilyaları, tabak çanağı, onun gereksemelerine karşılık verecek hale dönüştürdü. Biraz büyüdüğü zaman, Partikent Protez Kombinasının onu koruması altına almasını sağladı. Onun için özel protezler hazırlandı; bunları kullanarak okulda yazı yazmayı, kitapları tutup karıştırmayı öğrendi. Evde, kalemi ağzıyla tutarak ya da omzuyla "küçücük kolu" arasına sıkıştırarak yazı yazıyordu. Tabii bu yöntemleri okulda da kullanmaya kalkacak olsa, öteki çocuklar ona gülerdi. Oysa annesi onun, özürlüler yurdundaki okula değil de normal bir okula gitmesini ısrarla istiyordu.

Özürlü insanların normal yaşama katılmaları konusunda açılan bir kampanya dolayısıyla, Partikent gazetecilerinden biri Çernov'u ziyarete geldi. Ve Yuri'nin annesinin uyguladığı "karmaşık yöntem" hakkında çok önemli bir yazı yazdı; bu yazı kadıncağızı şaşkınlığa düşürdü. Yuri, üniversite eğitimini bitirip protez kombinasında çalışmaya başladığı sıralarda oradaki insanların, Amerikalı bir araştırmacının, özürlü insanların normal yaşama kazandırılmaları konusunda ileri sürdüğü yeni bir yöntem karşısında heyecanlandıklarını gördü. Söz konusu yöntem, yıllar önce o gazetecinin sözünü ettiği "karmaşık yöntem"di. Bu durum, onun üzüntüsünü daha da arttırdı, ama hiç şaşırtmadı. Adı gibi biliyordu ki Rus İvan'ları kendi vatandaşlarının, hangi konuda olursa olsun, ortaya batılılardan daha ileri, daha iyi bir

şey koymasına hiçbir zaman izin vermezlerdi. Buna karşın, yine bir buluş yapılacak olsa, kabul etmezler, dahası, böyle bir buluşu uygulamaya yanaşmazlardı. Daha "karmaşık" sözcüğünün anlamını bile bilmeyen basit bir Rus köylü kadını, nasıl olur da Amerikalılardan, Almanlardan önce ortaya bir buluş koyabilirdi? Haydi oradan; düş kurmanın âlemi yok!

Yuri'nin annesinin sesi güzeldi. Oğluna hüzünlü şarkılar söylüyordu. Tatil günlerinde, birlikte kırlara gidiyor, tarlaların, koruların içinde, ırmakların ve göllerin kıyısında dolaşıyorlardı. Annesi, avazı çıktığı kadar bağırarak şarkılar söylüyor, ağlıyordu. Yuri, mırıldanarak ona eşlik ediyor, kendini nedenini bilemediği bir umutsuzluğa ve sıkıntıya kaptırarak, annesiyle birlikte o da ağlıyordu. Hüzünlü ve yürek parçalayıcı melodilerin eşliğinde izlediği bu harika, ama o ölçüde hüzünlü Rus kır manzaraları, bütün duyularına, bir daha silinmemek üzere rengini vermişti.

Çernov'ların yaşamının, taşrada yaşayan çoğu Rusların yaşamından farkı yoktu. Batıdaki insanlar ölçü alındığında, yaşam düzeyleri çok düşük sayılabilirdi, ama taşra Rusları kendilerini batı insanıyla karşılaştırmaya çok sonraları başladılar. Yuri'nin çocukluk yıllarında, aile, elindekiyle yetiniyordu. Aç kalmamak en önemli şeydi. Üstleri başları savaş öncesi döneminden daha iyiydi. Televizyon, buzdolabı, bisiklet, motosiklet, ceket, sentetik kadın giysileri edinebilme olanağı vardı. Yaşam düzeyi yavaş yavaş yükseliyor, ilerde daha iyi günlere erişme umudu uyandırıyordu. Gençler eğitim görüyor, kentlere gidip orada babalarından daha iyi bir yaşama kavuşuyorlardı. İşler daha sonraları bozulmaya başladı, yetmişli yılların sonlarına doğru.

Yuri'nin çevresinde Rusya'dan ve Ruslardan pek söz edilmiyordu; edildiğinde de bu, böbürlenme amacıyla yapılmıyordu hiç. Konuşmalara egemen olan konu, "işini başkalarından daha

iyi uyduranlar"a karşı yapılan şikâyetler, onları alaya almalar ve onlara duyulan hasetti. Daha sonra, okula gittiğinde Yuri, ulusal onuru ve ulusalcılığı uyandırmaya yönelik sözler duyulmaya başladı, ama bu sözler o şekilde söyleniyordu ki, sonuçta tam ters tepki uyandırdı.

Çernov'ların evinin bir kilometre uzağında, çalılarla kaplı bir bataklık uzanıyordu. İnsanlar, bu bataklığın ettiği kötülükler üstüne gerçek öyküylerle karışık efsaneler anlatıyorlardı. Kolektifleştirme döneminde, bataklıkla otlakları ayıran duvar bilinmeyen biri tarafından yıkılmıştı: Kolhoza ait bir sürüyü o hareketli kumlar bütünüyle yutmuştu. Almanlarla yapılan savaşın başlarında, bölgenin düşman tarafından olası işgaline karşı buraya erzak ve cephane saklanmıştı: Yapılan depolar, içindeki personeliyle birlikte kumlara gömülmüştü. Burada saklanmaya kalkan kaçaklar oldu; hiçbiri geri dönmedi. Hruşçov'lu yıllarda, otuz kişiden oluşan bir bilimsel araştırma ekibi hiçbir iz bırakmadan yine bu bataklıkta kayboldu. Kamplardan kaçan yüzlerce kişinin başına da aynı şey geldi. Zaten kampların bataklığa bakan cepheleri korunmuyordu bile. Söylentilere göre, gardiyanlar baş eğmeyen mahkûmları o taraftan kaçmaya zorluyor, sonra da firarlarını bildiriyorlarmış.

Öteki çocuklar gibi, Yuri'nin de oraya yaklaşma izni yoktu. Ana babalar, huysuz, yaramaz çocuklarını bataklıkla korkuturlardı. Oraya götürüp bırakacaklarını, hareketli kumların da onları yutacağını anlatırlardı. Ama Yuri korkmuyordu. Bataklık onun kafasının içinde gizemli, esrarla dolu bir dünyaydı. Anneannesi ona, bataklıklarda yaşayan şeytanlarla, büyücülerle, kötü ruhlarla ve dünya dışı başka yaratıklarla ilgili masallar anlatıyordu. Kimi zaman da, insan yutan kumların ortasındaki kaybolmuş adalar üstünde kurulmuş görkemli saraylarda yaşayan prenslerin, prenseslerin öykülerini anlatıyordu. Dedesiyse, her şeyi yutan bu kumlara atmadan önce, rastladıkları insanları soyan haydutların "gerçek" öykülerini anlatıyordu.

Onun anlattığına göre, ormanın derinliklerinde, çamur onları yutmadan önce bu haydutların biriktirip sakladığı görkemli hazineler gizliydi.

Anneannesinin ve dedesinin anlattığı masallar Yuri'nin kafasında, tabii ki dadısının Puşkin'e anlattığı masalların onun kafasında uyandırdığı pitoresk düşlerin parlaklığını yaratmıyordu. Ama Yuri, düş gücüne sahip bir çocuktu ve anlatılan naif öykülerden, kendisine parlak bir düş dünyası kuruyordu. Çok sonraları, kendi yaşamına eğildiğinde, çocukluk düşlerinin temelinde, neden hep bataklık bulunduğunu günün birinde fark etti ve bu düşlerin içerdiği derin simgesel anlamı keşfetti.

Kendisine acı veren şeyin, sakatlık olgusunun kendisi olmayıp hiçbir zaman gerçekleşmeyecek bir tutku, normal insan haline gelme tutkusu olduğunu çok erken fark etti. Daha ilk adımlarını attığı andan başlayarak, normal çocuklar arasında geçen çocukluk yaşamının onun için bir cehennemden farkı yoktu. Çocuklar, başkalarının fiziksel özürlerine karşı çok acımasızdırlar. Öte yandan, erişkin insanların onu sürekli korumaları, içindeki aşağılık duygusunu daha da pekiştirdi. Özünü koruma güdüsüyle, kendi yaşındaki çocuklardan kaçmaya başladı. Kendini bütünüyle okumaya ve aralıksız düşünmeye verdi. İçinde zamanının çoğunu geçirdiği bir dünya yarattı kendine. Orada, sevimli bir prense ya da kahraman bir şövalyeye, gözüpek bir silahşöre ya da soylu bir Hintliye dönüşüyordu. Böylelikle, sağlıklı insanlardan ve talihsiz yazgısından öcünü almış oluyordu.

Okul

Yuri, okula 1964'te, Brejnev döneminin ilk yıllarında başladı. Parlak bir öğrenciydi. Eğitmenlerinden bazıları, şimdiye kadar böylesine parlak bir öğrenciye rastlamadıklarını itiraf ediyorlardı. Bu durum, normal çocukların ana babalarının sinir-

lenmelerine, kıskançlık duymalarına yol açtı. Çok geçmeden, onun sahip olduğu yetenekleri bastırmaya, öteki çocuklarınkiniyse abartmaya başladılar. Eğitmenler, söz birliği etmişçesine ona düşük not veriyorlardı. Böylelikle, daha küçücük bir çocukken, yaşamın temel gerçeklerinden birini anlamış oldu: Toplum, yetenekleri kabul edilebilir sınırlar içinde olanlara hoşgörülü, çok fazla yetenekli olduğunu düşündüklerineyse acımasız davranıyordu. Çocukların, küçük arkadaşlarının fiziksel özürlerine karşı acımasız davranmalarına karşın, büyükler de başkalarında gördükleri entelektüel yeteneklere hiç mi hiç katlanamıyorlardı.

Öteki çocuklar gibi Yuri'ye de eğitimi süresince sağlam ideolojik bilgiler verildi. Bunları herkes gibi o da anlamıyordu. Kısa süre sonra, politik propagandaya ilgi göstermemeye başladı; bunu basit bir formalite ya da iyileştirilme olanağı bulunmayan bir hastalık gibi görüyordu. İlgisizlik, daha sonra yerini alaycılığa bıraktı. Bu bakımdan, izlediği yolun, öteki çocukların izlediği yoldan hiçbir farkı yoktu. Onlar gibi, o da öncü oldu. On dört yaşında Komünist Gençlik Örgütüne, komsomola girdi. Kendisinden beklendiği gibi davranıyor, verilen buyrukları yerine getiriyordu, ama bütünüyle biçimsel olarak, hiç içinden gelmeden. Gerçek yaşam, komünist efsaneleri ve idealleri acımasızca yok ediyor, onların yerine konabilecek yeni bir şeyler de yaratmıyordu. Öteki arkadaşları gibi, "Sovyet" düşüncesine özgü her şeyi o da olumsuzluk örtüsüne sarıyordu. Sovyet vatandaşlarının perestroikayla birlikte, hatalı olduğu bundan böyle resmen açıklanan bu Sovyet ideolojisinden kurtulmak için, yanlış algıladıkları batılı dünya görüşüne sarılmaları bir rastlantı değildir.

Moskova'da ve Partikent'in aydın çevrelerinde yapılan tartışmalar, ileri sürülen düşünceler, Yuri'nin yaşadığı yere kadar ulaşıyordu. Kentin çevresinde bulunan "çalışma yoluyla yeniden eğitme" kamplarına kapatılmış rejim karşıtlarının ce-

zaları teker teker bitiyordu. Kentin dış mahallelerinde oturanlar, olayların zorlamasıyla bu insanlarla temas etmeye, giderek onların düşüncelerinden etkilenmeye başlamışlardı. Devlet otoritelerinin ve sovyet tarzı yaşamın eleştirisi Yuri'ye erkenden, doğal bir olguymuş gibi görünmeye başladı. Bilinçli yaşamına ilk adımlarını attığı andan başlayarak kafasının içinde muhalefet fikri oluştu.

Bedensel engelli oluşunun ve öteki insanlara göre içinde bulunduğu özel durumun da Sovyet gerçeğini dışlamasında bir o kadar katkısı olduğu ileri sürülebilir. Babasının, Stalinci terörün kurbanı olduğunu öğrendiğinden beri, aklında öç almaktan başka bir şey yoktu. Peki ama, kimden öç alacaktı ve nasıl? Ne yapabilirdi? Daha sonra, kendisinin de, Atom'u inşa edenlerin ihmaline kurban gittiğini öğrendi. Öç almaya susamışlığı daha gerçek bir temele oturdu; duyduğu nefretin nesnesinin belirsiz kalmasına, hatta kişiliğinin anahtar öğelerinden biri haline gelmesine karşın.

1969'da, Brejnev'e karşı girişilen suikastın yankıları Kızılordukent'e kadar ulaştı. Yuri, çevresindeki insanların çoğunun, İlin'in o beyni sulanmış, iğrenç, nefret edilen Brejnev'i öldürememesinden duydukları üzüntüyü dile getirdiklerini birçok kez işitti. Kendini, o tiranı öldüren bir kahraman olarak düşündü.

1970'te Yuri, Evdokya Elkina'yı ilk kez gördü; halk daha o zamandan ona Dunka adını takmış, ama bu ad henüz Mao-Zedunka'ya dönüşmemişti. "Bir Mayıs" gösterileri sırasındaydı. Elkina o sırada partinin raykomlarından birinin sekreteriydi.

Tribünün üstünde duruyor, "bütün dünya işçilerinin dayanışma bayramı"yla ilgili sloganları, parolaları haykırıyordu. Hoparlörlerin yükselttiği sesi tüm kentin üstünde çınlıyordu. Bu, haykırıp duran şişman kadın imgesi Yuri'nin belleğine, iktidarın canlı bir simgesi olarak, bir daha silinmemek üzere kazındı.

Çocuklar

Dikkatli bir gözlemci daha o zamandan yalnızca okul yaşamını gözleyerek, Sovyet toplumundaki ruhsal ve ahlaksal çözülmeyi sezinleyebilir, gelecekteki krizin ilk işaretlerini görebilirdi. Bazı öğrenci velileri ve eğitmenler bunun sözünü ediyorlardı, ama onları dinleyen öldu mu ki?

Yuri, sokulgan bir çocuk olmamasına karşın, zamanını öteki çocukların arasında geçirmek zorundaydı. Onların konuşmalarını dinleyerek gerçek yaşam hakkında, okul kitaplarında ve medya içinde hiçbir zaman edinemeyeceği birçok bilgi ediniyordu. Öğrenciler de, yetişkinler gibi, farklı yaşam düzeyleri ve tarzlarıyla toplumsal katmanlara ayrılıyorlardı. İçlerinde, Yuri gibi yoksul olanları vardı. Zenginler de vardı. Yuri'nin sınıfında, Tanya adındaki bir kızın babası, bir teknik lisenin müdürü, annesi bir giyim mağazasının yöneticisiydi. O sınıfın bir başka şubesinde, bir sovhoz yöneticisinin, bir raykom sekreterinin ve bir generalin çocukları okuyordu. Tabii bu arada, yoksullardan daha iyi yaşayan orta sınıftan insanların çocukları da vardı, ama bunlar da zenginlerle karşılaştırılamazdı. Aralarında hatırı sayılır farklar vardı. Yuri'yle annesi, hiçbir konforu olmayan eski bir yapıda, on iki metrekarelik bir bölümde yaşarlarken, raykom sekreterinin kızı, ailesiyle özel bir dairede oturuyordu, Partikent'in banliyösünde de bir daça'ları vardı. Ayrıca, çocukların çoğu yaz tatilini kentte geçirirken, onlar güneydeki dinlenme merkezlerinde tatil yapmaya gidiyorlardı.

Yuri'nin, arasıra arkadaşlarının evine gittiği oluyordu. Tanya'ya dostça duygularla bağlanmıştı. Yuri'yi etkilemek, Tanya'nın da hoşuna gidiyordu. Zaman zaman sırf merak yüzünden onu evine davet ediyordu: Yuri, protezlerini gerçek birer el gibi kullanabiliyordu. Ayrıca herkes tarafından da bir matematik

dehası olarak kabul ediliyordu. Küçük kızın annesiyle babası da bu arkadaşlığa olumlu bakıyordu: Gerçekten de Yuri'ye, öteki çocukların çoğu gibi, "delikanlı" denildi. Hiç olmazsa, "eli kolu deli değil", diyorlardı, mizah duygularının tadını çıkararak.

Çocuklar büyüdüler. Düşünceleri, sözleri ve davranışları olgunlaştı. Yuri, on altı yaşında, "Yalnız Bir Adamın Düiünceleri" başlığını verdiği güncelerini yazmaya başladı.

Aşağıda okuyacağınız bazı parçalar, onun ve yandaşlarının o dönemdeki entelektüel uğraşları hakkında fikir veriyor.

YALNIZ BİR ADAMIN DÜŞÜNCELERİ

Her türlü saçma sapan propagandayı, bıktırıncaya kadar, kafamızın içine sokmaya çalışıyorlar. Bunları, daha ilk sınıflardan başlayarak yüzlerce kez dinledik. Ortaöğretimin son sınıfına geldik, hâlâ aynı öyküleri anlatmayı sürdürüyorlar. Okuldan dönerken, Tanya'ya eşlik ettim. Bu laf kalabalığından rahatsızlık duymanın aptalca olduğunu, yapılacak şeyin, onları hiç duymamış gibi davranmak olduğunu söylüyordu. Annesi, babası ve onların dostları, ideolojiyi bütünüyle alaya alıyorlar. Tanya'ya, okulda kimseye söz açmaması konusunda uyararak, ideoloji hakkında garip şeyler anlatıyorlar. Bunları başkalarına aktaracak olursa, gözden düşer, üniversiteye girmesi de engellenirmiş.

☆

Uzun zamandan beri farkında olduğum bir şey var: İnsanlar, çevrelerinde olup bitenleri bütünüyle anlıyorlar. Ve hepsi, ağızbirliği etmişçesine, çevresindekilere çenesini tut-

mayı öğütlüyor. Bu suskunluk yüzünden, yaşamımızın domuz ahırından farkı kalmadığını herkes biliyor, yine de ağzını açmıyor; dahası, başkalarının ağzını açmasına da engel oluyor. Neden?

☆

Başlangıçta, okulda batı müziği kayıtlarını dinlediğimizde hepimiz bu müziğe bayıldık. Sonra, sıra jean'lere geldi. Bazı öğrenciler, ailelerinin ya da aile dostlarının yurtdışından getirdikleri jean'leri giymeye başladı. Ve herkesi bir jean hastalığıdır sardı. Herkes, karaborsadan bir jean edinebilmek için çılgınca paralar vermeye başladı. Ben de annemden, bana bir jean almasını istedim. İlk kez birbirimizle atıştık. Bu tür masrafların bizim bütçemizde yer alamayacağını, yine de kendime bir jean edinecek olursam, onu parça parça edeceğini söyledi. Tabii, çok öfkelendim. Ama çok geçmeden yatıştım. Ve iç rahatlığıyla, bu pantolon çılgınlığına kapılmayacağıma kendi kendime söz verdim.

☆

Tanya bana, ailesinin ve tanıdıklarının yaşamından söz etti. Öğrendiğim bazı şeyleri yaşamında ilk kez duyduğunu itiraf ediyorum. Benim çağdaş dünyanın dışında kalabilmemin bir mucize olduğunu söyledi. Entelektüeller beni henüz bozamamışlardı. Ayrıca, bir "boy friend"i olduğunu, onunla cinsel ilişkide bulunduğunu da itiraf etti. Onun yaşındaki bir kızın böyle şeyler yapması bugün normal karşılanıyormuş güya. Benim saflığımla alay etti.

Çocuklar

Onunla aynı sınıfta okuyan bazı çocukların transistörlü radyoları vardı ve Amerika'nın Sesi, BBC, Deutsche Welle ve Özgür Radyo gibi radyoları dinleyebiliyorlardı. İçlerinden bazıları samizdat (kişilerin çoğalttığı yazın yapıtları) denen yasadışı yapıtlardan bazılarını okumuş, hatta tamizdat okuyanlar bile olmuştu, yani batıda yayımlanmış ve SSCB'ye yasadışı yollardan sokulmuş kitapları. Bunlar genellikle yerel yöneticilerin çocukları ya da dergi, depo yöneticileri gibi parası pulu olan kişilerdi. Raykom sekreterinin kızında, Solyenitsin'in yazdığı tüm yapıtlar vardı. Kendini, "düşmanı tanımak gerekir", diyerek savunuyordu. Domuz üretiminde uzmanlaşmış sovhoz yöneticisinin çocukları, Özgür Radyonun en aşırı Sovyet karşıtı yayınlarını kasete çekiyorlardı.

Çocukların çevrelerindeki yaşamdan algıladıkları, evlerindeki yetişkinlerden dinledikleri şeylerin onların kafalarında uyandırabileceği tek düşünce, daha küçük yaşlardan başlayarak, ideolojiye ve resmi propagandaya inançsızlıktı. Buna bir de, Sovyetlere özgü her şeyin alaya alınması ekleniyordu. Bu tutum, beraberinde, batıya özgü her şeyin yüceltilmesini getiriyordu tabii. Çocuklar henüz gerçeğin ne olduğunu bilmiyorlardı, buna karşın yalanın ne olduğunu çok iyi biliyorlardı. Daha kundaktan çıkar çıkmaz, kendilerini sadık bir Leninci görüntüsü ardına gizlemeyi öğreniyorlardı. İlk adımlarını attıklarında da, ideolojik ve ahlaksal çöküntü ruhlarına yerleşiyordu.

Yuri'nin sınıfında okuyan çocukların hiçbiri "rejim"i açıkça eleştirmiyor, "rejim karşıtı" gibi davranmıyordu, ama sonradan hepsi ideolojik ikiyüzlülükleriyle Sovyet toplumunun genel çözülmesine katkıda bulundu. Çok daha sonraları, tüm varlıkla-

nıyla ve sefahat âlemine dalıyormuş duygusu içinde kendilerini Sovyet ve komünizm karşıtlığına vererek, yaşam boyu "totalitarizm"e karşı, "demokrasi" yanında savaşacak insanlar haline geleceklerdi. Raykom sekreterinin kızı, Sovyet karşıtı yazarların kitaplarını elaltından dağıtacaktı. Domuz üreten sovhoz yöneticisinin çocukları, Sovyet karşıtı radyoların yaptıkları yayınların kaset kayıtlarını satarak servet yapacaklardı. Ama o dönemde, örnek birer komsomol gibi davranıyor, her türlü sapkınlığın bastırılması için yetişkinlerin gösterdikleri çabaya canla başla yardımcı oluyorlardı.

YALNIZ BİR ADAMIN DÜŞÜNCELERİ

Bir gün, tarih dersinde bir skandala neden oldum. Öğretmen, şanlı tarihimizden söz ediyordu.

"O yıllar boyunca, milyonlarca insanın baskı altında yaşadığı, cezalara çarptırıldıkları söylentileri dolaşıyor ortalıkta. Doğru mu bu?" diye sordum.

Bütün sınıf dondu kaldı. Öğretmen, her zaman yinelenen politik kusmuğu çiğnemeye başladı. Dersten sonra, komsomol komitesine çağrıldım. Sekreter, okul dosyama bir ihtar cezası yazılacağını söyledi. Daha sonra, beni yönetim bürosuna götürdüler. Orada, okul müdürü, sınıf öğretmeni, parti bürosu sekreteri ve tarih öğretmeni, iki saat süren bir söylev boşalttılar üstüme. Onlara, bu baskı söylentilerinin her yerde duyulduğunu, benimse , bu gevezeliklerin tarihsel gerçeklerle ne ölçüde bağdaştığını öğrenmekten başka bir düşüncem olmadığını anlattım. Bunda da kınanacak bir şey olmadığını söyledim.

Görünüşte, bu olay zararsız biçimde kapandı. Yalnızca sözlü ihtar aldım. Ne var ki benden hiç beklenmedik bir biçimde öç aldılar. Bölgemizde yapılan matematik olimpiyadında birinci oldum, ama bölgesel olimpiyada göndermediler beni.

☆

Yetişkinler, yaşam deneyimleriyle böbürleniyorlar. Onlarla, ciddi bir konuda konuşmaya giriştiğinizde size: Sen daha gençsin, hele bizim yaşadıklarımızı bir yaşa, hanyayı konyayı anlarsın, diyorlar. Oysa, anlaşılacak bir şey yok. Daha okul sıralarında olmamıza karşın, bizim için her şey açık seçik meydanda. İnsan kendine bir yol seçiyor ve yetişkinlerin arasına katılıyor. Bizse, seçimimizi bütünüyle bilinçli bir biçimde yapıyoruz. İnsanlar, yaptıkları işlerin sorumluluğundan, suçu ortama, eğitime, koşullara yükleyerek kaçamaz. Eğitimin, yalnızca bize dıştan dayatılan bir olgu olduğu ileri sürülemez; eğitim aynı zamanda istemli bir seçimdir de. Çoğunluksa, kendini koşullara uydurma yolunu seçiyor. Yalnızca, sıra dışına çıkmış, kendini yalnızlığa mahkûm etmiş kişiler olayların özünü bilmek, öğrenmek istiyor, ama onlar da çevrelerini saran haksızlıklar içinde boğuluyorlar. Kendi yollarını onlar da isteyerek seçiyorlar. Niye bu yolu seçiyorlar, bilmiyorum. Kendimi hangi kategoriye sokmalıyım? Bunu henüz bilmiyorum.

Hastalık

Dokuzuncu sınıfta[8], Yuri ilk sinir krizini geçirdi. Hastanenin doktoru, annesine, Yuri'yi bir ruh doktoruna göstermesini salık verdi. Dolayısıyla, Rusya'nın bir başından ötekine kötü bir ün salmış olan Partikent Ruh Hastalıkları Hastanesine gitmek zorunda kaldılar. Yuri, okurun daha ilerde tanıyacağı

8) SSCB'de (ve şimdi Rusya'da) öğrenim birinci sınıftan başlar (yedi yaşında) ve son sınıf olan onuncu sınıfta biter.

İvan Andreyeviç Malov tarafından muayene edildi. Daha önce Kazan, Leningrad ve Moskova'daki hastanelerde ve araştırma merkezlerinde çalışmış olan Malov, değerli bir ruh doktoru olarak ün yapmıştı. Uğraştığı bilim dalını, "toplumsal patoloji" deyimiyle açıklıyordu, oysa batı basınında ve samizdatta, yaptığı bu işin adı, açıkça "tıbbi cezalandırma"ydı. Aslında Malov'un cezalandırmayla falan ilgisi yoktu, hatta bunu engellemek için elinden geleni yapıyordu. Bu davranışı, sahip olduğu ideolojik ya da politik görüşten değil, yalnızca insancıl yapısından kaynaklanıyordu. Kendini kaptırdığı alkol bağımlılığı, üniversitede önemli bir kariyer yapmasını engellemişti. İki kez evlenmiş, evlilik yaşamında da başarılı olamamıştı. Büyüdükten sonra, artık paraca yardım etmediği iki çocuğuyla da ilişkisi kesilmişti.

Malov, muayene ettikten sonra Yuri'ye, sinir krizinin nedeninin sürmenaj olduğunu açıklamıştı. Çocuğu yine de hastane fişlerine kaydettiler, buysa altı ayda bir zorunlu olarak hastaneye görünmesini gerektiriyordu. Malov'un, bunun basit bir formaliteden başka bir şey olmadığını ileri sürmesine karşın, Yuri bunu, kendisinde ruhsal bir bozukluk olduğu biçiminde algıladı. Doktor onu, bu tür ruhsal bozuklukların dünyaya en büyük dahilerini kazandırdığını söyleyerek teselli etti.

Henüz genç ve güzel olan annesi, doktorun hoşuna gitti. Yuri'nin ruh sağlığındaki gelişmeleri izleme bahanesiyle, Çernov'ların evine gidip gelmeye başladı. Bazen onlara, işinde karşılaştığı ilginç vakaları anlatıyordu. Bir gün, Stalin'i öldürmeye kalkan bir çocuğun öyküsünü anlattı.

"Çocuğa ne oldu, peki?" diye sordu Yuri.

"Tabii ki kurşuna dizildi," dedi Malov.

"Bunu nasıl öğrendiniz?"

"Kazan hastanesinde yatan hastalarımın birinden. O çocukla ilgilenmiş olan bir eski Çeka'cıydı. Gerçekten aklını yitirmişti. Aklının başında olduğu ender zamanlarda çok ilginç

şeyler anlatıyordu. Ne yazık ki anlattığı şeylerin hiçbiri bir yere kaydedilmedi."

"O işe kalkışan daha başka çocuklar da oldu mu?"

"Bunu kimse bilmiyor, hatta hiç bilemeyecektir de. Zaten sayılarını ortaya çıkarmış olmak neye yarar ki?"

"Adalete."

"Şimdiye kadar adalet falan olmadı, bundan sonra da olacağı yok. Yalnızca böyle insanların varolduklarını bilmek yeterli. Varolmuyorlarsa da onları yaratmak gerekir."

"Neden?"

"Gelecekteki Stalin'lerin, onlardan birinin öç almak amacıyla karşılarına dikileceğini hasaba katmaları için."

Laptev

Partikent'te, oldum olası iyileştiricilerden ve akıl vericilerden geçilmemiştir. Bunların hiçbir uzmanlık eğitimleri yoktu, buna karşın her türlü hastalığı tedavi ediyor, hastalara pratik yollar gösteriyorlardı. Daha doğrusu, Partikentliler bunlarda doğuştan yetenekler bulunduğunu, her şeyi görüp anladıklarını, kendilerini iyileştirdiklerini, hastalıkları konusunda eğittiklerini sanıyorlardı. Yeteneklerinin gerçek ölçüsünü belirlemek zordu, çünkü bunların sahip oldukları gerçek bilgeliğin incileri ve insanları iyileştirme becerileri,yaşamın bir parçası olan şarlatanlıkların, söylentilerin, kör inançların ve daha başka yorumların altında boğulup kalmıştı. Stalin döneminde, bu tür insanlar, gözünün yaşına bakılmadan cezalandırılıyordu. Brejnev dönemindeyse yeniden moda oldular. O büyük insan da bu gibilerin hizmetinden yararlanıyordu. Her yerde birden mantar gibi çoğaldılar. Bunların çoğu düzenbazdı, ama içlerinde gerçek yetenek sahibi olanlar da yok değildi.

İvan Laptev adında biri Partikent'te bu konuda büyük üne sahipti. Yaptığı işin karşılığında çoğu zaman hiç para almıyor, kendisine sunulan yemekle yetiniyordu. Onu kıskananlar, kendisine kara çalıyor, otoritelere şikâyet ediyorlar, bu yüzden de zaman zaman Atom'da çalışmaya gönderiliyor, ya da ruh hastalıkları hastanesinde kalmaya zorunlu tutuluyordu.

Laptev'in ünü, Kızılorduburg'a kadar ulaştı. Bilmem kaçıncı kez sürgüne gönderildiği sırada orada boy gösterdi. Yuri'nin annesi onu bulup eve getirdi. Olay nedeniyle de evinde bir şölen masası hazırladı.O sokakta oturan herkes Laptev'i görmeye koştu. Uzun boylu, zayıf, uzun, dalgalı kumralı saçları, Çar İvan'ınki gibi sakalı, bıyığı olan Laptev, çok iri gri gözleri, kartalsı burnuyla, kendisini görenlerde ister istemez İsa imgesi yaratıyordu. Yaşlılar ona baktıklarında, haç işareti yapıyorlardı. Çernov'ların İsba'sına girdiğinde, insanlar üstündeki etkisi bir kez daha kanıtlanmış oldu. Hasta olan anneanne, yatağından çıkıp giyindi. Dedeyse, avluda yaptığı işi bir yana bıraktı.

Yuri, Laptev'in adını daha önce duymuştu ve ona bir şarlatan, bir ayyaş gözüyle bakıyordu. Karşısında, temiz giyimli, iyilik ve anlayış dolu, akıllı uslu bir genç adam bulacağını hiç düşünmüyordu.

Masanın çevresinde toplanıldı. Çernov ailesi o zamana kadar böylesine neşeli ve parlak bir şölen yemeği yememişti. Gülünüyor, eğleniliyor, aynı anda her konudan söz açılıyordu, öte yandan her şey yolunda gidiyormuş, söylenen her şeyin altında derin anlamlar gizliymiş izlenimi uyanıyordu. Yuri'nin durumundan hiç söz açılmıyor, ama o, bütün bunların kendisi için düzenlendiğihi sezinliyordu. Kendini hafif, olağanüstü bir saydamlığa bürünmüş gibi duyumsuyordu. Laptev, o anda, "her şeyi bırak, beni izle!" demiş olsaydı, onun peşinden gideceğine kuşku yoktu.

Laptev, gitmeye hazırlandığında, Yuri'nin annesi onun eline bir on ruble sıkıştırmaya kalktı. Ama Laptev bunu kesinlikle kabul etmedi. Anneanne, elini onun saçlarına sürmek için izin istedi. Onun isteğini kabul etti. Gittikten sonra, anneanne onun aziz olduğunu, "O" olduğunu (İsa'yı düşünüyordu), ama zamanı gelmeden ortaya çıkmak istemediğini, bağıra bağıra söyledi.

Birkaç gün sonra, Çernov'ların içinde yaşadığı bu aydınlık, parlaklığını yitirdi. Yaşadıkları sefil ve tekdüze yaşam onları yeniden yuttu. Laptev, o küçük kentten ayrıldı: Kansere yakalandığı söylenen, obkom Birinci Sekreteri Suslikov'u iyileştirmek üzere Partikent'e geri çağrılmıştı.

Yuri, uzun süre Laptev'in evlerine yaptığı ziyaretin etkisinde kaldı. Onun ince, uzun parmaklı, iyileştirici güçle donatılmış ellerini düşleyip durdu. Ah, onun ellerine o da sahip olabilseydi! Her şeyi bir yana bırakır, Rusya'nın tüm kentlerini ve kasabalarını dolaşarak, o şifa dolu ellerini, acı çekenlerin bedenlerine ve ruhlarına dokundururdu. Bunun karşılığında da hiçbir ödül beklemezdi. Yuri belki de dünyaya, En Büyük Şifa Dağıtıcısı olmak üzere "gönderilmiş", ne var ki Karanlık Güçler, bu durumdan kaygılanarak onu ellerinden etmişlerdi.

Laptev'in, Çernov'ların evine geldiği okulda duyulmuştu. Komsomol sekreteri, bu konuda Yuri'yle ciddi bir konuşma yaptı. Duvar gazetesine konuyla ilgili bir karikatür bile yapıldı: Yuri, bu karikatürde, Laptev'e dokunduktan sonra sırtında iki kanat belirmiş olarak gösteriliyordu. Ama içlerinden biri bunun, özürlü bir insana karşı yapılmış densizlik olduğunu ileri sürünce, gazete duvardan kaldırıldı.

Suç Ortaklığı

Onuncu sınıfa geldiğinde Yuri, geçen yüzyılın Rus teröristlerine, özellikle de Narodnaya Volya, Halkın Özgürlüğü Ör-

gütünün üyelerine ilgi duydu. Kızılorduburg'daki kütüphaneye gitmeye başladı. Orada, Partikent'te bile bulamayacağı kitapları bulunca çok şaşırdı. Narodovoltsi'lerin cesaretine hayrandı. Hepsi genç insanlardı. Dimitri Karakozov, çara karşı bir suikast düzenlediği için yirmi altı yaşında idam edilmişti. Yevgeni Sazonov, İçişleri Bakanına saldırdığı için yaşam boyu ağır işlerde çalışma cezasına çarptırılmıştı. Stefan Halturin, Kış Sarayına bomba koyduğu zaman yirmi üç yaşındaydı. Bu yüzden idam edilmişti. Aleksandır Ulyanov, çarı öldürmeye kalkıştığı için asılmıştı. Bu insanların hepsi hiç pişmanlık duymadan, bağışlanmayı dilemeden, gülerek ölüme gitmişlerdi. Ve Rusya'da her zaman, bunların benzeri binlerce kahraman yaşamıştı. Rus ulusu, artık böyle şeyler yapamayacak kadar değişmiş miydi?

Kütüphanede, aynı tür kitapları okuyan birini tanıdı. Adı Aleksey'di. Kısa sürede o kadar sıkı dost oldular ki, birbirlerine kafalarındaki düşünceleri açmaya başladılar. O delikanlıyla karşılaşıncaya kadar Yuri, iç dünyası kendisininki kadar zengin bir başka insan bulunabileceğini hiç düşünmemişti. Oysa burada, kendisinden iki yaş büyük, yaşamı onunkinden daha yoğun ve dramatik bir başka genç adamla karşılaşıyordu. Yuri'nin ilk gerçek akıl hocası, yetişkin biri değil de o oldu. O zamana kadar, entelektüel bakımdan kendisinden daha üstün, benzersiz yetkeye erişmiş bir başka insanla karşılaşmamıştı.

Aleksey, bir Rus devrim tarihi uzmanıydı. Ona göre, devrimci hareketin gerçek kurucusu, bu hareketi düzenleyen, onu terörizme yönlendiren tek kişi Sergey Neçayev'di. Oysa sonradan aforoz edilmişti. Ondan sonra gelen eylemcilerin tümü, onu bir kenara itti. Bunların, yetkililerinkiyle de bağdaşan çabaları sonucu, Neçayev'den bir tür canavar yaratıldı. Dostoyevski, Ecinniler adlı romanında ondan ve çömezlerinden, karikatürleştirilmiş biçimde söz eder. Oysa Neçayev, Rusya'daki devrimci hareketin en trajik kişisidir. O, bu hareketin temel ilkelerini for-

müle etti, ötekiler de onu mahkûm edip herkesin gözünde değerini yitirmesini sağladıktan sonra, bu ilkeleri aparttılar. Bulucuların ve yenileştiricilerin ortak yazgısı değil midir bu? Narodnaya Volya çatısı altında başkaldıranların yaptıkları, Neçayev'in çizdiği yolda yürümekten başka bir şey değildi.

"Bugün," diyordu Aleksey, "yeni bir tarih dönemine giriyoruz ve her şeye yeniden başlamak gerekiyor. Yeni bir Neçayev'e gereksinim var. Özveriyle dolu, Rusya'daki yaşamı iyileştirme savaşını başlatmak için her şeyini feda etmeye hazır yeni bir kuşağa gereksinim var. İstesek de, istemesek de otoriteler - başkaları değil - bizi kendilerine karşı savaşım vermeye zorluyor. Bu yetmiyormuş gibi, bunu nasıl yapacağımız konusunda da bize esin veriyorlar: Terörizm. Yasadışı devrimci eylemi geçen yüzyılda aldığı biçimleri koruyarak, kaldığı yerden sürdürmeye olanak yok: Sovyetlerde varolan koşullar, yasadışı bir örgütün uzun süre yaşamasını düşünmeyi bile olanaksız kılıyor. Hiç kuşku yok ki böyle bir durumda ortalık muhbirlerden ve provokatörlerden geçilmeyecektir.Hemen onun ardından da aman vermeyen, kısa bir cezalandırma dönemi yaşanacaktır. Öyleyse, yapabileceğimiz tek şey kalıyor geriye: Tek tek bireysel ya da birbirlerine tek bir beden oluştururmuşçasına bağlı küçük bir grup tarafından gerçekleştirilecek bir terör eylemi."

Aleksey, Yuri'ye, bir yergi yazdığını söyledi ve okuması için bu yergiyi bir gün ona getirdi. Yazının başlığı, "Bir İsyancının İnancı"ydı.

Bir İsyancının İnancı

Her zaman, her insan toplumunda bazı kişiler çıkar ortaya; bunlar, kendi yurttaşlarının içinde bulunduğu kötü yaşam koşullarına başkaldırırlar. Çıkar peşinde koştukları için yapmazlar bunu. Kahraman olmaya da niyetleri yoktur. İşlerin dü-

zelmesi konusunda hiçbir umut taşımazlar; toplumsal düzende değişme beklentisi içinde de değildirler. Bu girişimlerinin toplumun geri kalanında yankı uyandırması çok ender rastlanan bir şeydir. Çoğu kez de yaptıkları eylem gürültüye gider ya da onların gerçek yönelimini bilmeyen,yanlış algılayan bir çoğunluk tarafından suçlanırlar. Hoşnutsuzluğa yol açan kötülüğün ortadan kalktığını, refahın geri geldiğini, genel bir gönencin topluma yerleştiğini bile düşünecek olsak, yerleşmiş olan bu gönencin yaralarına karşı başkaldıracak bazı sıra dışı insanlar yine de kaçınılmaz olarak ortaya çıkacaktır. Ne mutlu ki bir toplumun böylesi bir karabasan içinde yaşaması olanaksızdır. Ama söz konusu sıra dışı insanların, başkaldırmak için kendilerine gerekçe bulamamaları da olanaksızdır.

Bu insanların, başkaldırmaya hakları olup olmadığını insanın kendi kendine sorması saçmadır. Yaptıkları eylem kendi kendini doğrular. Doğrulanacağını önceden bildikleri bir hak hakkında onlara soru sormanın ne anlamı olabilir ki? Onlar, esinlerini özgürlüğün dış güçlerinden alacaklarına, içlerinden gelen zorunluluğun etkisiyle hareket ederler.

Tek başına girişilen bir başkaldırı, insanların davranışını düzenleyen genel ölçütlerin saptırılması değildir yalnızca. Milyonlarca bireyden oluşan toplumun haklı bir meyvesidir de. Bu isyancılar, kesin bir işlevi yerine getirirler. Herkes tarafından kınandıkları halde, onlara yine de yaşadıkları toplumda adaletsizlikler olduğunu anımsatırlar. Kendini tanımanın ve özeleştirinin çıkış noktasını oluştururlar. Toplum, onları cezalandırırken, ortadan kaldırırken, ileri sürdükleri fikirleri şöyle ya da böyle içine sindirir ve onların başkaldırmasına yol açan olayların gerçekliğini kabullenmiş olur. Toplum her ne kadar bu insanların adlarını ağzına almamaya, yaptıkları eylemi karanlığa gömmeye eğilimliyse de, bazı ender durumlarda bazı eylemleri belleğinde saklar; onların yazgısının herkese ders olmasını sağ-

lamak amacıyla yapar bunu. Hatta bazı kişileri, toplumsal gelişmeyi sağlayan bu tehlikeli, pis ve nankör işi yapmaları için başkaldırmaya kışkırtır.

Tek başına eylem yapan isyancıların trajik bir yazgıları vardır. Yığınlar, onların boğulması için otoritelere yardım eder, çoğu kez de adaleti kendi elleriyle yerine getirir. Bu tür insanlar yine de sürekli ortaya çıkar. Tek doyumları, başkaldırmanın bilincinde olmalarıdır. Başkaldırma kendi başına, kazandıkları ödüldür onların.

Terör eylemi, bireysel başkaldırmanın kendisini gerçekleştirmesinin en uç, en kararlı biçimidir. Yapılan suikastın, kötülüğün bir temsilcisini ya da simgesini hedef alması gerekir. Tek bir kişi ya da tek bir kişiymişçesine birleşmiş küçük bir grup tarafından gerçekleştirilmesi gerekir. Gerekirse, o işi yapanın kendisi de ölecektir. Bu tür bir eylemde, suikast kurbanlarının bir hedef tahtasına bağlanmış oldukları düşünülebilir. Yapılan suikast, kendi kendini doğrular ya da gerektiğinde, kamuoyunda uyandırdığı etkiyle doğrulanır.

Bir terör eylemini gerçekleştirebilmek için insanın, işi sonuna kadar götürecek iradeye sahip olması gerekir. Her türlü duraksama, kararlılıktan yoksunluk, işin başında bir yana bırakılmalıdır. Bir bomba atma gereğine kendinizi bütünüyle inandıramamışsanız, insanlar bunu anlar ve bu tasarınızı engeller. Yalnızca öldürmeye değil, yok olmaya da hazır olmanız gerekir. Ve hiçbir şey, tam olarak hiçbir şey, işi sonuna kadar götürme kararlılığınızı sarsmamalıdır. Bunu sağlamak için, isyancının, kendi çevresindeki insanları bile düşman kabul etmesi gerekir. Kendine yol olarak terörü seçen insanın çevresinde kısa bir süre sonra dost falan kalmaz. Herkes düşmana dönüşür, adına eylem yaptığı kişiler bile. "Masum insan yoktur, yalnızca katılmayanlar vardır" ilkesinden yola çıkması gerekir.

Ahlak açısından, terörizmin her biçimi mahkûm edilebilir,

ama tarih açısından, birbirinden bütünüyle farklı toplumsal ve tarihsel olayları ayrı plan içine yerleştirerek terörizmden genel olarak söz etmek yanlıştır. Rusların, vaktiyle çara ve onun memurlarına karşı suikast yapanların birer kahraman olduklarını resmen düşündükleri oldu. Bolşevikler, bireysel teröre karşı çıkıyordu; ahlaksal nedenlerle değil, politik nedenlerle; terörün, otokrasiyi yıkmada, iktidarı ele geçirmede etkin bir araç olmadığını düşünüyorlardı. Buna karşılık, iktidara geldiklerinde, terörü ayrıcalıklı bir silah haline getirdiler, hem de o zamana kadar görülmemiş boyutlarda.

Narodnaya Volya kahramanları olmasaydı, Rusya'da kitlelere yayılmış devrimci bir hareket doğamazdı. Tarih kendini yineliyor. Biz bugün, yeni bir savaşım döneminin başlangıcındayız. Tabandan gelen terörizmin artık kendi başına bir anlamı yok, buna karşılık yaşamın zorluğuna, boğuculuğuna, sıkıcılığına, yalana ve insanların kitle halinde alıklaştırılmasına, kısıtlamalara, eşitsizliğe ve adaletsizliklere karşı bir protestoyu ortaya koyuyor. Tabandan gelen terör, ülkenin içinde bulunduğu gerçek durumun göstergesidir ve bir azınlığın bu duruma artık daha uzun süre katlanmama konusundaki kararlılığını açıklar. Korkunç bir işarettir, ama başkalarına bir şeyleri duyurma şansını yaratabilecek tek yoldur.

Çıkar gözetmeden davranıyorsan, insanlara hizmet etmenin soylu amacını taşıyorsan, o zaman, kötülüğü simgeleyen kişiyi ya da kurumu yargılamaya, karar vermeye ve bu kararı uygulamaya mutlak hakkın var demektir. Bu durumda, en yüsek yargıç sen olursun. Tarihin iradesini yerine getirmiş olursun; üstlendiğin görevin ilkeleri ahlaka baskın çıkar.

Yeniden Yalnızlık

Aleksey bir gün verdiği randevuya gelmedi. Yuri, onu bir daha görmedi. Nerede oturduğunu bilmediği gibi, onu nereden,

nasıl arayacağını da bilmiyordu. Soyadını bilmiyordu, hatta gerçek adının Aleksey olduğundan bile kuşkuluydu. "Bir İsyancının İnancı"nı ezberledi, sonra da yok etti.

Yeniden kendi düşünceleriyle, kendi acılarıyla baş başa kaldı. Tabii, arkadaşı Tanya vardı, ama o hiçbir zaman kendisine sırdaş olamazdı. Başka bir türdendi o. Yazgısı, kendisininkinden başkaydı. Toplum daha şimdiden yıpratmıştı onu ve Yuri'nin yazgısını paylaşamayacak kadar hayasızdı; özürlü olsa da, olmasa da.

İlk Başkaldırı

Yazılacak kompozisyonun konusu, "Geleceğim"di. Öğrenciler, iyi not almak için kendilerinden beklenen her şeyi yazdılar. Bir tek öğrenci, bir kız, genel uyumu bozdu. Gelecekten hiçbir iyilik beklemediğini yazdı. Girmeyi düşlediği enstitüye kendisini kabul etmeyeceklerini biliyordu, çünkü ailesinin bu konuda bir piston sağlamasına olanak yoktu, ayrıca herkesin verdiği rüşveti verecek paraları da yoktu. Dolayısıyla, ağzıyla kuş tutsa, enstitüye girmesini sağlayacak yüksek notları alamayacaktı. Üstelik okulun, onun hal ve gidişi hakkında iyi şeyler söyleyeceği de kuşkuluydu. Kızın durumu, komsomol toplantısında ele alındı. Yazdıklarından dolayı pişmanlık duyacağı sanılıyordu, ama o inat etti ve biraz da denetimden çıkarak, tam bir ayrılıkçıya yakışır sözler söyledi. Öğrencilerden hiçbiri onu savunmadı. Kendini Sovyet karşıtı propagandaya kaptırdığı için herkes suçladı onu.

Yuri, toplantıda konuşmaktan kaçındı; fikrini söylemekten çekindiği için değil, bu durumda, kafasının içindeki düşünceleri söylemenin hiçbir yarar sağlamayacağını düşündüğü için. Buna karşılık, kızın komsomoldan çıkarılmasına karşı çıktı; geleceğinin tehlikeye girmesini istemiyordu. Yine de kovdular

onu, hem Kömünist Gençlik Örgütünden, hem de okuldan. Arkasından, hem kızın, hem de Yuri'nin, yasadışı ayrılıkçı bir grubun üyesi oldukları söylentisini çıkardılar. Herkes ondan uzaklaşmaya başladı. Tanya'yla arkadaşlığı sona erdi.

Birkaç yıl sonra, aynı kişiler, otoritelerden aldıkları işaret üzerine "şeffaflaşmış" olarak, hep bir ağızdan Sovyet toplumunun hatalarına atıp tutacaklardı. Ama bunlardan hiçbiri, savunmasız bir kızın gerçekleri dile getiren bazı sözler söylemeye cesaret ettiği için alelacele cezalandırıldığını da, yine savunmasız bir çocuğun, herkesin izlediği yolu izlemediğinden kuşkulanıldığı için (yalnızca kuşkulanıldığı için!) bir kenara itildiğini bile anımsamayacaktı.

Yuri, bundan önemli sonuçlar çıkardı. Bu kızın yaptığı gibi başkaldırmak, ötekilerin isyancıyı daha yolun başında saf dışı etmelerine gerekçe sağlıyordu. İnsan, başkaldırmak istiyorsa, büyük oynamalı, ciddi, toplumun çok önemli sayacağı bir neden için yapmalıydı bunu. O, Yuri, kendini büyük çapta bir başkaldırmaya hazırlamalıydı, o ölçüde önemli bir dava olmalıydı ki bu, çevresindeki hiç kimse onu engelleyememeliydi. Dava olarak kendine neyi seçeceğini henüz bilmiyordu ama, pek net olmasa da, böyle bir dava için doğduğunu duyumsuyordu. Öyleyse, vakit gelinceye kadar susmalı, özenle hazırlanmalı ve o saat geldiğinde öyle bir etki yaratmalıydı ki, kimse davasının büyüklüğünü yadsıyamasın.

Yuri bu arada, bir insanın toplumun içinde bulunduğu zaman başka, toplumdan dışlandığı zamansa daha başka davrandığını da anladı. Gerçekten de her şey, benliğinde iki ayrı insan varmış gibi olup bitiyordu. Tek tek alındığında her birey dürüst olabilirdi, ama bütünüyle ele alındıklarında, toplulukların davranışının bir salaklar güruhunun davranışından farkı kalmıyordu. Ayrı ayrı yaklaşıldığında her öğrenci, kızın yazdıklarıyla aynı düşüncedeydi. Ama bir araya geldiklerinde, onun

düşüncelerini Sovyet toplumuna karşı yapılmış bir karaçalma olarak alıyorlardı. Ve bu davranışlarının korkudan ileri geldiğini ileri sürmeye olanak yoktu. Bunu belirleyen, soyut bir gerçeğe duyulan saygı değil, ortaklık yaşamın kurallarıydı. Toplum içindeki çıkarlarına göre davranıyorlardı. Gerçekten de, yalnızca kendini kaybetmiş birine yardım etmiş olmak için kendi çıkarlarına ters davranmaları yersizdi.

İnsan, diye düşünüyordu Yuri, kendi benzerlerinin oluşturduğu karmaşık kitle içinde bir parçacıktan başka bir şey değil. Bir kişiliği bütünüyle içinde barındıran birey değil, topluluk, grup, kitle. Ve insan, saymaca olmayan bir kişiliğe ancak bir şeylerin temsilcisi, yöneticisi,simgesi, başkanı ya da gözbebeği haline geldiğinde kavuşabiliyor. Çağdaşlarımızın nüfuz ve iktidar peşinde koşmaları boşuna değil. Bir insan kendi bütünlüğünü koruyabilmek için, her türlü topluluktan, kalabalıktan bağımsız hale gelebilmeli.

Yuri, vardığı bu sonuçlara uyumlu davranmaya başladı; özürlü oluşunun da buna katkısı oldu tabii; zaten herkes, davranış biçimini onun özürlü oluşuna veriyordu. Ne var ki külyutmaz bir gözlemci, onda fiziksel özürlülüğün dışında bir şeyler olduğunu fark etti ve okul künyesine şunları yazdı: "Topluluktan uzaklaşma eğilimi gösteriyor, bireyciliğe yatkın." Buna karşın üniversiteye kabul edildi. Fiziksel handikapını, benzersiz yeteneklerini dikkate aldılar; ayrıca matematik, ideolojinin ve politikanın bir hayli uzağına düşüyordu.

Umutsuzluk

Yuri, zamanının neredeyse tamamını düşünceleriyle ve duygularıyla baş başa geçiriyordu. Başka insanların arasında kendini yapayalnız duyumsuyor, onları kendine çok yabancı buluyordu. Geçmişin isyancıları ve devrimcileri onun kah-

ramanları olmuşlardı. Artık "hazine adaları" düşlemiyor, onun yerine gizli örgütlere, komplolara ve başkaldırılara kafa yoruyordu. Yaşamını arkadaşları uğruna feda eden bir kahraman olarak düşlüyordu kendini. Ne var ki yıllar geçtikçe bu düşler parlaklıklarını yitirdi. Sonunda, içinde yaşadığı Rusya'da gizli örgüt falan olmadığını, hiçbir zaman da olamayacağını, halkı da vicdansızlardan ve adaletsizliklerden kurtaracak bir komplonun hiçbir zaman yapılamayacağını düşünmeye başladı. Halk denen şeyin ne olduğunu sonunda anlamıştı. Rejim karşıtlarının neler yaptıklarını izlemeye, yabancı radyoları dinlemeye, samizdat ve tamizdat okumaya başladı. Fakat bu akım onun bulunduğu çevrede öylesine anlamsızlaşmış, karikatürleşmişti ki onlara katılmayı aklına bile getirmiyordu. Rejim karşıtlarının batıda yankı uyandırmaya çalışmaları, midesini bulandırıyordu. Batıya geçmeye can atmaları, Yuri'yi onlardan bütünüyle uzaklaştırdı. Onun gözünde bu kişiler birer dönekti. Bir kamuoyu oluşturmuşlar ve oluşturdukları bu kamuoyunu tam savaşımın başlayacağı anda terk ediyorlardı. Ona göre, sonunda konfora, çıkara, operetlere özgü acılara dönüşecek bir başkaldırı Rus karakteriyle, Rus gelenekleriyle ve Rusların yazgısıyla bağdaşmıyordu. Rusların yapacağı başkaldırı bir tragedya olmalıydı, başkalarının tragedyaları üzerinde yapılmış bir pazarlık değil.

Kimi zaman düşünceleri tuhaf yönlere kayıyordu. İnsanlar, diye düşünüyordu, insana özgü duyguları artık yitirdiler. Tokun, açın halinden anladığı yok. Kolları normal insanlar, onunki gibi "kolları" olanları hiç anlayamazlardı. Normal ve sağlıklı oluşlarından hiçbir zaman mutluluk duyamazlar. Kolları onlara yetmez, kanat takmak isterler. Ekmek bulurlarsa, et yemeyi düşlerler. Bir erkek, bir kadını tanısa, başkalarını da elde etmeye can atar. Bir kadın, bir erkekle beraberlik kursa, onu aldatmaya heveslenir. Gözü doymazlık. Oturmamışlık. İlgisizlik. Haset. Olup biten her şeyin özünde can sıkıntısı ve hüzün var.

Hiç kimse yaptığı işe dört elle sarılmıyor, o işi iyi bir sonuca ulaştırmıyor. Her şey kuşkuların, duraksamaların, ödünlerin, kendini sakınmaların, kendini haklı çıkarmaların, lafazanlığın, yalanların ve kendini beğenmişliklerin bataklığında boğulup gidiyor. Tragedya, komik operaya dönüşüyor. Büyük tasarılar bir hiç yüzünden sıradanlaşıyor. Cüceliklerin, değersizliklerin yapmacıklıklarıyla dolu dev bir panayır! Ve bu can sıkıcı, gürültülü gösterinin oyuncularını, seyircilerin sahneden indirmelerine hiç mi hiç umut yok: Al birini, vur ötekine! Bu kirli havayı temizlese temizlese, bir fırtına temizler.

Dünyaya bir tragedya gerek. Yumurta kapıda. Ancak dünya ölçeğinde bir felaket, insanlığa nesnel ölçütler, değerler, ölçülü olma ve varoluşumuzun temel değerlerini görme yetisi kazandırabilir. Bir dünya savaşının çıkması gerek. Yapabilecek konumda olsaydı, önündeki düğmeye çoktan basmıştı, hem de iki kez. İnsanlık tarihinin en büyük başarısı olurdu bu, en yürekli, en soylu davranışı. İyiliği feda etme tehlikesini göze almadıkça, dünyayı özgür kılmaya olanak yok. Ne var ki o, el olarak kullandığı o şeylerle, bir arkadaşının evine gittiğinde kapının ziline bile basmaktan acizdi.

İnsan, diye düşünüyordu, doğanın ve toplumun ürünü; yaşamını sürdürebilmek için binlerce yıldır verdiği savaşım süreci içinde oluştu. Bu savaşımdaki temel rolü belki de çevresinin, geleceğine göz dikmiş olmasının onda uyandırdığı öfke oynuyordu. Komünizmin, insanı Tanrının düzeyine çıkarma girişimi tarihsel başarısızlığa uğramıştı. Çernov,kısa yaşamı boyunca, saygıya, hayranlık duyulmaya değer çok az insan tanımıştı, oysa küçümsenmeyi, alaya alınmayı ya da kendisinden nefret edilmeyi hak edenlerin sayısı öncekilerin çok üstündeydi. İlk bakışta saygıya değer gibi görünenlere gelince, onlarda öyle özellikler keşfediyordu ki, bu kişiler onun gözüne, salaklıkları suratlarından akanlardan çok daha iğrenç görünüyorlardı.

Bireyleri belirli yönlerden yükselten eğitim ve kültür, başka yönlerden alçaltıyordu. İnsanları, içinde kapalı kaldıkları ahlaksal sınırlardan kurtarmada yeteri kadar güçlü olanların, varolan ahlak kurallarının yerini alacak yeni ölçütlerin yaratılmasında yetersiz kaldıkları görülüyordu.

Teker teker ele aldığı her bireyde, önceden bildiklerinin dışında, ilgisini çekebilecek hiçbir özellik bulamıyordu. Tek tek bireylerin dönemi sona erdi, diye düşündü. Şimdi zaman, birbirlerine az çok benzeyen bireylerin oluşturdukları yığışmalar zamanı. Dehalar, çekile çekile, bayağılıkların sınırına kadar çekildiler. Kitlelerin bayağılığı, genel olarak insan yaşamının özü haline geldi.

Yuri, ne kötüydü, ne de ikiyüzlü. İyiyle kötü arasında, sonsuz bir kinle eksiksiz bir insanlık aşkı arasında gelişmesini sürdürüyor, kesin bir duyguda karar kılamıyordu. Bir yandan insanları kurtarmak için kendini feda etmeye hazırken, öte yandan, kendini kurtarmak için de öteki insanları feda edebilirdi. Aslında, gerek insanlık için, gerekse kendisi için kurtuluşun nerede olduğunu bilemiyordu. Rustu ve özürlü oluşu, sahip olduğu Rus karakterinin genel çizgilerini daha da abartıyordu.

Giderek, benliğinde umutsuz bir başkaldırı düşüncesi serpilip büyüdü. Toplum iyi olmuş, kötü olmuş, onun için fark eden bir şey yoktu. Kişisel yazgısına, değiştiremeyeceği o yazgıya başkaldırıyordu. Onu doğuştan sakat yaratan, yaşamı boyunca acı çekmeye mahkûm eden dünyaya daha da büyük başkaldırı duygusu içindeydi. Politika yok. Program yok. Sınıflar da, parti de yok. Kendi kendinin amacı olan bir başkaldırı. Başkaldırı adına başkaldırmak. İyi ama, sefil ve yalnız bir kurtçuk olarak; iktidara ve bir büyük toplumun baskı organlarına karşı isyan bayrağını çekmenin kozmik cüretini gösterecek yetenekte miydi? Başkaldırısı tam olarak neyi hedefleyecekti?

Yaşamı boyunca bu sorulara cevap arayacaktı, ama bildiği bir şey de vardı: İnsan, ortadan kaldırılamayacak haklara sahipse, bunların en başta geleni, bireysel başkaldırma hakkıydı. Elde etmek için uğrunda savaşılması gerekmeyen tek hak: Başkaldıran insan bunu ipso facto[9] olarak elde etmiş oluyordu. Geriye kalan tüm hakları elde etmek için savaşmak, dolayısıyla da başkaldırmak gerekiyordu. Başkaldırma hakkıysa, en önemlisiydi. İnsanın başkaldırmasını fiziksel olarak önleyebilmek için, onu hapse atmaktan ya da öldürmekten başka çare yoktu. Başkaldırma hakkı yine de ortadan kaldırılmış olmuyordu. Hapisane ya da ölüm, bu hakkın mutlak biçimde doğrulanması anlamına geliyordu.

Üniversite

Yuri'nin annesi, oğlunun öğrenim gördüğü süre içinde sürekli bakıma gereksinim duyacağını ileri sürerek, Partikent'e yerleşme iznini kopardı. Oğlunun kaldığı üniversite yurdunda temizlikçi olarak çalışmaya başladı. Temizlik bezlerinin, kovaların ve süpürgelerin konduğu küçücük bir bölmede yatıyordu. Eski bir binanın ortak kullanılan karanlık ve rutubetli bir dairesindeki küçük bir odaya taşınabilmek için iki yıl beklediler. Banyo yoktu, ortak tuvaletler her zaman tıkalıydı, ayrıca odunla ısınıyorlardı. Çernov'lar yine de neşe içindeydiler. Üniversite yurdunda geçirdikleri iki yıl, onlara bir karabasan gibi gelmişti. Annesi bundan böyle daha uygun bir iş bulabilir, oğlunun bakımı için yararlandığı karmaşık yöntemi uygulamayı yeniden sürdürebilirdi.

Daireyi paylaştıkları insanlar - çocukları olan genç bir çift - Çernov'lardan nefret etmeye başladı, çünkü bütün daireyi işgal

9) İpso facto: eylemin doğası gereği, yalnız bu nedenle (Çevirmenin notu).

etmeyi ümit etmişlerdi. Bu durumdan, lojman yönetimini sorumlu tutacaklarına, öfkelerini, hiçbir suçları olmayan komşularından çıkarmaya kalkarak, onlara kötü oyunlar oynayıp haklarında her türlü kötü şeyi anlatmaya başladılar.

Yuri, rahatı yerinde, daha iyi koşullarda oturan aileler hakkında neden hiçbir şey anlatılmayıp da Çernov'ların bu küçücük başarısının nefret, kıskançlık ve dedikodu konusu yapıldığını bir türlü anlayamıyordu. Bunun nedenini çok sonra öğrendi. Çevrelerindeki insanların düşüncelerine göre Çernov'lar, toplum içinde yükselmek için ne kadar çaba göstermiş olurlarsa olsunlar, Atom'daki sefil yaşamlarını yaşamaya devam etmeliydiler. Ama Yuri üniversite öğrenimini bitirip tezini de verdikten sonra ünlü bir bilgin olursa, kendisine bir daire verilecek, hatta bir daça'ya bile sahip olabilecekti. Onları kıskananlar, başkalarına kapalı olan bu ufkun Yuri'ye açılmasını çekemiyorlardı.

Komşuları, Çernov'larla en önemsiz şeyler için bile takışıyorlar, sözü bile edilmeyecek şeylerin çingeneliğini yapıyor, giderlerin paylaşılması söz konusu olduğunda, tek bir kopek'in bile hesabını soruyorlardı. Otoritelere ve gazetelere, annesinin fahişelik, Yuri'nin de Sovyet karşıtı propaganda yaptığını ileri süren mektuplar göndererek, Çernov'ların kent dışına çıkarılmalarını istiyorlardı. Dedikodu havası taşıyan bu suçlamaları hiç kimse ayıplamadı, ama istekleri yine de geri çevrildi. Bu konuda bir sonuç alamadıklarını gören komşular, Çernov'lara, daha önce hiçbir şey olup bitmemiş gibi davranmaya başladılar. Rus halkı fazla kinci değildir.

Yuri, eğitim bursunun dışında, önemsiz miktarda sakatlık ödeneği de alıyordu. Annesi, bir büroda temizlik işleri yapıyor, buna ek olarak nüfuzlu kişilerin evlerinde kaçak çalışarak üç beş kuruş daha kazanıyordu. Komşuların kıskançlığını körükleyen şeylerden biri de buydu. Milise ve vergi dairesine imzalı, imzasız, Çernov'ların yasadışı yollardan elde ettiği muazzam geliri

jurnal eden yazılar gönderdiler. Aslında, onların bu yolla elde ettiği gelir o kadar gülünçtü ki, gözlerinden hiçbir şey kaçmayan komşular sonunda, Yuri'nin bedensel özürlü olduğunu anımsayarak, yaptıklarına pişman oldular. Otoritelere yeniden mektuplar yazarak, onlara devletçe yardım edilmesini istediler... Rus halkı aslında gerçekten iyi ve merhametlidir.

Yuri'yi üzen, onların adaletsiz davranmalarından çok, değersizlikleriydi. Onu, düşüncelerinde eriştiği yüksekliklerden, sefilliklerle, kötülüklerle ve kıskançlıklarla dolu zemine inmeye zorluyorlardı. Halk, ideolojinin esin kaynağı! Bu esin kaynağının özünde ne vardı?

Matematik alanında gösterdiği yetenek dikkatleri çekiyordu. Sağda solda bunun sözü ediliyor, ama açıkça ilan edilmiyordu. Kendi alanına yenilikler getiren diploma çalışması, doktora çalışmasına eşdeğer bulundu. Ne var ki diploma çalışmasını yürüten öğretmeninin, onun getirdiği yenilikleri kendine mal edip yayımladığında ağzı bir karış açık kaldı. Öteki öğrenciler onunla alay ettiler: İnsanın, diploma çalışmasına, yaptığı buluşları koyması için, salağın dikâlâsı olması gerekiyordu.

"Sen enayinin tekisin," dedi o dönemdeki dostlarından biri. "Bizim toplumumuz salaklardan, asalaklardan, çakallardan, hırsızlardan, soyguncular dan oluşmuştur... Bu tür insanların arasında yaşamını sürdürebilmek için, elindeki tüm savunma ve saldırı araçlarını kullanmalısın. Oysa sen, bir denizanasından daha da savunmasızsın. Yeteneklerini kendine sakla, sessiz sedasız çalış ve sıçrama yapabileceğin elverişli anı kolla. Ama en iyisi, her şeyin içine tükürmek, oturduğun yerde oturmaktır. Böylelikle daha rahat yaşarsın."

Canavarlar Toplumu

Ülkenin en iyi protez kombinası Partikent'teydi. Bu kombina, araştırma laboratuvarlarından, inceleme bürolarından ve

fabrikalardan oluşuyordu. Yuri, insan-kobay olarak orada fişlenmişti. Büyüyüp geliştikçe onun için yeni protezler yapılıp takılıyor, bunların çalışan, çalışmayan yönleri saptanıyordu. Yuri, bu işlere özellikle elverişli bir laboratuvar faresiydi. Kendisini ilgilendiren gözlemleri kendisi yapıyor, yapmaları gereken değişiklikleri araştırmacılara söylüyordu. Buna karşılık, hazırlanan protezleri parasız alıyor, sıra beklemiyordu; hatta araştırmalara katıldığı gerekçesiyle önemsiz miktarda bir para bile alıyordu.

Kombinaya, Rusya'nın her yanından bedensel özürlüler geliyordu. Bunları birçoğu, bir daha ayrılmamak üzere Partikent'e yerleşiyordu. Özellikle de kombina çevresinde oturuyorlardı. Partikentliler, onların oturduğu yere, "sakatlar mahallesi" adını takmışlardı. Ülkedeki bedensel özürlülerle ilgili istatistik rakamlarının resmen yayımlanmamış olmasına karşın, kombinada yapılan kapalı toplantılarda korkunç rakamlar ileri sürülüyordu. Bu toplantılara katılanlar, bu rakamları sonunda çok iyi tanıdıkları özürlülere söylediler. Rakamlar bu yoldan, sıradan Partikentlilerin kulağına da ulaşıyordu. Hazırlanan resmi raporlarda bile, ülkenin bu konuda içinde bulunduğu durum ortaya çıkıyordu. Bir gün, kombinanın yöneticisi televizyonda yaptığı bir konuşmada, başında bulunduğu işletmenin başarılarından övgüyle söz etti, ama bu arada, özeleştirel bazı durumları da dile getirdi. Son iki yılda, toplam üretim üç katına çıkmıştı (bu olumluydu), ama kol ve bacak protezleri, yürüyen koltuklar ve işitme aygıtları konusunda sürekli artan istekleri karşılayamıyorlardı (buysa işin olumsuz yanıydı). Yönetici ayrıca, görme özürlülerin kullanacakları aygıtlar konusunda da geri kaldıklarını itiraf etti. İşin en zor yanı da doğuştan özürlülerle uğraşmaktı, çünkü bunların sayısı gün geçtikçe artıyordu, öyleki en genç olanların gereksinimlerini öncelikle karşılamaya çalışmak zorunda kalmışlardı. Yönetici, kombinanın birbirine kenetlenmiş topluluğunun çabaları sonucu bu "soylu görevin"

altından kalkabileceklerini açıklamasına karşın, parti tarafından azarlandı ve televizyonun bazı sorumluları işlerinden oldular. Aslında boşu boşuna, çünkü televizyon izleyicilerinin hiçbiri durumun sergilediği ironinin farkına bile varmamıştı.

Perestroika geldiğinde, bir yandan devletin basın organları, öte yandan da Partikent basını, özürlüler hakkındaki verileri yayımlamaya başladı. Öteki verilerin yanında, Rusya'da, iki milyona yakın okul öncesi çocuğun kör ve sağır olduğu ilan edildi. Bu bilgi Yuri'yi hiç şaşırtmadı. Ta çocukluğundan beri özürlülerle iç içe yaşamıştı ve toplumun giderek büyüyen "biçim bozukluğu" hakkında yeteri kadar fikir sahibi olmuştu. Bu deyimi kendisi bulmuştu; daha sonraları, kendisine ait bu "biçim bozukluğu kuramı"nı ya da "canavarlar kuramı"nı geliştirmeye koyuldu.

Sağlıklı insanlardan oluşan topluluklar içinde insan ilişkileri, doğası gereği pek iç açıcı değildir; bu durum, özürlü insanlar söz konusu olduğunda daha açık seçik, daha dolambaçsız olarak ortaya çıkar. Normal insanlardan oluşan toplumlarda, incelenmesi özel incelik gerektiren toplumsal yasalar, özürlülerin dünyasında, öğrenim görmemiş ev kadınlarının bile görebileceği saydamlıktadır. Yuri, yıllar sonra ünlü filozofların ve toplumbilimcilerin yapıtlarını okuyup içlerinden bazılarıyla karşılaştığında, bu insanların yargılarındaki sıradanlığa, kendi gözüne fena halde batan şeyleri görmede gösterdikleri körlüğe şaşırdı kaldı.

Malov

Çernov'lar Partikente yerleştikten sonra, Doktor Malov onlara düzenli olarak gelip gitmeye başladı. Annesini kendi bedeninin bir parçası (elleri) gibi gören Yuri, başlangıçta paniğe kapıldı. Annesini yitireceğinden korkuyordu. Annesiyle doktor

arasındaki ilişkinin kendi varlığı için bir tehlike oluşturmadığı kanısına vardıktan sonra sakinleşti. Hatta Malov'la dostluk bile kurdular.

"Malov iyi adam," dedi bir gün annesine, "onunla neden evlenmiyorsun?"

"İyi adam," diye yanıtladı annesi, içini çekerek, "ama alkol bağımlısı. Bir de bu durumu yüklenemem. Tek başına senin yükünü ancak kaldırabiliyorum."

Malov, Yuri'nin babası olacak yaştaydı (1929 doğumluydu), ama birbirleriyle iki arkadaşmış gibi konuşuyorlardı. Malov, doğuştan gelen ruhsal bozukluklar uzmanıydı ve o konuyu sık sık açıyordu. Bu konuşmaların etkisi altında kalan Yuri, doğuştan gelen fiziksel bozukluklar ve bunların kökenleri üstünde kafa yormaya başladı.

"Dünya üzerinde,doğuştan gelen ruhsal bozuklukları olan kişilerin sayısı milyonları buluyor," diye anlatıyordu Malov. "Sayıları da giderek artıyor. Bu olay çok uzun süreden beri ifadesini kültür yaşamında da buluyor. Resim alanında Kandinsky'yi, Picasso'yu, izlenimcileri, dışavurumcuları, soyutlamacıları düşün. Yazın alanında Kafka, bizde de Bulgakov. Şiirde, temel öğelerin, yani uyak ve ölçünün yadsınması örnek olarak verilebilir. Müzikte, gençleri şaşkına döndüren ritimler söz konusu, yani bir tür karşı-müzik. Dram sanatında, saçma tiyatrosu, Beckett. Sinemada Bergman, Antonioni, Fellini, Tarkovski. Doğuştan gelen fiziksel bozuklukların hemen fark edilir olmasına karşın, ruhsal bozukluklar çoğu zaman gözden kaçar. Genellikle de çok uç durumlarda kendilerini belli ederler."

"Bunun nedeni belli mi peki?" diye sordu Yuri.

"Tek bir nedeni yok," dedi "Malov, binlerce nedeni var. Genel olarak ifade edilecek olursa, çok sıradan bir açıklama yapılabilir. Dünya üstünde gereğinden çok insan var. Doğal ayıklama mekanizması frenlenmiş ya da bütünüyle durdurulmuş

durumda. Anormal çocuklar da normal çocuklar gibi yaşamlarını sürdürebiliyorlar. Yalnızca, iyileştirilmesi olanaksız bozuklukları olanlar ölüyor. Daha incelik gösteren bozukluklar bilinmezden geliniyor, hatta kimi zaman böyle insanlar yüreklendiriliyorlar. Buna bir de bilimin ve tekniğin ilerlemesi ekleniyor tabii: Kimya alanında elde edilen çılgınca ilerlemeler, atom deneyleri. İlerlemenin bir bedeli var. Bana öyle geliyor ki bu ilerleme günün birinde insan türünün sonunu getirecek. Diyalektik, dostum, Marksçıların bir buluşu değil. Gelişmenin gerçekliği.

"Ruhsal bozukluklarla, bedensel bozukluklar arasında bir ilişki var mı?"

"Var. Ama senin kaygılanman gereksiz. Bu ilişkinin senin durumunla bir ilgisi yok çünkü. Senin durumunda, doğan çocukların sağlıkları yerinde olduğu gibi, bunlar üstün yetenekli de oluyorlar. Ama fiziksel bakımdan eksik olmalarının yol açabileceği travmaya yenik düşerlerse, akıl hastalığına yakalanmaları olasılığı da var."

"Bundan korunmanın bir yolu var mı?"

"Var. Kendini tüm varlığınla büyük tasarılara, büyük fikirlere ya da büyük yapıtlara adamak."

Örtbas Edilen Bir Felaket

Eğitim kamplarının dışında Partikent, çevreyi kirleten bir sürü işletmeyle çevrilmişti: Atom, kimya kombinası, asbest ve selüloz fabrikaları, gibi... Bir felaketin meydana gelme tehlikesini azaltan tek şey, bölgenin dörtte birini kaplayan bataklıklardı. Sanayi artıkları buraya dökülüyordu. Yapılan hesaplara göre, bataklıklardan hissedilir bir tehlikeye yol açmadan daha yarım yüzyıl yararlanılabilirdi. Bölgede insanların tatillerini geçirebileceği henüz kirlenmemiş birkaç yer hâlâ vardı. Bazı göl-

lerde ve ırmaklarda hâlâ balıklar yüzüyordu, buralarda banyo alınabiliyordu. Atom'un çevresindeki güçlü radyasyona herkes alışmıştı artık, hatta bu durum espri konusu bile oluyordu. Dedelerimizin söylediği bilgece bir sözü anımsıyorduk: Almanı öldüren şey, Rus için iyidir."

1977'de, Atom'da çalışan iki genç mühendis, gazetelere ve partinin Partikent'teki makamlarına bir mektup göndererek, en temel korunma normlarına bile uyulmadığını, bu durumun bir felakete yol açabileceğini açıkladılar. Onların yaptığı bu uyarıyı kimse dikkate almadı. Moskova'yı uyarmayı denediler, ne var ki oradan da hiç ses seda çıkmadı. Onlar başkentte çalmadık kapı bırakmayadursun, korkulan felaket Atom'da gerçekleşti. Olay, yaz başında, güneşli, güzel bir günde meydana geldi. Ne patlama oldu, ne büyük bir aydınlık, ne de nükleer mantar. Gökyüzü açıktı, maviydi, tek bir bulut yoktu. Partikent'in çevresindeki ormanlar yemyeşil, taptaze yapraklarla kaplıydı. Çiçekler, kısa süre önce açmıştı. Bir tatil günüydü. Emekçiler, hak ettikleri dinlenmeye çekilmiş, santralı çevreleyen sık bitki örtüsünün ardında biraz önce korkunç bir şey olduğundan kuşkulanmıyorlardı. Hani şu, sahip oldukları sağlığın tadını çıkarıp bolluk içinde yaşayan, bedenlerinin içinde, onları ölüme götürecek bir hastalık taşıdıklarını henüz bilmeden yaşayan insanlar gibi.

Atom, özel askeri birlikler tarafından çevrilip dışarıyla ilişkisi kesildiğinde, bir felaketin meydana geldiğini anladılar (ya da daha doğrusu sezinlediler). Askerler garip taşıtların içinde geldiler; üzerlerinde, daha önce kimsenin görmediği türden giysiler vardı. Her ne şekilde olursa olsun, felaket sözünü ağza almak yasaklandı. Söylenti yaymaya kalkışanlar sert şekilde cezalandırıldı. Herkes sanki hiçbir şey olmamış gibi davranmaya çalışıyordu. Santralın bulunduğu bölgeden kimse dışarı bırakılmadı. Dışardan kimse içeri sokulmadı.

Felaket meydana geldikten sonra, üniversitede bir "yeşiller" grubu oluştu; bunların amacı, çevrenin korunması işin savaşım başlatmaktı. Fizik fakültesinden genç bir öğretim üyesi grubun başına geçti. On kadar öğrenci bu gruba katıldı. Bu arada Çernov'un da onlara katıldığı gözlendi. Grup, bir bülten dağıttı; bu bültene göre, bölgenin tamamı kirlenmişti ve en titiz tıbbi veriler dikkate alındığında, insanların yaşamsal tehlike altında oldukları açıkça görülüyordu. Bültende, doğal kaynakların da neredeyse tükenmek üzere olduğunun açıkça belirtilmesi, bölgenin yüksek çevrelerinde paniğe yol açtı. Olup bitenler Moskova'nın kulağına gitti, orası da bu "skandal"ın derhal durdurulmasını buyurdu. Grupta etkinlik gösterenler üniversiteden uzaklaştırıldı ve haklarında idari kovuşturmaya gidildi. İçlerinden bazıları ağır hapis cezasına çarptırıldı.

Makarov

Çernov'a, hem özürlü, hem de yetenekli bir matematikçi olmasından dolayı hoşgörülü davranıldı, ama komsomoldan uyarı aldı ve partinin üniversite komitesi üyesi olan Profesör Makarov'la görüşme yapmaya çağrıldı.

"Bu tür toplumsal olaylar hakkındaki görüşümüz, bunları yargılarken hareket ettiğimiz görüş açısına göre değişir," dedi Makarov. "Tarihsel görüş ve ülkenin yazgısı açısından yargılarsak, belirli bir görüşe varırız. Şu ya da bu hatayı yapmış insanların kişisel yazgıları açısından bakıp yargılarsak, bambaşka bir görüşe varırız. Örneğin soğuk savaş: Düşmanlarımız, sıcak savaşta yenemedikleri ülkemizi bozguna uğratmayı amaçlıyordu. Batının elinde atom silahı vardı; bu savaşımda ayağını yere sağlam basmak için SSCB de söz konusu silaha sahip olmak zorunda kaldı. Tabii ihmaller, baştan savma yapılan işler de oldu, birçok da kurban verildi. Ama yönetimimizin yerinde ol-

saydınız, siz ne yapardınız? Bütün yetkilerin size verildiğini varsayın. Ne yapardınız, söyleyin bakalım!"

"Hükümetimizin bilimi ve tekniği, endüstriyi, nükleer araştırmaları, vb. geliştirmek zorunda olduğunu yadsımıyorum," dedi Çernov. "Fakat bütün bunları ciddi, bilinçli yapmak, baştan savma yapmamak gerekirdi. "

"Yönetimimizin bütün bu ihmalleri bile bile yaptığını mı düşünüyorsunuz?"

"Hayır, ama..."

"Bir eylemin içinde bulunmayanlar için, oturup tartışmak kolaydır. Elimizde insan kaynakları, teknolojik araçlar, belirli düzeyde örgütlenmiş bir iş gücü var. Bunları iyileştirmek için yüzyıllar gerekir, Çernov. Batının elinde çok büyük avantajlar var. Aslında, ekonomi alanında olsun, teknik alanda ve insan kaynakları alanında olsun, bizden ileride olan bir rakip karşısında şimdiye kadar benzeri görülmemiş bir tarihsel savaşımı sürdürüyoruz. Bu savaşımda ya birçok kurban verme pahasına ayakta duracağız ya da batı, vaktiyle Almanlar aracılığıyla bize yapmak istediği şeyi yapacak. Artık çocuk değilsiniz Çernov. Marksçılık her ne kadar umurunuzda olmasa da, dünya politikasının temel amacını anlamış olmanız gerekirdi. Ve ben size her şeye karşın, hangi amaç peşinde koşmakta olurlarsa olsunlar, gruplardan, hareketlerden ya da akımlardan uzak durmanızı öğütlüyorum. İçinde bulunduğumuz koşullarda, bunların hepsi, başlangıçta iyi niyetle yola çıksalar da sonunda ahlakdışı, alçakça hareket eden akımlara dönüşüyor."

Makarov'la yaptığı görüşme, Çernov'un huzurunu kaçırdı. Kim haklıydı? Gerçek neredeydi? Marksçılık-Leninçilik sınavından sonra Makarov'la bir, kez daha görüştü. Yuri, dersleri izlememişti, seminere ya bir, ya iki kez uğramıştı. Sınavda sorulan soruların bir tekini bile yanıtlayamadı, ama Makarov, ona bir "iyi" verilmesi için ısrar etti.

"Dahi bir matematikçi olduğunuzu biliyorum," dedi Makarov. "Ne Marksçılığa, ne de genel olarak bir başka felsefe öğrenmeye gereksinmemiz var. Size pekiyi veremem, çünkü liberalizmle suçlanma tehlikesiyle karşı karşıya kalırım. Bunu yapacak olursam, sizi yeniden sınava sokarlar ve yetersizi yapıştırırlar. Bir sakınca görmezseniz, sizinle özel bir görüşme yapmak isterdim."

Çernov, sınavların sona ermesini bekledi. Makarov ona, Lenin Bulvarında bir gezinti yapmayı önerdi. Profesör, önce Yuri'nin yaşamı, ilgilendiği şeyler hakkında sorular sordu. Sonra kendinden söz etti. Gençliğinde o da matematikle ilgilenmişti, ama 1939'da bayrak altına çağrılmıştı. Birliğinin politik eğitim yardımcısı olmuştu. Savaş sırasındaysa, politik eğiticiliğe getirilmişti. Birliği kuşatma altına alınmış, iki kez yaralanmıştı. Kısacası, matematik eğitimini sürdürmeye zaman bulamamıştı. Yüzbaşı rütbesiyle terhis olduktan sonra, öğrenimini tarih fakültesinde, SBKP tarihi alanında sürdürmüştü.

"Marksçılık hakkındaki fikirlerinizi biliyorum, Çernov," dedi. "Bugün sizinle parti üyesi ya da Marksçılık-Leninçilik profesörü sıfatıyla değil, deneyimlerden geçmiş bir insan sıfatıyla konuşmak istiyorum. Bugün neredeyse herkes Marksçılığı eleştiriyor, ideoloji cephesindeki emekçiler, propagandacılar dahil. Tabii ki bunun nedenleri var. Sorun şu ki bugünkü kuramcılar dahil hiç kimse Marksçılığı,entelektüel olay boyutuyla kavrayamıyor. Kulağına çalındığı kadarıyla biliyor, o konuda çekilen söylevlere, parti kadrolarında kaleme alınan yazılara ya da kötü yetişmiş profesörlerin söyledikleri şeylere göre yargılıyor. Köy papazlarını dinleyerek Hıristiyanlık hakkında fikir sahibi olmaya çalışmak gibi bir şey bu. Bir gün Marks'ın yapıtlarını okumayı deneyin. Aceleye getirmeden, sınava hazırlanırmış gibi değil, kendinizi entelektüel bir oyalanmaya vermişçesine yapın

bunu. Aklınıza takılan bir şey olursa, ne zaman isterseniz beni görmeye gelin. Tartışırız."

Bu konuşmadan sonra Çernov, Marks'ın, Engels'in ve geçmişteki başka düşünürlerin - Ruslar dahil - yapıtlarını okumaya başladı: Herzen, Çernişevski, Plehanov, Lenin. Ve bu düşünürlerin hiç de öğrenci çevrelerinde düşünüldüğü gibi aklıevvel, gerici olmadıklarını büyük bir hayretle gördü. Hatta tam tersiydi. Makarov, insanlığın, toplumsal düşünce alanında bir önceki yüzyıla oranla geriye gittiğini ileri sürmekte haklıydı.

Olgunluk Dönemi

Yuri Çernov, öğrenimini 1980'de bitirdi. Apolitik olduğu ve rejim karşıtlarına sempati duyduğu gerekçesiyle doktora öğrencisi olma isteği geri çevrildi. Profesörlerinden hiçbiri onu savunmadı; oysa özel konuşmalarda onun, fakülte kurulduğundan beri gelmiş geçmiş en parlak öğrenci olduğunu kabul ediyorlardı. Ondan kurtulduklarında derin bir nefes aldılar. Bu sakat, başlarına yeni bir Lobaçevski kesilseydi, ne yaparlardı!

Budionny protez kombinasının kalıp laboratuvarlarından birine, bilimsel danışman yardımcısı sıfatıyla atandı; yüz yirmi ruble aylık veriyorlardı. Ayrıca kırk ruble de özürlülük ödeneği alıyordu. Annesi de yüz ruble civarında bir para kazandığından, Çernov'ların yaşam düzeyi ortalama düzeyi aşıyordu.

Daireyi paylaştıkları insanlar, sonunda yeni bir yapıda kendilerine ait bir daireye geçtiler. Çernov'lar da daireyi tek başlarına işgal etme iznini koparmayı başardılar. Kombinanın desteğini bildiren bir mektup, özürlüler birliğinden bir dilekçe sağlamaları gerekti, ayrıca Pravda 'nın desteği de gerekti, tabii biraz da rüşvet. Ne var ki Çernov'lar hiç olmadıkları ölçüde

mutluydular. Tek başlarına oturabilecekleri bir daireleri vardı artık! Kişi başına on metre karelik oturulabilir bir alan, oysa kentte ölçü, kişi başına üç metre kareydi. Üstelik küçük bir mutfakları, bir de tuvaletleri vardı. İşin en müthiş yanı, Yuri'nin bundan böyle kendine ait bir odası olacaktı; bilimsel kariyer yapma olanağı hiç bulunmayan bir fikir emekçisi için düşünülebilecek bir şey değildi bu.

Mesleki yetenekleri fazlasıyla takdir ediliyordu. Fikirlerini başkalarına cömertçe aktarıyordu; ötekiler de bunları kullanıp ödüller kazanıyor, maaşları artıyor, hatta bilimsel üne kavuşuyorlardı. Ve hepsi ağızbirliği etmişçesine, "fikirlerinin" kaynağını özenle gizliyordu; sanki çevrelerinde Yuri adında biri yoktu. Yuri, bunun üzerinde durmuyor, kendisine minnet duymalarını beklemiyordu. Yakında ortaya temel bir buluş koyacağından emin olduğu için, bunların bir önemi yoktu. Ne var ki yapacağı buluşların patentini almasını engelleyeceklerini, üstelik bilimin altın sayfalarına hak ettiği ölçüde geçmesine izin vermeyeceklerini anlamakta gecikmedi.

Yaşamda kendisine tanıyabilecekleri en yüksek düzeye gelmişti; bundan böyle hiçbir şey yapmasına izin yoktu, ne kendi alanında ilerleyebilir, ne maaşı yükselebilir, ne yaşam koşullarında niteliksel bir iyileşme sağlayabilir, ne de aile durumunda bir değişiklik olabilirdi. Düşsel bir yaşamla, kendi bilincinin içinde yaşayacağı bir yaşamla baş başa bırakılmıştı. Descartes'ın, "Düşünüyorum, öyleyse varım" formülü onun için, "Varım, yani düşünüyorum" biçimine dönüşmüştü.

Başkalarının önünde iç dramını sergilemeyi kendi kendine yasakladı, her şeye karşın yaşamdan tat alan özürlü bir insan olarak tüm öteki özürlülere örnek olmasını sağlayacak ölçüde maddi çıkarları ve özürlü oluşunu umursamadığını gösteren soğuk, ikiyüzlü ve uzlaşmaz bir havaya büründü. Çevresinde-

kiler onun bu davranışını, içine düştüğü moral bozukluğuna bağlıyorlardı. Bu tutumları önceleri onu bunalttıysa da, insanların yakın çevrelerindeki birinin davranışını tam olarak değerlendiremediklerinde, o kişi hakkında acele fikir yürüttüklerini ve bu kişiyi o zırva fikre dayanarak yargıladıklarını kısa sürede anladı. Yuri, bundan böyle başkalarının bilincine yanlış yansıyan görüntüsünü, genel bir kuralın gerçekleşmesi olarak algılamaya başladı.

Aşk

Üniversitede, bir kız öğrenciye yaklaşma cesaretini gösterdi. Âşık oldu ve sonunda ona evlenme teklifinde bulundu. Kızsa, onunla dalga geçti. Göz kamaştırıcı yeteneğinden olduğu kadar, özürlü oluşunun onda uyandırdığı acıma duygusundan dolayı kendisiyle aşk yapmaya hazırdı. Ama onunla evlenmek! Tanrı korusun! Yuri, dehşet içinde kaldı ve ona aşkın ahlaksal yanından söz etti. Kızsa ona, yüzyıl geride olduğunu söyledi. Kızların bugün, evlenmeden önce ortalama beş âşığı olduğunu, erkeklerinse, on tane metrese sahip olduklarını anlattı. İnsanlar artık, geçmişe ait boş inançtan başka bir şey olmayan aşk yüzünden değil, çıkarları yüzünden evleniyorlardı. Yuri, akademik kariyer sahibi olup Lenin nişanına da aday olursa, onunla belki evlenebilirdi; o da, cinsel ilişkilerinde bütünüyle özgür kalma koşuluyla. Yuri, teklifinin geri çevrilmesi yüzünden uzun süre acı çekti, canına kıymaya kalktı. Onu kurtardılar, ama bundan mutlu olmadı. Başından geçen bu olay ona ders oldu. İnsan, ilke olarak yaşamına her an fazla duraksama göstermeden son verebilirdi. Yaşamın yitirilmesi, çok fazla büyütülecek bir şey değildi. Ölüm bir tragedya değildi.

Kombinada, kendisinden yaşça çok büyük, çocuk sahibi bir kadınla tanıştı. Kadın, onunla ilgilendi; bu ilginin nedeni,

hem ona karşı duyduğu acıma, hem de onun entelektüel olması, eski kocası ve önceki âşıkları gibi ağız dolusu küfretmemesi, içkici olmamasıydı. Onun özürlü bedenine alıştı, ama ilişkileri uzun sürmedi. Yuri'nin annesi, o kadının her ne kadar kendisinin yerini alma olanağı bulunmasa da, karşısına bir rakip olarak çıkmasını kabullenemiyordu. Sürekli çekişmeler, sonunda ayrılık getirdi. Annesi, aldığı önemsiz bir para karşılığında Yuri'nin gereksinimleri karşılayan bir kadın buldu. Bu pazarlıktan haberi olmayan Yuri, durumu öğrendiğinde kendini, yaşamının en büyük aşağılık duygusuna kaptırdı. Daha sonraları, acıma duygusuyla ya da merak yüzünden olsun, yatağını paylaşan kadınlarla aşk yaptığı oldu. Ama duygusuzca.

Yuri, genç, güzel ve sağlıklı kadınların, sahip oldukları zekâ ve yetenek yüzünden, şekilsiz ve çirkin adamlara âşık oldukları romanlar okumuştu. Ama böyle bir şeyin olabileceğine hiç inanmıyordu. Olası canavar dahilerin kadınların ilgisini ancak, sahip oldukları zekâ ve yeteneğin kendilerine kazandırdığı servetle, ünle ve toplumsal konumla çekebilecekleri kanısına varmıştı. Kimi zaman bundan bile kuşku duyuyordu.

Bir gün, bilimsel ve teknik ilerlemenin sağladığı uygulamaların, insanın kalıtım mekanizması üstündeki etkilerinden söz eden bir yazı okudu. Yazar, bu uygulamaların getirdiği etkilerin dönüşü olmayan sonuçlara yol açabileceğini, konunun üstüne vakit geçirmeden gidilmesi gerektiğini yazıyordu. Örneğin, nükleer araştırma kurbanları hakkındaki veriler ve bunların aldıkları radyasyonun, doğan çocuklar üstündeki etkileri neden gizli tutuluyordu? Yuri, kendi çocuklarının da sakat doğabilecekleri kanısına vardı. Anne ve babasının kendisine yaşam vermiş olmalarını bağışlayabilirdi. Çünkü radyasyon kurbanı olduklarını bilmiyorlardı. Ama Yuri'nin, sakat doğacakları neredeyse kesin olan çocuklar yapmaya hakkı yoktu. Dolayısıyla,

bir aile kurmak bile ona göre bir şey değildi. Baba olma mutluluğunu tatmasına izin yoktu. İnsan soyunun temsilcilerinden biri, kendi soyuna küsüyordu.

Ta küçüklüğünden beri, insan kişiliğinin temel itici güçlerinden biri ondan esirgenmişti: Başkalarıyla ilgilenip onlara yardım edebilmek. Ve yaşamının sonuna kadar bunun böyle sürüp gideceğini biliyordu.

Brejnev Dönemi

Perestroika geldiğinde, "durgunluk dönemi" , Brejnev dönemi olarak vaftiz edildi. Aslında bu, Gorbaçov'un üslubuna çok uyan ideolojik bir yalandı. Brejnev'li yıllar için her şey söylenebilir; durgunluk dışında ve bu dönem, daha ciddi bir araştırmayı gerektiriyor.

O yıllar boyunca Sovyet toplumu, daha önceki dönemlere oranla - Stalin ve Hruşçov dönemlerine - giderek daha karmaşık hale geldi. Nüfus, altmış milyonu aştı. İşletmelerin, inceleme, araştırma kuruluşlarının, medya kuruluşlarının sayısı iki, hatta üç katına çıktı. Yönetim aygıtında, ideolojik aygıtta sınırsız bir şişme görüldü. Kültür alanında çalışan kişilerin sayısı büyük bir olasılıkla beş katına çıktı. Çok büyük sayıda yeni konut yapıldı. Milyonlarca vatandaş, kendi başlarına oturacakları dairelerin sahibi oldu. Buzdolapları ve televizyonlar, çok daha fazla sayıda insanın ulaşabileceği hale geldi. İnsanların gereksinimleri arttığı gibi, nüfus hareketinde, batıyla temasında da artma görüldü. SSCB, özellikle Brejnev döneminde, dünya üstündeki iki süper güçten biri haline geldi ve komünizmin sonunda dünyayı ele geçireceği korkusu her yanı sardı. Kısacası, Brejnev döneminde, komünist sistemde olağanüstü bir gelişme oldu; şu ya da bu duraklama değil. Brejnev "saltanatı"nın ikinci yarısında maddi

güçlüklerin ve rejim karşıtlarına karşı baskının artması, bu olguyu hiçbir şekilde çürütemez; tarihsel sürecin karmaşıklaştığını, ortaya çelişkiler çıktığını kanıtlar yalnızca.

Bu dönemde, Sovyet toplumunda köklü değişiklikler meydana geldi. Özde, etkin olmayan insanların yüzdesinde artış oldu. Bu artış Partikent'te neredeyse iki katına çıktı. Halkın, farklı katmanlar halinde sınıflaşması daha gözle görülür hale geldi. Bu durum, Partikent'te daha da belirginleşti. Ayrıcalıklı katmanlar için, kentin en güzel yerinde yeni bir semt oluşturuldu. Partikentliler buraya "Çarların Köyü" adını taktılar. Burada uygulanan ölçüt, kişi başına yirmi metre kare oturulur alandı. Kentin öte tarafında, boş bir araziye, alt katmanlar için bir "yatakhane mahallesi" kuruldu. Burada oturanların her birine beş metre kareden az bir alan düşüyordu. Üst katmanlardan kişiler kendilerine daça, otomobil ve devlet mağazalarından alışveriş eden öteki ölümlülerin hiç göremedikleri mobilyalar alıyorlardı. Böylelerinin gereksinimleri, normal ticari dolaşımın dışında kalan özel depolardan karşılanıyordu. Alt katmanları oluşturan insanlarsa, günlük erzaklarını ve tüketim maddelerini alabilmek için saatlerce kentte oradan oraya sürünüyor ve zamanlarının çoğunu dükkânların önündeki kuyruklarda geçiriyorlardı.

Alt katmanların üzerine çöp boşaltır gibi ideoloji ve propaganda boşaltılırken, üst katmanlar her türlü üçkâğıdın üstüne balıklama atlıyor ve çocuklarının, sıradan insanların çocukları yapacak olsa sert biçimde cezalandırılacak davranışlarda bulunmalarına göz yumuluyordu. Bunlar, karşılığında hiçbir ceza görmeksizin yasak kitapları okuyor, batı radyolarını dinliyorlardı. Sovyet toplumunun ahlaksal ve ideolojik bakımdan çözülmesi bu ayrıcalıklı katmanlarda başladı.

Stalincilikten arınma hareketinin bir sonucu olarak Hruşçov döneminde doğan ideolojik kriz, Brejnev döneminde çok

büyük boyutlara ulaştı. Suslov'un yönettiği ideolojik mekanizmaya ve halka uygulanan beyin yıkamanın o zamana kadar görülmemiş boyutlara ulaşmasına karşın, Sovyet toplumunun ahlaksal ve ruhsal bunalıma düşmesini frenleme olanağı bulunamadı. İdeolojik baskı arttıkça, beyni yıkanan kitlelerde ideolojinin etkinliği ve kabullenebilirliği azalmayı sürdürüyordu. Dev boyutlardaki propaganda ordusu, teknik ilerlemeyi ideolojinin gerekleriyle bağdaştırmaya çabaladıkça, ideoloji, bütünlüğünden, inandırıcılığından daha çok şey yitiriyordu. Gerçekten de, ideolojik aygıtın yetkinleştirilmesinin, bir yandan dogma, öte yandan da Sovyet gerçeği ve toplumun ilerlemiş kesimlerinin edindiği düşünce yapısı arasında giderek artan uçurumun kapatılmasına yetişemeyeceği görülüyordu. Stalin'den sonra, Sovyet ideolojisi, yalnızca Marks karşıtı, komünizm karşıtı ve Sovyet karşıtı öğelerin ideolojiye pompalanmasıyla modernleştirilmeye çalışılmıştı. Marksçılığın etkisinden kurtulan Sovyetler, aslında her türlü ideolojiden kurtulmuş olmuyordu. Bu kez de Marks karşıtı, komünizm karşıtı, Sovyet karşıtı batı ideolojisinin etkisi altına giriyordu.

Yerel İlerleme

Çernov'un büyüdüğü Kızılorduburg neredeyse bütünüyle Sovyet tarihinin ürünüydü. Burası devrimden önce Trinité (üçlem, teslis) adıyla anılan,[10] bir kilisesi, bir de papaz okulu bulunan küçük bir kasabaydı. İç Savaştan sonra, Trinité ya-

10) Rusçası: Troitsk. Metinde Kızılorduburg adıyla verilen yer, Krasnoarmeisk'tir. Bu ad, eski rejimden kalan kent, kasaba, bölge, sokak adlarının dinsel çağrışım yapmalarını önlemek amacıyla alınan karar uyarınca, devrimden ve 1918'de Kızılordu'nun kurulmasından sonra ısrarla kullanılmaya başlandı.

kınlarında kışlalar ve süvari bölüğü için bir de ahır yapıldı. Kasabaya bu nedenle Kızılorduburg adı verildi. Daha sonra buraya, ilerde hastaneye dönüşecek bir sağlık ocağı, bir ilkokul, yerel ürünleri (saman, et ve süt) vergilendirecek bir vergi dairesi, bir fırın ve birkaç dükkân yapıldı. Yirmili yılların sonunda ve otuzlu yılların başında Kızılorduburg'da veteriner okulu, traktör sürücü kursu ve subay okulu açıldı (devrimden sonra kaldırılan subay statüsü, henüz yeniden kurulmamıştı). İlerleme yolunda kaydedilen önemli bir aşama da işle eğitim kampıyla buna bağlı işliklerin kurulması oldu. Kızılorduburg, ilçe merkezine dönüştü ve buraya birçok kamu kuruluşu yerleşti. Okula daha üst sınıflar eklendi, ayrıca iki ilkokul daha açıldı. Kentin yakınında, domuz yetiştiren sovhozların en büyüğü kuruldu. Kısacası, Alman savaşından önce Kızılorduburg önemli bir merkez haline geldi. Kenti bölge merkezine bağlayan bir demiryolu, bir de karayolu yapıldı.

Savaş sırasında Kızılorduburg'a bir askeri okul, bir hastane ve bir cephane fabrikası nakledildi; bunlar savaştan sonra da orada kaldı.

Savaştan sonra, kentin yakınlarına yeni bir kamp, bir kimya kombinası ve sivil amaçlı bir nükleer tesis yapıldı. Böylece Kızılorduburg, Partikent'ten sonra bölgenin ikinci büyük kenti oldu. Sputnik sözcüğü moda olunca, kente, Partikent'in Sputnik'i adı takıldı. Yeni okullar, teknik liseler, kültür kuruluşları ve bürolar açıldı. Kızılorduburg'la Partikent'i birbirinden ayıran otuz kilometrelik alanda yapılar yükselmeye, bölge nüfusunun yarısını içinde barındıran bir büyükkent oluşmaya başladı.

Batıdakilerle karşılaştırıldığında, Kızılorduburg'da ve Partikent'te inşa edilen yapılar çirkindi. Bununla birlikte, bu kentsel gelişme, bölge tarihinde eşi görülmemiş bir sıçramayı ve toplumsal yaşamda dev boyutlara ulaşan bir karmaşıklığı sim-

geliyordu. Rusya'nın, devrim öncesi ideal konumuna geri döneceği düşüyle yaşayanlar, Kızılorduburg'u, eski rejimin en iyi yıllarındaki Trinité ile karşılaştıracak olurlarsa, eskiye dönüş olmadığını ve hiçbir zaman olamayacağını görürler. Ne yazık ki bu karşılaştırmayı yapan yok. Devletin resmi propagandası bile bu güçlü kanıtı, perestroika başlar başlamaz, Sovyet tarihinin yetmiş yılda kurduğunu gözden düşürmeye, ortadan kaldırmaya kalkışanlara karşı kullanmayı bilemedi.

Toplumsal yaşamın karmaşıklaşmasına, iktidarın ve yönetimin gelişmesi de eklendi, öyleki yönetim örgütüyle yönetilenler arasındaki uzaklık giderek daha da arttı. Biri, yönetimin dayattığı zorunluluklara dört elle sarılırken, öteki giderek onun denetiminden daha fazla kaçmaya başlayarak, yönetilmesi olanaksız insanlar, işletmeler, bürolar, etkinlikler ve olaylar yığınına dönüşüyordu. Partinin bölge birinci sekreteri Suslikov ile Kızılorduburg temsilciliği komitesi sekreteri Elkina, iktidarla, yönetmek durumunda oldukları toplum arasında beliren bu korkunç aykırılığın canlı birer simgesi haline geldiler.

Bu durum, 1941'de Almanlarla yapılan savaşın başlarındaki durumdan pek farklı değildi: O yıllarda, modern ordunun başında Voroşilov ve Budionny gibi, askeri resmigeçitler sırasında Mozole'nin tepesinde ayakta zorla dikilen ya da birlikleri denetlerken bindikleri sirk atının üstünde sallanan yaşlı komutanlar vardı. Bu içi geçmiş stratejistleri ordu yönetiminden uzaklaştırmak gerekti. Brejnev dönemindeyse bunun tam tersi yapıldı. Soysuzların başı olan bu kişi, bir gemiyi safralayacak kadar nişana boğuldu ve şişirile şişirile deha haline getirildi. Suslikov ve Elkina gibi daha altdüzeydeki soysuzlarsa parlak bir kariyer yaptılar. Suslikov, Merkez Yürütme Kuruluna alınmayı başararak iktidarın daha üst basamaklarına tırmandı, Elkina'ysa bölgesel yönetim örgütüne atladı. Brejnev, Suslikov ve Elkina

gibi birer hiç olan bu kişilerin, gelişmekte olan olaylar zincirinin dramatik yapısının bilincindeki genç insanların gözünde, yürümeyen her şeyin canlı simgeleri haline gelmemelerine olanak var mıydı? Böyle düşünenlerden biri de Yuri'ydi.

Bataklık

Partikent'i çevreleyen bataklıklardaki bitki örtüsü yer yer o kadar boldu ki, sağlam topraklarla bataklığı ayıran sınırda benzersiz bir olay görüntüsü veriyordu. Bataklıklar, Kızılordukent'in yayıldığı alanın yarısından çoğunu kaplıyor, bölge tarihinde de çok önemli bir rol oynuyordu. Bu coğrafi özellik Moskova'yı burada dev boyutlarda çalışma kamplarını, ülkenin en büyük kimya kombinasını ve nükleer silahlar, sivil santrallar için parçalanabilir maddelerin araştırılmasını ve üretilmesini bünyesinde barındıran ilk nükleer işletmeyi kurmaya itmişti.

Partikent bataklığı, bölge tarihinin bir eğretilemesine dönüştü. Bataklığın doğal gelişimi, yaşamı oluşturan olaylar zincirinin karmaşıklaşması ve zenginleşmesi yönünde oluyordu. Bir doğabilimci, burada büyük göl ve bataklıkların oluştuğu dönemdeki hayvanları, bitki örtüsünü, bunların bugün ulaştıkları biçimlerle karşılaştıracak olsaydı, çok büyük, çok yönlü bir gelişme gösterdiklerini gözlemlerdi. Ama özel bir gelişme: Yeşilimsi ve bataklığımsı. Benzeri bir durum da devrim sonrası yıllarda meydana geldi. Kökeninde katıksız, hayvanları ve bitki örtüsü bakımından zayıf "toplumsal göl"ler yerine, fokur fokur kaynayan bir toplumsal bataklık oluşmaya başladı. Bu bataklık hızla bir "sanayi bataklığı"na dönüştü. Durmaksızın yaşamlarından yakınan, eleştirme yetisinden yoksun insanlar, bu arada, öteki sıradan insanlar, burayı tek bir sözcükle niteliyorlardı: "Bataklık". Burada, bizde yapılan her şey, diyorlardı,

ne olursa olsun sonunda bataklığa gömülecek. Yerel yöneticilerse, bu durumu bir avantaj olarak değerlendiriyorlardı. Mao-Zedunka kimi zaman, uçucu bir içtenlik atılımı içinde, "Bizim Partikent bataklığımızı, hiçbir tarihsel fırtına yerinden oynatamaz" diyordu.

Bölge yöneticilerine gelince, onlara göre bataklığın oynadığı rol çok önemliydi. Kazakistan'daki el değmemiş topraklar keşfedilmeye başlandığında, o dönemde obkomun birinci sekreteri olan Portiankin ve ilerde onun yerini alacak aparaçik Suslikov, bataklığın keşfedilmesi için bir kampanya çağrısında bulundular. Bu girişim, her ikisine de Sosyalist Çalışma Kahramanı sanını kazandırdı. Elkina da, partinin genç bir memuru olarak, Onur Nişanı ile ödüllendirildi; bunun nedeni, sorumlu olduğu bölgenin yarısının bataklıklarla kaplı oluşuydu.

Rejim Karşıtları

Brejnev döneminden, aykırı görüşlülük ya da rejim karşıtlığının üzerine eğilmeden söz etmeye olanak yok. "Rejim karşıtı" deyimi batıda - Rusya'da değil - uydurulmuş ve Rusya'ya, batılı bazı çevrelerin çikarları doğrultusunda - Rus halkının değil - ihraç edilmiştir. Bu basit deyimle her türlü milliyetçiler, din müritleri, kaçıklar, ülke dışına göç etmeye can atanlar, dansçılar, müzikçiler, yazarlar, gerçek politik isyancılar, maceracılar, KGB ajanları, spekülatörler, gecikmeli Stalin karşıtları, hatta parti reformcuları aynı çuvala konmuştur. Bu deyim, batıdaki medyalara ve Sovyet karşıtı birçok örgüte elverişli göründü. Böylelikle, Sovyet toplumu ve bazı olayların görünürdeki biçimlerinin ardında gizli duran anlamlar hakkında kafa patlatmaktan kurtulmuş olunuyordu. "Rejim karşıtı" deyimini maymuncuk gibi her kilide sokuyordunuz ve her şey açık seçik hale ge-

liyordu. İyi ama, aslında açık seçik hale gelen şey neydi? Kime? Hangi amaçla?

"Aykırı görüşlü ya da rejim karşıtı", Rusçada inakomisliaşçi sözcüğünün karşılığıdır; bu da, "farklı düşünen" demektir. İyi, ama farklı düşünmek ne demek? Kime ve neye göre? İdeoloji ve propaganda ölçü alınacak olursa, Sovyet vatandaşlarının neredeyse hepsi rejim karşıtıydı. Ama önemli olan düşünce tarzı değil, insanların toplum içinde bulundukları gerçek yer ve koşulların bu insanlara dayattığı davranış biçimiydi. Stalin'e yönelik olanlar, SSCB'de, savaştan çok önce ortaya çıktılar. Bunların çoğu rejime karşı değildi. Tam tersine, "gerçek" komünizme ulaşmak için, Stalin'in Marksçılık-Leninçilik'te yaptığı saptırmalara karşı savaşım veriyorlardı. Devrimden sonra partinin ve devletin koyduğu yaşam normlarına harfi harfine uyulmasını istiyorlardı. Savaştan sonra, ülkenin Stalincilerden "ön" arındırılmasında Stalin kaşıtlarının oynadığı rol kesindi. Çok ender istisnalar dışında bunlar parti üyesi ve sözcüğün ülküsel anlamıyla gerçek komünistlerdi. İçlerinden birçoğu savaş kahramanıydı ve yaşadıkları dönemde Brejnev dönemindeki aykırılardan çok daha fazla zorluğa katlanmışlardı. Eylemlerini partinin içinde sürdürüyorlardı; sloganlarıysa, rasgele bir "Kahrolsun Stalin!" değildi.

Batı, bu direnişin hiç farkına varmadı. Oysa bu, kitlesel bir direnişti ve bu direniş olmaksızın Hruşçov'un yaptığı "devlet darbesi"nin başarılı olmasına olanak yoktu. Hruşçov'un iktidar döneminde ortaya çıkan liberaller de rejim karşıtı değillerdi. Etkinlikleri partinin dışına taşıyor, ama Sovyetlere özgü organizmanın sınırları içinde kalıyordu: Bunların üstlendikleri görev, iktidarın ve yönetim mekanizmasının içindeki Stalincileri tasviye etmekti. Ülkenin ahlaksal, ruhsal ve ideolojik havasını değiştirmede çok büyük emekleri geçti. Bu liberaller olmasaydı,

hiçbir karşıt hareket (sözcüğün dar anlamıyla) varolamazdı. Liberaller aynı zamanda, Stalin döneminin tutucularına karşı da kendilerine pahalıya mal olan çetin bir savaşım verdiler. Batı, bu liberal direnme biçiminin de farkında olmadı.

Rusya'da, herhangi bir nedenle toplumu ve otoriteleri karşısına alan herkese rejim karşıtı yaftası yapıştırılmıyordu. Teğmen İlin'e batıda hiç kimse rejim karşıtı gözüyle bakmadı. Rejim karşıtı kabul edilenlerse, İlin'in yaptığı hareketin kendilerininkiyle özdeşleştirilmesinden hoşnut olmadılar. Etkinliklerini her ne kadar Sovyetlere özgü organizmanın dışında sürdürüyorlardıysa da, eylemlerinin, yürürlükteki yasaların boşluklarından yararlanmasına özen göstererek, kendilerini Sovyet yasalarına saygılı davranmaya zorluyorlardı. Bu hareketi başlatanlardan biri olan Aleksandır Esenin-Volpin, bir gün sokağa çıkıp şu sloganı haykırmıştı: "Sovyet anayasasına saygı gösterin!" Yakalanıp bir tımarhaneye kapatıldı.

Muhalif hareket, Stalin'in ölümünden sonra ortaya çıkan kural dışı koşulların bir araya gelmesinin bir sonucudur. Bunlar, Hruşçov'un "devlet darbesi"nden sonra iktidarda meydana gelen karışıklık, kendi eylemsizliği sonucu çok aşırı ölçülere varan Stalinci tasviyesi, o zamana kadar çok sınırlı kalan batıyla temasın Demirperdenin aralanmasıyla artması, batının Sovyet toplumuna karşı ideolojik saldırıyı başlatması, batılıların SSCB'deki bazı direniş hareketlerine destek vermesi olarak sıralanabilir.

Sovyet halkı, muhalifleri alkışlamıyor, hatta onlara moral destek bile vermiyor, bunu batıdan kaynaklanan bir olay olarak görüyordu. Bunlar batı düşüncesiyle besleniyor, batı basınının gazete yazılarını, sansasyon haberlerini besliyordu. Partikent gibi yerlerde bu muhalif hareket hiçbir şekilde Ruslara özgü bir olay gibi algılanmıyordu. Rusların düşüncesine göre, kendi toplumuyla ters düşmek, kurban olmak, sonunda da ölmek an-

lamına geliyordu. Bu çerçevede batılılarla temas etmeye yer yoktu. Batılıların yapabileceği şey onların varlığını unutmaktı. Zaten bu insanların aklında batıya geçmek falan yoktu.

Seksenli yılların ortalarında, ülke içindeki muhalif hareket, ruhlarda ve kafalarda kök salamadan tükendi. Hiçbir derin ve yenileştirici düşüncenin doğmasına yol açmadı ve halkın bütünüyle yabancısı olduğu, insan hakları ve demokratik özgürlükler gibi batılı sloganların Sovyet toplumuna aşılanmaya çalışılmasıyla sınırlı kaldı. Sonunda, etkin muhaliflerin çoğu batıya geçti ve peşinde koştukları insan haklarını, demokratik özgürlükleri ve maddi zenginliği kendileri için elde etti.

Ne var ki muhalefetin sona ermesi, ülke içinde muhalif düşüncede olanların ortadan kalktığı anlamına gelmiyordu. Direnişin önünü kesin olarak aldığı kanısına varan Sovyet yönetimi, insanların kafalarına yerleşmiş bozucu düşüncenin hızla geliştiğinin farkına varamadı, buysa seksenli yılların ikinci yarısında beklenmedik bir krize yol açacaktı. Otoritelerin o günlerde tüketimi ne ölçüde cesaretlendirdikleri düşünülecek olursa, Brejnev döneminde muhaliflerin direnişine masum bir gösteri gözüyle bakıldığı ileri sürülebilir.

Aydınlar Takımı

Aydınlık olgusunu, eğitim, toplumsal ve mesleki konum ölçütleri temelinde tanımlamak yanlış olur. Yükseköğrenim görmüş, kafa işçiliği yapan birçok Sovyet vatandaşı, parti, devlet ve milis örgütlerinde, KGB'de, ideolojik mevkilerde, orduda, sanayi ve tarım alanında çalışıyordu. Buna karşılık, eğitim kurumlarında, tıp alanında, iletişim ve kültür alanlarında yer alan vatandaşların çoğu, aydınlar takımından sayılmıyordu. Aslında, Sovyet iktidarının son yıllarında, toplum sorunları hakkındaki

düşüncelerini açıkça söyleyen herkes aydın sayılıyordu. Kısacası, toplum bilincinin sözcüleri olarak ortaya çıkan herkese aydınlar takımının bir üyesi gözüyle bakılıyordu.

Seksenli yılların başlarında, Sovyet aydınlar kesimine batının Marks karşıtı düşünceleri bulaştı. Kimse bunu toplumun temellerini tehdit eden bir olgu gibi görmedi, hatta KGB bile, "Sovyet aydınları arasında geçen en Sovyet karşıtı konuşmaların bile Sovyet yanlısı sağlıklı bir temele dayandığını" düşünüyordu (KGB bölge yönetim şefi yoldaş Gorban'ın bir raporundan yapılan alıntı). Aile içinde, dostlar arasında yapılan söyleşilerde aydınlar Sovyet ideolojisiyle, genellik de Sovyetlere özgü her şeyle alay etseler de her biri vatandaşlık görevlerini bilinçle yapıyor, dıştan bakıldığında bütünüyle gelenekçi davranışlar içinde oldukları gözleniyordu. Bu taşlayıcılar, halka açıklamalarda bulunduklarında, üsluplarında belli bir özgürlük olduğu fark ediliyordu, fakat yasal sınırlar içinde kaldıklarından herkes emindi. Bu özgürlüğü, herkesin onları, tarihin ve Sovyet tarzı yaşamın yaralarına karşı yürekle savaşım veren savaşçılar olarak kabul etmelerini sağlayacak ölçüde kullanıyorlardı.

Brejnev'li yıllar boyunca, aydınlar kesiminde özel bir kategori oluştu. Bunlar, aynı yolda yürüyen arkadaşları arasında farklı bir grup görüntüsü veriyorlardı. Bir ölçüde batılı kültür adamlarına benzemelerine göz yumuluyordu. Tabii onları modası geçmiş konularda taklit etmeleri koşuluyla. Sovyet yaşamının bazı yönlerini eleştirmelerine izin veriliyordu; özellikle, artık hale yola konmuş olduğu düşünülen yanlarını. Bu seçkin kişiler, rejimin ayrıcalıklı insanlarının yararlandıkları ayrıcalıkların tümünden yararlanıyorlardı. Daireler, daçalar, ödüller, onur sanları, nişanlar alıyorlardı. Ne var ki iktidar bunların açlığını doyurdukça, aşağılandıklarını ileri sürüyor, otoritelerin, yeteneklerinin gerektirdiği ölçüde olanağa sahip olmalarını en-

gellediği gerekçesiyle birer kurban olduklarını herkese göstermek için ellerinden geleni yapıyorlardı. Bunlar batıda, "rejim"e karşı yürekle savaşan savaşçı payesine yükseltildiler. Batı basınının Moskova'daki temsilcileri de bunlara bu gözle baktı. Aslında, bu "çok özel" kültür adamları, Sovyet sistemine ve onun organlarına öteki meslektaşları kadar hizmet ediyorlardı. Onları batılıların gözünde cesaretin doruğuna çıkmış gösteren davranışları, otoritelerin bilgisi ve denetimi altında gerçekleşiyordu. Gerçekten, bu "karşıtlar", belirli bir rolü oynuyorlardı. Yaratma özgürlüğünün varolduğu izlenimini yaratıyorlar ve perdelenmiş biçimde, meslektaşlarıyla aynı ideolojik çalışmayı gerçekleştiriyorlardı. Kafaların hem SSCB sınırları içinde, hem batıda yöneltilmesinde otoritelerin kullandığı en etkili araçtılar.

Bu "karşıtlar", bu arada rejim düşmanlığı yapmıyor da değillerdi. Üstü örtülü ve yüzeysel de olsa, rejim düşmanlığından yine de söz edilebilirdi. Brejnev döneminin sonlarına doğru, bu kişiler hâlâ gölgedeydiler, ama bu gölgeyle birlikte kasılmaları, istekleri de büyümeyi sürdürüyordu. Gorbaçov zamanında, bir anda kitle halinde arenaya çıktılar ve yeni politika çizgisinin vurucu gücü haline geldiler. Ama henüz perestroikadan söz eden yoktu.

Belov

Çernov'un en yakın dostu Viktor Belov, 1953'te, Sibirya'da bir subay ailesinin çocuğu olarak dünyaya gelmişti. Çocukluğundan beri de bir matematik dehası olarak kabul edilmişti. Matematik olimpiyatlarına katılıyor, ödüller alıyordu. Okulu altın madalyayla bitirerek Moskova Üniversitesinin matematik fakültesine girdi. Metnini bile görmeden imzaladığı yönetim karşıtı bir bildiri yüzünden tez yapmasına izin verilmedi. Bil-

diriyi yalnızca imzalamasını istemişlerdi, o da bunu hem kibarlığından, hem de kaçınacak olursa, kendisine alçak gözüyle bakacaklarından çekindiği için yapmıştı.

Belov, üniversiteyi bitirdikten sonra Partikent Politeknik Enstitüsüne atandı. Niyeti, burada "diplomasının cezasını çekmek", yani gördüğü öğrenim karşılığında devlete borçlandığı üç yıllık zorunlu hizmeti tamamlayıp daha sonra "güneşli bir yere" yerleşmekti. Ne var ki Partikent'in bataklığı onu yuttu. Evlendi, kentin dış mahallelerinden birinde küçük bir daireye sahip oldu, üniversitede tez yaptı ve protez kombinasında, Çernov'un çalıştığı bölümün şefliğine atandı. Bilimsel ve yönetimsel kariyer yapma düşü de suya düştü.

Karısı, Partikent Üniversitesinin İktisat Fakültesini bitirdikten sonra, kentin tüketim ürünleri gereksinimini karşılamakla yükümlü devlet dairesinde bir iş buldu. Belov'lar böylelikle belirli kişilerle yararlı ilişkiler içine girdiler, bunun sonucunda da gereksinim duydukları her şeyi en düşük fiyatlarla elde etme olanağına kavuştular. Birkaç yıl sonra, belirli konfora sahip yeni bir daireye taşındılar. "Dikenli" konuları deşmeye ve asalak yaşamaya bayılan aydın takımından bazıları, evlerine gidip gelmeye başladı. Belov'larda kimi zaman, üst katman temsilcilerinin, üniversite rektörünün, kombina yöneticisinin, kentin ve bölgenin yönetim kadrolarında çalışan memurların, yazarların ve sanatçıların bir araya geldiği bile oluyordu.

Belov, daha ilk rastlaşmalarında Yuri'ye ideolojik konumunu açıkladı; o buna, toplumbilimsel ikiyüzlülük adını veriyordu. İdeal toplumun da kusurları olduğuna kuşku yoktu; dolayısıyla bu kusurların ortaya konmasına izin verilmesi, eleştirel kafa yapısına sahip kişilerin, ceza görmeksizin, hatta yüreklendirilerek rejimin yaralarının kapatılması için savaşım vermeleri sağlanmalıydı. Çünkü bir toplum ancak, yolunda gitme-

yen şeylerle savaşılarak gelişip ilerleyebilirdi. Sovyet toplumundaki yetersizliklerse, üçkâğıtçı seçkinleri zengin etmekten başka bir işe yaramıyordu; mademki böyleydi o da, yani Belov da, fazla bir çaba harcamadan, olup bitenlere ve öteki insanlara büyük ölçüde boş vererek ulaştığı bu rahat yaşam düzeyini korumaktan başka bir şey düşünmüyordu.

"İnsanlar şimdiye kadar birbirleriyle savaşıp durdu," diye açıkladı Belov. "Eskiden gürzlerle, yatağanlarla, kılıçlarla savaşılıyordu. Bugünse başkalarının hesabını görmek için ihbarları, uydurma raporları, bıktırıcı söylevleri, dedikoduları, karaçalmaları silah olarak kullanıyoruz. Peki, söz neden kılıcın yerini aldı? Kılıcın eskiden gördüğü işi görebiliyor da ondan. Bugün, 13. Louis'nin sarayındakinden daha çok d'Artagnan dolaşıyor ortalıkta. Eskiden, bir kadın uğruna, onuru için, inanç için savaşılırdı. Bizler artık mevkii, tatil hakkı, ücret artışı, konut, iş elde etmek için savaşıyoruz. Banka hesabımızdaki artış bizim için dukalık ya da krallık tacından daha değerli. Henri de Navarre, 'Paris bir kilise ayininden daha değerli' demiş. Meslektaşımız Grobovoy da, 'bölüm şefliği, yapacağınız ihbara değer', diyebilirdi pekâlâ. Bizim de kendimize göre savaş kurallarımız, ayin usullerimiz var. Hatta onur yasalarımız bile var. Grobovoy örneğin, Gorev'i ihbar eden mektubun altına imzasını koyduğu, imzasız bir mektup göndermediği için gurur duyuyordu. Kendisi için tehlike oluşturan durum ortadan kalktıktan sonra da yurttaşlık görevini yerine getirmemekle suçladığı bu kişinin partiye yeniden alınmasını öneren yine kendisi oldu. İşte size, d'Artagnan'la Rochefort'u uzlaştıran bir sahne."

"Yalan raporlar düzerek kıytırık bir ücret artışı için savaşacağıma, elimde kılıç, bir kadının şerefi için savaşmayı yeğlerdim," dedi Çernov. "Bu dünyaya bir kez geliyoruz ve romanların örgüsünü, şiirlerin, şarkıların konusunu oluşturan böylesi harika olaylara kıyısından köşesinden bile bulaşmadan

çekip gidiyoruz. Bir bomba gibi, daha sonra herkesin beni anımsayacağı ölçüde büyük bir güçle patlamamı isteselerdi, hiç duraksamadan patlardım. Ne var ki böyle bir olanak olsaydı bile, bizde bu yasaklanırdı."

"Hiç kuşkusuz," diye doğruladı Belov. "Yapmamıza izin verdikleri tek şey, kendi kendimizi tüketmek ve çürümek. Ama patlamak, değerli yoldaşım, bozguncu burjuva bireyselliğinin bir belirtisi. Batıda değiliz, Partikent'teyiz biz."

Çernov da, Belov da kafalarının içindekini ortaya dökmedikleri halde, düşüncelerinin temelinde yatan şey kendini ele veriyordu. Meslektaşları şaka yollu, kalıp bölümünde her şeyin siyah beyaz göründüğünü söylüyorlardı.[11] Ama kimse bu durumdan zorlama sonuçlar çıkarmaya kalkmıyordu. İnsanların o bölümde uğraştığı şeyler politikanın ve ideolojinin çok uzağına düşüyordu.

Belov'la konuştuğu konular Çernov'un hem bedenini, hem ruhunu en ince noktasına kadar rahatsız ediyordu. Oysa Belov için bütün bunlar hoşça vakit geçirmekten, varlığında hiçbir iz bırakmadan, onun hiçbir şeye, hiçbir biçimde bağlanmasını gerektirmeden oynanan katıksız bir entelektüel oyundu. Bir gün şu yönde fikir yürütürken, ertesi gün tam tersini ileri sürüyordu. Çernov onu, ilkelere sahip olmamakla, hatta çıkarcılıkla suçluyordu.

"Abartıyorsun," diye takılıyordu Belov. "Çıkarcı olsaydım, partiye yazılmış, basamakları tırmanmaya başlamış olurdum. Benim de ilkelerim var, ama kafamdaki görüşler, donmuş, taşlaşmış görüşler değil. Sorun başka. Yaşantım, ilkelerimi donduracak ölçüde durağanlaşmadı henüz."

---

11)Çevrnov ve Belov adları, Rusça çernyi (siyah) ve belyi (beyaz) sıfatlarından gelmektedir.

Birbirlerini daha iyi tanıdıklarında, ihbar edilme korkusuna kapılmadan daha açık konuşabileceklerinden emin oldular; Çernov ona herkesten gizlediği düşüncelerini açtı.

"Kollarım normal olsaydı, büyük koltuk kapmışlardan birini şimdiye kadar çoktan öbür dünyaya göndermiş olurdum."

"Kolların normal olsaydı, o işi yapabilme olanağına daha az sahip olurdun," diye yanıtladı Belov. "Suikast yapmak, ne fiziksel güç, ne de teknik gereçler gerektirir; bütün bunların dışında bir şeydir. Kabaca söylemek gerekirse, burada söz konusu olan, bakış açısıdır. Ben kendi hesabıma, böyle bir şey yapmayı çok anlamsız buluyorum. İçinde yaşadığımız toplumun bir yeryüzü cenneti olmadığını, burada domuzlar gibi süründüğümüzü, senin kadar ben de biliyorum. İyi ama, o yeryüzü cenneti nerede? Bütün insanların iyi yaşadıkları bir yer var mı? Her şeyi görüyor, her şeyi anlıyorum. Seninle konuşmaya hazırım, ama o kadar. İnsanları eylem yapmaya iten o yay, benim içimde gerili durmuyor. Kısacası, ben bir savaşçı değilim."

"Ben de senin savaşmanı beklemiyorum. Yalnızca düşünmeni istiyorum. Varsayalım ki o yay gerili duruyor, ama yasal yoldan bir şeyleri protesto etme olanağın hiç yok; suç ortağın yok, kendini oyalayabileceğin başka bir şey yok. Tek başınasın. Ne yapardın?"

"Olmadık bir zamanda, olmadık bir yerde patlardım herhalde. Birini vururdum. Ya da bir toplantıda öyle şeyler söylerdim ki, beni anında bir kampa ya da tımarhaneye tıkarlardı. Kısacası, çoğu insanın yaptığını ben de yapardım. İçimde taşıdığım o korkunç basınç da bir anda kalkardı. Daha sonra belki pişman olurdum. Ama kişisel yapımı göz önünde bulunduran bir yanıt verecek olursam, yaşamımı iyi kötü yaşanabilecek bir hale getirirdim. Ne diyorum ki ben? Böyle olduğumu birçok kez kendi gözlerinle gördün."

"Öyle. Ama bu, yine de bireysel bir başkaldırma. Ne başkalarının yardımını hesaba katıyor, ne de başarılı olma umudu var. Bir iç gerilimi taşımanın olanaksız hale gelmesiyle ve ruhunu huzura kavuşturma gereksinimiyle belirleniyor yalnızca. Başkaldırmanın en ilkel biçimi: Yalnız bir adamın kendiliğinden isyan etmesi."

"Bunlar, her günkü yaşamımızda karşılaştığımız sıradan olaylar. Bu patlamaların çoğu o kadar anlamsız ki kimsenin dikkatini çekmiyor. Bazıları fark ediliyor, ama genel dinginliği bulandırmıyor. Yerel güçler kullanılarak kolaylıkla bastırılabiliyor. Olağandışı bir patlama yapsan bile, kendi meslektaşların ve dostların senin hizaya getirilmen için otoritelerle işbirliği yapar."

"Ne olursa olsun bu patlamalar rastlantı sonucu ortaya çıkmıyor. Geçmişte olduğu gibi gelecekte de gerçekleşecek. Aslında bunları açıklamak ve doğrulamak için bir genel kuram oluşturulabilse! Başkaldıranların bir tür manifestosu olabilecek bir bildiri de kaleme alınabilir. İyi bir dağıtım sağlanırsa, bu manifesto daha sık, daha akılcı başkaldırıların gerçekleşmesini sağlayabilir. Her başkaldıran, yalnız olmadığını bilir, böylelikle de yapacağı atılım için kendini daha güçlü hisseder. Ve de çarpıcı başkaldırı eylemlerinden bazı pratik örnekler verilecek olursa, bizim bataklık kıpırdamaya, hatta kaynamaya başlar. Ve bizden sonra gelecek olanlar da bunu başlangıç noktası olarak alıp daha ileriye götürür. Bizim yöntemlerimizi etkisiz, hatta ahlakdışı bularak bizi kınayabilirler, bu da doğal bir şey."

"Bu onların bileceği iş, bizim değil. Yeter ki bizi izleyecekler ortaya çıksın ve bizi yargılasınlar; işte o zaman, bizim eylemimiz fazlasıyla doğrulanmış olur."

"Söz konusu kuramı ve programı ortaya koyabiliriz. Bunda bir zorluk yok. Nasıl olsa ikimiz de gevezelik etmede üstat sayılırız. Ne var ki bireysel başkaldırma, akıldışı bir olay,

sense bunu akılcı kılmak istiyorsun. Bu yönde bir kuram ve program gerçekleştirecek olursan, bu protesto biçimini ortadan kaldırmış olursun. Onu yalnızca kuramsallaştırmak bile, bireysel başkaldırmanın yadsınması, bir başka başkaldırma biçimine geçilmesi anlamına gelir. Ayrıca hangi çarpıcı başkaldırma örneklerini vereceksin ki? Şu bizim bataklıkta hangi çarpıcı örneği bulacaksın?"

"Bu tür girişimlerde daha önce bulunuldu. Moskova'da adamın biri, Lenin'in mozolesini havaya uçurmaya kalktı. Teğmen İlin, Brejnev'i öldürme girişiminde bulundu."

"O işler Moskova'da oldu. Bizim burada değil. Burada neyi havaya uçuracaksın ki? Lenin Anıtını mı? Yekpare granitten bir anıt o. Onu uçurmak için bir ton dinamit, on yıl süreyle de tünel kazmak gerekirdi. Portiankin'in büstünü mü uçuracaksın? Bunu yapacak olursan, yalnızca serçelerle güvercinleri şaşırtırsın. Peki, burada kimi öldürebilirsin? Suslikov'u mu? Mao-Zedunka'yı mı?"

"Mao-Zedunka iktidarı simgeliyor."

"Hayır, simgelemiyor, iktidardan yemleniyor. Ona suikast yapmak gülünç olurdu."

"ABD başkanı ya da Papa, hedeflerin en iyileri öyleyse, ha?"

"Yok, onlar daha da beter. Onlar bizim işimiz değil zaten. Mao-Zedunka'yı haklamak istiyorsan, Atom'dan adam bulabilirsin. Bir şişe votka karşılığında, tuğlayı kafasına indiriverirler. Onu kendi elinle öldürmekle, bir başkasının öldürmesi arasında bir fark var mı? Üstelik o cinayete bir de kendi adını karıştırmış olacaksın, ne gerek var?"

"Konuyu basite indirgiyorsun."

"Açıklık kazandırıyorum, hepsi bu."

Gorev

Andrey Gorev, kombinada çalışıyordu. Doğuştan kötürüm olan, herkesin Robot adını taktığı bu kişi, kendisinin bulup kendi elleriyle yaptığı, ilk yapılan robotlarınkini andıran takma bacaklarla yürüyordu. Gorev, Yuri'den bir yıl önce, onunla aynı yerde, Atom'un doğumevinde dünyaya gelmişti. Annesi babası onun bakımını üstlenmedikleri için, anormal çocukların bakıldığı yurtta büyüdü. Öğrenimini yurda bağlı okulda yaptı, daha sonra Politeknik Enstitüsüne gitti ve protez kombinasına, takma bacak yapımcı-mühendisi olarak girdi.

Gorev'in yazgısı, Çernov'unkine o kadar benziyordu ki Çernov, kendi yaşamının umutsuzluğunu arttırmamak için onunla yakın ilişkiye girmekten kaçınıyordu. Gorev'in, kombina çevrelerinde yetenekli bir yapımcı ve mühendis olduğu teslim ediliyordu. Ne var ki gerek yönetim, gerekse kendi meslektaşları, Gorev'in bu yeteneğinin tanınmaması, ün kazanmaması için ellerinden geleni yapıyorlardı. Onun yönetimine küçük bir araştırmacı grubu verdiler, ama mesleğinde daha ileri gitmesine izin vermediler. Dünya üzerinde yapılan protezlerin en iyisi olduğu kabul edildiği halde, onun buluşu olan takma bacakların yapımını savsakladılar ve seri olarak üretilmek üzere bir Amerikan protezini seçtiler. Batı kaynaklı bu takma bacakların, Rus teknolojisiyle yapılmasına olanak bulunmadığı sonunda anlaşıldı ve üretiminden vazgeçildi. Ama Gorev'in buluşunu kimse anımsamadı.

Normal bir insan gibi yaşama savaşımını kendi başına sürdürüyordu. Kombinanın ayyaş takımı (içkicilerin sayısı oldukça azdı), onu kendi aralarına katmak için hiç rahat bırakmıyordu. Fakat Çernov gibi Gorev'in de içkiyle hiç alışverişi yoktu. Gorev, insanların fiziksel özürlerini ödünleyecek kendi kuramını geliştirmişti. İlkelerinden biri şuydu:İnsan, özürlü ol-

duğunu kabul etmemelidir. Fiziksel bir özrün varsa, ruhsal yetkinliğe erişmek zorundasın.

Çernov ve Gorev

Çernov'la Gorev sık sık karşılaşıyorlardı; genellikle kantinde, yemek paydosunda. Kimi zaman iş çıkışında, Çernov, takma bacaklarını çalıştırmak için kent merkezine kadar yürüyen Gorev'e eşlik ediyordu. Yaptıkları konuşmalarda, Çernov ona, özürlü insanlar konusunda geliştirdiği kuramı anlatıyordu.

"Sen ve ben," diyordu, "halkımızın bedensel soysuzlaşma sürecini haber veren ilk öncüleriyiz. Ülkemizde her yıl, bedensel ya da ruhsal bakımdan önemli özürlere sahip yüz yirmi bin çocuğun doğduğunu biliyor muydun? Okul öncesi yaşlardaki çocukların yaklaşık bir milyonu, okuyan çocukların da bir milyondan fazlası doğuştan sağır ve kör. Psikiyatri kliniklerinde fişlenmiş insanlar beş milyonu aşıyor. Ya sağlıklı oldukları ileri sürülen insanlar ne halde? Tabii bu duruma üzülmemek elde değil. İnsanlar bu olayla savaşım vermeye çağrılabilir. Ama söz konusu olan, moral bozucu tutum takınmaktan kaçınmaktır. Konuya pratik olarak yaklaşacak olursak, bu yöndeki eğilim böylece sürüp gittiğinde, yirmi otuz yıl içinde insanların çoğunun canavarları andıracağından kuşku yok. Bedensel biçimsizlikleri normal bir toplum olayı olarak görmekten başka çare yok. Kısacası, hemen bugünden başlayarak bir biçim bozukluğu bilimi yaratmak gerekiyor: Toplumsal canavarbilim..."

Çernov, aklına geleni söylüyor, mutsuzluğunu bastırmak için işi yarı yarıya şakaya vuruyordu. Bu entelektüel oyunun altından, içinde taşıdığı yaranın ucu beliriyordu. Ne var ki Gorev, Çernov'un entelektüel düşüncelerini kaba güldürü biçiminde sunması bir yana, bunların ne kadar önemli olduklarını sezinliyordu. Ona bu konuda kombinada bir konferans dü-

zenleme'yi önerdi. Çernov ise şakasını sürdürüyordu. Bir Bay Siyah, Mister Black ya da Herr Schwartz olmuş olsaydı, kombinanın bahçesinde adına bir heykel dikilirdi. Ama mademki yalnızca vatandaş Çernov'du, yapacakları iş olsa olsa, batıda o buluşu kendisinden önce yapmış bir Mister Black aramak olurdu. Gorev bu deneyimi, kendi buluşu olan protezler konusunda yaşamış biriydi. Çernov'a, benzeri bir üzüntüyü yaşamasını neden öneriyordu ki?

Yaşamları birbirine benzese de Çernov'la Gorev birbirine bütünüyle ters kutupta iki insandı. Gorev, iyi, acıma duygusuna sahip, sağlam bir dosttu. Perhiz yaptığı halde, sarhoşlar takımının toplantılarına neşeyle katılıyordu. Eliaçık bir insandı, tuttukları yoldan dönüş umudu olmayan ayyaşlara sık sık para yardımı yapıyordu. Öylesine güven vericiydi ki, birbiriyle hiç ilgisi olmayan insanları kendisine çekiyordu.

Buna karşılık, insanlar Çernov'a yaklaşmaya çekiniyorlardı. Onda itici, oturmamış bir yan olduğunu sezinliyorlardı. Çernov onlara karşı ne kadar soğuk, kayıtsızsa, Gorev tam tersine iyi, duyarlıydı. Gorev'de bastırılmış küçük tutkular olduğu anlaşılırken, Çernov'un, sezdirmemeye ne kadar uğraşırsa uğraşsın, ölçüsüz istekler peşinde koştuğu seziliyordu. Yaşamın "ayrıntılarına"a karşı duyduğu nefret, kombinada ve yakın çevresinde kibirliliğine ve kendini beğenmişliğine yoruluyordu. Süpermen olmaya özenen bir alt-insan, yakınlarının gözünde Çernov işte buydu. Çernov, kendisi hakkında düşünülenleri bilmiyor değildi, ama bu onu, geçen yüzyılın bir İngiliz aristokratı ya da Romalı bir patricius gibi davranmaktan alıkoymuyordu.

Gorev'in Grubu

Gorev'in çevresinde küçük bir arkadaş grubu oluşmuştu. Dairesini paylaştığı, kısa süre önce ordudan terhis edilen ve

herkesin Asker adını taktığı Nikolay bunların başında geliyordu. Fabrikada işçi olarak çalışıyor, akşamları da bir teknik enstitünün derslerini izliyordu. İş arkadaşı, şakacılığı yüzünden arkadaşlarının Kalburcu diye çağırdığı Anton da vardı. Anton, hem çalışıyor, hem de yazışma yoluyla Hukuk Enstitüsünün derslerini izliyordu. Nastia da gruba dahildi. Asker'in kız arkadaşıydı, ama Gorev onu umutsuz bir aşkla seviyordu. Asker'in bir okul arkadaşı da vardı; her durumda başı çekme isteğinde olduğu için, Führer lakabıyla anılıyordu. Politeknik Enstitüsündeki eğitimini bitirmiş, Moskova'da seçkinlerin eğitim gördüğü herhangi bir kuruluşta doktora yapmayı düşlüyordu. Babası önemli bir mevkideydi ve güçlü torpili vardı. Bir başka komşu, Sergey Grigoriyev, Gorev'in en yakın arkadaşıydı. Doğuştan kördü, matematik dersi veriyor, İngilizce, Almanca, Fransızca öğreniyordu. Bir okulda İngilizce öğretmenliği yapan genç bir kadın, Katya, ona öğrendiği bu dillerdeki kitapları okuyordu.

Sık sık buluşuyor, kutlamalar yapıyor, birlikte şarkılar söylüyorlardı. Genellikle Führer'in ya da Kör'ün evinde toplanıyorlardı, çünkü onların daireleri bağımsızdı, dolayısıyla da ayrılıkçı kafaların bir araya gelip "sivri" konuları görece bir güvenlik içinde konuşmasına elverişliydi.

Gorev'in çevresindeki herkes aynı düşünceleri paylaşmıyordu. Kalburcu'nun da dediği gibi, onlar öncelikle politik karşıtlardı, hepsini bir araya getiren tek şey de uyumsuzluklarının ortak bir noktada birleşmesiydi. Gorev'le Grigoriyev'in örneğin Sovyet toplumunun öteki toplumlar gibi normal bir toplum olduğunu, değişim programları ileri sürmek için bu toplumun çok iyi incelenmesi gerektiğini savunmalarına karşılık, Asker'le Kalburcu, bunun tam tersini ileri sürüyorlardı. İnsanların nesnel yasalara aldırdığı falan yoktu, bu yasalar onların umurlarında bile değildi; Sovyet toplumu bütünüyle çürümüştü ve yaşam

koşulları giderek daha da beter hale geliyordu. Alkolizm, hırsızlık, adamsendecilik alıp başını gitmişti. Baştakiler hem hödük, hem de üçkâğıtçıydı. Herkes cebini doldurmaya bakıyor, kendinden başkasını düşünmüyordu. Bütün bunlara neden katlanılacaktı ki? Gevezelik yeter! Eylem!

Eylem konusuna gelince, grup, birbiriyle bağdaşması olanaksız alt-gruplara bölünmüştü. Asker'in grubu, anarşizm yanlısıydı. Tutumlarını açığa vuran formül de, "Kafalarını kırmak gerek!"ti; kırılması gereken kafalar, Suslikov'unki, Mao-Zedunka salağınınki, genellik de iktidarda bulunan herkesinkiyle, zenginlerinkiydi.

"Bana göre," diyordu Asker, "iktidar ve ayrıcalıklı katmanlar düşmanlarımızdır. Onlara insan gözüyle bakmıyorum. Aralarında iyi kötü, akıllı aptal ayrımı yapmıyorum. Hepsi, sömürücü, baskıcı bir güruh oluşturuyor."

"Ama toplum, farklı yaşam koşullarına sahip değişik toplumsal sınıflar olmaksızın var olamaz," diye karşılık veriyordu Führer. "Otoriteleri ortadan kaldıracak olsak..."

"Onların ortadan kaldırılabileceklerini söylemiyorum. Birini ikisini saf dışı bıraksanız, ortaya başkaları çıkar. Yapılacak bir şey yok. Ama bu durum, benim iktidarı sevmemi, ona saygı duymamı gerektirmiyor. Benim söylediğim yalnızca, bizim durumumuzda olanların, otoritelere kaçınılmaz olarak diş bileydikleridir."

" Çok ileri gidiyorsun," diyordu Gorev. "Bizim sistemimiz öyle bir sistem ki, şeflerle uyrukları arasına net bir çizgi çizmenin olanağı yok. Örneğin ben, bir grubun şefiyim. İktidarı mı temsil ediyorum yani? Ayrıcalıklılar konusu da o kadar basit değil. Grup şefi olmam dolayısıyla, kantinden, her yerde bulunmayan bazı ürünleri alabiliyorum. Ben de mi ayrıcalıklılar grubundan oluyorum bu durumda?"

"Ve o sefil paketlerin içinde ne var? Biraz sosis, biraz da peynir mi? Önemsiz."

"O önemsiz dediğin şey, yaşamımızın temel olgularından biri. Günümüzde Marksçılık masallarına, komünizm cennetine inanan kalmadı artık. Eşitsizliklerin arttığını, bunun da maddenin doğasında bulunduğunu algılayabilecek kadar sağ duyumuz var. Grup şefi olarak, buyruğumdakilerden çok değil, biraz daha fazlasını alıyorum. Bu önemsiz fazlalıktan beni yoksun bırakacak olsalar, bunun bir adaletsizlik olduğunu düşünürüm. Servis şefi daha da fazlasını alıyor, o da bunun doğru olduğuna inanıyor. Tüm insanları etkileyen o muazzam eşitsizlik, işte bu küçük adaletsizlikler üzerine kurulu. Bu bir doğa yasası, herhangi bir salaklar takımının iradesiyle ortaya çıkmış bir durum değil."

"Bizimki gibi bir halk, hiç de güvenilir olmayan sağduyu gibi bir dizginle uzun süre yerinde tutulamaz," diyordu Kalburcu. "Büyük bir patlama olduğunda bu sözlerimi anımsarsınız. Ruslar katlanırlar, katlanırlar, sonra zaptedilemez vahşi hayvanlardan farkları kalmaz, Razin gibi, Pugaçev gibi, onlardan da beter daha başkaları gibi... "

"Sosyalist devrim örneğin," diye ekledi Asker. "Ve İç Savaş. Daha da beteri olacak. Bir genel ayaklanma. Her şey yakılıp yıkılacak. Sistemin hak ettiği şey de bu."

"O zaman her şeyin daha iyi olacağını mı düşünüyorsun?" diye sordu Gorev.

"Daha da kötü olsun! Her şeyi dümdüz etme zamanı yaklaşıyor. Bu iş olacaksa, her şeyi dümdüz etme pahasına da olsa, Ruslara özgü biçimde olsun!"

"Peki, bundan yararlanan kim olacak? Bütün bunlara daha yukardan bakılması gerekir. Beni neyle istiyorsanız onunla suçlayabilirsiniz. İsterseniz, partinin bir propagandacısı gibi ko-

nuştuğumu düşünün. Resmi propagandanın bir şey olmadığını düşünenlerle aynı fikirdeyim. Ne var ki bu propaganda yalnızca aptallıklardan oluşmuyor. Bugün moda, bizim sistemimizi Nazilikle karşılaştırmak. Bu, batının ideolojik yalanından başka bir şey değil. Hitlerciliğin, komünizme benzediği tabii ki doğru, ne var ki onun tam tamına antitezi. Ve bu bütünüyle batının uydurduğu bir olay. Batı, Rusya'yı Almanlar eliyle boğmak istiyordu. O iş yürümedi; şimdiyse, aynı şeyi gizli kapaklı yollardan, demokrasi için savaşım, insan hakları ve insancıllık kılıfı altında yeniden deniyor. Önemli olan, bizim hangi yanda olduğumuz."

"Ne yani? Çürümüşlüğümüzü savunmak için bir gerekçe mi bu?"

"İnsanın kendini vatan düşmanlarının safında bulmaması için ne yapılması gerektiğini çok iyi düşünmek gerekiyor."

Dosya

Brejnev yumuşakçasının çektiği bir söylevden sonra, Partikent Pravda'sı, Mao-Zedunka'nın bir yazısını tam sayfa olarak verdi. Parti, kombinada herkese açık bir toplantı düzenledi; partiye kayıtlı olmayan herkes buna katılmaya zorlandı. Çernov, gençlerin rağbet ettiği en arka sıraya oturdu. Brejnev hakkında gülünç öyküler anlatıyor, çektiği söylevle alay ediyor, Mao-Zedunka'nın yazısını makaraya alıyorlardı.

"Doğuştan gerizekâlı o karı nasıl olmuş da bu kadar uzun bir yazı yazabilmiş? İki kelimeyi bir araya getirmekten aciz zavallı!"

"Onun yazdığını kim söyledi ki sana? Bahse girerim, okumamıştır bile."

"Onun yerinde olsam, o boka ben de burnumu sokmazdım."

"Deha sözcüğünü kullanmasına bayıldım. Bir kez Marks için, iki kez Lenin için, on beş kez de Brejnev için kullanılmış. Ne dersiniz?"

"Suslikov'un kapağı Moskova'ya, Merkez Komitesine atacağı, bu canavar karıyı da onun yerine atayacakları söyleniyor. Daha iyisini bulamıyorlar mı?"

"Seninki de laf mı? O iş için en iyi aday o. Bu kıç yalayan yazıdan sonra, Brejnev'in onu bölgenin derebeyi ilan edeceğinden kuşkunuz olmasın."

Çernov, gençlerin fısıltıyla birbirlerine söyledikleri bu sözleri dinliyordu. Komsomolda çalışan, partiye de üye olan bu insanlar nasıl böyle konuşabiliyorlardı? İçlerinden biri, komsomol komitesinin şefi, daha sonra kürsüye çıkıp Brejnev'e kuş kondurmayan bir söylev çekti. Konuşmasının sonunda da, Brejnev'in söylevini "çok incelikle ve doğru olarak" değerlendirdiği için Mao-Zedunka'yı övdü. Ve bunu özellikle yaptı: Bu övgüsü nasıl olsa bir kenara yazılacak, Mao-Zedunka, bölgenin gerçekten "derebeyi" olursa, bundan ilerde bir yarar sağlayabilecekti. Konuşmacı, son sıralardaki yerine dönünce, yaptığı övgü dolu konuşmayı gençlerden hiçbiri eleştirmedi. Kendisine gelince, büyük bir gönül rahatlığı içinde, arkadaşlarının sürdürmekte olduğu, Brejnev'e ve Mao-Zedunka'ya atıp tutan konuşmalara yeniden katıldı.

Bu toplantıdan sonra, Çernov, Mao-Zedunka hakkında bir dosya tutmaya karar verdi. Bir dosya kılıfı alarak üzerine, "Evdokya Timofeyevna Elkina Dosyası" yazdı. Brejnev hakkında yazdığı yazı, dosyanın ilk belgesi oldu. Elkina'yı kurban alacak bombalı saldırı kafasında yavaş yavaş belirmeye başlıyordu, ama yine de henüz net değildi. Karara varıp bu kararı yerine getirmeden önce, iddianameyi hazırlaması gerekiyordu.

Portiankin'in havaalanında karşılanmasından sonra, Belov'un evinde küçük bir grup toplandı.Çernov, Malov ve Gorev'in dışında grupta, edebiyat fakültesi doçenti Petrov'la karısı, bir hanım arkadaşıyla birlikte, Rossia dergisinin yayıncılarından Sidorov (eşinden boşanmıştı), yazar Smirnov, Znani adı verilen, bilim yayma kuruluşu çalışanlarından Fiyodorova ve gizli bir fabrikada çalışan mühendis Lojkin vardı. Bu grubun nasıl olup da bir araya geldiği biraz karanlık bir konu. Gorev, hem Çernov'un, hem de Belov'un arkadaşıydı. Kendisine uğrayıp evine davet eden Belov'a çok yakın oturuyordu. Fiyodorova, aynı evde oturuyordu. Smirnov, kombina hakkında bir inceleme yazıyordu, Belov, Çernov ve Gorev'le birçok kez karşılaşmıştı. Malov, kızını ücretsiz tedavi eden Belov'un çevresindendi. Yuri Çernov'un arkadaşıydı, iyi tanıdığı Gorev'in oturduğu evin avlusundaki içki âlemlerine de sık sık katılıyordu. Ama o anda hepsinin bir araya gelmiş olmaları rastlantıdan başka bir şey değildi.

Smirnov, sıradan, pek tanınmayan binlerce yazardan biriydi. Brejnev'in savaşta gösterdiği sözümona kahramanlıkları konu alan anlatılar yazmış, bunları bir kitapta toplamıştı. Partikent'in ilginç yerlerini, olaylarını kaleme alarak belirli bir üne ulaşmıştı. Ayyaş, çapkın ve ikiyüzlü bu adam, Sovyet düşüncesini alaya alan kaba öyküler anlatmakta, Brejnev'i taklit etmekte ustaydı. Doçent Petrov, hiçbir yeteneği olmayan bir eğitmendi, ama politik etkinliği vardı. Partinin fakülte bürosunun sekreteri olan bu adam, muhalif oldukları ileri sürülen insanlara karşı açılan birçok kampanyanın mimarıydı. Yakında profesörlük sanını alacaktı. Sidorov, çıkardığı dergide her türlü saçma sapan yazıyı yayımlıyor, hiçbir değeri olmayan kitaplar

hakkında övgü dolu eleştiriler yazıyor, önemli yazarlara olmadık dalkavukluklar yapıyor ve bütünüyle renksiz eleştiriler kaleme alıyordu. Bu da onun, Yazarlar Birliği üyeliğini sürdürmesini sağlıyordu. Fiyodorova, Znani kuruluşu hesabına, dinlerken insanı sıkıntıdan patlatan, soğukluktan öldüren konferanslar düzenliyor, buna karşılık fena kazanmıyor, dostlarına da birazcık para kazanma olanağı sağlıyordu. Yaklaşık olarak ayda bir âşık değiştiriyordu.

Bir sürü aydın, kendini rejimin eleştirmeni ve kurbanı sayıyordu. Ortaya koydukları yapıtlarda, verdikleri konferanslarda rejimin kendilerine vız gelip tırıs gittiğini sezdiriyorlardı. Ama bu sezdirme üstü kapalı olarak, Rusların dediği gibi "cep içinden" yapılıyordu. Bunlar, en az ötekiler kadar kendilerini Sovyet yaşamının sefilliklerine karşı savaşım veren yürekli insanlar kabul ediyorlar, rejim karşıtlarının tersine, geleceği mantıklı düşündüklerinden, her şeye körü körüne saldırmadıklarını ileri sürüyorlardı. Kafalarının içinde kendilerini koydukları yere toplum içinde ulaşamadıklarından, özellikle de içlerinde kabaran iştahı doyuramadıklarından, kendilerine kurban gözüyle bakıyorlardı. Birisi bu aydınlara, "Sahte Kurbanlar" adını takmıştı. Hiçbir risk almadan, adaletsizliklerle ve baskılarla savaşan yürekli savaşımcılarmış görüntüsüne bürünerek toplumun nimetlerinden yararlanma peşinde koşuyorlardı. Bu insanlar, Çernov'a organik olarak yabancıydı. Ama Partikent'te başka türlüsüne rastlamanın olanağı var mıydı?

Toplantının başında, herkes her telden çaldı, fıkralar, anekdotlar anlatıldı.

"Gaz boru hattı için boru üretme kararı aldılar," diyordu Lojkin, "bugün bize boru satan Almanlara nanik yapmak için. Tabii Alman borularını olduğu gibi taklit ettiler, en ince ayrıntısına varıncaya kadar. Yine de bizim borular patır patır patlıyor. Sağlam kalan yok. Nasıl açıklamalı bunu?"

"Çünkü o borular gaz nakletmek için değil, Almanlara nanik yapmak için üretiliyor da ondan," dedi Gorev. "Biz de yürüyen iskemleler yapıyoruz, yine Almanları taklit ederek, onlar da bozulup dağılıyor, neyse ki parçaları karaborsada satılıyor."

"Bu durumlar beni hiç şaşırtmıyor," dedi Smirnov. "Gerçekte, biz yaşamıyoruz. Yaşama taklidi yapıyoruz. Bizim toplumumuz, uygarlığın büyük ölçekte bir taklidinden başka bir şey değil: Gaz borularının taklidi, yürüyen iskemle taklidi, edebiyat taklidi, şarap taklidi, siyaset adamı taklidi. Hatta bizler burada, bizden öncekilerin yaptıklarını, söylediklerini taklit etmekten başka bir şey yapmıyoruz."

"Bunu kabul edemem," dedi Fiyodorova. "Biz de binlerce özgün şey koyuyoruz ortaya. Ne var ki onları kullanmasını beceremiyor, özgün olduklarına başkalarını inandıramıyoruz. Bizim toplumsal sistemimiz, başka sistemlerin kopyası değil."

"Evet, Gulag Takımadaları da öyle!"

"O eskide kaldı."

"Hiç endişelenme, yeniden gelecek."

"Portiankin'in korumalarını gördünüz mü?" diye sordu Belov, konuyu değiştirerek. Amerikan başkanında bile öylesi yok. Oysa tersi olması gerekirdi. Amerikan başkanlarına suikast yapılması alışılagelmiş bir şey, oysa bizim yöneticilerimize saldıran falan yok. Çünkü sineklere karşı bile korunuyorlar."

"Korumalar bizde, koruma görevi yapmaktan çok, gösteriş yapmaya yarıyor," dedi Fiyodorova.

"Ben öyle düşünmüyorum," diye karşı çıktı Smirnov. Korumayı gevşetecek olsalar, şeflerimize karşı suikastlar hemen başlar. Bizde her taraf kaçık dolu. Şu Teğmen İlin'i anımsayın!"

"Bir kozmonota ateş etmişti," dedi Sidorov'un hanım arkadaşı.

"Brejnev'i vurmak istiyordu," dedi Lojkin. "Brejnev'in arabasına ateş etmeyi düşünüyordu, fakat koruma servisi son anda

yolu değiştirerek büyük şefi Kremlin'e bir başka kapıdan soktu."

"Peki, İlin, kortejdeki arabalar hakkındaki bilgiyi nasıl elde etmişti?"

"Brejnev neden bir başka kapıdan içeri girdi?"

"İlin, Kremlin'e girip Brejnev'in arabadan ineceği yere nasıl ulaşabildi?"

"Hruşçov'a hiç suikast yapılmamış olması garip," dedi Belov'un karısı. "Eskort meskort dinlemeden her yerde halkın arasına dalıyordu. Ayrıca çok da kolay bir hedefti, o kadar şişkoydu."

"Belki şişkoydu ama, çok da çevikti," dedi Fiyodorova. "Hep hareket halinde oluyor, hiç durduğu yerde durmuyordu."

"Aslında Brejnev'e bir değil, iki suikast yapıldı," dedi Lojkin. "Siz yalnızca birini biliyorsunuz. Ama o, Brejnev'in ve KGB'nin acemiliğinden kaynaklandı. Onu bir kenara koyalım. Oysa ikincisi gerçek bir suikasttı, hem de çok özel. Size anlatayım mı, ister misiniz?"

"Madem kıtır atmaya başladık, sonuna kadar gidelim. Anlat bakalım!"

"Birçok suikast, yapıldığı anda, yüzyılın suikastı olarak kabul edilmiştir; başkaları çıkıp daha esaslılarını yapıncaya kadar tabii. Yapılan bu suikastların hepsinde, yüzyılın suikastı olma niteliğini koruyabilmeleri için bir şeyler eksikti hep. Habsburg hanedanının arşidükü François-Ferdinand'ın öldürülmesi Birinci Dünya Savaşının başlamasına yol açtı, ama kurbanın hiçbir kişiliği yoktu. Lenin'e karşı girişilen suikastta, yapanın kişiliği çok büyüktü, ama gerisi gelmedi. Kennedy'ye gelince, o da çok sıra dışı bir kişi değildi, zaten yapılan suikast kayda değer sonuçlar da doğurmadı. Kısacası, bu saydığım suikastlar belki yılın, ayın, hatta haftanın suikastlarıydı, ama yüzyılın kesinlikle

değil. Ayrıca, politik suikast literatürünü kuramsal olarak da, pratikte de zenginleştirmediler. Şimdiye kadar yapılan suikastların bir teki yüzyılın, hatta binyılın suikastı kabul edilebilir. Tabii bunun hangi suikast olduğunu bilirseniz. Söz konusu suikastın hedefi Brejnev'di. Kendini gezegenimizin en önemli kişisi sayan bu ciğeri beş para etmez adam, yaşamöyküsüne kendine özgü 'yüzyılın suikastı'nı yazdırmak istedi. Lenin, neredeyse yaşamını yitiriyordu; Amerikan başkanlarına da boyuna ateş ediliyordu. Onun başı kel miydi? Hepsinin aldığı nişanların toplamından fazlası vardı onda! Dolayısıyla, artık tüm gezegenin hastalıklı ilgisinin odağı olma zamanının geldiğine karar verdi; ama bu öyle bir suikast olacaktı ki, yaşamını hiçbir biçimde tehlikeye sokmayacaktı. Bütün dünyanın ağzının açık kalması için, kendisine binyılın suikastı yapılacaktı, öte yandan saçının tek kılına bile dokunulmayacaktı. Kıç yalayıcıları bu müthiş tasarının üzerine düştüler ve sonunda dahice bir çözüm buldular: Öyle bir suikast düzenlenecekti ki ortada suikast falan olmayacaktı. İşte o andan başlayarak, politik suikastlarda yeni bir çağ açıldı: Bundan böyle yapılacak suikastların amacı, tehdit altındaki kişilerin yaşamını uzatmak olacaktı. Tarihsel kişilerin canlarını almak değildi artık söz konusu olan, tam tersine, onu korumaktı. Her ne pahasına olursa olsun, onun hayatta kalmasını sağlamak, böylelikle de onu öldürerek değil, yaşatarak cezalandırmak; dolayısıyla da herkesin maskarası olmasını sağlamak. Bundan daha korkunç bir ceza düşünülebilir mi?"

Lojkin'in anlattıkları, herkesin Brejnev'e atıp tutmasına yol açtı. İçlerinden biri, öldükten sonra içinin samanla doldurulacağını, korkuluğunun ülkeyi yönetmeyi sürdüreceğini, büyük bir olasılıkla daha da iyi yöneteceğini, söyledi.

"Böyle korkulukların devletin başına gelmelerinde belki de bir hayır vardır," dedi Fiyodorova, yapılan şakalar bittikten

sonra. "Ateşli, genç bir yönetici günün birinde iktidarı ele geçirecek olsa, belki de yaşam bizler için çekilmez hale gelirdi."

"Çok düşük bir olasılık bu," dedi Çernov. "İktidardaki kodamanlar, böyle bir açıkgöze göz yumup onu şef yaptıklarında, ilk kurbanlar kendileri olurlardı. Bunu çok iyi biliyorlar."

"Gerçekten de öyle," dedi Belov, "ne var ki başlarına gelen, umdukları olmuyor her zaman. Örneğin herkes Stalin'in iktidara gelmesini önlemek istiyordu, ama sonunda dizginleri eline geçiren o oldu."

"Brejnev öldüğünde, iktidara Stalin tipinde biri geçecek olursa, Brejnev'li yılları herkes tarihimizin altın çağı olarak anımsayacaktır."

"İsterse daha beter olsun, ama şu sözümona 'altın çağ' en kısa zamanda bitsin artık!" diye bağırdı Lojkin.

Dosya

Mao-Zedunka, kent otoritelerinin katıldığı bir toplantıda parti obkomunu temsil etti. Toplantının konusu, muhaliflere karşı adını tam olarak koyamadıkları bir savaşımı başlatmaktı. Obkomda, toplantıya kimin gönderileceğine karar verileceği sırada ideoloji bölümü sekreteri, Suslikov'un yakında bırakacağı birinci sekreterlik makamı için Elkina'yı kendisine rakip gördüğü için, onun domuzlar konusunda büyük bir uzman olduğunu, ideolojik sorunlardaysa aynı şeyin ileri sürülemeyeceğini ileri sürdü. Petr Stepanoviç Suslikov ise bu konuda espri yapma lütfunda bulunarak, muhaliflerle domuz soyu arasında bir fark göremediğini söyledi. Mao-Zedunka, toplantıda şunları söyledi: Bütün muhalifler, CIA'nın parasıyla tutulmuş paralı askerlerdir ve bu alçakların kafaları ezilmelidir! Bu söylev, Partikent Pravdası'nda, Mao-Zedunka'yı elini kaldırmış, ağzını açmış gösteren

bir fotoğrafla birlikte yayımlandı. Çernov, o fotoğrafı duvara yapıştırdı ve bütün akşam, ağzında top haline getirdiği kâğıt parçalarını üstüne tükürdü. Sonunda, Mao-Zedunka'yı tam suratının ortasından vurmayı başardı. Sanki bir el bombasını ağzıyla on metre uzağa fırlatabilse, her şey çok kolay olacaktı!

Çernov, yıllık tatili süresince "Dosya"yla ilgilenmeye karar verdi. Doğup büyüdüğü, Mao-Zedunka'nın da parlak kariyerine başladığı Kızılordukent'e gitti. Gençliğinde onun yakınında bulunmuş on kadar insanla konuştu. Yönetici hanım hakkında kitap yazmak istediği gerekçesiyle komsomolun ve partinin raykomuna uğradı; buralarda, onun arşivlerdeki bazı belgeleri görmesine izin verdiler. Mao-Zedunka'nın yaşamı ve etkinlikleri hakkında kafasında iyi kötü, net bir görüntü oluşmaya başlıyordu.

Mao-Zedunka

Doğa, Dunka Elkina'nın kafasını olağanüstü bir beyinle donatmamıştı. Kısaca söylemek gerekirse, entelektüel yetenekleri ancak orta karardı. Buna karşılık ona sevimli bir yüz, daha on dört yaşında bütünüyle gelişmiş, genç olsun, yaşlı olsun, çevresindeki erkeklerin elini ayağını kesen kadınsı çizgiler armağan etmişti. Ona imrenen kız arkadaşları, o yüze ve o popoya sahip olduktan sonra, geleceği hakkında kuşku duymasına hiç gerek olmadığını yineleyip duruyorlardı. Hazinesini kullanmayı öğrenirse, önemli bir insan olabilirdi. Dunka, bir Partikent Marilyn Monroe'su niteliklerine ek olarak, yalan söyleme, işini bilme, belalardan sıyrılma, yalanlarla onu elde etmeye ya da herhangi bir konuda kendisini suçlamaya kalkanları küfürlere boğma konularında da gerçek bir yeteneğe sahip olduğunu çok kısa sürede kanıtladı. Ana babası zaman zaman ona çıkışıyordu, ama

"salak kızları"nın kendisini ezdirmeyeceğini, sermayesini kediye yüklemeyeceğini gözlemek de onlara içten içe gurur veriyordu.

Dunka, yedi yıllık kasaba okulunu zorlukla bitirdi. Niyeti, eğitimini orada kesmek, bölgede yerleşmiş birçok askeri birlikte görev yapan küçük rütbeli herhangi bir subayla evlenmekti. Ama ailesi, onun yaşamda kendi karar verdikleri yönde ilerlemesini istiyordu. Babası, bir domuz kesti, bir şişe de zıkkım gibi rakı aldı, kızını kolundan yakalayıp Kızılorduburg tarım okulunun yolunu tuttu. Domuz ve rakı okul müdürünü oldukça etkiledi ve karnesindeki notları göz önüne almaksızın Dunka'yı okula kaydetti.

Dunka'nın, iffetli, temiz ilk aşkı konusunda hiçbir kanıt yok. Zaten kendisi de, buhar gibi uçup giden içtenlik dolu ender anlarında, böyle bir aşkı tanımadığını, bunların yaşlı kızların anlattığı öykülerden başka bir şey olmadığını itiraf ediyordu. Tabii ki bir ilk erkeği olmuştu, ama kafasının içinde onunla ilgili hiçbir kesin iz kalmamıştı. Böyle bir şey vaktiyle olmuştu, işte o kadar. Daha sonra, toyları olsun, yaşlıları olsun daha başkaları da olmuştu. Şu var ki tarım okulundaki kız arkadaşları aşk konularında onu uzman kabul ediyorlardı. Okulla ilgili konulardaysa tam tersine, uzmanlıkla falan ilgisi yoktu. Yine de iyi notlar alıp duruyordu. Okul arkadaşları, bu notları kafasıyla değil de, bedeninin geriye kalan bölümüyle elde ettiğini ileri sürüyorlardı. On beş yaşında komsomola girerek etkinliklerde yer almaya başladı. Toplantılarda boş laf etmeyi, gerekli çizgide bulunmayı, eleştirilmesi gereken şeyleri ve kişileri eleştirmeyi, üstlerinin ve kendisine yararlı olabilecek herkesin karşısında eğilmeyi öğrendi. Açık ya da gizli, başkalarını ele verme konusunda kısa sürede uzmanlaştı. Çoğu kimse ona, partinin ihbarcısı gözüyle bakıyor, o da bunu yalanlamaya gerek görmüyordu.

Dunka'nın tutkulu düşleri daha tarım okulu sıralarında başladı. Kız arkadaşlarına, Amerika'da doğmuş olsaydım, bir

Hollywood starı olurdum, diye hayıflanıp duruyordu. Ne var ki sefil bir okulda sığırlar, koyunlar ve domuzlar hakkında bilgiler edinmek zorundaydı! Ama durun hele, daha son sözünü söylememişti! Ne yapıp edip yaşadığı kazada, hatta bölgede ünlü biri haline gelmeyi başaracaktı!

Dunka, okulu bitirdikten sonra, Partikent yakınlarında bulunan ve bölgenin en iyi kuruluşu olan sovhoza atandı. Böyle bir atamayı sağlamak için, bu konuda söz sahibi olabilecek on kadar kişiyle yatması gerekti. Sovhoza girince de mesleki sorumluluklarını bir yana bırakarak kendini bütünüyle aşk maceralarına ve Komünist Gençlik Örgütünde politik "işler"e verdi. Ahırlara ve tavlalara burnunu sokmamak kaydıyla komsomola sekreter seçildi. Birkaç ay içinde, kendisinden on beş yaş büyük sovhoz yöneticisini baştan çıkardı. Adam, onunla evlenebilmek için karısını ve iki çocuğunu terk etti. Çıkabilecek bir rezalet, yöneticinin arkadaşı olan parti raykomunun sekreterinin yeni çiftin evine sık sık gidip gelmeye başlaması sayesinde önlendi. Bu ziyaretlerin nedenini tavuklar bile biliyordu.

Dunka, sovhozda çalışırken partiye girdi ve "göz ardı edilemeyecek mesleki başarılarından dolayı" ilk madalyasını, ilk nişanını aldı. Bunları takıp insanların karşısına çıktığında, herkes ağır şakalar yapıyor, o madalyaları neresiyle kazandıysa orasına takması gerektiğini söylüyordu. Ama bunları yüksek sesle söylemeye herkes çekiniyordu, çünkü Dunka'nın kolları uzun, eli de ağırdı. Bu tür şakalar yapan biri, "Sovyet karşıtı etkinliklerde bulunmak ve iftira etmek"le suçlanıp kendini birkaç yıllığına bir çalışma kampında bulabilirdi.

1963'te Dunka, komsomolun raykomuna sekreter seçildi: Parti raykomunun sekreteri onun elinin altında olmasını istiyordu. Kocası, karısının aşk maceralarından bıkıp usanarak

kendini alkole vermiş, çılgınca davranışlarda bulunduğu için de hapse atılmıştı. Dunka'nın talibi çoktu, ama o evlenmekte hiç aceleci davranmadı. Kendini bütünüyle parti ve komsomol işlerine verdi. Bir yıl sonra, partinin raykomuna geçti; önce eğitmen, daha sonra bölüm şefi oldu. Koruyucusu partinin obkomuna yükselince de onun yerini aldı. Raykom sekreterliğinde altı yıl boyunca it gibi "çalıştı", birkaç nişan ve madalya daha kazanıp bölgede ün sahibi bir kişi haline geldi.

Mao-Zedunka, kendini partiye adamış bir yönetici, hatta bir halk önderi görüntüsü vermek için elinden geleni ardına koymadı. Bir tek Marks-Lenin klasiği bile okumaksızın, yazışmayla eğitim görerek partinin okullarından birini bitirdi. Doğal avantajlarını artık kullanmıyor - onlar zaten geçmişte kalmış birer anıydı - yöneticilik forsunu kullanıyordu: Okulun yöneticilerini, kendi bölgesinin ürünlerine boğuyordu. Şaşmaz ilkesi şuydu: "Yaşa ve yaşat". Bölgenin "patroniçesi" olduğu yıllar, hâlâ bölge tarihinin "altın yılları" olarak anımsanır. İşleri o şekilde ayarladı ki devletin planlamasında yer alan konular ve yapılması zorunlu teslimatlar sağlandığı gibi, bunların daha ötesine bile gidildi; dolayısıyla hem bölge halkı, hem de yöneticiler sağlayabilecekleri en büyük yararı sağladılar. Rüşvet denen şeyi almıyor, havada kapıyordu. Ama hiç de cimri değildi. Gerçekten de yönetiminden sorumlu olduğu bölgenin, Partikent yöneticileri için bir çiftlikten farkı kalmamış, insanların neredeyse bir hiç karşılığında daça sahibi olduğu bir sayfiye yeri haline gelmişti. Tabii bu durumdan kendisi de çıkar sağlıyordu.

Yıllar geçti, Mao-Zedunka sonunda kilosunu iki katına çıkararak sıradan ve kendinden emin, iriyarı bir kadın haline geldi. Onu görenlerin hiçbiri, vaktiyle Kızılorduburg'un Marilyn Monroe'su olduğunu aklının ucuna bile getirmezdi. Ne var ki, artık eskiden sahip olduğu çekiciliğe gereksinimi yoktu. O çekicilik,

işlevini yerine getirmiş, yerini daha başka, ondan değer olarak hiç de aşağı kalmayan niteliklere bırakmıştı. Partiye sağlam bir şekilde çöreklenip iş kotarma özelliklerini geliştirdikten sonra, kendi ayarında bir adamla tanıştı. Bu kişi, bölgenin ticaret ağı sorumlusuydu ve Partikent'in en zengin ve etkili işadamı kabul ediliyordu. Evlenip güçlerini birleştirdiler. Başlangıçta, birbirlerine fazla dert olmuyorlardı, ama Dunka giderek vidaları sıkmaya başladı ve sonunda adamı her işte kullandığı bir uşak durumuna getirdi.

Mao-Zedunka'nın bölge iktidarının doruklarına tırmanmaya başlaması, asıl 1976 yılına rastlar. Saldığı üne ve kendi kazasının parti örgütü içinde yıllar boyunca kendisine sağladığı ilişkilerin gücüne dayanarak Partikent'e yerleşti, orada birçok mevki işgal etti, sonunda parti obkomunun tarım bölümünün başına geçti. Hasat döneminde bölge kolhozunda çalışan Moskovalı aydınlar çok geçmeden ona Mao-Zedunka adını taktılar. Kendisine takılan lakaptan haberi vardı ve bununla övünüyordu.

Mao-Zedunka, öteki bölge yöneticilerinden farklı olarak, çarpıcı bir kişilik sergiliyordu. Bir bakıma, Hruşçov'un Stalin döneminde yaptığını yapıyor, soytarılık ediyor, bu yolla da her zaman olumlu oy topluyordu, oysa bir başkası böyle davransa, yerinden olabilirdi. O yaptığında bu davranışlar yalnızca garip karşılanıyor, onun içtenliğine veriliyordu. Herkes onunla alay ediyordu, ama bir kötülük düşünmeden. Hatta çok seviliyordu. Ne de olsa o yörenin insanıydı. O yörede yetişmiş, parlak kariyerini orada yapmıştı. Başlangıçtaki bir iki başarıya karşın, bölge tarımının geriye gitmesinden kimse onu sorumlu tutmuyordu. Aslında, o olmamış olsaydı, kırlar aynı kaçınılmaz evrimi gösterecekti. Hatta belki daha da kötü olacaktı. Sık sık işçilerin ve köylülerin arasına giriyor, onlarla her konuda zevkle gevezelik ediyordu; "parti yöneticisi olarak değil, arkadaş gibi";

bunu söylemekten çok hoşlanıyordu. Daha çok da bu yönüyle seviliyordu: Gevezelik etmek, çalışmamak demekti. Herkese, kadınlara bile, "Aslanlarım!" diye sesleniyordu. Her durumda iyimserliğini koruyor, doğru bildiği şeylerde duraksamıyordu. Zor bir durumla karşılaşıldığında, "Haydi aslanlarım, gayret! Biz bu durumlara alışığız! Daha kötülerini de gördük!" diyordu.

Kendi çıkarını kolladığını, ailesine ve yakınlarına çıkar sağladığını herkes biliyordu. Evi ve daçası değerli eşyalarla, piyasada bulunmayan mallarla doluydu. Ama kimse onu suçlamıyordu. Herkes olanaklarının elverdiği ölçüde aynı şeyi yapıyordu. Tam bir konformist olduğunu bilmeyen yoktu. Ama bu yanı da bağışlanıyordu. Partikent'in başındakilerin hiçbiri ondan farklı değildi.

Mironov

Sergey Mironov, protez kombinasında çalışmaya aşağı yukarı Çernov'la aynı zamanda başladı. Toplumbilimci olmasından ve meslektaşlarınca bütünüyle saçma bulunan konularla uğraştığından, adı Sosyo-sersem'e çıkmıştı. Babasının gizli bir laboratuvarın yöneticiliğini yaptığı Novossibirsk'te yaşamış, eğitimini orada yapmış, işe de orada başlamıştı. Babası, Atom'a yönetici olarak atanınca, ailesiyle birlikte Çarkent'e yerleşti. Babası ona iki odalı bir daire sağladı, içine de, içki ve eğlence dolu bir yaşam sürdürebilmesi için gereksinim duyduğu her şeyi koydu. Bekâr, ev ve para sahibi, konuşması ilginç, davranışlarında rahat, yakışıklı bir erkek olan Mironov kadınların ilgisini çekiyordu; kısa sürede de kombinanın en çapkın erkeği kabul edildi. Evlenip çoluk çocuğa karışmakta bir acelesi yoktu. Çernov, entelektüel düzeyini kendisininkine denk bularak, ona dostlukla bağlandı.

"Muhaliflerin ne davranışlarını, ne de sloganlarını benimsiyorum," dedi Sosyo-sersem, Çernov'la ilk karşılaşmalarında. "Batı tarafından destekleniyorlar, dolayısıyla da onlar hesabına çalışıyorlar. Orada bu kadar övülmeleri, adlarının duyulması bir rastlantı mı?"

"Bugünkü yaşam koşullarına karşı başkaldırmalarında hiçbir içtenlik bulmamak doğru olur mu?" diye sordu Çernov.

"Ben bunu onaylamıyorum. Önemli olan, sahip oldukları öznel duygular değil, temsil ettikleri gerçek, nesnel amaç. Batıyla Sovyet bloku arasında bir savaş var. Bu bir 'soğuk' savaş olsa da, askeri stratejiler çerçevesinde yürütülüyor. Batı, bize karşı ideolojik bir saldırı başlattı; bu saldırıyı burada yürütenlerse muhalifler. Bir bakıma batının ülkemizdeki beşinci kolu gibi davranıyorlar.

"Haklı olarak cezalandırılıyorlar öyleyse..."

"Bu işin adaletle falan ilgisi yok. Bir savaş sırasında, düşmana hizmet edenlere nasıl davranılır?"

"Otoritelerin ve KGB'nin davrandığı gibi."

"Otoritelerin ve KGB'nin ülkenin çıkarlarını korumaları gerek. Muhaliflerin her istediklerini yapmalarını, göklere çıkarılmalarını ister miydin? Birkaç yıla kalmaz bu ülkeyi çökertirlerdi. Bana kalırsa, otoriteler batı propagandasına karşı çok yumuşak bir savaş sürdürüyorlar. Bu da bizim soğuk savaşı kaybetmemizin nedenlerinden biri olacak."

"İktidarın yanında mı yer almaya çağırıyorsun bizleri?"

"Hiç de değil! Geleceği görebilmek için, bugün olup biteni tarafsız olarak değerlendirmeye çalışıyorum."

"Senin önerin ne?"

"Ülkemizi dönüşüme uğratacak herhangi bir öneri ileri sürmeden önce, onun gelişmesindeki nesnel eğilimlerini saptamak ve dünyadaki durumu iyi değerlendirmek gerekiyor.

Çünkü bizim iç sorunlarımız, uluslararası konjonktürle çok yakından ilgili. Ulusal bir muhalefet yaratmamız, bunun da batı uşaklarının çoğalmasını sağlamak yerine, SSCB'nin gereksinimlerini ve çıkarlarını ortaya koyması gerekiyor. Batının bize fikir babası olarak dayattığı kimselere bir bak: Soljenitsin ve Sakharov. Amaçları sanki muhalefetin entelektüel düzeyini bilinçli olarak düşürmek, ona özellikle yıkıcı ve geriletici nitelik kazandırarak yüzümüzü bütünüyle batıya dönmemizi sağlayıp yabancı idealleri bize daha iyi dayatmayı başarmak."

"Muhalifler en azından ülkemizin kusurlarının düzeltilmesi uğruna savaşıyorlar.

"Bunun için savaşanlar yalnız onlar değil."

"Kimler peki?"

"Herkes."

"Ne demek bu? Açıklasana!"

Çöplükteki Başkaldırma

"Sovyet vatandaşlarının uysal mı uysal olduklarını, hiçbir toplumsal savaşım vermediklerini düşünmek çok yanlış," diye açıkladı Mironov. "Tam tersine. Her an savaşım halindeler. Şairin dediği gibi, 'dinginliği yalnızca düşlerimizde görüyoruz.' Mağazalarda kendilerini dolandıran satıcılarla savaşıyorlar, kasada kazık atan kızlarla, görevlerini yerine getirmeyen lojman bakım yönetimleriyle, maaşlarını aldıkları halde işi savsaklatan, buna karşılık votka almak için para dilenen itfaiyecilerle. Lokantalarda saatlerce servis yapmayan, olmayacak bahşişler isteyen garsonlarla savaşıyorlar, daire komşularıyla, apartman komşularıyla, genel taşıt araçlarındaki yolcularla, iş arkadaşlarıyla, şefleriyle, sokaktaki cahillerle savaşıyorlar. Herkese karşı savaşıyorlar, her zaman ve her yerde. Komünizm cennetini dünya üzerine indir-

mek için savaşıyorlar. Onlar, sözcüğün en geniş, en derin, en doğru anlamıyla birer savaşçı.

Bunlar günlük, küçük savaşımlar diyeceksin bana, rejimin yaralarına karşı, vatandaşlık hakları ve uygarlığın öteki gerekleri için girişilmiş savaşımlar değil. Yanılıyorsun. Toplumlarının yaraları için, daha iyi yaşam koşullarına kavuşmak için, vatandaşlık hakları için savaşanlar asıl onlar. Ne var ki o işin yaygarasını yapmıyorlar, hiçbir çıkar elde etmiyorlar. Alçakgönüllü, özveri dolu, adsız insanlar hepsi. Gerçek savaşçı olmalarının nedeni de bu.

Hruşçov'lara, Brejnev'lere, Andropov'lara, Çernenko'lara, Portiankin'lere, Suslikov'lara ve öteki Mao-Zedunka'lara karşı savaşmıyorlar mı diyorsun? Doğru. Ama bu onların işi değil. Brejnev'ler Hruşçov'larla savaşıyor, Andropov'lar Brejnev'lerle ve bu böylece sürüp gidiyor. O savaş, şeflerin kendi savaşı, halkın değil. Vicdan özgürlüğü için savaşmıyorlar mı? Vicdan özgürlüğü ne işlerine yarayacak ki? Tanrıya dua etmek mi istiyorsun? Sabahtan akşama kadar et. Bu yüzden partiye almazlar mı seni? Komsomolun kapısının önüne mi koyarlar? Tabii yaparlar! Mademki Tanrıya inanıyorsun, partiye de, komsomola da gereksinimin yok demektir. İfade özgürlüğü için savaşmıyorlar mı? Öyle bir şeye de gereksinimin yok. Yurtdışına çıkmalarına izin verilmiyor mu? İyi ama, onları orada bir bekleyen mi var? Ayrıca herkese yetecek kadar dövizi nereden bulacaksınız? Gösteri yapmıyorlar mı, bildiri dağıtmıyorlar mı, suçlayıcı belgeler hazırlamıyorlar mı? Bu da doğru. Böyle şeyler hazırlamayı bilmiyorlar, ayrıca yaşamlarını sürdürmek için bunu bilmeleri de gerekmiyor. Onların savaşım yöntemi kendilerine özgü. Şikâyet dilekçeleri yazıyorlar. Otoritelere imzasız mektuplarla saldırıyorlar. Birbirlerine her an kazık atıyorlar. Aldatıyor, çalıyorlar, başlarının çaresine bakıyorlar. Kısacası, herkes herkesle her şey

için, her şeye karşı, her türlü araçtan yararlanarak ve tabii bunca çabaya değmeyecek şeyleri elde etmek için savaşıp duruyor.

Çöplük haline gelen ülkemizde belirli bir ilerleme olduğundan bile söz edilebilir, çünkü halk böylelikle yönetim üstünde sürekli bir baskı sağlamış oluyor. Bu baskının yüksek çevrelerde etki yaptığı bile oluyor: İlerici kişiler çıkıyor ortaya; bunlar, sırf kendi mesleki çıkarları için bu savaşıma bir biçim veriyor ve kendi hesaplarına bazı şeyleri iyileştirmek için savaşıyorlar. Bunun sonucu olarak da bazı reformlar yapılıyor. Tabii ki zamana gereksinim var. Bizimki gibi dev boyutlardaki bir toplumda meydana gelecek değişmeler, eleştirici kafaya sahip birkaç kişinin düşüncelerine değil, milyonlarca insanın tek bir bütün olarak hareket etmesine bağlıdır.

Bu söylediklerim, bizim çöplüğümüzde bir fırtına çıkma olasılığını ortadan kaldırmıyor. Ufukta kara bulutlar belirdi bile. Ülkemizde, yıkıcı bir başkaldırıyı başlatabilecek güçler olgunlaştı. Savaştan beri artan nüfusun ve toplumsal değişimlerin ardında bir işsizler ve her çeşit tembeller ordusu gizleniyor; bu orduyu özellikle gençler oluşturuyor. Geleceğe yönelik ne bir görüşleri, ne meslekleriinde ilerleme, ne de refaha kavuşma olanakları var. Buna karşın hepsi, her türlü modern maddesel olanaklara kavuşmayı düşlüyor, hemen ve hiçbir çaba harcamadan; bütün bunlara sahip olmak için, dünyaya gelmiş olmalarını yeterli görüyorlar. Öfkeden, hasetten ve hınçtan ağızları köpürüyor, tarihsel yararsızlıklarından ve yazgılarından bütün dünyayı sorumlu tutuyorlar. Herkesten ve her şeyden öç almaya hazırlar. Dürtülerini yönlendirecek bir çoban çıkmayagörsün, bomba gibi patlayabilir, otuz kırk yıldır inanılmaz çabalarla ortaya konan her şeyi yerle bir edebilirler. Böyle akıl hocaları da yok değil. Şu anda da boş durmuyorlar! İnsanları, otoriteleri dinlememeye, ortak kuruluşlardan çıkmaya kışkırtıyor, akılları

bulandırıyor, batının kötü yanlarını birer erdem gibi gösteriyor, toplumsal sistemimizin, devletimizin ve ideolojimizin üstüne kara bulutlar indiriyorlar. Bu söylediklerimi ilerde anımsayacaksın," dedi Mironov, monoloğunu sona erdirirken. "Kısa bir süre sonra söz konusu güçler harekete geçecek ve ülkenin şimdiye kadar tarihinde yaşamadığı bir yıkıma yol açacaklar."

"Peki, bu yıkımı önlemek için neden önlem alınamasın?" diye sordu Çernov.

"Yapılacak uyarıları kim dinler ki? Söylenenlere kim inanır?"

Dosya

Çernov'un, Mao-Zedunka hakkında bir dosya hazırladığı KGB'nin kulağına gitti. Açıklama yapmak için çağrıldığında, durumu soruşturmakla görevlendirilen subaya Elkina'yla aynı yerden olduklarını, onun "memleketlisi" olduğunu, kendisini okulda okuduğu yıllardan beri tanıdığını, onun nasıl seçkin bir kişi haline geldiğini anlatan bir kitap yazmayı tasarladığını söyledi.

"Kafa ütülemeyi bırak," dedi KGB subayı. "Bugünlerde ne tür kitaplar yazıldığını biliyoruz. İyi niyetli bile olsan şunu bil ki parti üyeleri hakkında parti organlarının izni olmaksızın bilgi toplayamazsın. Bunu da yalnızca güvenilir kişiler yapabilir, aklına esen herkes değil. Sana dostça bir öneri: Çok geç olmadan bu konuda çalışmayı bırak, şimdiye kadar topladıklarını da bize teslim et."

Çernov, şimdiye kadar topladığı ıvır zıvır bilgiyle bir yazı bile yazılamayacağını, zaten KGB'nin davetini aldığında da bunların hepsini yok ettiğini söyledi. Bildiklerini başkalarına yaymayacağına dair bir kâğıt imzalatıp salıverdiler onu.

Subay bu işle sırf biçimsel olarak ilgilendi. Raporuna, Çernov'la görüşme yaptığını, onu belge toplamayı durdurdu-

ğunu ve elindekilerin hepsini imha ettiğini yazdı. Oysa Çernov, bu işten vazgeçmeyi bir an olsun düşünmemişti. Yalnızca daha tedbirli davranmaya başladı, dostlarına bir daha bu konuyu açmadı ve bir arama yapılırsa bulunmaması için dosyayı güvenli bir yere sakladı. KGB de üzerine düşen görevi yerine getirdikten sonra bir daha Çernov'la ilgilenmedi. Bütünüyle bürokratik bir formalite olarak, onunla ilgili bir fiş açtılar; psikiyatri kliniğinde yaptıkları gibi.

Saplantı

Çernov, Mao-Zedunka hakkında bilgi toplama işine bütün zamanını ayırmıyordu tabii. Normal yaşamını sürdürüyor, dosya aklına arada bir geliyor, kimi zaman onu günlerce, hatta bir hafta boyunca unuttuğu oluyordu: Huzura ermiş olarak kendi kendine bir daha politik konularla hiç ilgilenmemeye yeminler ediyordu. Fakat beklenmedik bir olay, terörizm düşlerini yeniden uyandırmaya yetti.

Kantinde bir rastlantıyla, dış ülkelere gidip gelen kişilerle aynı masaya oturdu. Bunlardan biri kısa süre önce Federal Almanya'ya gitmiş, orada Kızıl Tugaylar hakkında epeyce bilgi edinmişti.

"Öyle görünüyor ki bunlar birbirlerinden kopuk, maceracı insanlar değil, ciddi bir örgüt oluşturuyorlar. Vurucu gücün çekirdeği yirmi kadar kişiden oluşuyor; bunlar özel bir eğitimden geçirilmiş, bir olasılıkla Arap ülkelerinden birinde ya da Demokratik Almanya'da. Kısmen yeraltında yaşayan yaklaşık iki yüz kişi bu çekirdeği bilgilendirip ona lojistik destek sağlıyor: Konut, taşıt araçları, beslenme, silah, belge, vb. Ayrıca kendilerine gönüllü olarak yardım eden yaklaşık iki bin sempatizanları da var.

Ülkede çok sayıdaki vatandaş, onların yerleşik düzene karşı çıkmalarını yüreklendirerek dolaylı yoldan destek veriyor. Bizde, Rusya'da böyle bir şeyin gerçekleşmesine olanak yok."

"Terörizm olumlu bir rol oynuyor orada," dedi masada oturanlardan biri. "Yüksek mevkileri işgal etmiş olanların öldürülme korkusu içinde olmalarını, şampanya patladığı zaman kendilerine ateş edildiğini sanıp ödlerinin kopmasını düşünmek çok hoş. Tabii bunları, batıyı düşünerek söylüyorum. Terörizmin insanların bu kadar ilgisini çekmesi bir rastlantı değil."

Bunlar neden terörizmden söz ediyorlar, diye kendi kendine soruyordu Çernov. Kendileri de farkında olmadan gerçek sorunun burada yattığını mı duyumsuyorlar. İnsanlar, çevrelerine karşı teröristleri mahkûm ediyor, ama içlerinden onlara hayranlık duyuyorlar. Terörizmi kınayan ahlakçılardan acaba hangisi, Albay von Stauffenberg'in Hitler'e karşı giriştiği suikastı onaylamıyor? Yürekli biri çıkıp Stalin'i öldürmeyi başarsaydı, çok saygıdeğer bir insan olarak kabul edilirdi kuşkusuz. Birkaç yıl içinde İlin, bir Rus ulusal kahramanı haline gelecek.

Tabii ki bizim teröristlerimiz, batıdaki benzerlerinin uyandırdığı kamuoyunu uyandıramazlar, ama az da olsa halk üzerinde etki bırakırlar. Ben örneğin, her şeye karşın İlin'in adını duydum! Ve benim onu tanımam, yaptığı şeyi onaylamam bile onun bu hareketini doğruluyor. Neden ben de benzeri bir eylem yapıp bir başka Çernov'un bunu bilmesini, yaptığım şeye hayran olmasını, beni kendisine örnek almasını sağlamayayım? Kim bilir, bu belki de bir gelenek haline gelir? Günün birinde belki bir "Büyük Çernov" çıkar ve "En Büyük Suikast"ı gerçekleştirir.

Malov

Çernov, altı ayda bir psikiyatri kliniğine görünüyordu. Doktor Malov tarafından sürekli izleniyordu. Malov, Yuri'nin bir

saplantısı olduğunu, bunun da nasıl bir saplantı olabileceğini kestirecek kadar deneyimliydi. Ama hastasını bu konuda bir itirafa zorlamaktan kaçınıyordu, çünkü kafasının içindeki saplantının onu normal ruhsal sınırlar içinde tuttuğuna inanıyordu. Bu saplantının bir suçla ilgili olmasının onun için bir önemi yoktu: Malov'a göre her şey düşsellik sınırları içinde kalacaktı. Hatta Çernov, niyetlerini çok ileri götürse bile, kendini zamanında frenleyebilecek kadar akıllı ve mantıklıydı. İşte bu yüzden Çernov'un tıbbi dosyasında hiçbir psikolojik anomali kaydına rastlanmıyordu. Malov, yaptığı her konsültasyondan sonra, onun hakkında hep aynı kaydı düşüyordu: "Pratik olarak sağlıklıdır".

Sağlıklı Bir Bencillik

Çernov'la aralarında bir yakınlaşma olunca Mironov, yani Sosyo-sersem, kafasındaki düşünceleri ona içtenlikli olduğunu kanıtlamaya çalışan bir ikiyüzlülükle anlattı.

"Benim durumum, sağlıklı bir bencillik olarak kabul edilebilir. Benim için önemli olan, ne toplumun içinde bulunduğu örgütlenme, ne de kitlelerin yaşayış biçimi; benim kendi yaşamım. Sonuçta, bana veri olarak sunulan toplum içinde gerektiği gibi başımın çaresine bakmak."

"Peki insan herhangi bir toplum içinde, başkalarının içinde bulunduğu yaşam koşullarından bağımsız olarak kendini rahat hissedebilir mi?" diye sordu Çernov.

"Kişisel olarak ideal çözümümü sana açıkladıktan sonra sorduğun bu soruya geri döneceğim. Önce, sağlıklı bencilliği nasıl tanımladığımı anlatayım sana. Her şeyden önce, eksiksiz bir beden ve kafa sağlığına sahip olmak."

"Peki, ya bunlara sahip olunmazsa?"

"Ben, ideal durumdan söz ediyorum. Senin durumun bu koşullara uymuyorsa, şanssız doğdun demektir. Tıp bilimi ilke olarak bir cenini inceleyip onun ilerde sağlıklı bir varlık haline gelip gelmeyeceğini saptayabilir."

"Peki, sağlıklı gelişmemiş ceninler ne olacak?"

"Bu söyleceğim şey çok acımasız olacak ama, böylelerin dünyaya gelmesini önlemek gerekir."

"Tamam. Ama burada bir güçlük çıkıyor karşımıza: Sağlıklı olmayan insanların sayısı milyonları buluyor. Belki de çoğunluğu oluşturuyorlar."

"Ben, ideal durumdan söz ediyorum, konuyu saptırma. Kendimden söz ediyorum ben. Fiziksel olarak eksiksiz bir sağlığım var, bu da işime yarıyor."

"İyi ama, hastalık denen bir şey de var..."

"Var tabii, ama tıp denen bir şey de var, hastaneler, doktorlar var."

"Bu saydıklarının sıradan insanlar için ne anlama geldiğini biliyor musun?"

"Hayır. Ben, babamın ayrıcalığından yararlanarak özel hastanelere gidiyorum. Bu açıdan bakıldığında, ideal gerçekleşmiş oluyor. Sağlığım yerinde. Yüzüyor, tenis oynuyor, kayak yapıyor, paten kayıyorum. Herkesin bunları yapma şansı yok. Benimse, var."

"Partikent Pravda'sı, bölgedeki spor tesislerinin rezilliği hakkında bir yazı yayımladı..."

"Okudum. O durum beni kişisel olarak ilgilendirmiyor. Konumuza devam edelim biz. Günlük yaşamımda hiçbir eksiğim yok. Özel bir dairem var, bunu biliyor muydun?"

"Baban sayesinde..."

"Doğru, ama ben bir daire sahibiyim. Ana babaların çocuklarının ev sahibi olmalarına yardım etmelerini de çok doğal buluyorum. Neden olmasın?"

"Benim buna karşı çıktığım yok. Yaptığım bir gözlemi açıklamak istiyorum yalnızca: Ana babalar, çocuklarını bir daire sahibi yapma olanağına çok ender sahip oluyorlar."

"Bunu senin kadar ben de biliyorum. Bölgede yaşayan genç insanların yalnızca yüzde beşi anaları babaları sayesinde eli yüzü düzgün sayılabilecek bir daireye sahip olabiliyorlar. Benim durumumda olanlara da ender mi ender rastlanıyor. Bütün bunlar bir yana, bir gerçek var ki o da benim konut sorunumun çözümlenmiş olması. Günlük yaşamım da fena düzenlenmiş sayılmaz. Parası bizimkiler tarafından ödenen bir hizmetçi kadın temizlik işleriyle ilgileniyor. Annem sürekli gelip buzdolabını ve mutfak dolaplarını herkesin bulamadığı yiyeceklerle donatıyor."

"Bu da bir ayrıcalık."

"Evet, ama ben bu ayrıcalığa sahibim! Ayrıca, ideal kabul ettiğim duruma bu da giriyor. Bu idealin birçok kişi tarafından elde edilebilmesi olası gibi görünüyor bana. Batıda..."

"Bırak şimdi batıyı! Toplum türlerini daha sonra tartışacağız demiştik."

"Peki. Şu halde günlük yaşamda gerekli konfora sahibim ben. Beslenme. Ev işleri. Çamaşır. Giysi. Lüks içinde yaşadığımı ileri sürmüyorum, ama sahip olduklarım bana yetiyor. Bunu anamın babamın sırtından da sağlamış olsam, en azından bu olanakların sahibi benim."

"Sen bütün bunlara daha yolun başında sahiptin. Oysa insanların çoğu, senin ideal kabul ettiğin koşullara kavuşmak için yaşamları boyunca didiniyorlar."

"Doğru. Fakat biz bu koşullara kolaylıkla ulaşılabilceğini varsayalım. Ne de olsa kuramsal bir tartışma yapıyoruz."

"Öyle olduğunu varsayalım."

"Kadınlar konusunda da ideal sayılabilecek bir duruma sahibim. Elimde gereğinden fazlası var. Hatta kendimi sınırlıyorum."

"Bu beni şaşırtmıyor. İnsan senin kadar yakışıklı, hoş sohbet, özel daire sahibi, yediği önünde, yemediği ardında olursa... Peki ya aşk? Aile?"

"O konuda da bir sorunum yok. Birçok kez âşık oldum. Zaman zaman yine başıma geliyor o iş. Hoşlandığım bir yanını bulmadığım kadın az. Aslına bakarsan, aşk nedir ki? Öznel bir şey. Tensel gereksinimlerimi karşılıyorum. Bir aile kurmaya karar verecek olursam, içlerinden o işe uygun olan birini seçerim. İdealim o konuda da yerine gelmiş durumda. Biz daha ilerisine bakalım işin. Başka ne var?"

"Eğitim. Meslek. İş."

"İyi bir eğitim aldım. En iyisini değil belki, ama durumumdan bir şikâyetim yok. İki yabancı dil biliyorum, ayrıca istediğim bir fakülteyi bitirdim.

"Sana uygun bir fakülte miydi?"

"Tam olarak değil, ama kendi istediğim konuları öğreniyordum, öğrenmeleri için herkesin kafasına kaktıkları şeyleri değil. Kütüphanedeki 'özel bölüm'de bulunan kitapların hepsini okuma hakkına sahiptim."

"Bir ayrıcalık daha."

"Evet. Ama ideal durumu düşünürsek, öğrencilere, okumak istedikleri her türlü kitabı okuma hakkının verilmesi normal değil mi?"

"Öyle olduğunu kabul edelim."

"Daha sonra, okulda düşünü kurduğum mesleğe sahip oldum."

"Gazetelerin yazdığına bakılacak olursa, o konuda da..."

"Biliyorum! Gençlerin yüzde doksanından fazlası, kafalarında kurdukları değil de, pratikte ulaşabilecekleri meslekleri seçiyorlar. Kafamızda bir şeyler kurmamız ne ifade eder ki? Milyonlarca insan söz konusu olduğunda, kişisel seçimlerin hiçbir anlamı kalmaz. Mesleğim bana uygun, yaptığım iş de."

"Neden?"

"Mesleki görevimi kısa sürede yerine getiriyorum. Yorulmuyorum da. Üstelik, yaptığım araştırmalar beni çok çekiyor. İlişkiler kuruyorum, yazılar yayımlıyorum. Yakında tezimi bitireceğim."

"Biliyorum. O konuda da herkesten ayrılıyorsun. Öteki meslektaşların bir sürü saçmalıkla uğraşmaktan, zaman yitirmekten, tek bir satır yayımlayabilmek için yıllarca beklemekten yakınıp duruyorlar."

"O onların sorunu. Ben, istediğimi elde edebiliyorum."

"Şimdilik. Ama çok daha ciddi konulara el atman gerekiyor..."

"Tamam. Şimdilik. Ama ideal durumu göz önüne alacak olursak, yaptığım işin bana uygun, vardığım sonuçlardan da çevremdekilerin haberi olmasını istiyorum."

"Ve o sonuçların doğru olarak değerlendirilmesini."

"Tabii."

"Değerlendirecek olanlar kim, peki?"

"Bu başka bir konu. Şimdilik, o yöndeki idealim de gerçekleşmiş durumda. Biz daha ötesine bakalım. Benim topluluk içindeki yerimi düşünelim..."

"Ha, topluluk! İyi ama, daha işin burasında bir toplumsal örgütlenme söz konusu!"

"Bunu başka türlü formüle edelim: Çalışma yerimde çevremdeki insanlar söz konusu olsun. Meslektaşlarım..."

"... ve üstlerin?"

"Evet. Meslektaşlarımla da, üstlerimle de iyi ilişkiler içindeyim. Şimdilik, tabii. Ama bu konudaki idealim de gerçekleşmiş oluyor."

"Ücretin?"

"Aldığım ücret tabii ki gülünç. Ama şimdilik bana yetiyor."

"Tabii yeter! Gerisini ailen ödediğine göre, eline geçen para senin cep harçlığın oluyor."

"Sahip olduklarım bana yetiyor. İki üç yıl sonra tezimin savunmasını yapacağım. Beni terfi ettirecekler, maaşım iki katına çıkacak. O sınırda da kalmayacağım, öyle ümit ediyorum."

"Bütün bunlar idealde böyle. Ama gerçekte olup bitecekler daha başka."

"Doğru, ideal durumlardan söz ediyoruz biz. Bunlardan sonra, boş zamanları değerlendirmek geliyor. Babam bana, tatillerimi ülkenin en güzel yerlerinde geçirme olanağını sağlıyor. Bundan dolayı utanç duymuyorum, bu ayrıcalığımdan vazgeçmeye de niyetim yok. Ayrıca birçok dostum, çalışma saatleri dışında kendileriyle ilişkide olduğum bir sürü insan var. Onlarla düşünce alışverişi yapıyor, eğleniyor, ilgimizi çeken sorunları tartışıyoruz."

"Yaşamından bütünüyle hoşnut musun?"

"Bütünüyle değil. Eksikliğini duyduğum ve sağlıklı bencillik idealime katmayı düşündüğüm şeyi anlatayım sana."

"Bir araba mı?"

"Evet, tabii. O da var. Bugün birçok insan otomobil sahibi. Babam, doğum günümde bana bir araba almayı vaat etti. Tabii ki bir arabaya gereksinim duyuyorum. Ayrıca bir garaja da var, yoksa arabamı çalabilirler ya da ona zarar verebilirler. Bakım sorunları da olacak tabii. Fakat o sorunların çözümü zor değil. Asıl sorunlar değil onlar. Ünlü müzeleri gezmek, dünyanın en ünlü ressamlarının yaptığı tabloları görmek isterdim."

"Partikent'te buna olanak yok. Moskova'ya gitmek gerek. Daha da iyisi batıya gitmek."

"Üstüne bastın. Batıda özgürce dolaşmak, dünyaya mal olmuş o çok değerli şeylerin tadını çıkarmak isterdim. Büyük tiyatrolara gitmek. Baleler. Konserler. Dünyanın en iyi mü-

zikçileri. Herkesin gece kıyafetleriyle katıldıkları gösteriler. Mücevher takmış kadınlar. Canım çektiğinde, iyi lokantalara girmek isterdim. Hoş insanlar eşliğinde, oralarda sunulan seçkin hizmetten yararlanmak. İyi giyimli güzel kadınlar. Herkesin gidemediği sayfiye yerlerine gidebilmek, orada ünlü kişilerle karşılaşmak isterdim."

"Kısacası, batıda yalnızca zengin sınıfların, aristokratların yaşayabildiği o parlak bohem yaşamını özlüyorsun, öyle mi?"

"Tabii. İnsan hayata bir kez geliyor. Bir de bize bak, biz... yani benim gibiler iyi bir eğitim yapıyoruz ve sinema, kitaplar ve anlatılanlardan, bizim gibi insanların dünyada nasıl yaşadıklarını biliyoruz. Modern uygarlığın insanlara sunduğu nimetlerden haberimiz var, ama bunlardan hiç yararlanamıyoruz, çünkü bizde onların çok azı var ya da hiçbiri yok."

"Sonuç olarak, buradaki ayrıcalıklarını, oradakilerle tamamlamak istiyorsun. Buysa, yalnızca kişisel bir sağlıklı bencillik değil, toplumumuzdaki ayrıcalıklı kişilerin tümünün içinde bulunduğu bir durum."

"Onların da benim gibi müzelere gitme, konserler dinleme, gösteriler izleme ateşiyle yandıklarını gerçekten düşünüyor musun?"

"Peki, ya sen, bütün günlerini ve gecelerini Louvre'da, Coloseum'da, Scala'da ve dünya kültürünün öteki merkezlerinde mi geçireceksin? Bundan çok kuşkuluyum. Bir kez, iki kez gidersin... Anlattıklarına göre göçmenlerimiz, diplomatlarımız, kültür adamlarımız ve yüksek sınıftan oralara turist olarak gidenlerimiz, müzelere ve tiyatrolara uğramıyorlarmış bile... Ayrıca, bana anlattığın o tatlı yaşam, batının solcu yazarları ve düşünürleri tarafından şiddetle eleştiriliyor. Geriye bir tek şey kalıyor: O anlattıklarını yalnızca bizim ayrıcalıklı pleblerimiz düşlüyor."

"Ama ben bir istisna oluşturabilirim."

"Senin sağlıklı bencillik idealinden geriye çok az şey kalıyor. Ayrıca, başından beri bir kenara bıraktığın konuları da düşünmek gerekiyor. Varsayalım ki batıda milyonerlerin sahip oldukları konforu elde ettin; bu sana yetmeyecek; birlikte hoş vakit geçireceğin, senin yaşadığın hayattan zevk alan, en azından senin kendi tutkularını yerine getirmeni engellemeyecek bütün insanları da çevrene toplaman gerekecek. Oysa sen bu toplumda yaşıyorsun. Araştırma yaptığın konuda daha fazla birtakım gereksinimlerin olduğunda, baban emekli olduğunda ya da öldüğünde, ailenden kalanı yiyip bitirdiğinde... bütün bu durumlar meydana çıktığında ideallerinin ne hale geleceğini merak ediyorum."

"O zaman yaşam tarzım değişir, ama ideallerim değil."

"Meslekten toplumbilimcisin sen ve saçma sapan konuşuyorsun. İdeallerin nasıl oluştuklarını ve insan bilincinde tuttukları yeri biliyorsun. Sağlıklı bencillik olarak ileri sürdüğün şey, bizim toplumumuzda yüksek mevkileri işgal eden kesimlerin elde etmiş oldukları ayrıcalıkların liste halinde sıralanmasından ve bu listeye, varlıklarını sinema, kitaplar aracılığıyla öğrendiğin ve hiçbir çaba göstermeksizin elde etmeyi, elde edilmeleri durumunda ortaya çıkacak zorunluluklara da yan çizmeyi düşlediğin şeylerin eklenmesinden başka bir şey değil."

"Bu düşünceyi de nereden çıkarıyorsun?"

"Eh, ben de kendime göre bir şeyler okuyorum. Üstelik, böyle düşünceler üretebilmek için de toplumbilimci olmak gerekmiyor. Her şey apaçık ortada."

Evde

Mironov'la yaptığı konuşma Çernov'un keyfini bir hayli kaçırdı. Eve geç döndü, annesini uyandırmadı ve yatağa üs-

tündekilerle girdi. Bir türlü uyuyamıyordu. Gözlerini, badanası dökülen kirli tavana, küçücük bir çocukken annesinin satın aldığı gece lambasına dikti. Sonra mobilyalara baktı: Kırık dökük gömme dolap, doğru dürüst rendelenmemiş kitap rafları, demir karyola, bozuk yayları orasından burasından fırlayan şilte, herhalde devrim öncesinden kalmış bir hasır iskemle ve bitpazarından alınmış bir masa.

Gözü kitaplara takıldı. Rafların üstüne, dolabın üstüne, masanın üstüne altına, yatağın altına yayılmışlardı. İyi kitaplardı bunlar. Sahip olmak için kitapçıların önünde kuyruklara girmiş, o işin ticaretini yapanlara fiyatlarının üç katını ödemiş, arkadaşlarıyla değiş tokuş yapmıştı. Maaşının, ek ödeneğinin büyük bir bölümünü onlara yatırmıştı.

"Maaşı? Sefil bir yaşam sürdürmesine ancak yetiyordu. Üniversite eğitimi görmüş, yeni bir Lobaçevski olarak kabul edilen bu insan, annesiyle birlikte ilkel koşullarda yaşamak zorundaydı! Peki, gelecek onun için neler hazırlıyordu? Maaşında üç beş rublelik bir artış. Normal bir aile kurma konusunda en küçük bir umut yoktu. Ayrıca neden bir aile kuracaktı ki? Ortaya yeni canavarlar, yeni dilenciler çıkarmak için mi? Yaşanmış bir yaşamın vardığı son nokta: Daha da sefil bir yaşam düzeyi. Ve yalnızlık, yalnızlık, yalnızlık! Yaşamanın ne anlamı var? Bu yaşam, ona dört elle sarılmaya değiyor muydu? Tabii, entelektüel yönden onu biraz çekiyordu. Ama insan sürekli olarak düşüncelerin, hesapların, teoremlerin, kuramların içinde yaşayamazdı ki! Her şeye karşın bir insandı o! Bir insan mı? Belki de insan olduğunu sanan ve üst insan olmaya özenen bir böcekti!

"Bir dosya"sı, bir "dava"sı vardı. Ama hem avukatı, hem savcısı, hem de yargıcı olduğu o dava, kendisi kadar, onu çevreleyen toplum kadar, hatta yaşamın kendisi kadar korkunçtu. Dünyada varolduğu ileri sürülen uyumun yapay, uyumsuzluğun, şekilsizliğinse gerçek olduğunu düşünüyordu.

Dosya

Suslikov Moskova'ya, Merkez Komitesine alındı. Ama onun yerini ne Mao-Zedunka, ne de obkom'un ikinci sekreteri aldı. Brejnev takımından biri, Jidkov adında Moskovalı bir tip atandı o göreve. Bu adam, patronuna benziyor, konuşması onunkini andırıyordu. Ortalıkta, onun Brejnev'in gayri meşru oğlu olduğu dedikoduları dolaşmaya başladı. Parti komitesinin, Jidkov'u biçimsel olarak başkan seçmesi gerekiyordu. Onun adaylığıyla ilgili söylevi çekmekle Mao-Zedunka görevlendirildi. Mao-Zedunka onu, partinin büyük siyasal kişilerinden biri, büyük Leonid Brejnev'in en yakın silah arkadaşı olarak sundu. Partikent Pravda'sı Jidkov'un bir resmini, yaşam-öyküsünü ve Elkina'nın hakkında söylediği zırvaları yayımladı. Partikentliler bütün bunlardan Jidkov'un, iplerini Mao-Zedunka'nın çekeceği bir kukladan başka bir şey olmayacağını anladılar. Dosyanın ikinci bölümünü, basından kesilmiş kupürler ve Partikentlilerin bu konuda verdikleri tepkilerin notları doldurmaya başladı.

Biz ve Batı

Batıyla ilişkiler konusunda Gorev'in grubunda iki uç eğilim vardı: Biri, Führer'in temsil ettiği batı yanlısı eğilim, öteki de Gorev'in kendisinin temsil ettiği batı karşıtı eğilim. Tartışmalar bu iki uç arasında gidip geliyordu.

Gorev'e göre, batının SSCB'ye karşı tutumu, Sovyetler Birliği'nin güçlü bir ülke oluşundan, batının onu en azından kendi refahı açısından bir tehdit öğesi olarak görmesinden kaynaklanıyordu. Dolayısıyla da batı, SSCB'deki herhangi bir rejimi desteklemeye hazırdı, yeter ki bu rejim, devleti zayıf düşürsün.

Güçlü komünist rejimin yerini bir Tatar ya da Moğol sürüsü bile alsa, onlara demokrasi övgüleri düzmekten geri kalmazdı. Batının dikkat ettiği şey yalnızca, Sovyet rejiminin zayıflıklarını ortaya koyar gibi görünen ya da onu gerçekten zayıf düşüren olaylardı. Sovyet toplumundaki sağlıklı bir gelişmeye kanıt olabilecek her şey ve tarihin ona sunduğu elverişli koşullar hep göz ardı ediliyordu. Batının ilgisini çekebilmek, onayını alabilmek için, medyalarda sansasyon yaratacak olayları sergilemek ya da gizli servislerin ajanlığını yapmak gerekiyordu.

"Bu, benim aklıma yatabilecek bir şey değil," diye öfkeleniyordu Gorev. Batıya hizmet etmek istemiyorum. Kendimize özgü tarih çerçevesi içinde kalalım istiyorum. Her şey bir yana, Rusuz biz. Yazgımız ve tarihimiz batıyla çakışmıyor. Bilincimiz farklı yönde çalışıyor. Farklı ölçütlere sahibiz. Batı, kendi çıkarlarına karşı çıkışımızı bastırmak, kendi toplum görüşünü Sovyetlere dayatmak istiyor. Batı, şişire şişire yüzyılın dehaları olarak tanıttığı, dayattığı akıl hocalarını önümüze sürerek, Sovyet direnişinin entelektüel düzeyini aşağı çekiyor. Medyalar, bu insanlar hakkında şimdiye kadar benzeri görülmemiş yayınlar yapıyorlar. Sonuç: Sovyet vatandaşları, yetenekli kişiyle hiç yeteneksiz birini, ideolojik bir yalanla bir bilimsel gerçeği, zekâ ile şapşallığı, bilgelikle cafcaflı gösterişi, dürüstlükle üçkâğıtçılığı birbirinden ayıramaz hale geliyor. Kitlelerin kafasını ve ruhunu sahte gözbebekleri kuşatma altına aldı. Köklerini kendi değerlerimizden alan, batıdan bağımsız, kendimize özgü bir ulusal direnme oluşturmalıyız. Rusya'nın gelişmesine gelince, bu konuda batı bize hiçbir şekilde örnek olamaz. Ne onu idealize, ne de kendi değerlerimizi göz ardı etmek gerek."

"Bizim sistemimiz iflas etti," diye karşılık verdi Führer. "Batıdan esinlenmemiz gerekiyor. Onun yardımını dışlarsak, durgunluğa ve gerilemeye mahkûm oluruz. Batının desteğini

almayan hiçbir muhalefet hareketinin bizde başarılı olmasına olanak yok."

"Gorev'in aldığı tavırda bir yanlışlık var," dedi Kör. "Biz, dışardan gelen her şeyi kabullenen insanlarız, buna karşılık burada doğmuş özgün, yenileştirici bir düşünce yok. Gorev'in sözünü ettiği muhalefet biçimini kendi muhaliflerimize bile kabul ettiremeyiz. Yabancı olan her şeye hayranız, burada üretilmiş her değerli şeyi de eziyoruz. Dostumuzun fikirleri belki iyi, ama onları uygulayacak insanları burada bulamayız. Führer'in düşüncesinde de bir yanlışlık var: Ülkeyi batılılaştıracak yetenekte insanlarımız yok bizim. Bizim insan malzememiz o işe uygun değil."

"Ne demek istiyorsun?" diye sordu Kalburcu.

"Her türlü insan malzemesiyle her türlü toplumu yaratabileceğinizi mi düşünüyorsunuz? Yanlış bu. Sovyet insanlarıyla batılı bir toplum kurulamaz."

"Peki, bu saçmalıkları yaşamak mı bizim yazgımız yani?"

"Bu yaşam biçimi neden saçmalık olsun ki? Çok da kötü koşullarda yaşadığımız söylenemez! Bekle de gör, birkaç yıla kalmaz, insanlar bizim içinde yaşadığımız dönemi, tarihimizin altın yüzyılı olarak anımsarlar. Bizim halkımız, batıdan daha kötü yaşamaya, yaşamından yakınmaya ve batıya imrenip durmaya mahkûm. Yapacak bir şey yok, bizim yazgımız bu! Bir şey daha var ki, savaştan bu yana nüfusumuz neredeyse yüz milyon arttı..."

"Ee?"

"Ne ee'si? Bütün bu insanları doyurmak, giydirmek, eğitmek, boş zamanlarını değerlendirecek olanakları sağlamak gerekiyor."

"Satsak bile eksilmeyecek kadar toprağımız var."

"Hiç işlenmemiş ya da çok az kişinin yaşamasına elveren topraklar. Gidip Sibirya'ya yerleşir misin? Ya da kutup böl-

gelerine? Hayır, değil mi? Ben de. Benim hesabıma göre, elli milyon kadar bir nüfus fazlamız var. Bunun sonuçlarıysa felaket olacak. Ayrıca, insanların gereksinimleri de arttı. Babalarının, dedelerinin yetindikleriyle yetinmiyorlar artık. Sonuçta, üreticilerle üretici olmayanların dengesi değişti. Üretici olmayanların oranında muazzam bir artış var, iştahlarında da buna orantılı olarak artış oldu. Ülkeyi boğacaklar! Bu gidişle on yıla kalmaz, kendimizi uçurumun dibinde buluruz."

Dosya

1982'de, Gorbaçov'un glasnostu ilan etmesinden dört yıl önce, bir grup üniversite öğrencisi adını Glasnost koydukları yasadışı bir dergi çıkarmaya karar verdi. Yalnızca bir sayı yayımlayabildiler. Dergi çıkar çıkmaz redaktörü tutuklandı, yayımlanmasına katkıda bulunanlar da üniversiteden atıldılar. Hepsi ya orduya alındı, ya Atom'a, ya da akıl hastanesine yerleştirildi. Bu dergi için "basıldı" denirse abartılmış olur. "Yazıldı" demek daha doğru, çünkü dergi yazı makinesiyle yazılmış, fotokopiyle de yirmi otuz nüsha çoğaltılmıştı.

Yuri bu dergiyi okudu. Yazılardan biri, Partikent'in en zengin on sakininden söz ediyordu. Birinci sırayı, Partikent'in "beyaz" mafyasının başı kabul edilen ve bir sebze deposunun yöneticisi olan Grobyko alıyordu. Servetinin otuz kırk milyon olduğu tahmin ediliyordu, oysa maaşı ayda yüz elli rubleydi. İkinci sırada, Partikent'in "sarı" mafyasının başı olduğu söylenen ve bir otomobil garajının yöneticisi olan Gizatuyin vardı. Mao-Zedunka üçüncü sırada yer alıyordu. Yazarlar, gölge ekonomisiyle devlet ve parti arasındaki ilişki konusunda tipik bir örnek oluşturduğu için onun üzerine özellikle eğiliyorlardı. Onda, gelecekteki karşı devrimin toplumsal temelini oluşturan, sistemin

dışında kalan yeni bir yönetici sınıfının oluşumunun ilk belirtilerini görüyorlardı.

Yuri'nin dosyasına en önemli katkılardan biri de Kirpi adlı mizah dergisinde yayımlanan bir röportaj oldu. Bu röportajda, Mao-Zedunka'nın meslek yaşamına başladığı sovhozdan beş yüz domuzun gizemli bir biçimde ortadan kaybolması anlatılıyordu. Adı açık açık yazılmamış da olsa, kimse bu domuzca hırsızlığı kimin yaptığını anlamayacak kadar saf değildi. Bu metnin yayımlanması, bölge yöneticilerinin ne şiddette bir kavgaya tutuştuklarını, aralarında nasıl bölündüklerini açıkça gösteriyordu.

Cennette Nasıl Yaşanır

Büyücü Laptev, Belov'un kızının, Moskova'daki ve Partikent'teki hastanelerin çaresiz kaldığı bir hastalığını iyileştirdi. O işi oyun oynarmışçasına, yarımşar saatlik üç seansta başardı. Bunun için Belov ona bir kopek bile ödemedi; aydınların katılacağı bir şölen yemeğinin yeterli bir ödeme yerine geçeceğini, kızının hastalığının "henüz tedavisi bulunmadığını" söylemekten başka bir şey yapmayan bir sürü ünlü doktora zaten şimdiye kadar avuç dolusu para ödediğini düşünüyordu.

"Ne yapabilirim?" diyordu Belov. Ben de bir insanım. Kitle psikolojisinin denetleyemediğimiz yasaları var, bu açık. Bu yasalara bağlı olarak insanlar, birer hiç olanları göklere çıkarırken, dehaları görmezlikten geliyorlar."

"Dehalar yine de su yüzüne çıkıp zamanla kendilerini kabul ettiriyorlar," diye yanıt veriyorlardı ona.

"O iş her zaman rastlantılar sonucu ve yüksek kesimden koruyucular varsa gerçekleşiyor. İnsanlar çoğu kez öylelerini

hemen fark etmiyorlar. Ayrıca öyle insanların sayısı da çok az. Yüzyıllar geçtikçe ortaya çıkan dehaların sayısı artıyor ve öyle görünüyor ki dünyaya deha olarak gelmek yeterli, gerisi kendiliğinden geliyor. Partikent'i ele alalım. Deha olarak kabul edebileceğimiz kaç kişi var burada? Laptev'in dışında bana birkaç kişi sayın! Peki Laptev'in sonu ne olacak? Kendini ya Atom'da ya da tımarhanede bulacak!"

"Suslikov onu koruyor gibi. Kanser tedavisiyle ilgili araştırmalar yapabilmesi için ona bir laboratuvar kurmayı bile düşündü."

"Kendi tedavisiyle uğraştığı bir hafta boyunca onu korudu, sonra vaatlerini unuttu. Suslikov'un önem verdiği tek şey sağlıklı olmaktır. Ama başkalarının da sağlıklı olma ayrıcalığından yararlanması, sistemimizin yasalarına karşı yapılmış bir saldırı sayılıyor."

Belov'un evindeki akşam yemeğinde Laptev'e bir yabancı, uygunsuz bir konuk gibi davranıldı. Konuklar, onunla tanıştırıldıklarında, "Laptev mi? Ha, şu Laptev!" deyip hemen yanından uzaklaşıyorlardı. Herkes kendini göstermeye çalışıyor, başkalarını bastırmak için daha çok bağırıyor, ünlü Laptev'i kimse dinlemiyordu. O ise masanın başında öylece oturup sessiz sedasız yiyor, içiyordu. Sonra, kendini pek belli etmeden ve istemeye istemeye konuşmaya katıldı.

İdeallerin çöküşünden söz ediliyordu. Laptev, kendisine hitap edildiğinde, dolambaçsız, düz cümlelerle karşılık veriyordu. Ne var ki giderek herkesin ilgisini çekmeye başladı. Söylediklerinde yeni bir şey yoktu, ama bunları o şekilde söylüyordu ki sözcükler soğuk, entelektüel renklerinden sıyrılıyor, özgün, şiirsel, dinsel anlamlara bürünüyorlardı.

"İsa, insanlara yeryüzü cennetini vaat etmekle yetindi. Daha uzağa gitmedi. Bense, şu soruyu soruyorum: Cennete ayak

bastığında insan nasıl yaşamalı? Ona ulaşmak, yapılacak şeyin yalnızca bir bölümünü, hatta en kolay bölümünü oluşturuyor. Öteki bölümse, öncekiyle kıyaslanamayacak ölçüde zor. Cennetteki yaşamımızı yaşanılır kılmak için ne yapmalıyız? Yeryüzü cennetini, biz kendi ülkemizde kurduk. İnanın bana, bizim toplumumuz, insan aklının düşünebileceği en iyi toplum. Bir başka yerde, şimdiye kadar daha iyisi kurulmadı, kurulmayacak da. Eğer bunu anlayamıyorsanız, tüm çabalarınız ve umutlarınız buhar gibi uçup gider.

Dünya üzerinde bir cennet yaratmak, yalnızca bu cennetin yaratılmış olması dolayısıyla herkesin cennet yaşamına ulaşacağı anlamına gelmiyor. Bu, öyle bir yaşamın gerçekleşmesi yolunda atılmış bir ilk adım yalnızca, yoksa dolaysız bir gerçeklik değil. Bir cennet var ve siz o cennetin içinde bulunuyorsunuz. Şimdi o şekilde davranın ki kendinizi iyi hissedin, çünkü size bağlı bu.

Cennet yaratıldığında size vaat edilmiş bir şey var. Oraya gelenlerin gördüğüyse bir başka şey. Kimileri, istediği yere gelmiş olmaktan mutlu, kimileriyse mutsuz, çünkü sakınca olarak kabul ettikleri şeylerden kurtulma düşüncesi kafalarını bulandırdığından, şu anda ellerinde olanı, ilerde sahip olabilecekleri şeyleri göremiyorlar. Birincilere cennette nasıl yaşanacağını öğretmeye gerek yok: Kendileri zaten bunu biliyorlar ve herkese de açıklayabilirler. Buna karşılık, ikincilere bunu öğretmek gerekiyor.

Komünizm, her şeye karşın insana cennet yaşamına kavuşma olanağını sunan tek toplumsal sistem. Onların en az maddi olanağa güvenli biçimde sahip olmalarını, maddi kaygıları kafalarından atmalarını sağlayarak daha önemli, gerçek insansal değerler üstünde yoğunlaşmalarına olanak veriyor.

İnsanların komünizm cennetinde yerlerini almalarını sağlamak için iki yol var: Kolektif yol ve bireysel yol. Birincisi, ger-

çek komünistlerin pratikte izlemeleri gereken yol. İkincisiyse, her bir bireyin üzerine düşen görev. Ben insanlara ikinci yolu nasıl izleyeceklerini öğretiyorum. Bunun, Hıristiyanlığın sunduğu cennetle gösterdiği benzerlikler bir yana bırakılacak olursa, işte benim öğretimin temelleri.

Sen, komünist toplumda ortaya çıkmış bir insansın. Orada doğdun, orada büyüdün. Öleceğin güne kadar da orada yaşamak durumundasın. Ama bu toplumu kendi toplumun olarak kabullenmiyorsun. Kendine düşman buluyorsun. O toplumun içinde, kabullenmediğin ölçütlere uyarak yaşamak zorundasın. Kendini ondan soyutlayamazsın, onu kendi görüşlerin doğrultusunda değiştirme olanağına da hiçbir şekilde sahip değilsin. O toplumun içinde herkes gibi yaşamak zorundasın, oysa sen herkes gibi değilsin. İktidarın büyük ayinlerine katılmak istemiyorsun. Çevreni saran ideolojiyi kabul etmiyorsun. Ne maddi olanak peşinde koşmak, ne kariyer yapmak istiyorsun. Bu toplumun üstünde kurulduğu temellere bile karşı çıkıyorsun, ama ondan daha iyi bir toplumsal seçenek de göremiyorsun. Onu değiştirmek için savaşıma girişmek yararsız. Henüz yeni kurulmuş; tüm gizilgüçlerini yitirmiş olmaktan da çok uzak. İnsanlar ne yaparlarsa yapsınlar, onun kendine özgü gelişme yasaları var; bunların gerçekleşmesiyse onlara bağlı değil. Sen aynı zamanda kendi tek yaşamını da insanlığa özgü en yüksek ahlaksal, düşünsel ve entelektüel değerleri gerçekleştirerek yaşamak istiyorsun. İnsanı, birbirlerinden farkı olmayan birimler topluluğu içinde birim olarak hiçe indirgemeyi amaçlayan bir toplumun içinde onurunu korumak istiyorsun. Ne yapmalı? Tek bir çözüm var. İnsan, dış dünyayı kendi ideallerine, çıkarlarına ve zevklerine uyumlu kılamıyorsa, kendi içinde kendine özgü bir dünya yaratabilir. Kendini kendi içinde özgür kıl, kendi ideallerinle uyum içinde olacak sana özgü ideolojiyi, psikolojiyi, sana özgü değerler sistemini yarat!

Kendi içinde özgür olmanın, ilk bakışta düşünüldüğü kadar basit olduğu sanılmasın. Bunun için, istediğin şeyi istediğin şekilde düşünmek yeterli değil. İç özgürlük, düzene sokulmamış bir düşünceler bütünü değil. İç özgürlüğüne ancak, kafaca çalışmaya yatkın, kafası disiplinli ve iyi organize olmuş insanlar ulaşabilir. Böyle bir kafanın, çevresindeki her şeyi nesnel olarak algılama, onu dünya, insan ve toplum hakkında yanlış görüşler edinmeye zorlayan her şeye direnme yeteneğine sahip olması gerekir. İç özgürlüğüne sahip bir insanın içinde, onu her türlü dış saldırıya karşı koruyabilecek güçte bir entelektüel 'devlet' olması gerekir. Bu 'devlet'in örgütlenmesi ve kesin kurallara uygun olarak çalışması gerekir. Belirli bir iç düzeni ve disiplini olmalıdır.

Kendi çağından ve çevresinde bulduğu kültürden kendini ayrı tutan insan, iç özgürlüğüne sahip olamaz. İç özgürlük, kendi 'devlet'ini bunalımlarıyla, sevinçleriyle, tehlikeleriyle, talihsizlikleriyle, başarılarıyla, kısacası tüm olumlu ve olumsuz yanlarıyla savunabilme yeteneğidir.

Buraya kadar anlattıklarım bir girizgâhtan başka bir şey değil. Masalın kendisi bu girizgâhtan sonra gelecek. Benim 'masal'ım insan, bilgi, doğa, insan toplumu ve bir iç davranış sistemi, yani insanın öz bilinci ile bilinçaltının işleyişini düzene koyan, buna ek olarak da çevresiyle ve toplumsal bütünle ilişkilerini düzenlemeyi amaçlayan bir dış davranış sistemi üzerine. Böyle bir öğretiyi ortaya koymak ve onunla uyum içinde yaşamak herkesin harcı değil. Böyle bir yeteneğe sahip olsa bile, insanın bu öğretiye, hiçbir başarı güvencesi aramaksızın kendini yaşamı boyunca adaması gerekir. Benzerine çok ender rastlanan öyle insanlar var ki, bunlar her türlü ayrıntıyı mutlak netlikle görebilme ve 'egemen devlet' olarak yaşayabilme yeteneğine doğuştan sahipler. Ben bu insanlardan biriyim, belki de bu yeteneğe sahip tek insanım. Bu yolda yürüyorum. İlle de benim yap-

tıklarını yapmalısınız demiyorum size. Yalnızca şunu söylüyorum: Cennette yaşamayı öğrenmek istiyorsanız, beni izleyin."

Laptev sustu. Söyledikleri Yuri'yi çok etkilemişti. Bu konudaki düşüncelerini hemen o akşam güncesine yazdı.

YALNIZ BİR ADAMIN DÜŞÜNCELERİ

Tek bir insanın oluşturduğu "egemen devlet" fikri benim kafama en yatkın fikir. Ne var ki onu benimsememi engelleyen birçok "fakat"ı da beraberinde getiriyor. Onu uygulayabilmek için öncelikle fiziksel olarak sağlıklı olmak gerekiyor ki bu benim durumuma uymuyor. Sonra, insanın Laptev'deki açıkgörüşlülüğe sahip olması gerekiyor ki bende o da yok. Öylesi bir açıkgörüşlülüğe ulaşabilmek için, öğrenimime yeniden başlayıp kendime yeni bir kafa yapısı kazandırmam gerekir. Bunun için de vakit geç. Her şeye yeniden başlayacak, her şeyi yeniden öğrenecek gücüm yok. Öyleyse, Laptev'in öğretisini öğrenmek, kendime mal etmek için onun çömezi olmam gerekiyor. Ama öyle bir yapım var ki Tanrı bile olsa, kimsenin peşine takılmama olanak yok. Laptev gibi miskin, sarhoş ve geveze bir insanın peşinden hiç gidemem. İsa haklıydı: İnsan kendi ülkesinde peygamber olamaz. Özellikle de Rusya gibi bir ülkede. Ayrıca, ben Laptev'in sözleriyle ilgilensem de, ilgilenmesem de onun ve "egemen devlet-insan" düşüncesinin önünde açık duran tek bir yol var: Atom'a ya da timarhaneye giden yol.

İdeolojik Tartışma

Bu kez ideoloji konusunda tartışılıyordu. Führer'e bakılırsa resmi ideoloji, insanların kafasını eşitlik ve "herkesin ge-

reksinimine göre dağıtım" düşünceleriyle bulandırarak onları sistemli olarak soysuzlaştırıyordu. İnsanlar, "Yönetim" göklerinden üstlerine kocaman bir sepetin boşalmasını, her bir yana bir şeylerin yağmasını beklemeye alıştırıldılar. Oysa gerçekte gelişme bu yönde olmadı. Vaat edilmiş eşitlik yerine, toplumsal, maddesel ve kültürel bir eşitsizlik yaratılmıştı ve bu eşitsizlik giderek büyüyordu. Toplum, çıkarları ve yaşam biçimleri farklı yeni sınıflara bölünüyordu. "Herkesin gereksinimine göre dağıtım" düşüncesine gelince, üretilen malların dağıtımının, insanların toplum içinde kazandıkları konumlara göre yapıldığı giderek açık seçik ortaya çıkıyordu. Gereksinime göre ne dağıtılacaktı? Gereksinim denen şey neydi? İnsanların elde etmek istedikleri her şey mi? İlgisi yoktu. Gereksinim, belirli bir toplumsal kategoriyi oluşturan insanların mantıklı istekleri olarak kabul ediliyordu. Kabaca söylemek gerekirse, komünist paylaşımın kutsal ilkesi, "Sana verilenle yetin!"e dönüşmüş, ortaya ideolojik ikiyüzlülük çıkmıştı. İşte sana gerçek diyalektik: Bir yandan eşitliğe ve "gereksinmeye göre" ilkesinin uygulanmasına duyulan özlem, öte yandan her iki ilkeye karşı gösterilen inançsızlık.

"Ne bekliyordun?" diye karşıladı Kör. "İnsanlara daha işin başında, eşitsizliğin kaçınılmaz olduğu ve herkesin kendi toplumsal konumuna göre üretimden pay alacağı mı söylenmeliydi?"

"Neden olmasın?" diye üsteledi Führer. "Tarihte sağlam temeller üstüne oturmuş ideolojilere (Budacılık, Konfüçiyüsçülük, Yahudilik, İslam) bakacak olursak, bunların, insanlara durumları hakkında gerçeği söylediklerini ya da gerçek toplumsal düzeni, vaat edilen ideale feda ettiklerini görüyoruz (Hıristiyanlık)."

"Bizim ideolojimizin özelliği var," dedi Gorev. "Kendi başına hareket eden toplumsal güçleri kucaklamayı, onları belli bir

çerçevenin içine oturtmayı amaçlıyor. Bu rolünü de yerine getirdi. Öyle olmasaydı, eşitsizlik, çürümüşlük, bürokrasi, soygun ülkeyi çoktan yıkmış olurdu. İdeolojinin etkinliğini yitirmesi, ciddi olarak ele alınıp aksayan yanlarının düzeltilmesinin gerekmesi bir başka konu."

"Ben neden söz ediyorum, peki?" diye karşılık verdi Führer. "İnsanlara gerçeği söylemek gerekiyor."

"İdeoloji bir bilim değildir," dedi Kör. "Kitleleri amaçlar. Oysa kitlelerin düşlere gereksinimi var, gerçeklere değil. Bizim ideolojimiz düşsel yanını yitirdi, sorun işte burada."

"Öyleyse onu yenilemek gerekiyor," dedi Asker. "Ama nasıl? Kim yapacak bunu?"

"Gerçek şu ki," dedi Gorev, "bugün bunu yapmaya kimsenin ne yetkesi, ne de gücü var, ayrıca bu yetenekte insan da yok. Böyle birinin, toplumun derinliklerinden ortaya çıktığını bile düşünsek, ağzını açmasına izin vermezlerdi. Durum zor, zor olduğu ölçüde de kritik. Otoriteler, ideolojinin eleştirilmesine izin verseler,bu, toplum düzeninin temellerinden sarsılmasına yol açar. Hiçbir şeye dokunmamak, her şeyi olduğu gibi bırakmak daha iyi."

"Ben aynı kanıda değilim," dedi Führer. "Bir ideoloji tüm etkinliğini yitirmişse, onu çöp sepetine atmak en iyisi."

"Peki, o ideolojinin yerine neyi koyacaksın? Bir kenara atılacak olursa, kısa sürede bir başkasının onun yerini alması kaçınılmaz. Hangisi? Bunu kestirmek hiç de zor değil: Batınınki. Yani bize düşman olan."

"Neden düşman olsun ki? Şu eski hikâyeleri, iki sistemin birbiriyle bağdaşmazlığı hikâyelerini artık bir yana atmak gerekiyor. Derinine inecek olursan, batı ideolojisi denen şey nedir? Öyle bir şey yok. Bir efsane o."

"Hayır, efsane değil," bir gerçek, diye karşı çıktı Gorev. "Batıda bizde olduğu gibi, ne bir devlet ideolojisi, ne de özel

ideolojik bir örgüt var. Yine de batı ideolojisi denen bir şey var. Binlerce uzman, her türden binlerce kuruluş, toplumun kendi bilincini oluşturması konusunda kafa patlatıp duruyor. Okullar, üniversiteler, gazeteler, dergiler, yazın, sinema, televizyon, reklam kuruluşları, kilise, gizli servisler, politikacılar durmaksızın ideoloji üretip yayıyor. Batılıların beyinleri, bizimkilerden, Sovyet vatandaşlarınınkinden daha az yıkanmıyor. Batı ideolojisi, batı toplumunu gerçekte olduğundan çok daha çekici gösteriyor. Bellibaşlı hedeflerinden biri, bütün dünyaya, kendi toplumsal sisteminin, kurulabilecek sistemlerin en yetkini olduğunu kanıtlamak. Batının başarılı yanlarını abarttığı bir yana, öteki toplumsal sistemlere 'rejim' damgasını vurarak onları sistemli olarak gözden düşürmeye çabalıyor. Saldırılarının baş hedefi de tabii ki komünist rejim. Komünizme ve Sovyet tarihine ilişkin her şeyin çarpıtılması, batılıların insanları totaliter 'rejim'lerden ve diktatörlüklerden kurtarıp halklara uygarlık götürmek adına verdikleri bir uğraş olarak sunuluyor. Bu tutumun, başka uluslara karşı çoğunlukla şiddet kullanan, onları baskı altında tutmaya çalışan batılıların, peşinde koştukları gerçek amaçları gözden saklamak için başvurdukları bir şaşırtmaca olduğu apaçık ortada."

"Hoppalaa!" diye bağırdı Kalburcu. "İdeolojik örgütün, propaganda mekanizmasının adamı gibi konuşuyorsun."

"Tabii ki öyleyim," dedi Gorev. "Bundan da utanç duymuyorum."

Durulma

Brejnev, sonunda öldü. Yerine Andropov atandı. Bu durum kimseyi şaşırtmadı, çünkü Andropov kısa süre önce KGB başkanlığından ayrılıp Merkez Komitesi ikinci sekreterliği kol-

tuğuna oturmuştu. İktidarın başına gelmesi Partikent'te heyecanla karşılandı. KGB'yi on beş yıl boyunca yönetmesi ayrılıkçı hareketi ezmeyi başarması ona saygınlık kazandırmıştı. Reformlardan söz edilmeye başlandı. O sırada alkol bağımlılığına karşı başlatılan bilmem kaçıncı kampanya kimsenin ilgisini çekmedi: Yapılan ilk kampanya değildi bu, sonuncusu da olmayacaktı. Ne var ki Andropov reformları yapma fırsatı bulamadı. Brejnev'in soluk bir taklidi olan Çernenko, patronunu hiç aratmıyordu. Herkes bu durumun çok uzun sürmeyeceğini düşünüyordu. İnsanlar değişiklik beklentisi içinde yaşıyorlardı. Çernenko'nun, büyük çalkantıdan önceki son durgunluk dönemini temsil ettiği düşünülüyordu.

Sonuçta Çernov kendini, bilimsel araştırmalara verdi. Sonuçta, diye düşündü kendi kendine, bu aşağılık dünyada ilgilenmeye değer tek şey bilimsel buluşlar. Henüz çözüme ulaştırılamamış bir problemi çözmek, ortaya yeni bir teorem koymak, insanlığın ilerlemesi yolunda yapılacak binlerce reformdan, kişisel başkaldırılardan ve kitle hareketlerinden daha önemli etkinliklerdi. Bizler, bilim adamları, diye düşünüyordu, ideolojik yasaklamalara ve otoritelerin üstümüzdeki baskılarına karşın, uygarlığın temelini oluşturuyoruz, insanlığın ileri gitmesini sağlıyoruz. Yapılan bir bilimsel buluş, gerçek bir kişisel başkaldırmadır. Önemli bir bilimsel buluş yapmayı başarmak ve bu sayede ünlenmek, kişisel bir patlama yapmaktan başka bir şey değildir, bunu da kimse gözden düşüremez, yok edemez.

Sen şu andan başlayarak tek bir Tanrıya hizmet ediyorsun, diye yineledi Çernov, dua eder gibi, bu Tanrının adı da gerçeklik, bilgi. Ne koşullara uyum sağlayacak, ne de herhangi bir uzlaşmaya razı olacaksın. Kendini yanıltabilirsin, ama hiç yalan söylemeyecek, ikiyüzlü davranmayacaksın. Toplumun sürdürdüğü yaşam sana göre değil. İnsanların başarı olarak kabul ettiği,

kafasından ve gönlünden silemediği şeyler sana uymuyor. Bütün bunlar senin için, ilgilenmeye, uğrunda sıkıntı çekmeye, çaba harcamaya değen şeyler değil. Bütün bunlar sana yabancı; sen de onlara. Sen, kendi kafanın içinde istediğin kadar yükseklerde uçabilirsin. En eğreti koşullarda yaşayabilir, kendini toplumun dibinde bulabilirsin, buna karşın bilincinde en tepede olmalısın. Düşüncelerini ne ölçüde yüceltirsen, maddesel çıkarlara, mevki peşinde, başarı peşinde koşmaya, başkalarına minnet duygularıyla bağlanmaya o ölçüde kayıtsız olursun. Günlük yaşamın, yaşamların en basiti, en yoksulu; kafanın içindekiyse en karmaşığı, en zengini olmalı.

Bu düşünceler Çernov'un kafasını uzun süre işgal etmedi. Matematikçiler Birliği'nin bir toplantısında, düşünceleri doğrultusunda hazırladığı bir bilimsel bildiri yüzünden onu, "bilimin çıkarlarını" ve "dünya biliminin yeni uygulamalarını" dikkate almamakla suçlayarak bir güzel haşladılar. Bununla kastettikleri, batı basınında matematikle ilgili dergilerde çıkan ama kimsenin dikkatini çekmeyen, oysa Partikent'te "yeni uygulama" katına yükseltilen bazı küçük katkılardı. Çernov, kendisini eleştirenleri salaklıkla suçladı ve derhal birlikten kovuldu. Kombina yönetimine, onun "yakışıksız davranışını", "idealist yanılgılarını" ve "burjuva ideolojisine verdiği ödünleri" anlatan uzun bir mektup gönderildi. Mesleki nitelikleri kombinada bile tartışma konusu yapıldı. Belov'un, Mironov'un ve Gorev'in işe karışmasıyla paçasını kurtarabildi. Bu kişiler, Çernov'un bir dahi, bir bilgin olduğunu, sahip olduğu yetenekleri somutlaştırmasına yardım edilmesi gerektiğini ve Rus biliminin saygınlığına daha uzun süre katkıda bulunacağını savundular.

Deha

"Laf aramızda, sen Rus bilimine hiçbir onur kazandıramayacaksın," dedi Sosyo-sersem. "Ben de öyle. Neden, biliyor

musun? Yeni buluşlar yapma yeteneğinden yoksun olduğumuz için değil, tam tersine bu yeteneğe en üstdüzeyde sahip olduğumuz için. Bilimin ilerlemesini zenginleştirmemiz engellenmek isteniyor, bunun nedeni ikimizin de birer deha olmamız. Bunu böbürlenmek için söylemiyorum. Zaten böbürlenecek bir şey de yok ortada. Bana göre, deha doğanın bize verdiği bir şey değil, toplumsal bir ürün. Bir sakınca görmüyorsan, bunu sana kanıtlayayım.

Deha, söylediğim gibi, bize özel olarak verilmiş doğal bir yetenek değil, tarihsel-toplumsal bir olgu. Ortaya çıkması, biyolojik rastlantılara değil, belirli tarihsel koşulların bir araya gelmesine bağlı. Deha, ancak özel girişimin egemen olduğu, başarının bireylerin yeteneklerine ve kişisel girişimlerine bağlı olduğu toplumlarda kitlesel bir mikro olgu olarak kabul edilebilir. Dehaların ortaya çıkması konusunda hiçbir toplumsal sistemin kapitalizmle karşılaştırılamaması bir rastlantı değil. Bu sistemde, yetenekli insanların becerilerini ortaya koyma olanağını mutlaka bulmaları ve başarılarının meyvelerini toplamaları gerekiyor. Yetenek bu toplumlarda gizil bir zenginlik, para kazanma, toplumun yüksek katmanlarına yükselme aracı olarak görülüyor. Buysa yine bu toplumlarda, başkalarına benzemeyen insanları ayırt etme, onları destekleme ve orta zekâlılardan, kıskançlık duyanlardan koruma yeteneğine ve gücüne sahip etkili kişilerin ya da grupların varolmalarını gerektiriyor.

Komünist toplum, doğası gereği, dehaların ortaya çıkması için gerekli koşulları yapısında barındırmıyor. Deha, bireyselliğin en uç biçimi; oysa komünist, kolektivist toplum, bireyselliği hem düşünce, hem ahlak, hem de davranış olarak cinayetle eşdeğer tutuyor. Böyle bir toplumda bireyler ancak kolektivizmin kurallarını tehdit etmedikleri, devletin denetiminden kaçmaya çalışmadıkları zaman destekleniyorlar. Toplumsal olgu olarak

deha bu toplumda, daha yumurtadan çıkmadan boğuluyor. Devlet, seçkin insanların bir bölümünün, yeteneklerini sergilemelerine ve geliştirmelerine, bunu çok ileri ölçülere vardırmalarına göz yumuyor. Ama sonuçta ortaya dahi taklitleri çıkıyor, sözcüğün gerçek anlamıyla dahiler değil.

İnsanlar başka toplumlarda olduğu gibi, Sovyet toplumunda da müzik besteliyor, müzik aleti çalıyor, bilimsel araştırma yapıyor, kitap yazıyor, dans ediyor. Ama bunu, dışarıdan bakan bir gözlemcinin gözleyebileceği gibi, gözle görülüp elle tutulamayan binlerce ayrıntı aracılığıyla ağırlığını her yerde, her şeyde duyuran bir toplumsal gücün etkisi altında yapıyorlar: Otoritelerin, meslektaşların, tanıdıkların, hatta dostların her gün ortaya koydukları yüzlerce davranışın etkilerini sürekli üstlerinde duyumsuyorlar. Dehaya temelli düşman olan komünist sistem, bireyleri şöyle ya da böyle aynı düzeyde tutma çabasında olduğundan, üstün yetenekli kişileri ortak çizgiye çekiyor. Görünüşte kolladığı kişilere kendine özgü tekdüzelik ve sıradanlık damgasını vuruyor; bunu, onları onurlandırma biçimiyle bile yapıyor.

Gerçeği araştırma, buluş yapma hakkı bu toplumda, gerçeğe ulaştıkları kabul edilenlerin tekelinde, bu kişilerse, artık herkesçe bilindiğine emin olmadan, ellerinde tuttukları bu gerçeğin üstündeki giz perdesini kaldırmaya yanaşmıyorlar. Ama gerçeği ellerinde tutmalarını sağlayan, toplumsal konumları ve toplum içinde önemli kişi sayılmaları. Darkafalıların gözünde, önemli bir yere gelen ya da herhangi bir ayrıcalıktan yararlanan kişi, hiçbir unvana sahip olmayan, hiçbir nişana layık görülmemiş olanlardan daha çok şey biliyor, her şeyi onlardan daha iyi anlıyor. Bu koşullarda, kökenli orta katmandan bir kişinin bilimsel buluş yapmasına hiçbir şekilde olanak yok. Çalışmalarından çıkardığı tüm sonuçlar kendisinden çalınır. O bu-

luşların sahibi olarak değerlendirilme olanağı kendisine tanınmaz. Eğitim görmüş, ama yeteneksiz üçkâğıtçı birçok medyayı avcunun içinde tutuyor. Bu ülkede bunlara dahi deniyor.

Küçük mü küçük bir yeteneğin varsa, büyük ve ünlü araştırmacı, sanatçı, yazar, ressam olma şansın var. Ama çok büyük bir yeteneğe sahipsen, vay haline. Ya o yeteneği küçültüp başarı kazanmak için gerekli koşullara uyduracak, sonradan da onu boğduğun için kahrolacaksın. Ya da kendini olanca yeteneğinle ortaya koyacak, bu kez de senden daha yeteneksiz meslektaşlarının kıskançlığından, hasetinden ve ayağını kaydırma çabalarından kahrolacaksın. Hiçliğini yetenek diye yutturma sanatı, çağımızda en büyük yetenek sayılıyor.

Deha, genel olarak alındığında, komünist topluma yabancı bir olgu. Bir dahinin, onun yapıtlarını anlayacak düzeyde koruyuculara, hayranlara gereksinimi vardır ki, bu da yüksek bir kültür düzeyini gerektirir. Oysa bu ülkede sıradanlık hüküm sürüyor. Bu sıradanlıksa, yalancı dahiler üretmekle yetinmeyip gerçek dahilerin ayağını kaydırmak, onları yaşatmamak için elinden geleni yapıyor. Bizde, yüksek ahlak değerine ulaşmış, duyarlı, son derece zeki ve entelektüel kişilerden oluşan bir katman yok. Böyle bir katmanın varlığı, yüzyıllardan süzülüp gelmiş, günlük sorunlardan, sıkıntılardan kurtulmuş bir aristokrasinin varlığını gerektiriyor. Bizim toplumumuzda işin en üzücü yanı, yaşarken değeri bilinmemiş bir dahinin, öldükten sonra bile anlaşılamayacak olması. Kalıtını yağma edip bir daha anımsanmamak üzere tarih defterinden adını siliverirler.

"Deha yolunda ilerlemeyi sürdürüp sürdürmeyeceğine artık kendin karar ver," dedi Sosyo-sersem. "Toplumsal olaylar üzerinde çalışıyorsan, buna bir başka şey de ekleniyor. Bu alanda kendilerini uzman sayanların sayısı, öteki bilim alanlarındakilerden çok daha yüksek. Gözlerinin önünde olup bi-

tenleri anlamayı, dünyanın en basit işi sanıyorlar. Aslında karmaşık olayları anlamada kullandıkları akıl yürütme tarzı öylesine ilkel ki her defasında yanılıyorlar. Ne gerçeğe, ne de açıklığa gereksinim duyuyorlar, aradıkları şey gerçek görüntüsü veren yalanlar, akıl karıştıran durumlar yalnızca. Oysa toplumsal olayların gerçekten anlaşılabilmesi, onlara uzaktan, yalnız başına bakabilenlerin başarabilecekleri bir şey. Gözlemlerime göre senin içinde, embrio halinde bir toplumbilimci yatıyor. Ama elinin altında yığılı duran görgüye dayalı bir sürü malzemeyi işlemeyi öğrenebilmen için, mesleki bir hazırlık dönemi geçirmen ve yıllar yılı kılı kırk yararcasına çalışman gerekiyor. Bunu yapabilmek için ikinci kez doğmalısın. Buna bir de Rus oluşunu, dolayısıyla kendi vatandaşlarının seni engellemek için ellerinden geleni yapacaklarını da ekle. Üstelik Rus olduğun için batıda en az burada olduğu kadar kösteleneceğini de unutma. Sana dostça bir öneride bulunayım: Düş kurmaya, hatta yeteneklerini geliştirmeye bile kalkma."

Malov'un Bulgusu

Malov, Yuri'yi muayene ettikten sonra, bölgenin en güneyinde bir ay dinlenmesini önerdi. Yuri yıllık iznini aldı. İlgili komite, kombinanın tatil merkezlerinden birinde ona ücretsiz konaklama olanağı sağladı. Fiziksel "özelliği"ni göz önüne alarak, annesine de indirimli bir konaklama (sonradan ödeme koşuluyla) ayarladı. Tatil merkezinde bol yiyecek vardı. Hava güzeldi: Pastırma yazı dönemiydi. İlk pazar Malov onları ziyarete geldi. Eğlenceli öyküler anlattı, dillerde dolaşan yeni şakaları aktardı. Akşam, Yuri ona gara kadar eşlik etti.

"Biliyorsun, yıllardan beri ruhsal durumları aşırı bozuk kişiler üzerinde incelemeler yapıyorum," dedi Malov, treni bek-

lerlerken. "Akıl hastaları bir bakıma, içinde yaşadıkları toplumun tipik temsilcileridir. Binlerce insan üzerinde gözlem yaptım, bunun sonucu kafamda oluşan bir düşünceden vazgeçmeme olanak yok: Farklı halklar, farklı delilik belirtileri gösteriyorlar. Bugün bana Rus halkının ne olduğunu soracak olsalar, onlara, bir Rus akıl hastasının davranışlarını açıklayarak yanıt verirdim. Ama söylemek istediğim bir başka şey var. Bana göre, bizim halkımız iyileştirilmesi olanaksız bir akıl hastalığına yakalanmış durumda ve ruhsal bir felaketin eşiğinde duruyor. Bir adım daha atacak olsa, bütünüyle delirecek. Ve bu, Rusya'da şimdiye kadar görülmemiş bir felaketin başlamasına yol açacak. Bunu bir uzman olarak söylüyorum, üstelik iyi bir uzman olarak. Bir salak, bir alçak olsaydım, şimdiye kadar çoktan Akademi üyesi olmuştum."

"Size inanıyorum. Uzman değilim, ama ben de bir şeylerin yaklaşmakta olduğunu duyumsuyorum. Bunu durdurmak için ne yapmalı?"

"Durdurmanın olanağı yok. Ağzına içki koymaman çok kötü. Bunu fırsat bilip seninle bir güzel kafa çekebilirdik!"

Bizim İstediğimiz Şey

Ertesi pazar, Gorev'in grubu Çernov'u ziyarete geldi. Yiyeceklerini, içeceklerini de yanlarında getirip ırmağın kıyısında bir piknik düzenlediler. Başlangıçta her konudan söz edildi, sonra, her zaman olduğu gibi politikaya geçildi.

"İstediğimiz şeyi olabildiğince açıkyüreklilikle ortaya koymalıyız," dedi Gorev. "Toplumsal sistemi yıkmak istiyor muyuz, istemiyor muyuz? İstiyorsak, bunu milyonlarca insanın ölmesine yol açmadan, ülkeyi yıkıma ve kargaşaya düşürmeden yapabilir miyiz? Böylelikle 'kurtulmuş' olan halkın tepkisi ne

olur? Yıkılan komünizmin yerine ne konacak? Kapitalizm mi? Kapitalizm, bize uyan bir sistem mi? Onu bugünkü koşullarda bu ülkede kurmaya olanak var mı? Yok eğer komünizmi yıkmak istemiyorsak, onu olduğu gibi kabul edecek miyiz? Sistemde reform mu yapmamız gerekiyor? Onu yetkinleştirme olanağının bulunduğunu kabul ediyor muyuz? Ediyorsak, bunu gerçekleştirmek için hangi araçlardan yararlanacağız?"

Konuşmalar ilerledikçe, herkesin tutumu açıklık kazandı.

"Bir toplumsal sistemi, batıda iktidar temsilcilerinin seçildiği gibi seçemeyiz", dedi Gorev; Kör de ona arka çıktı. "Bizim toplumsal sistemimiz, büyük bir tarihin ürünü olarak ortaya çıktı ve o tarih tarafından bize gelecekteki yüzyıllar için verildi. Biz, yeni bir tarih döneminin, komünizm döneminin tam başındayız. Bu sistemin yıkılma sorunu tabii ki zaman içinde, içinde taşıdığı gizilgücü yitirdiği zaman ortaya çıkacak. Ama alternatifi, geçmişin toplumsal sistemlerine dönüş değil, başka bir şey olacak. O zaman ortaya başka ölçütler çıkacak, başka gereksinimler de. Bizim çocuklarımız, devrim öncesi geçmişe ve kapitalizme dönmek için savaşım vermeyecekler; onların savaşımının bir başka hedefi olacak. Bugün için, kendi toplumsal yapımızı, yöneticilerimizin ortaya koyduğu örgütü, iktidar aygıtını - genellikle - yaşam tarzımızı oluşturan temelleri kabulleniyoruz. Toplumsal hiyerarşiyi ve yaşam düzeylerindeki farklılıkları bile, kaçınılmaz oldukları için kabul ediyoruz. Ama öte yandan da toplumsal adaletten, yaşam düzeyimizin, ücretlerimizin, konutlarımızın, beslenmemizin, tatil olanaklarımızın iyileştirilmesinden, maddi olanakların dağıtımındaki farklılıkların azalmasından yanayız; bürokrasiye, yozlaşmaya ve daha başka belalara karşıyız. Daha iyi çalışanın, başkalarından daha yetenekli olanın daha çok kazanmasını diliyoruz. Sistemin olanaklarının elverdiği ölçüde yaşamımızın daha iyi örgütlenmesinden yanayız. Bunları nasıl

gerçekleştireceğiz? Ortaya gerçekçi bir dönüşüm programı koyabilmek için, toplumumuzu bilimsel ölçülerle incelememiz, üstünkörü, amatörce düşüncelere kulak asmamamız gerekir."

"Bizler Bilimler Akademisini oluşturmuyoruz, gerçekleri keşfedecek de değiliz," diye kanılarını bildirdi Asker'le Kalburcu. "Köleler, köleliğin tarihsel bir aşama olduğunu düşünerek kendilerini avutmayıp girişimlerinin başarısızlığa uğrayacağını bile bile başkaldırıyorlardı. Bizi başkaldırmaya iten, insanın gelişmesinin ve onun sarsılmaz yasalarının bizlerden bağımsız olarak tarih içinde aldığı yol. Geçmişte olup bitenleri okuduğumuzda, tarihin kusurlu yanlarına karşı savaşım başlatanların her zaman amatörler olduğunu görüyoruz. Giriştikleri işin sonuçları hakkında fazla kafa patlatmıyorlar, kesin hedefleri yok. Halkın hoşnutsuzluğunu dile getiriyorlar, hepsi bu. İnsanlar, neyin olanaklı, neyin olanaksız, neyin mantıklı, neyin mantıksız olduğunu önceden bilebilselerdi hiçbir işe kalkışmazlardı. Mantık açısından bakacak olursak, insanlar gerçekçi olmayan amaçlar peşinde koşup beklenmedik başarılar elde ediyorlar. Toplumumuzun yaralarına karşı başkaldırmamız gerekiyor! Ne de olsa köle değiliz biz!"

"Asker'in ve Kalburcu'nun ileri sürdükleri akıldışı bir başkaldırmayı yanlış buluyorum," dedi Führer. "Gorev'le Grigoriev'in tarihsel sabrını da kabul etmiyorum. Yüzyıllarca beklemek? İnsanlar burada ve hemen koşulların iyileştirilmesini istiyorlar, hem de kendi koşullarının, bilmem kaç göbek sonraki insanlarınkini değil. Bunun için de bu ülkede kökten değişikliklerin gerçekleştirilmesi gerekiyor. Yeni bir devrim yapılmalı ve bu devrim yukarıdan, yönetimden başlamalı; öyle reformlar gerçekleştirilmeli ki, halk kendisine yukarıdan sunulacak bağışları beklemekten vazgeçip paçaları gerçekten sıvamaya zorlanmalı, tıpkı batıda olduğu gibi."

"Kapitalizmi mi öneriyorsun?"

"Aptalca bir söz bu! Batıyı kapitalizmle özdeşleştirmek ideolojik bir masal. Batı, çoğulculuktur, demokrasidir, sanayi toplumudur."

"Ne yani, orada kapitalizm yok mu?"

"Var. Ama bizim kafamıza soktukları biçimiyle değil. Rolü de bize anlattıkları şey değil."

"Köktenci dediğin reformlara bir örnek verebilir misin?"

"İstediğin kadar. Örneğin, verimli olmayan işletmeleri gözünün yaşına bakmadan kapatmak."

"Peki, bunun milyonlarca vatandaş için ne ifade ettiğini biliyor musun? İşsizlik, insanların yerleşmek istemediği bölgelere zorunlu olarak göç ettirilmeleri. Senin reformun ilk bakışta kulağa hoş geliyor, ama gerçekte, tarihimizin bize kazandırdığı temel bir hakka saldırıyor; bir işe sahip olma hakkının garanti altına alınmış olmasına. Halk bu hakkı benliğinde duyuyor; elinden alınmasına da karşı çıkacaktır, tabii kendine özgü biçimde."

"Halk, doğası gereği gericidir. Onu başka tür bir yaşama geçmeye zorlamak gerekir."

"Peki bu söylediğin şey demokrasiyle nasıl bağdaşacak"?

"Ben bir demokrasi hastası değilim. Aydınlık bir diktatorya yanlısıyım."

"Aydınlık diktatorya dediğin şeye halk zaten boğazına kadar batmış durumda. Onun istediği bunu yok etmek."

"Şu anda ülkede muazzam bir yıkıcı güç olgunluğa erişmiş durumda," dedi Gorev. "Aşağıdan gelecek akıldışı bir başkaldırmaya çağrı da, yukarıdan yapılacak köktenci reformlar da aynı sonucu verir: Yıkım, kargaşa, çözülme, gerileme, felaket. Bugün, ülkenin ve halkın iyiliği için savaşan gerçek savaşçılar, insanları başkaldırmaya, köktenci reformlar yapmaya kış-

kırtanlar değil, ülkenin bu yola girmesi için çaba gösterenlerdir. Yeni bir şeyler elde etmeyi düşünmeden önce, sahip olduğumuz tüm iyi şeyleri elden çıkarmamaya çalışmamız gerekir."

"Sahip olduğumuz iyi şeyler neymiş?"

"Şu güzel doğa!"

"Sizi düş kırıklığına uğratacağım. O güzel doğa, bir daha eski haline dönmemek üzere kirlenmiş durumda. Burada, aşırı ölçüde radyasyon yüklenmiş bir bölgede yaşıyoruz biz."

Çernov, genel havayı bozmak istemiyordu, düşüncelerini söylemedi. Ama o gece de uyumadı. Aklına takılan bir düşünce onu uyutmuyordu: Yaşamımızdaki en basit şeyler neden, bozulma öğeleri haline gelecek ölçüde, doyurulması en karmaşık şeylere dönüşmüştü? İlerleme denen şey genellikle doğrulanıyor muydu?

İlerleme mutlak bir değer değildir. Herhangi bir yönde gerçekleştirilen ilerleme, bir başka yöndeki gerilemeyi beraberinde getirir. Hiçbir kazanım karşılıksız değildir. Bedeli ödenmeyen hiçbir şey yoktur. Bazen öyle bir bedel ödenir ki, insan kendi kendine, bunun karşılığında kazanılan şeyin o bedele değip değmediğini, kayıpların kazançlardan daha çok olup olmadığını sorar. Kimileri bir şeyler kazanır, başkaları da bunun bedelini öder. İlerleme kurbanlarının sayısı, ondan yararlananların sayısından daha hızlı artıyor. Dahası, ilerleme uzun süreden beri kendine özgü özerklik kazanarak, onu denetlemekle görevli olanları kukla haline getirdi. Dediğim dedik bir öğe var karşımızda. İnsanları eskiden olduğundan daha iyi kılmıyor. Uygarlığın en üstün ürünlerinin tahrip olmasına, tüm ahlak ilkelerinin ve ölçütlerinin yıkılıp gitmesine yol açıyor. İlerlemeyi yalnızca, mutluluğu zaten yakalamış olanlar yüceltip kendi sloganları haline getirebilirler.

Bilim ve teknikte kaydedilen ilerlemeler, insanların yaşam koşullarını iyileştirmeyi amaçlamıyor yalnızca. Bunların top-

lumsal temellerinin, insanları iyiliklere boğmakla falan ilgisi yok. Devingen gücü mü? İnsanlığın bir bölümünün,bunların genel çıkarlara hizmet ettiğini ileri sürerek kendi bencil çıkarlarını kollamaları. İnsanlık, ilerleme eğimi üzerinde kayıp gidiyor. İlerlemenin getireceği felaketli sonuçları engellemeye güçü yok. Onun gözle görülür, elle tutulur sonuçlarından daha büyük bir şeyi yitirmekte: İnsanı ve insanlığı. İnsanlar, robotlaşmış bir uygarlığa baş eğmiş, yalancı tutkularla, ilkel düşüncelerle hareket eden robotlara dönüşüyor.

Tatilde

Yuri, 1984 yaz iznini Kızılorduburg'ta geçirdi; annesiyse, Malov'la birlikte Karadeniz kıyısına indi. Bakımını anneannesi üstlendi.

Zamanının çoğunu, kenti dolaylarında gezinmekle geçiriyordu. Atom'a kadar gittiği bile oluyordu. Bir gün, kendisi gibi gezmeye çıkmış, kırk yaşlarında bir adama rastladı. Tanıştılar. Adam, adının Robert Kuzmin olduğunu söyledi. Hakkında düzenlenen iddianameye göre, Sovyet karşıtı etkinlikte bulunmaktan yedi yıl kamp yaşamına hüküm giymiş, cezasını çekmişti. Daha sonra, beş yıl[12] bölgede oturmaya zorunlu kılınmıştı; Atom'da çalışıyordu.

"Söyleyince güleceksiniz," dedi Kuzmin, "komünizmi savunduğum için mahkûm ettiler beni."

"Nasıl olur?" diye şaşırdı Çernov.

---

12) Mahkumlar serbest kaldıktan sonra, çoğu kez mahkûmiyetlerini çektikleri bölgede oturmaya zorunlu tutuluyorlardı. Bu tutum, otoritelerin, gönüllülerin pek rağbet etmedikleri bölgelerde çalışacak işgücünü sağlamalarını kolaylaştırıyordu.Zorunlu oturma süresi, asıl mahkûmiyetle birlikte mahkemece saptanıyordu.

"Öyle işte. Komünizmi savunmak kimi zaman onu eleştirmekten daha pahalıya mal oluyor insana. Eleştirmiş olsaydım, iki üç yıl normal hapis cezası alırdım. Ama savunduğum için yedi yıl ağır kamp yaşamına, beş yıl da sürgüne mahkûm oldum."

"O savunmayı nasıl yaptınız ki, sizi bu kadar ağır bir cezaya çarptırdılar?"

"Bir kitap yazdım ve bu kitapta, komünizmin şikâyet edilen bütün kötülüklerinin yasallığını kanıtladım. Muhalifler beni savunmadılar, çünkü onların gözünde inanmış bir Stalinciydim. Otoritelere gelince, toplumsal sistemimize atıp tuttuğumu ileri sürdüler."

"Peki, sistemimiz hakkında bugün ne düşünüyorsunuz?"

"Bugün, daha önemli şeylere kafa patlatmak gerekiyor."

"Neye örneğin?"

"Yakında büyük karışıklıklar olacak. Her şey yıkılacak. Komünizmi başkalarına karşı savunmak gerekiyor: Komünistlerden daha beter olan bir sürü pisliğe karşı."

"Peki bu pislikler nereden ortaya çıkacak?"

"Rusya şimdiye kadar hep bok içinde yüzmüştür. Bizim sistemimizdeyse, pisliklerin sayısı astronomik rakamlara ulaştı: Ayrıcalıklı katmanlar. Balık baştan kokar."

Çernov'la Kuzmin birçok kez bir araya geldiler. Kuzmin, komünizm hakkındaki düşüncelerini sergiliyor, Çernov da bu düşünceleri dikkat ve şaşkınlıkla dinliyordu.

"Komünizm ideali, özünde kötü bir şey değil. Belki de ideallerin en iyisi," diyordu Kuzmin. "Ama ne yazık ki onu yaşama geçirmenin olanağı yok! Çünkü bireysel psikolojiyi ortadan kaldırmayı amaçlıyor. O ideale ulaşmak için aileyi yıkmak, aile mülkünü, mirası ortadan kaldırmak, yazarları, müzikçileri, oyuncuları ve ötekileri övmekten vazgeçmek gerekiyor. Malların

dağıtımında titiz bir hiyerarşi kurmak, resmi iş dışındaki bütün gelir kaynaklarını kurutmak gerekiyor. İnsanların yaşamını bütünüyle denetim altına almak gerekiyor. Onların eğitim ve kültür düzeyini sınırlamak gerekiyor."

"Neden peki? Bana öyle geliyor ki bunun tam tersini yapmak gerekiyor."

"Bu ülkeye iki yüz yazar yeter. Oysa on binlerce yazarımız var. Sanatçıların, müzikçilerin, oyuncuların, sporcuların ve öteki asalakların sayısı, toplum gereksiniminin birkaç yüz katı. Oysa, bu kişilerin her biri kendini dâhi sanıyor, buna bağlı olarak da bazı ayrıcalıklara sahip olmak istiyor. Çok ileri ölçülere vardırılmış bir eğitim, insanların kendilerini değerlendirirken abartıya kaçmalarına yol açıyor; aslında hiçlikten kurtulamadıkları, hatta daha da bozuldukları halde."

"Öyleyse komünizm idealinin gerçekleşmesine olanak yok, öyle mi?"

"Küçük ölçekte, kısmen ve kısa dönemlerde gerçekleştirilebilir. Bizim toplumumuz, daha ayaklarını yere sağlam basmadan çözülmeye başladı."

"Bu konuda, ideale herhangi bir yaklaşma söz konusu olabilir mi?"

"Toplum, kendine hedef seçtiği ideale bir yanıyla ne kadar yaklaşırsa, bir başka yanıyla ondan o kadar uzaklaşıyor. Bu, her tür toplumsal idealin içerdiği temel ve kaçınılmaz bir çelişki."

Kuzmin, Atom'un yöneticisinin oğlunun Çernov'un dostlarından biri olduğunu öğrendiğinde, ondan kendisine yardımcı olmasını istedi. Kızılorduburg'a yerleşmek istiyordu. Bir okulda ya da teknik lisede öğretmenlik yapabileceğini, o olmazsa, bir kütüphanede çalışabileceğini, bekçilik bile yapabileceğini söylüyordu. Çernov, onun durumunu bir iki sözcükle Mironov'a aktardı; o da babasına aktaracağını söyledi. Ama sözünü yerine

getirmedi, Çernov da sonunda bir rastlantı sonucu tanıdığı bu adamı unuttu.

Hüküm

1985in başında Çernov, Mao-Zedunka hakkında bilgi toplamayı tamamladı ve bu bilgilerin ışığında hükmünü verdi. Bu, adı Evdokya Timofeyevna Elkina olan biri için değil, onun simgeleştirdiği toplum için verilmiş bir hükümdü. Brejnev, Andropov, hatta Çernenko dönemindeki toplumu tanımıştı. Üstelik, bir toplumbilimci değildi, dolayısıyla da bir maymun topluluğunu ya da karınca yuvasını inceleyen bir doğabilimcinin nesnelliğiyle toplumun nabzını tutmasına olanak yoktu. Normal bir zekâyla, iyi bir gözlem yetisiyle donatılmıştı ve toplumun tüm eksikliklerini üzerinde duyumsuyordu. Bütün olumsuz yanlarını biliyor, tarihsel birer kazanım olan iyi yanlarınınsa, bunları kendiliğinden oluşmuş gibi kabul ettiğinden, üzerinde durmuyordu. Mao-Zedunka'nın etkinliklerini, genellikle iktidarları, özellikle de komünist iktidarları yöneten yasalar çerçevesinde incelemek aklına bile gelmemişti. Bu tür yasalar olduğunu bilmiyor, olabileceklerini de aklına getirmiyordu. Yazın, felsefe ve toplumbilim üzerindeki araştırmalarını zamanından önce kesmek zorunda kalmış, eski düşünürlerin ortaya koydukları düşüncelerin çağdaş olaylara uygulanabileceğini düşünecek olgunluğa erişememişti. Sovyet toplumunu ve onun temsilcilerini daha iyi inceleyebilmek için, toplumun yalnızca en hastalıklı öğesini dikkate alıyordu. Belki de bir bütünün en çok yara almış bölümlerinin o bütünün tamamını temsil ettiğini düşünüyordu.

Çernov'un vardığı hüküm şuydu: Evdokya Timofeyevna Elkina, öteki adıyla Mao-Zedunka, ben, Çernov tarafından, Sov-

yet iktidarının temsilcisi sıfatıyla işlediği suçlardan dolayı, ayrıca bu toplumun özündeki suç olgusunun simgesini oluşturması yüzünden, halkın gözü önünde ölüm cezasına çarptırılmıştır.

Geriye, bu kararı uygulamak kalıyordu. Bunun için de güvenli ve inanmış bir yardımcı bulmak gerekiyordu. Çernov'un bundan böyle yapacağı iş, bu nitelikte bir yardımcıyı kısa sürede bulmaktı. Bu insan kalabalığı içinde söz konusu kişiyi bulamamak, insanın aklına bile gelmezdi! En azından gençliğinde Aleksey'i tanımıştı!

Fakat ülke içinde olayların gelişmesi Çernov'un planlarını, bu konuda çok kararlı olmasına karşın bozdu.

Perestroika

Perestroika, 1985'te Gorbaçov'un iktidara gelmesiyle başladı. İktidardaki yeni otoritelerin amacı, SSCB'yi batıyı yakalamaya zorlamaktı. Arka arkaya yapılan bir sürü reform, ülkede kısa sürede krizin ve karışıklıkların doğmasına yol açtı.[13]

Her toplumsal sistem, kendi yasaklarını ve sınırlılıklarını da içinde geliştirir, başka bir deyişle kendi tabularını geliştirir. Brejnev döneminde olgunlaşan, Gorbaçov döneminde patlak veren kriz, varolan tabular sistemini yok ederek ülkeyi yıkıma sürükledi. Bu durum batıda, ideolojiye bilgisizlik karıştığından, Sovyet toplumunun demokrasi yolunda gerçekleştirdiği bir ilerleme olarak kabul edildi. Bu yıkım aslında olumlu, batı demokrasisiyle aynı çuvala sokulabilecek bir olay değildi; tam tersine, geleneklere saldırmaya izin veren, kaos yaratan, denetimsiz bir boşalmaya, bütün yasakların ortadan kalkmasına yol açan,

13) Bkz. Perestroika et contre-perestroika adlı kitabım. Olivier Orban yay, 1991 (yazarın notu).

bunların yerine de yeni ölçütler getirmeyen son derece olumsuz bir olaydı. Her şeyi yapmak serbestti, buysa, toplumun liberal yönde gösterdiği gelişmenin değil, bütünüyle normların saptırılmasının sonucu olarak ortaya çıkıyordu. Bir hastalık! Eskiden yapılması olanaksız eylemler, artık olanaksız değildi, öyleki herkesin kendini özgürlük ve ilerleme yolunda savaşım veren yetenekli ve zeki, cüretli birer savaşçı sayıp hiçbir ceza görmeden eylem yapma olanağı doğmuştu. Ama geleneklerin yıkılması, özgürlüğün ve ilerlemenin taklit edilmesinden başka bir şey değildi. Söz konusu ortamda birey, eski tabular sistemi içindeki durumuna oranla, ortaya yeni çıkan durumların ve başkalarının daha fazla kölesi haline gelmişti. Yıkıma sürüklenen toplum, sarhoş ya da uyuşturucu almış bir insana benziyordu.

Krizin ilk belirtilerinin, bütün ülkede toplumun temellerinde yeşermiş olmasına karşın, Partikent bu anafora kendini birden değil, yavaş yavaş kaptırdı. Perestroika, insanları yanlışlıklar yapmaya itti ve ülkenin bütününde milyonlarca insanı peşinden sürükledi, bu arada tabii Partikentlileri de. Başlangıçta Gorbaçovcular, ülkenin içinde bulunduğu maddi durumun, Brejnev dönemindeki "durgunluğun" bir sonucu olduğunu ileri sürdüler. Partikentlilerin, yaşamlarının alt üst oluşunun perestroikadan kaynaklandığını anlamaları için iki yıl geçmesi gerekti. Moskova'daki iktidarın yüksek çevrelerinde sonunda "kriz" deyimi kullanılmaya başlandı. Partikent, o konuda da geride kaldı.

Çernov

Perestroika öncelikle, iktidarın başındakilerin eleştiri olgusuna el koymasıydı. İktidar, muhalifleri ezdikten sonra Gorbaçov ve ayaktaşlarının kişiliğinde, o zamana kadar muhalif-

lerin tekelinde olan eleştirme hakkına sahip çıktı. En üstdüzeydeki yöneticiler, muhaliflerin ağzıyla konuşmaya başladılar. Bu durum batıda o zamana kadar duyulmamış bir heyecan yarattı. Daha önce büyük özverilere katlanarak, hatta yaşamlarını tehlikeye atarak batıya Sovyet toplumu hakkındaki gerçekleri anlatmayı başarmış olanlar unutuldu ya da arka plana itildi. Rejimin kaleleri gibi davranmış, ayrılıkçıları boğazlamış olanlar, bundan böyle Sovyet toplumunun başta gelen eleştirmenleri oldular. Çernov'a göre ilk alçaklık buydu.

Yaşam dengelerinin ve düzeninin bozulmasına gelince, Çernov bu konuda, komünizmin gelecek yüzyıllarda yerli yerine oturmak üzere kurulduğunu düşünüyordu. Kendi düşüncesi ne olursa olsun, ülkenin yaşamını denge içinde sürdüreceğinden emindi. Zaten kendi yaşamını da bu ön belirtiler üstüne kurmuştu. Oysa şimdi her şey yıkılıyor gibiydi. Çernov, komünizm yanlısı değildi, ama sistemin çöküşüne de sevinmiyordu. Onun yerini alan sistemin daha kötü, daha berbat, daha düzeysiz, daha onur kırıcı olduğu ortaya çıkıyordu. Kargaşanın egemen olduğu bir ortamda mantıklı her strateji anlamını yitiriyordu. İnsan doğasının en çirkin özellikleri, her alanda kesin rol oynamaya başlıyordu. Çernov daha önce kendi özgür devletini dengeli bir dünyada kurabilirdi. Ne var ki bu dünya yıkılıp gidiyor, bundan böyle de benzeri bir dünyanın yaratılmasının olanaksızlığı ortaya çıkıyordu.

Kendisini çevreleyen insanların davranışlarında da büyük değişiklikler oldu. İktidarın, her şeyin üstündeki perdeyi kaldırmaya kararlı olduğu ve her şeyin karalanması, gözden düşürülmesi ve Sovyetlere ve komünizme özgü ne varsa üstüne tükürülmesi gerektiği ortaya çıkınca, salaklardan, namussuzlardan, konformistlerden ve ayak takımından oluşan bir sürü, saklandığı yerden gün ışığına çıkarak içindeki zehri boşaltmak

ve rejim karşıtı, düşünür olarak ün kazanmak için eyleme geçti. Aslında gerçek yüreklilik, içi insan ruhunun irinleriyle dolu bu ahlaksızlık ve akılsızlık çukuruna düşmemekti. Bu "filozoflar"ın derin düşüncelerinin kaynağını, komünizm karşıtı yazılar, yapıtlar, komünizm karşıtı radyolar, samizdatın ve tamizdatın yayımladıkları yergiler oluşturuyordu.

İdeoloji hırsızlarıyla üçkâğıtçıları, kamuoyunun ruhunun ve duygularının üstüne çöreklendiler. Perestroikadan önce koltuk kapmış, bazı avantajlardan yararlanan ne kadar adam varsa, Brejnev döneminin kurbanlarını oynamaya başladı. Perestroika, bu insanların içinde yatan istekleri körükledi; caniler kurban gibi, rejim dalkavukları rejimin eleştirmenleri gibi, işgüzarlar yetenekli kişiler gibi, alçaklar yürekli insanlar gibi, akılsızlar da akıllıymış gibi hava atmaya başladılar. Kısacası perestroika, hiçbir özelliği olmayan insanlara, kendillerini büyük kişilermiş gibi yutturma olanağını sundu.

Yaşlı sersemler sürüsünün
Savaşçı kılığına girip
Tüm acılarımıza bizim adımıza
Başkaldırdığı zamanlar geldi işte.

Çernov, perestroikanın kendisine göre olmadığına, onun çılgın dünyasında yer alamayacağına karar verdi. Perestroika, aklını iyice karıştırmıştı. İktidarı ellerine geçiren perestroikacılar, üç beş kişinin o zamana kadar çok büyük özveriler karşılığında elde ettikleri şeyleri kendi hesaplarına alabildiğine kullanıyorlardı. O yalnız başlarına bırakılmış muhaliflerin vaktiyle çektikleri acıları kendi açgözlülüklerini, kendini beğenmişliklerini sergilemeye katkıda bulunacak malzeme olarak kullandılar. Topluma mal olmuş özverilere el koyarak, hiçbir acı çekmiş olmaksızın, insanlığın kurtarıcıları postuna bürünüp arenaya çıktılar. Komünizmin ortaya koyduğu aşağılıklar ve iki-

yüzlülükler benzeri görülmemiş şekilde kılık değiştirdi. İktidar bir yandan kendi kendini yok ederken, öte yandan olanca despotluğunu sergiledi; komünizme kul olanların edilgin sabırsızlıklarıysa, yüzlerine tükürülecek ölçüdeydi.

Mao-Zedunka

Partikent sorumluları arasında, Gorbaçov'un politikasının ciddi ve sürekli olduğunu, esecek yeni rüzgârlara dayanacağını ilk anlayan Mao-Zedunka oldu. Obkom birinci sekreteri Jidkov, tutucu olmadığını, kendini hem bedeni, hem de ruhuyla perestroikaya adadığını, her türlü araca başvurarak, olanca çabasıyla kanıtlamaya çabalasın, artık defteri dürülmüş sayılırdı. Tepeden İnme Yeni Büyük Devrime kurbanlar gerekiyordu. İlk kurban, Partikent'in eski patronu, Merkez Komitesi sekreteri ve Politik Büro üyesi Portiankin oldu. Tutuculukla ve ahlaksızlıkla suçlandı. Bölge düzeyinde günahkâr olarak seçilen kurbansa, Brejnev'in kuklalarından biri olan Jidkov'du. Mao-Zedunka bunun kokusunu alarak var gücüyle saldırıp geçmişte yapılan hataların tümünü onun sırtına yükledi. Partikent Pravdası'nda yayımlanan çok uzun bir yazıda, Gorbaçov'a ateşli övgüler düzdükten sonra Brejnev'i, Portiankin'i, "tutucu"ları ve tabii Jidkov'u küfür sellerine boğuyordu. Söylendiğine göre yazıyı yazar Smirnov kaleme almıştı ki, okurlar bu ada daha yukarıda rastlamıştı.

Mao-Zedunka, Jidkov'un yerine kendisinin seçileceğinden emin, daha şimdiden Moskova'yı fethetmeyi ve perestroikanın önderlerinden biri olmayı düşlüyordu. Ne de olsa, neyin ne olacağı hiç belli değildi! Sahnenin önünde yer alan kişiler kendisinden daha akıllı değillerdi. Geveledikleri saçmalıkları, aç karnına bir şişe votka yuvarladıktan sonra pekâlâ kendisi de

döktürebilirdi. Ama hevesi kursağında kaldı. Moskova, Partikent'e, Gorbaçov'un Stavropol'da birlikte çalışmış olduğu eski bir dostunu gönderdi. Bu kişi, iktidar savaşımında öteden beri geçerli etkin kurallara uyarak, Moskova'da bir türlü birinci adam haline gelemeyen Yeltsin'in orada yaptıklarını burada yaptı: Mağaza mağaza dolaşarak, kuyrukta bekleyen vatandaşları perestroikaya sahip çıkmaya çağırdı. Ünü günden güne, hatta saatten saate arttı. Zafer zehrini tatmıştı. Niteliksel olarak daha üstün bir iktidara sahip olma tutkusundan bir an olsun vazgeçmedi. Hem mutlak bir egemen, hem de halkın seçtiği bir kişi olmak istiyordu. Krutov'un gözüne geceleri uyku girmemeye başladı; ödü patlıyordu: Ya şu "ar damarı çatlamış şişko domuz" kendisini devirip yerini alıverirse! Bölge KGB şefi olan Gorban, o "kudurmuş köpek herkesin başına bir dert açmadan önce" bir şeyler yapılması gerektiğini kaç kez ima etmişti. Mao-Zedunka'nın bu konudaki ateşini biraz olsun söndüren şey, Gorbaçov'un, her iki uca karşı, hem tutuculuğa , hem maceracılığa karşı savaşılması gerektiğini söylemesi oldu.

Çernov, Mao-Zedunka'nın Brejnevcilikten, ateşli bir perestroika yanlısı haline geldiğini fark ettiğinde, onun üstlendiği bu yeni rol hakkında belge toplaması gerektiğine karar verdi. Partikent Pravdası'nda çıkan yazı, dosyasının üçüncü bölümünün ilk belgesi oldu.

Belov

Daha önce bazı saldırganlarla, eleştiriciler Gorbaçov politikasının uzattığı zokayı yuttu. Bunlardan biri de Belov'du.

"Gorbaçov, rejimi eleştiren herkesin, muhaliflerin, liberallerin ve genellimle iyi niyetli herkesin özlem duyduğu şeyleri gerçekleştiriyor," diyordu Belov. "Bizimkilerden birini, yani

pratik olarak muhalif olan birini iktidarda görmek bir şans. Tarihte ele geçirilebilecek benzersiz bir fırsat bu! Var gücümüzle onu desteklemeliyiz. Üstlendiği görevi başarmak hiç de kolay değil. Sistemin geri planındaki tutucular iktidarı hâlâ ellerinde tutuyorlar. Yalnızca gerçekleştirme girişiminde bulunduğu değişikliklere bakmak bile yeterli!"

"Hangi değişiklikler?" diye sordu Çernov. "Alkolizme, bürokrasiye ve ahlak bozukluğuna karşı açtığı savaş mı? Bu zaten öteden beri böyle olagelmiştir. Muhaliflerin serbest bırakılması mı? Onlar zaten Gorbaçov ve benzerleri tarafından ezilip kodese tıkılmıştı. Ekonomik reformlar mı? O reformları yapmaya şimdiye kadar kim kalkışmadı ki? Temiz bir adam olarak kalmak istiyorsan, otoritelerin yaptığının her zaman tam tersini yap."

"Otoritelerin iyi yaptıkları hiçbir şey yok mu yani? Bunu kabul edemem. En azından Gorbaçov'un niyetlerinin desteklenmeyi hak ettiği düşüncesine karşı çıkamazsın."

"Çıkarım. Hem de mutlak şekilde. Sözleri eylemlerden, niyetleri gerçekleştirilen şeylerden ayırt etmesini bilmek gerek. Gorbaçov'un bütün güzel sözlerini ve soylu niyetlerini, ortaya konabilen şeyler açısından çözümleyelim."

"Ama onların gerçekleşmemesinin sorumlusu o değil ki!"

"Bu kadar saf olma! Gorbaçov, iktidarın başına nereden geldi? Merihten mi? Daha Stalin döneminde komsomolun etkin kişilerinden biriydi. Hruşçov ve Brejnev dönemlerinde önce parti üyesi, Stavropol bölge komitesi birinci sekreteri, daha sonra da Merkez Komitesi sekreteri ve Politik Büro üyesi oldu. Üstelik, yönetimi sırasında kesin bir düşüş gösteren tarım kesiminin başıydı. Özellikle işini bilir, anasının gözü bir aparaçik olmasaydı, şimdi bulunduğu yere gelemezdi."

"Ama hiç olmazsa Brejnev'den daha iyi."

"Ne daha iyi, ne daha kötü. Dönem başka dönem, takındığı tutum başka, o kadar. Ne var ki kendini çektiği söylev-

lerde, yaptığı işlerde gösterdiğinden çok daha tehlikeli biri. Bekle biraz, bu işin sonunun nereye varacağını göreceksin."

Aydınlar

Yiyecek ve içecek bulmak giderek daha zorlaştığı halde toplantılar daha sık yapılıyordu. Her fırsatta herkes boyundan büyük fikirler ileri sürüyor, bu arada yeni iktidarın en önemsiz eylemlerini bile gülünçleştirmekten kimse geri kalmıyordu.

"Gorbaçov, yeni özel yetkiler istiyor."

"İyi ama zaten başından beri sınırsız yetkilere sahipti. Elindeki yetkileri kullanamadıktan sonra, yenileri elde etmek ne işine yarayacak ki?"

"İmparatorlara özgü yetkiler de istemeye kalkarsa hiç şaşırmam. Kendisini Birinci Gorbileon ilan edecek."

"Hayır, gidince sonuna kadar gitmeli. Firavun ilan edecek. Sovyetler Birliği'nin yaşayan Tanrısı. Birinci Gorbitohep."

"Daha doğrusu: Sovyet Karşıtı Birliksizlik'in firavunu."

"Yeni yapılacak reformdan haberiniz var mı?"

"Ne reformu?"

"Pantolonlarımızı ayağımıza geçirmeyip kafamıza giyecekmişiz."

"Ülkemiz çok yakında binlerce egemen devlete bölünecek."

"Birinden ötekine gitmek için de vize gerekecek."

"Döviz almak gerekeceğini de unutma!"

"O konuda sorun çıkmaz. Dövizler konvertibl olacak. Sınırın bir ucuna geldiğinde, elindeki paraları bir borudan içeri atacaksın, öte yandan o ülkenin parasını alacaksın. Nasıl olsa her iki paranın da bir değeri olmayacak."

"Gorbaçov'un kaç tane danışmanı var? Yüzden fazla mı?

Neden bu kadar çok danışmana gerek uyuyor acaba?"

"Akıllı bir yöneticinin bir tek akıllı danışmanı olur, akılsız yöneticininse yüz tane akılsız danışmanı; çünkü yüz akılsızın aklından parlak bir zekâ çıkacağını sanır."

"Paniklemeyin, dostlarım! Stalin çekirdeği bu ülkede komünizmi o kadar sağlam kurdu ki, toplumun tümü bir araya gelse onu bütünüyle yıkamaz."

"Tam tersine: Milyonlarca insan bir araya gelip komünizmi kurdu, oysa bugün bir avuç manyak, gözü doymak bilmeyen bir avuç üçkâğıtçı onu yerle bir etmeye yetecek gibi görünüyor. Korkarım, amaçlarına da ulaşacaklar."

"Tarımı özelleştirmek mi istiyorsun? O işi yapacaklara örnek ol. Kendi işine gelince, o alanda komünizmin de, sabit gelirinin de aynen kalmasını istiyorsun ama!"

"İyi ama ben bir araştırmacıyım, köylü değil!"

"Hiçbir işe yaramayan bu sersem takımının nasıl olup da bütün dünyada bu kadar ün kazandığına akıl erdiremiyorum bir türlü."

"Yalnızca ünlü sersemler ve işe yaramazlar, öteki sersemlerin ve işe yaramazların idolleri haline gelebilirler de ondan."

"Bizde, sorunlar hep iradeyle, tepeden inme buyruklarla, nesnel koşullar ve zaman öğesi hesaba katılmaksızın çözülmek isteniyor. Üstelik, düzeldikten sonra da hiç bozulmasın isteniyor. Oysa böyle bir şeyin gerçekleşmesine olanak yok. İnsanların aklını çelmek, beynini yıkamak her zaman olası, ama tarih yasalarına karşı hile yapmanın olanağı yok."

"Bizim lafebelerimiz kimi isterlerse yanıltabilirler. Nesnel yasaları bile."

Bu ipe sapa gelmez gevezelikler saatlerce aynı minval üzere sürüp gidiyordu. Söylenenlerin hepsini aktarmaya, in-

sanların hangi eğilimde olduklarını belirtmeye olanak yok. Ayrıca, hangi eğilimde olduklarını kendileri biliyorlar mıydı? Gorbaçov hakkında söylenenler de dahil, bir espri amatörü ve koleksiyoncusu olan Profesör Petrov, bu gevezelikleri saptamak için yeni bir defter açtı. Yazar Smirnov ise, Mao-Zedunka hakkında anlatılan en sunturlu öyküleri topluyor, onu konu alan, açıklamalarla dolu bir roman yazmayı planlıyordu.

Partikent aydınlarının üzerinde birleştikleri bir tek şey vardı: Gorbaçov'un giriştiği reformların hesaplanan sonuçları vereceğine hiç mi hiç inanmıyor ve hepsi aynı zamanda, durumdan en fazla yararlanmak, en azından şimdiye kadar kazandığını yitirmemek için elinden geleni ardına koymuyordu.

Çernov, bütün bu saçmalıkları dinledikten sonra, çevresindeki insanların içinde komünizme inanmış, kişisel sakıncaları ne olursa olsun onun uğruna savaşmaya hazır bir tek kişinin bile bulunmadığını büyük bir hayretle gözledi. Orada bulunanların hepsi yalnızca kendinden, kendi rahatından, politika sahnesine çıkıp daha "cüretli" saçmalıklar söyleyerek herkesin dikkatini çekmekten başka şey düşünmüyordu. Hep böyle mi olmuştu bu? Hayır! En azından vaktiyle "Aralıkçılar" ortaya çıkmıştı! Radiçev ve Çernişevski vardı! Narodnaya Volia olmuştu! Daha sonra, evet, Bolşevikler gelmişti!

Aydınların Bölünmesi

Grupların ve akımların oluşmasından önce Partikent aydınları hareketli bir gelişme yaşadı. Önceleri çoğunluk perestroikaya dikkatle ve kuşkuyla bakıyor, biraz da korkuyordu. Oysa "yeni gidiş" Moskova'da saptanınca Partikent'in en becerikli, en gözüpek aydınları birbirlerini ezercesine Moskova'daki arkadaşlarının yanına koştular. Kısa süre içinde pe-

restroikacılarla muhalifler arasında bir bölünme meydana geldi; bu ikincilerin içinde tarafsızlar da vardı, çünkü perestroikacılar şu ilkeye göre hareket ediyorlardı: "Bizden olmayan, bize karşıdır." Daha sonra perestroikacılar, ılımlılar (Gorbaçovcular) ve köktenciler (Yeltsinciler) olmak üzere ikiye bölündü. Köktenciler de kendi içlerinde yıkıcılar ve yapıcılar olarak ayrıldı. Ilımlılar da iki grup oluşturdu: Tutucularla uzlaşmadan yana olanlar ve dediğim dedik perestroikacılar. Tutucularsa üçe bölündü: Perestroika karşıtları, sempatizanları ve tarafsızlar. Perestroika karşıtlarıysa, Brejnevciler, Stalinciler ve Yeni-Komünizm yanlıları olmak üzere üç grup oluşturdu. Sempatizanlar, yapıcı köktencilerle birleşti. Sonunda her şey birbirine öylesine karıştı ki, herhangi bir aydının konumu ancak kısa bir süre için belirlenebiliyor, aynı zamanda karşıt gruptan olup olmadığı bilinemiyordu.

Dış gözlemciler, Partikent aydınlarını üç gruba ayırıyordu: Tarafsızlar, köktenciler ve Gorbaçovcular. Giderek köktencilerin gerçek perestroikacı, Gorbaçovcuların da gizli tutucular olduğu düşünülmeye başlandı. Tarafsızlarsa, kendi konumlarını şu formülle ifade ediyorlardı: Hiçbir şey umurumuzda değil; nasıl olsa bu kargaşadan iyi bir sonuç çıkmayacak. Köktencilerse, yıkmak gerekiyorsa, sonuna kadar yıkalım, ne kadar çok yıkarsak, işler o kadar iyiye gider, diyorlardı. Gorbaçovculara gelince, onlar, Gorbaçov'un politikasını destekleyelim, onun gösterdiği yolun dışında seçeceğimiz her yol bizi çıkmaza sokar, diyorlardı. Tarafsızlarınsa önderi yoktu, çünkü hiçbir dönüşüm planı yapmamışlardı. Buna karşılık köktencilerin birden fazla lideri vardı, çünkü birçok dönüşüm planları vardı. Bunların arasında yazar Smirnov özellikle dikkatleri üzerine çekti. Brejnev döneminde kaleme aldığı, fakat yayımlanmasına izin verilmediğini ileri sürdüğü bir anahtar romanı süratle yayımladı.

Partiden istifa ederek demokratik partiye katıldı ve yeni partinin şeflerinden biri, Mao-Zedunka'nın da en yakın danışmanlarından biri haline geldi. Gorbaçovcuların öndere falan gereksinimi yoktu (bu, onları tarafsızlara yaklaştırıyordu), Gorbaçov politikasının resmi sözcülüğünü yapan herkes onlar için önderdi (buysa onları köktencilere yaklaştırıyordu).

Perestroikacıların Toplantısı

Kentin tüm kurum ve kuruluşlarında parti, komsomol toplantıları yapıldığı gibi, her ikisinin bir arada olduğu genel toplantılar da yapıldı. Bir anda reformcu kesilen kariyeristler ve çıkarcılar, Brejnevciliğin ve Stalinciliğin yaralarını deşmeye, tutucularla bürokratların maskelerini düşürmeye giriştiler. Kurbanlar bilinçli olarak, yanıt veremeyecek ve edilgen işbirlikçi kitleler tarafından desteklenemeyecek kimselerden seçilmişti. Gerçekten de yönetimin yüksek kademeleri karşısında her zaman baş eğmeye alışık tutucular, bürokratlar, Brejnevciler ve Stalinciler en küçük bir direniş bile göstermediler. Bu girişimi, yukarıdan gelen yeni bir direktif olarak kabullendiler; kafalarında tek bir düşünce vardı: Yerlerini nasıl koruyabilecekleri. Kimileri yalnızca başlarını öne eğip orada yokmuş gibi davrandı. Kimileri de perestroikacılarla ağızbirliği ederek kendi hesaplarına herkesi "yeni düşünceye" katılmaya çağırı "tutucular"ı kınadı.

Toplantı, Budionny Protez Kombinasında yapıldı. Kurumun başkanı perestroika hakkında bir rapor sundu. Üst kademelerdeki reformcuların dediklerini, Moskova gazetelerinin yazdıklarını yineledi. Gorbaçov gibi o da insanları "yeni bir tarzda düşünmeye" çağırdı ve kombinanın, sağlıklı toplumunun üretimi arttırmak için elinden geleni yapacağından emin olduğunu söyledi. Kısacası, bir kurumun başında bulunan her yö-

neticinin benzeri bir durumda, üstlerinin onayını almak, yerini korumak için söyleyebileceklerini söyledi. Ne var ki söylevinin sonunda bir pot kırdı: Kendisinin de "yeni tarzda" düşünebileceğini ve düşüncelerini açıkça belirtebileceğini kanıtlamaya kalkıştı. Kombinada perestroika gerçekleştirilirken, kurumun özelliklerinin dikkate alınması gerektiğini söyledi. Kurumun her şeyden önce özellikle bir tıbbi araştırma ve deneme merkezi olması dolayısıyla otofinansmana geçilirken, handikaplı insanların yeteneklerinin (ya da yeteneksizliklerinin) hesaba katılması gerekiyordu.

Başkanı herkes alkışladı. Fakat erken doğmuş çocuk gibiydi bu alkışlar. Bölgenin perestroikacı üst çevrelerinde daha şimdiden "ilerleme tekerleğine çomak sokan tutucu"lardan biri sayılıyordu. Ayak-bacak protezleri bölümünün şefi Grobovoy - bu haberi nereden aldığını Tanrı bilir - başkanı sert bir dille eleştirdi. Onun, perestroikanın önemini ve özünü iyi değerlendiremediğini, onu sabote etmek için kombinanın özelliklerinin ardına sığındığını söyledi. Gerçekte, kuruluşun teknolojik temeli ve üretiminin örgütlenmesi bütünüyle geriydi, uluslararası düzeye çıkarılabilmesi için tepeden tırnağa yenilenmeliydi. Özet olarak başkanı ve belirli sayıda başka "tutucu"yu işbaşından uzaklaştırıp atılımcı ve "başka türlü düşünme"yi gerçekten bilen genç çalışanlara şans tanımak gerekiyordu. Herkes Grobovoy'un çektiği söylevin yüzde yüz lafebeliği olduğunu anlıyor, bu hinoğluhinin boş yere konuşup kendini tehlikeye atmayacak kadar akıllı olduğunu seziyordu. Kombinayla ilgili yeni tasarılar hakkında bir yerlerden bilgi aldığına kuşku yoktu. Böyle konuşması için kendisine doğrudan buyruk verilmişti belki de.

Grobovoy, söylevini bitirdikten sonra salona bir ölüm sessizliği çöktü. Beklenmedik bir anda Gorev söz istedi. Başkanın, kombinada perestroikanın gerçekleştirilmesi için acele

edilmemesi düşüncesine katıldığını söyledi. Kuruluş, işlevini iyi kötü yerine getiriyordu, aceleye getirilecek bir yeniden yapılanma her şeyi bozabilirdi. Öte yandan, burada söz konusu olan, tutucu sayılan birkaç kişinin değil, en azından otuz kırk bin özürlünün yazgısıydı. Daha iyi bir "yeni" kurmadan "eski" yıkılamazdı.

"Yoldaş Grobovoy önce, eski kombinanın varlığını gereksiz kılan, dünyanın bu alanda vardığı en ileri düzeyde yeni bir kuruluş yaratsın bir görelim, ondan sonra eskisini tasfiye eder ya da yeniden kurarız. Lafla her şeyi düzeltmek kolay, yoldaş Grobovoy'un söylediklerini yapmaya kalkarsak, kombinayı yıkıma sürükleriz."

Gorev'i kimse alkışlamadı. Söyledikleri, perestroikanın esprisine uymuyordu. Bu şekilde konuşmasını herkes garip karşılıyordu. Brejnev dönemindeki durgunluğun en fazla acı çektirdiği insanlardan biriydi oysa. Yaptığı buluşların üretime geçirilmesi engellenmişti. Engellemeyi yapan kimdi? Önceleri başkanın poposunu yalayan, sonra birden bir perestroika fanatiği haline gelen aynı Grobovoy. Tam bir hinoğluhindi bu adam, söyleyecek bir şey yoktu. Peki, ne olacaktı şimdi? Bütünüyle haklı da olsalar, kuruluş üyeleri başkanı da, Gorev'i de yerinde bırakamazdı. Bırakacak olurlarsa, işler karışacaktı. Her şeyden önce, kendi yerlerini tehlikeye atacaklardı. Seslerini çıkarmıyorlardı, ama en azından bunu düşünüyorlardı.

Bu sıkıntılı hava içinde, kalıp bölümü şefi Belov söz alarak herkesi şaşırttı. Topluluk önünde söylev çekmeye hevesli olmadığını, buna karşılık ülkeye benimsetilmeye çalışılan perestroika akımı konusundaki tartışmalara katılmazsa kendisini suçlu hissedeceğini söyledi. Yoldaş Gorev'in lafa karışmış olmasının kendisini şaşırttığını belirtti. O, Belov olarak, Gorev'in perestroika düşmanlarının kampından olacağını düşünüyordu.

Mihail Sergeyeviç[14] bu hareketi İkinci Büyük Devrim olarak nitelemekte haklıydı. Uzun süredir içten içe gelişmekte olan bir şeydi bu.

"Kişisel yakınlıklarımızı ya da düşmanlıklarımızı bir yana bırakıp vatandaşlık görevlerimizin bilincinde, sınırın hangi yanında olmamız gerektiğine karar vermeliyiz. Yoldaş Gorev'le iyi ilişkiler içinde bulunduğumu, yoldaş Grobovoy'laysa aramın iyi olmadığını herkes bilir. Yine de Gorev'in söylediklerinde kınadığım, Grobovoy'unkilerdeyse alkışladığım yanlar yok değil."

Belov, alkışlandı, ama pek candan değil. Kombina yönetiminde yer alanlar, rüzgârın ne taraftan estiğini görmeye, tutumlarını da rüzgârın estiği yöne göre düzeltmeye başlıyorlardı. Belov'dan sonra birçok kişi söz aldı. Bunların çoğu gençti. Hepsi perestroikayı destekliyor, durgunluk dönemini eleştiriyordu. Mironov da söz aldı. Ona göre, mademki perestroika kapıdaydı, kombinanın ona gereksinimi olup olmadığını düşünmenin anlamı yoktu. Kuruluşun geriliği o ölçülerdeydi ki, insanın onun tufandan önce kurulup kurulmadığını sorası geliyordu.

"Bu koşullarda çalışmayı sürdürmenin olanağı yok. Yalnızca şu basit olguyu göz önüne alın: şu anda kombinada tek bir bilgisayar yok. Bir tane bile yok! Batıda çocukların oyuncakları bile artık bilgisayarla üretiliyor, oysa bizde... Kısacası, modern batı tekniği olmadan kombinanın çalışmasına olanak yok. Bilgisayar çağı olarak adlandırdığımız bu çağda..."

Sonuç olarak Mareşal Boudionny'nin adı verilerek bu kuruluşa karşı yapılan tarihsel saygısızlığın düzeltilmesi gerektiğini söyledi. Boudionny denen ve kılıç sallamaktan başka bir şey bilmeyen o Stalinci canavarla kombinanın ne ilgisi olabilirdi?

---

14) Gorbaçov.

Mironov'un yaptığı çağrı büyük alkış topladı. Herkes alkışlıyordu, kendisine hakaret edilen başkan bile. Yaptığı bitiriş konuşmasında başkan, kendisine yöneltilen eleştirilerin haklı olduğunu söyledi. O da alkışlandı ve tutucuların kınanmasına, perestroikanın benimsenmesine oybirliğiyle karar verildi.

Çernov

Çernov, tartışmalara ve tutku patlamalarına katılmadı. Perestroikaya bayılmıyordu. O akımda düşmanca bir şeyler olduğunu sezinliyordu. O konuda Grobovoy gibi hinoğluhinlerin öncülük rolüne soyunmuş olmaları bile, özündeki karmaşayı kanıtlamaya yetiyordu. Öte yandan kombinanın geçmişini ve yönetim sistemini de savunamazdı. O anda, yaptığı iş kendisine daha da itici geldi. İki kötülükten birini seçmek söz konusu olamazdı. Çevresinde akıp giden yaşam ona her biçimiyle yabancıydı.

Gorev'in söze karışması onu şaşırtmadı. Arkadaşının, tutucuları savunmak istediğini sandı önce. Ama Gorev, kimler olursa olsun tutucuların ardına saklanıp günlerinin artık sayılı olduğu açıkça anlaşılan yönetime övgü düzecek tipte bir adam değildi. O aslında, perestroikanın gerçek kurbanlarını savunuyordu: Kombinanın müşterilerini, özürlü insanları. Ne yapılırsa yapılsın, kombina uluslararası düzeye yükseltilemezdi. Yapılması gereken düzenleme, diye düşünüyordu Çernov, onların kendi buluşlarının ve ulusal beratların uygulamaya geçirilmesiydi; bunların, batıda alınmış beratlarla hiç ilgisi yoktu ve eldeki teknolojiyle gerçekleştirilebilirlerdi. Gorev bu konuda tabii ki haklıydı. Ama düşünceleri, ülkenin bugün içinde bulunduğu politik ortamda savunulamazdı. Genel bir çılgınlık dönemi başlıyordu ve bu ortamda sağduyuya yer yoktu.

Peki ya Belov ve Mironov! Ne diye kalkıp onlar da laf etmişlerdi? Grobovoy'un neyin nesi olduğunu bilmiyorlar mıydı? Genel çılgınlığa kendilerini onlar da mı kaptırmışlardı? Tarih sahnesine çıkıp şaklabanlık yapmak mıydı niyetleri? Yoksa ötekiler gibi onlar da çıkar kokusu mu almışlardı?

Çernov, eve yalnız döndü. Belov'a ve Mironov'a yakın olmak istemiyordu. Gözüne birden sıradan birer alçak gibi görünmüşlerdi. Gorev'e yaklaşmaya da utanıyordu. Kendini, bir dostunu zor durumda bırakmış hain gibi görüyordu. Aynı zamanda da Gorev'in, her ikisi de kabullenilemeyecek iki durumdan birini seçmeye zorlayarak kendisini zora koştuğunu düşünüyordu.

Demokratikleşme

Gorbaçov yönetimi, "bürokratik kışla sosyalizmi"ni, "insancı demokratik sosyalizm"e dönüştürmeyi amaçlıyordu. Artık "komünizm" sözcüğü kullanılmamaya başlandı. O sözcük "totalitarizm" sözcüğüyle, hatta neredeyse "faşizm" sözcüğüyle eşdeğer hale geldi. Gorbaçovcu basında bu sürecin adı "demokratikleşme"ydi. Bu konuda Partikent'te bir espri uyduruldu: Demokrasiyle demokratikleşme arasındaki ilişkinin, kanalla kanalizasyon arasındaki ilişkiye benzediği söyleniyordu. SSCB'nin öteki kentlerinde - Moskova dahil - insanlar bu espriyi kendilerinin uydurduğunu ileri sürüyorlardı, ama usa en yatkın olanı, bu esprinin aynı anda her yerde birden yaratıldığıydı, çünkü Partikent'te olsun, başka yerlerde olsun, demokratikleşme hep aynı koşullarda gerçekleşiyordu. Yani kanalizasyon benzetmesi her yer için geçerliydi.

Partikent'te, ülkenin başka yerlerinde olduğu gibi, üstdüzey otoriteleri demokrasi adına insanlara kişisel özgürlükleri

ve kişi haklarını bağışladılar. Çok partili düzeni kabul edip sistemi parlamentarizme yönelttiler. Tepeden inme bir devrim oldu bu, Partikentliler böyle bir istekte falan bulunmamışlardı.

Bu durum önce onları biraz rahatsız etti. Şimdiye kadar böyle "doğuştan kazanılmış ve elden alınamaz" haklara ya da özgürlüklere sahip olmamışlardı hiç. İnsanların zaten sahip olmadıkları bir şey ellerinden alınamayacağına göre de, Partikentlilerin haklarının ve özgürlüklerinin "ellerinden alınamaz" olduğunu kabul etmek gerekiyordu. "Doğuştan kazanılmış" deyimiyse biraz daha kuşkulu görünüyordu. Din olgusunun görece olarak yeni, kitap basımınınsa birkaç yüzyıl önceye dayandığı düşünülecek olursa, doğuştan kazanılmış vicdan özgürlüğünden, yayımlama özgürlüğünden nasıl söz edilebilirdi ki! Seyahat özgürlüğüne gelince, bunu gerçekleştirmek için farklı devletlerin, sınırların ve pasaportların olması gerekiyordu. Ayrıca basında yazılanlara bakılacak olursa, haklar ve özgürlükler Partikentlilere yukarıdan, Moskova'dan verilmiş, kaynağında elde edilmemişti. Mademki onlara bağışlanmış bir şeydi, pekâlâ geri alınabilirdi. Bu durumda, bütün bunlarda "doğuştan kazanılmış" ne olabilirdi ki! Reformcular bu soruları,bunlar sizin at oynatacağınız alanlar değil, diye karşılık verdiler. İlerici batıda haklar ve özgürlükler doğuştan kazanılmış, geri alınamaz şeyler olarak kabul ediliyor, dolayısıyla bize boyun eğeceksiniz, yoksa... Partikentliler, cümlenin sonunun nasıl geleceğini anladılar ve doğuştan kazanılmış, geri alınamaz haklarının ve özgürlüklerinin tadını çıkarmaya başladılar. Yaşadıkları yılların bilge kıldığı yaşlılar, bu demokratikleşme "Sodom"u karşısında başlarını sallayarak şöyle diyorlardı: Eğer batıdaki insanlar böyle yaşıyorlarsa, bizi başka yerde yaşattığı için Tanrıya yatıp kalkıp dua etmeliyiz.

Partikent'te, onlarca yeni gazete ve dergi yayımlanmaya başladı. Hepsinin ortak yanı, o güne kadar övülegelen ne varsa

rezilliğini çıkarmak, aşağılanan ne varsa göklere çıkarmak için birbirleriyle yarışmalarıydı. Yalnızca Brejnev'e ve Stalin'e değil, Lenin'e ve Marks'a da sövülüp sayılıyordu. Göklere çıkarılanlarsa Buharin, Troçki, General Vlassov, Amiral Kolçak, Stolipin, Çar Nikola II'ydi. Sovyetlere ve komünizme sövmeyen ve her gün insanların sabahtan akşama kadar neşe içinde yıktıkları değerlere övgüler düzmeyen bir yazıya çok ender rastlanıyordu; ee, ne de olsa çoğulculuğun, hoşgörünün ve konuşma özgürlüğünün kanıtlanması gerekiyordu.

Sayısız tartışma, konferans, yuvarlak masa toplantısı, miting ve gevezeliklerden geçilmeyen her türlü toplantı birbirini izledi. Kent, herkesin birbirinin sesini bastırmaya çalıştığı, aklından geçen her saçmalığı uluorta söyleyiverdiği muazzam bir toplantı salonuna dönüştü. Herkes kendini yüzyılın düşünürü sanıyordu. Marksçılık-Leninçilik konusunda en küçük bilgisi bile olmayanlar, onun hayali saçmalıklarından söz ediyor, bunu yaparken de en büyük ve gerçek saçmalıkları yumurtluyorlardı.

Toplumsal yasaların, gelişme denen şeyin varlığından haberi bile olmayanlar, toplumu dönüştürme konusunda birbirinden aptalca planlar öneriyorlardı. Kent, boğazına kadar entelektüel ve ahlaksal çöpe battı.

Mao-Zedunka

Olaylar Mao-Zedunka'yı, düşünde bile görmediği bir rolü üstlenmeye itti: "Partikentli Yeltsin" rolü. Tabii bunda soyadının da biraz etkili olduğunu söylemeden geçmeyelim: Elkina, ağızdan neredeyse Yeltsina gibi çıkıyordu. Demokratlar ona, bölge konseyi başkanı olmayı önerdiler. Oyların yüzde seksenini aldı; parti obkomu tarafından aday gösterilen rakibiyse, yüzde yir-

miden düşük oy aldı. Gazeteler bu sonucu, demokratların komünistlere karşı kazandığı parlak bir zafer olarak ilan etti. Mao-Zedunka, obkomdaki görevlerinden istifa etti. Parti organları giderek yönetimden uzaklaşmış olduklarından Mao-Zedunka fiilen bölgenin bir numaralı insanı haline geldi.

Devrim ve Karşıdevrim

Ülkenin bütününde, kentlere, caddelere, meydanlara, fabrikalara, hatta gemilere devrim öncesinde taşıdıkları adlar yeniden verilmeye başlandı. Mao-Zedunka'nın girişimiyle, Partikent'teki Lenin Caddesi, eski adı Soylular Caddesine dönüştü. Mao-Zedunka'nın yükselmeye başladığı, Çernov'un çocukluğunun geçtiği, bölgenin yönetim merkezi olan Kızılorduburg, yeniden Trinité adıyla vaftiz edildi. İnsanlar, gazetelere ve yetkililere sayısız mektup yazarak, durum karşısında duydukları üzüntüyü belirtiyorlardı: Bütün bu ad değiştirmeler çılgın bir karışıklığa yol açıyor, öte yandan ülkenin ivedilikle çözülmesi gereken sorunları öylece duruyordu. Eski adlara dönme eylemi, ulusal tarihin bir bölümünü silip atıyordu. Ne var ki yeni patronlar, bitirim devrimciliklerinden sarhoş durumda olduklarından halktan gelen bu düşüncelere kulak asmadılar.

Protez Kombinasında, tüm personelin katıldığı bir genel toplantıda, çılgınca alkışlar arasında, Mareşal Boudionny adının artık kullanılmamasına karar verildi. İç Savaşın bu kahramanına çamur atılarak, Stalin'in celladı olmakla suçlandı. Salgın halini alan bu çılgınlık Rusya'nın en ücra köşelerine kadar yayılıyordu.

Toplantıdan sonra, Gorev, Çernov, Mironov ve Belov, Belov'un bürosunda bir araya geldi.

"Ne diyorsunuz?" diye sordu Belov, hafifçe gülerek. "Bütün bunlar her şeye karşın bana garip geliyor. Ne olursa

olsun, tarih bu şekilde yazılıyor işte. Gorbovoy'un söylediklerini duydunuz. Yalnızca bizim bölgemizde üç yüzden fazla yer Boudionny'nin adını taşıyordu. Ülkenin bütününde aynı adı taşıyan kim bilir ne kadar yer var? Bu onurlandırmanın kaynağı ne? "

"Boudionny, İç Savaş sırasında halkımızın zaferinin simgesiydi," dedi Gorev. "O konuda fazla abartılı davranıldığını kabul ediyorum, ama bu durum yavaş yavaş, gürültü patırtı çıkarılmadan da düzeltilebilirdi. Ülkemizi ciddi bir şekilde yeniden korumaya girişmediğimiz gibi, korunması gereken her şeyi de yok ediyoruz."

"Kitlelerin hareketi söz konusu olduğunda, başka türlü davranılamaz," dedi Belov. "Kitleler her zaman bir uçtan ötekine savrulur."

"Yönlendiriliyorlar. Yüksek çevrelerden, Gorbaçov'un, Yeltsin'in ve öteki reformcuların adlarını kentlere, caddelere ve kuruluşlara verilmesini isteyen bir buyruk gelmiş olsaydı, onu da aynı heyecanla yaparlardı."

"Gorbaçov, kendi girişimiyle başlattığı bu kargaşaya 'Tepeden İnme Devrim,' hatta 'İkinci Büyük Devrim' adını veriyor," dedi Çernov. "Bu durumda, Aleksandır II'nin manifestosu da, hatta sahte Dimitri'ler zamanındaki karışıklıklar da devrim sayılabilir. Hatta 'Aralıkçılar'ın bozgunu da."

"Sözcüklerin ardına saklanma," dedi Mironov. "Devrim adı verilen şey nedir? Batıda her önemli değişikliğe devrim deniyor."

"Tamam. Diyelim ki devrim," dedi Gorev. "Ama hangi devrim söz konusu burada? Tarihsel olaylara katılan ve tanıklık edenler çoğu kez bu olayların niteliğini belirleme yeteneğinden yoksundurlar ve bunlara yanlış bir ideolojik niteleme getirirler. Devrimcilerin kendi gözünde, karşı devrimci 18 Brumaire 1799 hükümet darbesi, 1789 doğrultusunda yapılmış bir hareketti : o

çağda yaşayanların çoğu, Bonapart'ın darbesine 'Brumaire Devrimi' adını vermişti. O olayla bizim durumumuz arasında şaşırtıcı bir benzerlik var. Gorbaçov'un 'Tepeden İnme Devrimi, Ekim Devriminin bir devamı değil. Bir karşıdevrim. Bolşevik iktidarı, varlıklı sınıfları tasfiye etti, çalışma koşullarını hatırı sayılır ölçüde hafifletti ve halkın zorluklar içinde yaşayan kesimlerini daha iyi koşullara kesin olarak kavuşturdu. Peki, Gorbaçov ne yapmaya çalışıyor? Özel girişimcileri yeniden yaratmaya çabalıyor. Hangi amaçla? Onun amacı, yönetici ve ayrıcalıklı kesimleri, batıdaki üstdüzey insanlarının elde ettiği yaşam düzeyine kavuşturmak için herkesi çok daha fazla üretmeye zorlamak. Buysa halka 'karşı' yapılmış bir devrim."

"Ama perestroikadan zarar gören, kovuşturmaya uğrayan, ayrıcalıklara kavuşmuş, yönetimde yer almış insanlarımızdan başkası değil ki," dedi Belov. "Portiankin, Jidkov ve daha birçokları yerlerinden edildikleri halde."

"Diyalektik açıdan düşünmek gerek," dedi Gorev. "Devrim ve karşıdevrim, karmaşık ve karşıtlıklar içeren olaylardır. Örneğin 1917 Devrimini ele alalım. Özel mülk sahiplerinin oluşturduğu sınıf tasfiye edildi, devlet memurları kesimi yönetimi ele aldı. Bu kesim, devrimi kendi çıkarına kullanarak büyüdü, güçlendi, hatta toplumun efendisi haline geldi. Ne var ki devrim öncesi Rusyasını temsil eden gerçek memur kesimi devrimden zarar gördü ve onlara karşı direndi."

"Bu durumda, şu andaki yöneticilerimiz kârlı çıktıklarına göre, Gorbaçov devrimi, Ekim Devriminin gerçek bir devamı," dedi Mironov.

"Senin gibi bir profesyonelin olayların ardındaki gerçekleri çakmaması çok garip," dedi Gorev. "Gorbaçov'un umudu, özel girişimcileri kendi iktidarının denetimi altında tutup kendi amaçları için kullanabilmek. Peki onlar ne düşünüyorlar? Eğer

bu süreç devam edecek olursa, iktidarı sonunda kendi ellerine geçirmeyi. Devlet yetkililerine baş eğdirecekler ve ülke kapitalizme yuvarlanacak."

"Belki de bu iyi olacak," dedi Belov. "Sonunda biz de batıdaki insanlar gibi yaşamaya başlayacağız."

"Ne zaman?" diye sordu Çernov. "Yüzyıl içinde mi? İki yüzyıl içinde mi? Ayrıca onlar gibi yaşamaya başlayacak olanlar kim? Üstelik halka neye mal olacak bu? Batıdakiler gerçekte nasıl yaşıyorlar acaba?"

Daha İyi Yaşanılan Yer Neresi?

Yirmi yıl kadar önce bir Partikentli batıya göç etmişti. Orada etkin olarak Sovyet karşıtı propagandayla uğraştı. Perestroikanın gelmesiyle birlikte, göçmenlere karşı takınılan tavırda değişme oldu. SSCB'ye davet edilmeye, kendileriyle röportajlar yapılmaya, yazıları yayımlanmaya, televizyonda boy göstermelerine izin verilmeye başlandı. Her yerde kahraman, Brejnev döneminin kurbanı, yalnız batıda değil, Sovyetlerde de yaşamasını en iyi bilen uzman olarak kabul ediliyorlardı. Partikent'ten göç eden kişi de yaşadığı kente geri döndü.

En iyi şekilde karşılandı, kendisine en iyi votka, en iyi havyar ikram edildi. Batıda cennet yaşamı üstüne anlattıkları can kulağıyla dinlendi. Gazeteler, kendisiyle yapılmış röportajlar yayımladılar. Ona şu soruyu sordular: "Daha iyi yaşanılan yer neresi?" Tabii ki batı, diye yanıtladı. Daha sonra konuk geri döndü ve batı gazetelerinden birinde, Partikent'te gördükleri hakkında çöplüğe atılacak kadar kötü bir yazı yayımladı. Kentte çıkan birçok gazete bu yazıyı çok çeşitli yorumlarla yeniden yayımladı. Bu yorumların hepsi, insanı ağlatacak aptallıktaydı; biri dışında. Batıya hiç gitmemiş, basit bir eğitmenin yorumuydu bu.

Sovyetler Birliği'nden hiç dışarı çıkmamış olmasına karşın, sağduyusuna dayanarak, insanların batıda nasıl yaşadıkları hakkında bir fikre varabileceğini ileri sürüyordu. "Soruyu, nerede daha iyi yaşanıyor, biçiminde sormanın hiçbir anlamı yok. Her şey görüş açısına göre değişir. Her toplumda, kimi insanlar daha iyi yaşar, kimileri daha kötü. Batıda herkesin mutluluk içinde yüzdüğünü, bizdeyse tersi olduğunu ileri sürmek, söylenebilecek en saçma şeydir. Batının iyiliğin yeryüzünde ete kemiğe bürünmüş biçimi olduğunu, SSCB'ninse bunun tersi olduğunu söylemek aptallıkların en büyüğüdür. Kafalarımızda yer etmesi gereken şey bence şu: Komünist sistem ve batı demokrasisi, aslında, birbirlerinin eşiti tarihsel iki hasımdır. Hangisinin daha iyi olduğu kuramsal tartışmalarla belirlenemez, bunun için uzun sürecek bir tarihsel gelişmenin sona ermesini beklemek gerekir. Batıya giden Sovyet vatandaşları, mağazalardaki bolluğa takılıyorlar, ama oradaki insanların, kendilerine sunulan bu binlerce mala nasıl sahip olabildiklerini düşünmüyorlar. Kendi durumlarını, batıdaki benzerleriyle karşılaştırıyorlar, ama işin diğer yanlarını bir yana bırakıyor, örneğin onların içinde bulundukları çalışma koşullarını hiç düşünmüyorlar. Burada nimetlerinden yararlandıkları yaşam düzeyine, acaba orada kavuşabilirler miydi, bunu akıllarının ucuna getirmiyorlar. Batıya yolculuk yapanların düşünceleri de dikkate alınamaz, çünkü onlar oraya genellikle alışveriş etmeye gidiyor, oradaki gerçek yaşamı tanımıyorlar. Oraya göç edenlerin düşüncelerineyse daha da az güvenmek gerekir: Ülkeden göç etmeyi seçen bu insanlar, bu toplumun en iyi insanları değil, aslında çıkarcı, alçak ve genellikle büyük lüks içinde yaşamayı kafalarına takanlar. Batı pastasının kırıntılarını, batının propaganda servislerinin, gizli servislerinin hizmetine girerek kapabilmiş olanlar, o sistemi en çok övenler.

Batı bize, Ruslara, yalnızca kendi tarihinin değil, bizim kendi tarihimizin yorumunu da dayattı. Batılılar, Amerika Kızılderililerine nasıl davrandılarsa, bize de öyle davrandılar. Tapon mallar vererek bizi satın alıp kötü yanlarını bulaştırdılar. Batının bu bozucu etkisine bağışıklık kazanamadık. Çiklet karşılığında, blucin, rock müziği, kendini orospulaştırma özgürlüğü ve kendi halkını talan etme olanağı karşılığında devrimimizin ve Sovyet tarihinin gerçekleştirdiği büyük şeylere ihanet ettik."

Bu yazı, Partikent'teki batı yanlıları arasında çok büyük hoşnutsuzluğa yol açtı. Gazetelere yağan yüzlerce mektupta, bu eğitmen hakkında soruşturma açılması isteniyordu. Çocuklarının eğitimini bu biçimde düşünen insanların eline nasıl bırakabilirlerdi? Aynı eğitim kuruluşunda otuz yılı aşkın bir süredir çocukları eğitmiş olan zavallı eğitmenin işine derhal son verildi; kendisine reva görülen bu davranışa katlanamayan adamcağız kendini astı. Partikent-Akşam gazetesi bu trajik sonu kısa bir yazıyla okurlarına duyurdu; kimsenin dikkatini bile çekmedi. Partikentliler batılılaşmayı kafalarına koymuşlardı, sırtlarında taşıdıkları ilk Sovyet gömleği gibi, sıradan bir eğitmenin dramı da umurlarında değildi.

Mao-Zedunka

Mao-Zedunka'nın kışkırtmasıyla, SBKP Merkez Komitesi eski sekreteri Portiankin'in, Novye Lipki'de, gözde olduğu dönemde dikilmiş büstü kaldırıldı. Bu kararın alındığı devrimci eylem sırasında Bölge Konseyi Başkanı, konsey üyelerinin kente eski adını verme konusunda tartıştıklarını bildirdi: Kent, yeniden Çarkent adını alacaktı. Ellerinde Çar Nikola II'nin resimlerini tutan, o dönemin bayraklarını sallayan kalabalık bir monarşist grup bu sözleri uzun uzun ve çılgınca alkışladı. Par-

tikentliler, artık her şeye alışmış olmalarına karşın, aralarında bu kadar çok monarşist bulunduğunu fark ettiklerinde ağızları bir karış açık kaldı. Demek ki Stalin dönemindeki bütün baskılara, girişilen temizlik hareketlerine karşın varlıklarını sürdürebilmişlerdi! Ama onlara daha yakından baktıklarında çoğunun, monarşiyle de, soylulukla da ilgisi bulunmayan gençler olduğunu fark ettiler.

Zaman zaman perestroikanın aşırılıkları hakkında ılımlı yazılar yayımlayan Partikent Pravdası'nda, Mao-Zedunka'nın bildirisine karşı titiz bir ekonomistin kaleme aldığı, bölgedeki ad değiştirmelerin kaça patladığını rakamlarla veren bir yazı yayımlandı. Harcanan paralar astronomikti, Çarkent adına dönülmesiyse bu rakamı iki katına çıkaracaktı.

Köktencilerin sesi haline gelen Partikent Haberleri buna, Mao-Zedunka tarafından kaleme alınmış bir yazıyla karşılık verdi; söz konusu yazıda Partikent Pravda'sı tutuculukla, "Brejnevciliğe, Stalinciliğe geri dönmekle" suçlanıyordu. "Halkımız," deniyordu, "lanetlenen geçmişe öncelikle ve tümüyle elveda demeli ki, demokrasi ve pazar ekonomisi yolunda emin adımlarla ilerleyebilsin."

Başka gazeteler de tartışmaya katıldılar. Partikent Yazını'nda, okurun bu kitabın başlarında rastladığı ünlü gazeteci Vladlen Korovin, "lanetlenmiş geçmiş"le hesaplaşma konusunda Mao-Zedunka'yla aynı fikirde olduğunu, ancak o geçmişin karşısına konacak şeyin ondan daha karanlık olmamasına da dikkat edilmesi gerektiğini yazdı. Eski adları yeniden vaftiz edenler, bunun masrafını ceplerinden ödeyecek olsalardı nasıl davranırlardı acaba, diyordu. O "lanetlenmiş geçmiş" döneminde aralarından bazılarının biriktirdiği servetlerin tümünün (Burada Mao-Zedunka'ya sataşılıyordu), Partikent sokaklarından ünlü devrimcilerin, İç Savaş ve Büyük Halk Savaşı kahramanlarının

adlarını silip yerine Nuh peygamberden kalma Soylular Caddesi, Tüccarlar Caddesi, Lağım Çukuru Caddesi, Trinité gibi adların, dahası çarlık döneminin tüccarları olan Çuşkin, Sundukov, Krivorilov gibi kişilerin adların yeniden verilmesine yetmeyeceğini ileri sürüyordu. Ayrıca, Evdokya Timofeyevna'nın, demokrasinin ve pazar ekonomisinin "lanetlenmiş geçmiş"in yerini alması gerektiğini söylemekle neyi kastettiğini çok merak ettiğini de yazıyordu.

Çok Partililik

Moskova, SBKP'nin iktidar üstündeki tekelini yıkıp ülkeye çok partili rejimin getirilmesine karar verdi. Kısa sürede birçok parti kuruldu: Demokratik Platform, Ulusal Cephe, Sosyalist Girişim, Sosyalist Parti, Anarko-Sendikal Konfederasyon, Liberal Demokratlar, Sosyal Demokrat Parti, Sosyal Demokrat Birlik, Demokratik Parti, Anayasacı Demokratlar Birliği, Hıristiyan Demokrat Hareketi, Demokratik Birlik, Anılar, Pamiat, Kalkan, Seçenek, Selamet, Cumhuriyetçi Parti, Monarşist Parti, Özgürlükçü Parti vb. O dönem, batının özlediği gibi, bir demokrasi şöleninin başlangıcı oldu.

Moskova'da kurulan bütün bu partiler, Partikent'te birer şube açtılar. Bölünmelerin, birleşmelerin, ad değiştirmelerin ve bozguncu entrikaların ardı arkası kesilmedi. Demokratlar kendi aralarında çekişerek birçok (elliden fazla) gruba ayrıldı; bu grupların her biri kendini bağımsız parti ilan etti: Liberal Demokratlar, Sosyal Demokratlar, Sosyal Liberaller, Liberal Sosyalistler vb. Bunların hepsini gösteren liste Partikent Pravdası'nda yayımlandı. Vatanseverler de birbirlerine girerek yüze yakın bağımsız partiye bölündü: Rusçular, Russeverler, Panrusçular, Antisemitler, Antiyahudiciler, Antisiyonistler, Va-

tansever Antiyahudiciler, Ulusçular, Ulusçu Demokratlar, Ulusçu Liberaller, Ulusçu Russeverler, Ulusçu Antiyahudiciler, Monarşistler, Liberal Monarşistler, Demokrat Monarşistler, Sosyal Monarşistler, Antiyahudici Monarşistler... Bunların tam listesi için, yine yukarıdaki kaynağa başvurulabilir.

Partilerin kendi aralarındaki çekişmeye kayıtsız kalan Partikentliler bunları, Fransız Devrimini örnek alarak,genellikle kafayı çektikleri ya da ayıldıkları ve gerçeklere döndükleri yerlere göre adlandırıyordu. Böylece Partikent'te örneğin Bokçular Partisi vardı, çünkü bunlar, belediye vidanjörlerinin yüklerini boşalttığı yerde kafayı çekiyordu; Lağımcılar vardı, bunlar da Lağım Çukuru Caddesinde kafayı buluyorlardı; Mezar Kazıcılarıysa bu ada, mezarlıkta içtikleri için layık görülmüşlerdi, Zırhçılar da cephane fabrikasının yakınında sarhoşluyorlardı; bunlardan başka daha birçok parti vardı. Mao-Zedunka, demokrasi ülkeye kesin olarak yerleşirse, bir yıl içinde kentteki her miskinin, her asalağın, her sarhoşun kendi partisi olacağını ileri sürdü. Gorban'sa bu durumun, bu güruhun aralarında birleşip tepemize çıkmaya kalkmamaları koşuluyla çok iyi olduğunu söyledi. Ama korkulan şey başa geldi. Günün birinde partiler, birleşme sürecini başlattıklarını ilan ettiler. Bundan çıkan sonuçsa ancak bilgisayar aracılığıyla anlaşılabilir. Nitekim o günden sonra, "bilgisayarsız içinden çıkılamaz" deyimi, durgunluk döneminde ortaya çıkan, "yarım şişe votka yuvarlamadan çakozlanamaz" deyiminin yerini aldı.

Demokratlar İktidarda

Bu parti ve grup bolluğu arasından bazı partilerle gruplar birleşerek SDB'yi, Sosyal Demokratlar Birliği'ni oluşturdu. Demokratlar, yapılan seçimlerde iktidarın her kademesindeki kol-

tukların çoğunu kazandılar. Parti tekelinin yıkılması ve partokratların ayrıcalıklarının ellerinden alınması sloganlarını kullanarak komünistleri ezici bir yenilgiye uğrattılar. Halk demokratları o kadar destekledi ki SBKP'ye ait birçok makamı işgal edenler, çalıştıkları saraycıkları terk ederek bunları okullara, çocuk bakımevlerine, yatılı okullara, hastanelere ya da kütüphanelere devrettiler. Parti örgütü hatırı sayılır ölçüde küçüldü. Aparaçikler özel arabalarından, daçalarından ve özel mağazalardan alışveriş etme ayrıcalıklarından yoksun kaldılar. Olup bitenler, olması beklenenlerdi. Yeni yöneticiler, meclisteki sandalyelerin çoğunu elde ettiklerine göre, halkın gereksinimlerini karşılayarak onları hoşnut edecekleri, halka sunulan hizmetleri iyileştirecekleri yerde, politik kavgalara giriştiler, kendilerini, yeteneksizliklerini bütünüyle ortaya çıkaran boş tartışmalara kaptırdılar, kendi gururlarını doyurma peşinde koşup kendilerine oybirliğiyle yüksek gelirler sağladılar. Sovyetlerin etkinliğinin elle tutulur sonuçları büyük ölçüde küçüldü, buna karşılık bu hizmetlerin görülmesi için ödenen paralar, önceki yıllara oranla üç katına yükseldi.

Özgürlük Tartışması

Kombinada özgürlük konusunda bir tartışma düzenlendi. Çernov tartışmaya katılmaya karar verdi. Büyük bir ciddiyetle hazırlandı. Topluluk karşısında ilk kez konuşacaktı. Yapacağı konuşmada şu temel düşünceyi geliştirmeyi düşünüyordu: Toplum halinde yaşamanın politik biçimi olan özgürlükle, yetkililerin başıbozukluğa ve kargaşaya karşı savaşımda, toplumun düzenini korumada gösterdikleri yeteneksizliğin sonucu ortaya çıkan "özgürlüğü" birbirinden ayırmak gerek. Ayrıca, yukarıdan bağışlanan özgürlükle, tabanın zorlamasıyla elde edilen öz-

gürlük arasında da fark gözetmek gerek. Birincisinde bu özgürlük, iktidarın güçsüzlüğü, yetkililerin kullandığı bir taktik ya da iktidarın içindeki bir fesat grubunun bir düzeni olarak verilir. Her durumda da aldatıcı ve geçicidir. Ancak toplumun uzun süren gelişimi sonucu ve halkın iktidara karşı savaşım vererek elde ettiği özgürlük, özgürlük olarak kabul edilebilir ve sürekli olabilir. Şu sırada gözlediğimiz şeyse, özgürlüğü kendi hesabına kullanan bir politikadır, özgürlüğün kendisi değil. Geriye kalansa, yetkililerin toplumun başıboş kalmış öğelerini denetim altına almada gösterdikleri yeteneksizlikten kaynaklanmaktadır.

Ne var ki Çernov, bu düşüncelerini açıklama fırsatı bulamadı. Toplantının başından başlayarak kürsüden salonun üstüne sorumsuz, bilgiden yoksun, öfkeli, herkesi, her şeyi karalayan ve insanı ağlatacak ölçüde aptalca bir söz yağmuru boşandı. Yapılan her konuşmanın, batı radyolarının yayınlarından ya da rejim hakkında daha önce yapılmış eleştirilerden esinlendiği görülüyor, konuşmacılar bunu saklamaya özen gösteriyorlardı. Kürsüye çıkan herkes konuşma ishaline yakalanmış gibi, aşağı inmek bilmiyordu. Sorumlu, bir sonraki konuşmacıya söz verebilmek için akla karayı seçiyordu. Konuşmacı olarak yirmi kişi adını yazdırmıştı, ama bunların ancak onu söz alabildi. Çernov, bu gürültücü ve söz dinlemez kalabalık karşısında konuşmaya bu kadar çok insan hevesliyse, basına, radyoya ya da televizyona çıkmak için insanlar kim bilir birbirlerini yiyorlardır, diye düşündü.

Özelleştirme Tehdidi

Çernov'un çalıştığı protez kombinası hiçbir zaman verimli bir kuruluş olmamıştı. Bir üretim kuruluşu olmaktan çok, araş-

tırma kuruluşuydu. Kombina, ortopedik gereç satan mağazalara sakatlar için üretilmiş gereçler, koltuk değnekleri, yürüyen iskemleler veriyor, bunlar da bu mağazalarda, üretim maliyetlerinin altında bir fiyatla sübvansiyonlu olarak satılıyordu. Kısacası, kombinanın kendi kendini finanse edecek duruma getirilmesi felaketten başka bir şey değildi. Ürettiği yan ürünleri satarak bir süre daha varlığını korudu; bunlarsa, ticarette kullanılan, balmumundan yapılmış mankenler, çocuk oyuncakları, çeşitli mekanizmalarda kullanılmak üzere üretilen hassas parçalardı. Ama çok geçmeden bu yan üretim kombinanın asıl üretimini besleyecek durumdan çıktı. SSCB'nin her yanından yetkililere ve basına şikâyetler yağmaya başladı: Sakatlar için gereç bulunamıyordu. Kombina, perestroikacıların hedef tahtasına döndü. Verimli olmayan, kapanması ya da özelleştirilmesi gereken kuruluşlar listesine alındı.

Olaylar bu noktaya gelince, kombina çalışanları ve ona bağlı çok sayıda özürlü insan, izinsiz miting yapmaya karar verdiler. Konuşmacılar, kombinanın eski statüsüne dönmesini, devletin desteklediği tıbbi bir araştırma merkezi olmasını istiyorlardı. Birden Mao-Zedunka ortaya atılarak, özelleştirmeden sonra bütün personelin maaşlarının iki katına, üretiminse üç katına çıkarılacağına söz verdi. Kombinanın mali durumu ve ne tür üretim yapacağı hakkında tek bir söz etmedi. Kimse de çıkıp bunu kendisine sormadı. Onun gitmesinden sonra, insanlar ikiye bölündü ve özelleştirme yanlıları inisiyatifi ellerine aldılar.

"Yoldaşlar," dedi Belov, kendi bölümünde çalışanlara, "akıntıya karşı kürek çekilemez. Kombina, yakında yapılacak açıkartırmada birtakım üçkâğıtçılara satılacak. Onların ne yapacağını kestirmek de zor değil: Aklınıza gelen her şeyi yapacaklar; yapılması gereken şey dışında. Onun için, kapının önüne konmadan, gidip kendinize iş aramanızı öneririm."

Belov, herkes gidip Çernov'la yalnız kalınca, şunları ekledi:

"O salak karıyı, elime geçirdiğim ilk şeyle, tığlayla, tornavidayla, makasla öldürebilirdim. Eğer kafandaki tasarıdan vazgeçmedinse, işe yarayacak bir yöntem de buldunsa, o konuda bana güvenebilirsin."

"Peki bu neyi değiştirecek?" dedi Çernov. "Biz o domuzu öldürsek de öldürmesek de bu bölümü kapatacaklar. Bizi kurşuna dizmeseler bile, yaşam boyu bir tımarhaneye kapatacaklar. Rahmetli orospuysa kahraman haline gelecek, ayrıca onun yerini de bir başka salak alacak."

"Alay ediyorsun benimle. Daha ciddi bir önerin var mı, peki?"

"Bir şey yapılacaksa, büyük bir şey yapılmalı. Başkanın buraya geleceği ve işçilerle yüz yüze konuşmak istediği söyleniyor. Ona kuşkusuz en büyük işletmeleri gösterecekler: Kimya Kombinası, Silah fabrikası, vb. En iyisi, ona havaalanında yaklaşabilmek. Seninle on yıl kadar önce yaptığımız konuşmayı anımsıyor musun?"

O sırada büroya Sosyo-sersem girdi. "Bölüm şefim, bana kendime iş aramamı söyledi," dedi. Çalıştığı bölümü kapatacaklardı kuşkusuz, ama paniğe kapılmaya gerek yoktu. Belov ve Çernov gibi matematikçiler, nasıl olsa doğru dürüst başka bir işe yerleştirilirlerdi. Atom'a örneğin. Gerekirse, babasını devreye sokarlardı. Orada, kombinada ödenen paranın iki katı ödeniyordu. Kendisine, Sosyo-sersem'e gelince, babası onu, önemli bir kişinin yanına danışman olarak yerleştirmeyi vaat etmişti. Tam bir tembel işi. Belki de üniversitede kariyer yapardı.

"Ama şaka bir yana, kafam çok bozuk," dedi, arkadaşlarının sıkıntıdan kararmış yüzlerini fark ederek. "Çok içtenlikle söylüyorum ki, o salak karının karnına tabancamdaki bütün kurşunları boşaltırdım."

"Yuri, onun sıradan bir insan olduğunu düşünüyor," dedi Belov. "O, silahını daha yükseklere kaldırmayı planlıyor."

"Hiç de kötü fikir değil!"

YALNIZ BİR ADAMIN DÜŞÜNCELERİ

Önsezim beni yanıltmadı. Olaylar, her türlü savaşım aracını etkisiz kıldı. Gösterilebilecek hiçbir tepkinin anlamı kalmadı. Bir teki dışında: Terörizm. Toplumun en aşağılık ayak takımı tarih arenasını işgal etti. Bu salaklar sürüsünün içlerindeki çirkefi ortaya saçmalarını önleyecek tek şey, öldürmek, öldürmek, yine öldürmek! Bunun bir kitle olayı haline gelmesi gerek. Bunun için de çarpıcı bir örnek gerekiyor. Tüm ülkede binlerce insanın mantık sınırını aşmaya hazır olduğundan eminim; yaşamları pahasına bile olsa. Onlara ilk işareti vermek, örnek olmak gerekiyor. Bu, bizim yurttaşlık görevimiz. Bunu yapmayacak olursak, ülke yitip gidecek. Öyle olmasa bile, gri, çamurlu, pis kokulu bir bataklığa gömülecek.

Tarih Davası

Seksenli yılların sonlarına doğru, Sovyetler Birliği'ndeki tarihsel gerçeklerin ortaya çıkarılmasıyla ilgili kampanya, kendini mazoşistçe teşhir etmeye, işkence etmeye dönüştü. Devletin güvenlik "organları" bile medyaların, resmi olanlar da dahil, gazetelerin ve dergilerin boy hedefi haline geldi. Yayımlanan yazılarda, arşivlerin açılması, her isteyenin dosyalara ulaşabilmesi ve halen yaşayan bütün suçluların mahkeme önüne çıkarılması isteniyordu. Bazı Sovyet milletvekilleriyle parti kadrolarından bazıları da bu "organ"ların lağvedilmesini isteyenlerle ağızbirliği

ettiler. Bütün kentlerde, eski "Stalinci cellatlar" aleyhinde örnek davalar açıldı: Basında bu davalara büyük bir ciddiyetle "Tarih Davaları" deniyordu.

Tabii Partikent de bu hareketin dışında kalmadı. "Tarih Davaları", yukarıdan gelen direktiflere göre yürütüldü: İşlenen bütün suçları kamuoyunun gözleri önüne sermek ve KGB'nin işini bitirmek. Geçmiş dönemin cellatlarından biri rolünü oynaması için, o "organ"ların birinden emekli olmuş herhangi birini mahkeme önüne çıkarıp eline, kendi itirafı olarak okuması için önceden hazırlanmış bir metni verdiler. Mahkeme sırasında bu senaryo yalnızca bir kez başarısızlığa uğradı; eski işkenceci rolüne çıkan ihtiyar, rolünü bir kenara bırakıp herkesi şaşırtan şu konuşmayı yaptı:

"Stalin'li yıllar boyunca halk düşmanı olarak kurşuna dizilen devrimcilerin ve devlet adamlarının itibarını iade etmek istiyorsunuz. Bu insanların hain ya da casus olmadıkları meydanda. Ne var ki Yejov, Yagoda, Beria[15] ve öteki Stalinci cellatlar da o dönemde hüküm süren baskının kurbanıydılar, dolayısıyla onlar da hain değildi. Şimdi, onlara da mı itibarları iade edilecek? Stalinciliğin kurbanlarına itibarlarının iade edildiği şu sırada, bir yalanın yerine bir başkasını koymamak gerekiyor. Kurbanlar birer melek haline getirilmemeli. Zinovyev'in elleri Stalin'inkilerden daha temiz değildi. Buharin, siyasal orospu gibi davranan, sorumsuz gevezeden başka bir şey değildi. Tuha-

15) Yagoda, Yejov ve Beria, Stalinci temizleme hareketleri sırasında art arda NKVD'nin (İçişleri Halk Komiserliği) başında bulundular. Yagoda, 1936'da idam edildi. Yejov, 1938'de görevlerinden istifa etti, ertesi yıl ortadan kayboldu (öldürüldüğü kuşkusuz). Buna karşılık Beria, güvenlik organlarının başında kalarak, 1953'te Stalin'in ölümüne kadar, olağanüstü bir gücü elinde tuttu. 1953 Temmuzunda, yeni bir Stalin olacağından korkan kendi Politik Büro arkadaşları (Malenkov, Hruşçov, Molotov) tarafından tutuklandı. Aynı yılın aralık ayında (kuşkusuz) idam edildi.

çevski, Kronstadt'ta başkaldıran insanları, Tambov'da köylüleri ezdi. Gerçek Bonapartçı fikirleri olan bir insandı.

Sizler okumuş insanlarsınız, ama fazla okumamış insanların bile bağışlamayacağı bir mantık hatası yapıyorsunuz. O zamanki olaylar hakkında bugün sahip olduğunuz bilgileri ve geçmiş hakkkındaki yorumunuzu götürüp geçmişe oturtuyorsunuz; o günleri yaşayan insanların da o olayları sizin bugün algıladığınız gibi algıladıklarını varsayıyorsunuz. Oysa tarih, insanların geçmiş hakkında bugün düşündükleriyle değil, o gün peşinde koştukları amaçların ve önlerinde açılan olanakların elverdiği ölçüde, o döneme özgü kendi tarihleri hakkında düşündükleriyle oluştu. Elli yıl öncesinin olaylarını bugünün ölçütleriyle yargılayamazsınız. Ayrıca bugünün koşullarıyla, o günün değer yargılarını oluşturan koşullar arasındaki farkı göz ardı edemezsiniz. Olaylar bütünü içinden bazılarını seçip onları bağlamlarından bağımsız değerlendiremezsiniz. Yapılan bu tür yanlışlar yüzünden, geçmişin üzerine yanlış ışık düşüyor, onu bugün belirli bir amaç güden, yan tutan insanların gösterdiği biçimiyle görüyoruz. Oysa günümüzde önemli olan, Stalinizmin kurbanlarını idealize etmek ya da onların cellatlarını mahkûm etmek değil, o dönemdeki politik savaşımın neden o biçimleri aldığını anlamak.

Evet, ben de o 'organ'lardan birinde çalıştım ve bundan da utanç duymuyorum. Vicdanım rahat. Burada yapılan suçlamaların hiçbirini kendi adıma kabul etmiyorum. Ve bir istisna da değilim. Devlet güvenlik örgütünde birlikte çalıştığım arkadaşlarımın çoğu suç işlemiş insanlar değildi. Bugün oturup geçmişi yargılamak kolay. Peki, kim bu yargıçlar? Herhangi bir kimseyi, dahası bütünüyle bir dönemi, dramatik tarihsel koşullarda ülkenin yaşamını sürdürmesini sağlamış kuşakların tü-

münü yargılamaya hakları var mı? Bugün söz konusu 'organ'ların hangi koşullarda, hangi amaçlarla meydana getirildiğini, ülkenin tarihinde hangi rolü üstlendiklerini kimse bilmek istemiyor. O dönemde Sovyet sistemini yıkma, ülkeyi bölme girişimleri olmadı mı? Devrim karşıtı başkaldırılar, sabotajlar olmadı mı? Peki, ya serseriler! Ya çürümüşlük! Ya casusluk! Bugün hooligan'ların, eşkıyalığın, mafya tayfasının arttığından şikâyet ediliyor. Peki, o dönemde durum neydi? O yıllardaki suçluluk oranı, bugünkünün birkaç katıydı. Ve gerçek Kulak'lar dolaşıyordu ortalıkta. Ve de gerçek teröristler! O 'organ'lar olmasaydı, Almanlara karşı giriştiğimiz savaştan galip çıkamazdık. Ve ülkemiz parça parça olurdu. Bugün açılan 'Tarih Davaları' açılamaz, sizler de yazar, mühendis, milletvekili, profesör olamazdınız... Üç yıllık bir eğitimden fazla okuma hakkını elde edemezdiniz. Aşırılıklar oldu, kabul. Cinayetler işlendi. Bunların konuşulması gerek. Ama nasıl? Geçmişte, tarihsel koşulların zorlamasıyla bugün yargıladığımız bazı olaylar meydana geldi diye, tam karşıt bir tutum takınıp büyük zahmetlerle oluşturulmuş sistemi ve devlet düzenini yıkacak değiliz herhalde! Geçmişi yargılamak yerine, onu nesnel bir tutumla anlamak, ondan bugün yararlanılacak dersler çıkarmak gerek. Bir de bugün olup bitene bakın! Bu tutum sürdürülecek olursa, bu ülke batar. Sizi temin ediyorum ki ülkeyi bugün içinde bulunduğu durumdan, o 'organ'lar olmadan çıkarmanın olanağı yok."

İhtiyar çekacı kürsüden ayrılmadan önce, bu "dava"nın kendisine otuzlu yıllardaki davaları anımsattığını, her türlü adil ve işinin ehli mahkemenin önüne çıkmaya hazır olduğunu söylemeye, ancak vakit bulabildi. Salon öfkeyle ayağa kalkmıştı.

Bir "Tarih Davası" da kombinada açıldı. Teslime hazır ürünlerin saklandığı antreponun müdürü Leskov'a söz verilinceye kadar mahkeme, herkesçe beklendiği gibi olaysız sürüyordu. Leskov'un İkinci Dünya Savaşından önce tutuklanıp yaklaşık yirmi yılını kamplarda geçirdiğini herkes biliyordu. Partinin yirminci kongresinde itibarı iade edilmiş, özgür bırakılmıştı. Cezasını bölgedeki kamplardan birinde geçirdiğinden, Partikent'e kesin olarak yerleşti. Emeklilik yaşını çoktan geçtiği halde hâlâ çalışıyordu. Geçmişine duyulan saygıdan ve iyi çalışması yüzünden emekli edilmiyordu. Çalışma arkadaşları, onun bütün yöneticiler arasında dürüst tek insan olduğunu ve ayrılacak olursa, kombinanın tepeden tırnağa çorap söküğü gibi dağılacağını söylüyorlardı. Herkes, kendisi de geçmişin bir kurbanı olan Leskov'un perestroikayı selamlayacağını, Stalinciliği mahkûm edeceğini düşünüyordu.

"Gençliğimden beri Stalinciliğe karşı çıktım," diye söze başladı, "bu da bana 1938'de yirmi yıl ağır kamp koşullarında yaşama cezasına mal oldu. Demir kafeslerin ardında on dokuz yıl kaldım. Bütün bunları acıma duygularınızın uyanması ve beni övmeniz için değil, Stalinciliğe sempati duymadığımı bilmeniz, beni, geçmişe hasret duyanlarla, tutucularla aynı kefeyle koymamanız için söylüyorum. Tüm yaşamım boyunca Stalinciliğin karşıtı oldum, bugün de sizlerin karşısında bu sıfatla konuşuyorum."

Salona uğursuz bir sessizlik çöktü. Herkesin içinde karanlık bir önsezi vardı, ama konuşmacının sözünü kesmeye de hiçbir neden yoktu.

"O zamandan beri yürekli Stalincilik karşıtları, Brejnevcilik karşıtları, geçmişin yaralarını deşenler, tutuculara ve bürokratlara karşı savaş açanlar ortalıkta boy göstermemişti.

Hepiniz neredeydiniz, peki? Hepiniz bir anda mı her şeyi görmeye başladınız? Açık seçik görmek! İşte size tepeden inmiş bir direktif; hepiniz bu direktife uyuyorsunuz! Oysa ben, kombinada çalışmaya başladığım günden beri hepinizi çok iyi tanıyorum. Brejnev'i öven söylevlerinizde, ona uşaklık eden sözleri çok dinledim. Bugün, durgunluk döneminin sorumluları olarak mahkûm ettiğiniz insanların poposunu yaladığınızı çok gördüm."

Yuh sesleri duyuldu. Konuşmacının sözlerini sürdürmesi engellenmek isteniyordu. Bazıları da sonuna kadar gitsin, diyordu. Karşılıklı atışmalar tam yirmi dakika sürdü. Sonunda, Leskov'a beş dakika daha verilmesi kararlaştırıldı.

"Stalinciliğe sövüp sayıyorsunuz," diye sürdürdü, "peki siz, siz ne yapıyorsunuz? Kendiniz gibi düşünmeyen biri yanılıp da ağzını açacak olsa, lafını ağzına tıkamıyor musunuz? Glasnost nerede? Konuşma özgürlüğü nerede? Stalin döneminde yapılan canavarlıklara şaşırıp kalıyorsunuz. O dönemde yapılan, sizlerin bugün yaptığınız gibi, halkın ortak sesine katılmak istemeyenlere tepki göstermekten başka bir şey değildi. Birkaç söz daha! Burada bulunanların çoğunu, bizim gerçek tarihimizi ve geçmişin politik savaşımlarını bilmeyen gençler oluşturuyor. Brejnevciliği, Stalinciliğin devamı saydığınız için yerin dibine batırıyor, bugün izlenen politikayı da sizi bu iki kötülükten kurtardığını düşündüğünüz için göklere çıkarıyorsunuz. Oysa yanlış bu; hem kuramsal planda, hem de pratikte."

Oturumu yöneten kişi, Leskov'a iki dakikası kaldığını anımsattı, ama etraftan, konuşmasını sonuna kadar sürdürmesini isteyen sesler yükseldi.

"Stalincilik ve Brejnevcilik karmaşık olgulardır," diye sözünü sürdürdü konuşmacı, "birbirinden farklı iki yöndür. Stalinci yönetim sisteminin özelliği, parti mekanizmasının ve devletin dışında bir diktatörlük mekanizması yaratılarak bunun,

diktatörün kişisel iktidarının aygıtı olarak kullanılmasıdır. İradecilikle belirginleştiği kadar, halkı en yüksek yönetim mekanizmasının isteklerini yerine getirmeye zorlama eğilimiyle de belirginleşir: Zorla kolektifleştirme, zorla sanayileştirme. Bu bir olgu. İyi ya da kötü, burada bu konuya değinmeyeceğim. Brejnevci yönetim sistemiyse, o dönemin hemen ardından Stalinci sistemin bir seçeneği olarak ortaya çıktı. Bu ikincide öncelikle kişisel iktidar mekanizması bu kez parti mekanizmasının içindedir. Yetkililer, parti kuralları çerçevesi içinde hareket ederler: Sosyalist yasallığa uyarlar. Bu mekanizma, ahlaken bozuk bir mekanizmaydı, buna kuşku yok, ama burada da söz konusu olan bir başka sorundur. Önemli olan, parti yönetiminin iktidarın ekseni olmasıdır. İkinci olarak, iradeci politikanın yerini, dış koşullara ve ülke gereksinimlerine uygun bir politikanın almış olmasıdır. Yönetim, olayların peşinden gidiyor, onları zorlamaya yanaşmıyordu. Bunu burada kanıtlamaya yetecek kadar zamanım yok, ama Afganistan'da, Afrika'da ve Latin Amerika'da izlenen politikalar bile iradeci değil, konformist politikalardı. Stalincilikle Brejnevciliği aynı torbaya koyma olanağı yok. Aralarındaki fark nitelikseldir. Hruşçov'un yaptığı devlet darbesi, birinden ötekine geçişi temsil eder. Şimdi de Gobaçovculuktan söz edelim. Sizler, her şeyi açıkça gördüğünüzü ileri sürüyorsunuz, nasıl oldu da göremediniz ki Gorbaçov ve takımı..."

Leskov'un cümlesini bitirmesine engel oldular. Oturumu yöneten kişi, kendisine ayrılan süreyi fazlasıyla aştığını ileri sürerek sözü sonraki konuşmacıya verdi. Leskov, elini umutsuzluk belirten bir ifadeyle salladı, kürsüden indi ve salondan çıkıp gitti. Konuşmasını bitirmesini isteyen birkaç genç onu izledi. Bunların arasında Çernov da vardı.

"Gorbaçovcular, uzay yaratıkları değil," dedi Leskov. "Buraya bir başka gezegenden inmediler. İçlerinden çoğu, bunlara büyük şefleri de dahil, kariyerlerine Stalin döneminde, komsomollarda çalışmakla başladılar."

"Ve de ihbarcılık yaptılar," diye ekledi içlerinden biri.

"Tabii öyle. Daha sonra, yine hepsi Brejnev döneminde başarılı bir kariyeri sürdürdü. Kazaların ve bölgelerin başına gelip parti mekanizmasının ana gücünü oluşturdular. Öyleyse bugün karşımıza çıkan güçlüklerin sorumluları aranacak olursa, bu sorumlular en başta onlar. Gorbaçov'un kendisi, yetmişlerden seksenlere kadar başında bulunduğu Stavropol bölgesini yıkıma sürükledi. Ve daha sonra, Merkez Komitesine geldiğinde, başarılarını, daha doğrusu başarısızlıklarını hepimizin bildiği tarım konusuyla ilgilendi. Yeltsin'e gelince, o da aynı şeyi Sverdlovsk bölgesinde yapıyordu."

"Peki, perestroikayı neden ortaya attılar?"

"Karmaşık bir açıklama gerektiren, zor bir soru bu. Bana göre, muhaliflerin ve rejimi eleştirenlerin kazandıkları başarı, sonunda onların da başını döndürdü. Batının yaptığı propaganda meyvesini verdi. Batıdaki seçkinlerin sürdüğü yaşama özendiler; bunun sonuçlarını da düşünmediler. Bir yandan iktidarı ellerinde tutarken, öte yandan bütün dünyanın başarılarını parmakla gösterdiği insanlar olmak istiyorlardı. Ama bu bizim konumuz değil. Gorbaçov'un politikasını Stalin'inkiyle karşılaştırın. Parti yönetimine yöneltilmiş aynı saldırıları, 'tutucular'a karşı savaşımda aynı gerekçelerin ileri sürüldüğünü, partinin dışında ve üstünde aynı kişisel iktidar mekanizmasının yaratılmak istendiğini, zorunlu değişimler yaptırtma yönünde aynı eğilimleri göreceksiniz. Gorbaçov'un bütün reformları, içkiye karşı savaştan başlayarak pazar ekonomisine varıncaya kadar, iradeci özellik gösteriyor. Öyleyse Stalinci kim?"

"İyi ama, Stalin'in izlediği potikanın başarılı yanları da oldu. Belki şimdi de..."

"Artık ne aynı dönem, ne aynı ülke, ne de aynı uluslararası konjonktür söz konusu. Bu politika bize pahalıya mal olacak. Ülkeyi felakete sürüklüyor. Gorbaçov'un, batının gözdesi haline

gelmesi bir rastlantı değil. Çıkarları olmasaydı, batılılar onu bu kadar pohpohlamazlardı. Gorbaçov'un politikası, partinin ve halkın çıkarlarına ihanetten başka bir şey olmayacak. Bunu size ben söylüyorum!"

Leskov, ertesi gün emekliye sevkedildi. Kombinanın en eski çalışanı - Stalinciliğin de tek gerçek kurbanı olduğu halde - onuruna veda toplantısı yapılmadı.

Yol Ayrımında

Genel ayrışma, Gorev'in grubunu da etkiledi. Asker, komsomoldan ve açıköğretim enstitüsünden ayrılarak kapağı bir kooperatife[16] attı; orada, fabrikada kazandığının üç katını kazanmaya başladı.

"Böyle bir fırsatı kaçırmak için insanın çok salak olması gerek," dedi. "Özel girişimcinin biri bana öneride bulundu. Tabii ki üçkâğıtçının teki, yaptığı iş de en fazla bir yıl sürer. Ama kendime bir kooperatif dairesi alacak, altıma da bir taka çekecek kadar parayı bu süre içinde kazanacağım."

"Peki, ya idealler?" diye sordu Gorev.

"Bütün idealler kubura düştü" diye yanıtladı Asker. "Führer, ideal uğruna mı Moskova'ya kapağı atıyor? Geliştirme mühendisi olduğu halde neden Uluslararası İlişkiler Enstitüsüne kaydolacak, kendisine bir sor bakalım? O dümeni bizim çiçeği burnunda Dubrovski'miz[17] nasıl ayarladı, bir sor kendisine. Hangi grupla, ne amaçla ilişki kurdu, sana anlatsın! "

"Bizim hedefimiz," diye karşı çıktı Kalburcu, "senin patronun gibi üçkâğıtçıların çaldıklarını ellerinden alıp halka vermek."

---

16) Kişisel çalışmanın ve ticaretin yasallaştırılması hakkındaki yasa çerçevesinde kurulmuş özel kuruluş.
17) Puşkin'in bir öyküsündeki kahraman.

"Hangi halka? Ne zaman?" dedi Asker, öfkeyle. "İlerde mi? O arada, yasal olmayan yollardan elde edilmiş ve 'yasal' şekilde el konmuş o paraları kendimiz için harcayıp duracaksınız."

"İftira bu."

"Görürüz bakalım... Oh, hayır, dostlarım! Eğitim görmemiş bir sersem olduğum halde, bazı şeylere artık benim de kafam çalışıyor. Bizim toplumumuz, uzun bir süre için ideallerini gömdü. Belki yüzyıl sürer bu durum. Özenilmeye değer bir örnek sistem, varlığını oluşturan düşünceyi kendi elleriyle boğdu. Üstelik, adına savaşılmaya değer tek toplumsal sistem olan bu sisteme karşı savaşmamız isteniyor bizden."

"Bravo!" diye bağırdı Kör. "İşin aslı bundan daha iyi açıklanamazdı. Komünizm tarihinin daha başında sayılırız, oysa biz onu dönüşü olamaz biçimde eskimiş, bir yana atılması gereken bir olgu gibi görüyoruz. Her şeyi en başından ve ulusal temelde yeniden ele almak gerekiyor. Kişisel olarak, benim görebildiğim çıkış yolu şu: Toplumun üst ve orta katmanlarındaki eğitimli, akıllı, yüksek ahlak değerlerine sahip ve yurtsever insanların sayısı giderek artıyor. Bunlar ilerde bir tür manevi kardeşlik birliği oluşturacak, bu birliğin amacıysa, Rus halkının en etkin bölümünün maddi ve manevi havasını aşama aşama iyileştirmek olacak."

"Neden yalnızca Rusların?"

"Enternasyonalci düşünceler fiyaskoyla sonuçlandı da ondan. İmparatorluğun parçalanacağı günler yakın. Herkesin özlediği şey, ulusal kimlik ve bağımsızlık. Ve biz Ruslar, biz de aynı şeyi özlüyoruz. Ben, kişisel olarak, Rusya'nın SSCB'den ayrılması ve bir Rus devletleri federasyonuna dönüşmesinden yanayım. Yeltsin haklı!"

"Bizim bölgemiz de egemen bir devlet mi olacak?"

"Abuk sabuk konuşma. Yeniden doğabilmesi için Rusya'nın aydın seçkinlere ve yönetici bir aristokrasiye gereksinimi var."

"Yeni bir çar seçmemizi önermiyorsun herhalde? Batı, daha şimdiden adayları saptamakla meşgul."

"Ha başkan olmuş, ha çar, ne fark eder ki?"

"Ne hallere düştük!"

"Bari daha iyi bir şeyler öner!"

"Bizim ülkemizde," dedi Gorev, "varılabilecek en yüksek noktaya Brejnev döneminde varıldı. Perestroika deneyiminin de gösterdiği gibi, bundan böyle yapılacak her türlü dönüşüm ülkenin daha da geri gitmesine, hatta yıkılmasına yol açacak. Bana istediğiniz her şeyi söyleyebilirsiniz, benim düşüncem bu, değiştirmeye de hiç niyetim yok. Ülkenin perestroikaya da, tepeden inme devrime de, batılılaşmaya da hiç gereksinimi yoktu. Yapılması gereken şey, batıda sansasyon yaratmaya kalkmadan, bilinen yöntemlerden yararlanarak bir dizi dönüşümü ve iyileştirmeyi gerçekleştirmekti. Şu sırada izlenen politikayı, yalnızca bir hata değil, ülkeye ve halka karşı işlenmiş bir cinayet olarak kabul ediyorum."

"Ne öneriyorsun, peki? Geriye dönmeyi mi?"

"Geriye dönüş söz konusu olamaz. Ülkede normal düzeni kurmak gerekiyor."

"Normal düzen dediğin şey ne peki?"

"Tarihimizin son yetmiş yılında kurulan düzen."

"Kafanın içinde böyle tutucu düşünceler olduğu aklımın ucuna gelmezdi," diye atıldı Kör.

"Böyle olduğunun ben de farkında değildim," diye kabullendi Gorev. "Hepiniz gibi, benim kafamdaki düşünceler de, sakatlığımın elverdiği yükseklikten daha yukarı çıkamıyordu. Daha yüksek bazı düşünceleri anlamaya henüz başladım; ülkemiz yıkılma tehlikesiyle karşı karşıya kaldığında; örneğin halkımızın yazgısından tarih önünde sorumlu olduğumuzu yeni anladım."

"İyi ama ülkemiz ve halkımız, kendisi hakkında bu kadar kaygılanmayı hak ediyor mu?" diye sordu Führer. "Bana kalırsa tek çözüm, batı örneğini izlemek."

"Bu buluşu ne zaman yaptın?" diye sordu Kalburcu. "Karşına, batıcılığın borozanlığını yapmana elverecek bir diplomat olma fırsatı çıktığından beri mi? Yüksek düzeyli bir hain olmaya mı hazırlıyorsun kendini?"

"Şu gereksiz gevezelikleri kesin artık," dedi Katya, Gorev'e kitaplarını okuyan genç kız. "Söz konusu olan bütün bu konuştuklarınız değil."

"Ne peki?"

"Bizi aldatıyorlar. Herkes bizi aldatıyor. Önüne gelen aldatıyor. Bir kukla tiyatrosundaki kuklalardan hiç farkımız yok."

Halk Mahkemesi

Kalburcu'nun dediğine göre, gruplarının adı "Halk Mahkemesi"ydi. Onu, örgütlü suçlarla savaşmak için kurmuşlardı. Yetkililer, suçlulukla başa çıkamıyordu. Hatta suçlularla geniş ölçüde işbirliği halindeydiler. Grup, normal olarak iktidar organlarının üstlenmesi gereken işlevleri üstlenmişti. Fakat bu işlevleri kendine özgü yöntemlerle, tabii yasal olmayan, toplumca onaylanmayan yöntemlerle yerine getiriyordu.

"Bir ülkede keyfilik ve ahlak bozukluğu hüküm sürüyorsa, başka ne yapılabilir ki?" diye açıklıyordu Kalburcu. "Halkın kendini savunmaya hakkı var. Grubu genç işçiler oluşturuyor. Hepsi de yürekli delikanlılar. İçlerinde askerliğini yapmayan yok, silah kullanmasını biliyorlar. Benzeri kardeşlik birlikleri ülkede giderek her yerde çoğalıyor. İlerde birleşeceklerine kuşku yok. Birkaç ay içinde, hesaba katılması gereken bir güç haline gelecekler."

Gorev'le yalnız kaldığında Çernov ona, Kalburcu'nun grubu hakkında ne düşündüğünü sordu.

"İlk bakışta," diye karşılık verdi Gorev, "soylu bir amaç peşindeler, ama unutma ki cennetin yolları iyi niyet taşlarıyla kaplıdır. Yağmacıları cezalandırmak olumlu bir etkinlik. Ama aslında kendilerini yağmalamış oluyorlar. İlerde şimdiki etkinlikleriyle sınırlı kalmayacaklarına kuşku yok. 'Perestroikacılara ölüm!' sloganına sarılırlarsa hiç şaşmam."

"Bunda ne kötülük olabilir ki?"

"Bunun, özünde kötü bir şey olduğunu söylemiyorum, ama bir düşün. Terhis olmuş askerler, bütün kentin sözünü ettiği bir grup kuruyorlar. Silahları var. Milislere ve suçlulara karşı açıkça eylem yapıyorlar. Onların arkasında daha ciddi güçlerin olduğunu düşünmez misin? Birileri, onların ateş üstündeki kestaneleri almasını istiyor. Bu işin içinde KGB'nin olduğundan kuşkum yok. Bu 'Halk Mahkemesi'yle ilişkiye girmeni hiç önermem sana."

Leskov

Çernov, personel servisinden Leskov'un adresini öğrendi; onu ziyaret etmeye karar vermişti. Leskov yalnız yaşıyordu. Karısı birkaç yıl önce ölmüş, o da çocuklarını kendi ailesine bırakmıştı. Oturduğu daireyi çocuklarına bırakmış, birtakım karmaşık girişimler sonucu, kentin çıkışındaki eski bir binada kendine bir küçük oda edinmişti. Çernov geldiğinde, Leskov hastaydı, yatıyordu. Aynı dairenin bir başka odasında yaşayan bir kadın ona yiyecek bir şeyler hazırlıyordu. Leskov, Çernov'u tanıdı; belleği güçlüydü. Kombinada çalışanların hepsini tanıyordu. Karşılıklı konuştular. Çernov ona açılarak, Stalin'e karşı yapılan suikastlarla ilgilendiğini söyledi. Leskov, yıllarını komplarda geçirmişti; oralarda, diktatörü öldürmeye girişmekten hüküm giymiş insanlara mutlaka rastlamış olmalıydı.

"Onu öldürmeye kalkışmaktan hüküm giyenlerden biri de benim," dedi Leskov.

"Tabii bu suçlama bir tertipti," dedi Çernov.

"Hiç de değil! Suikast planını gerçekten hazırlamıştık."

"Ama Kombinada, sizin bir iftiranın kurbanı olduğunuz söyleniyordu!"

"Aklama Komisyonu, o dönemde hüküm giyenlerin hepsinin Stalinciliğin masum kurbanları olduğunun ilan edilmesi yolunda yukarıdan buyruk aldı ve bunu uyguladı."

"Öyleyse mahkûmiyetiniz dayanaksız değildi? İftiraya uğramadınız?"

"İftiraya uğradığım bir gerçek. Uğradığım haksızlık da öyle."

"Bir şey anlamıyorum."

"İftira ve suçlama gerçek olmayan şeylerle ilgiliydi. Komisyon, bunları esas alarak bizim masum kurbanlar olduğumuza karar verip itibarımızı iade etti. Oysa bizim suikast planımız gerçekti, ne var ki iftiracıların ve iddia makamının bundan haberi yoktu."

"Peki, ya bilselerdi?"

"Bizi kurşuna dizerlerdi."

"Bir gruba mı dahildiniz?"

"Evet, oldukça büyük bir grup: On kişiden fazlaydı."

"Ne yapmayı planlıyordunuz?"

"Silah bulup Kızıl Meydanda yapılacak bir kutlama sırasında Mozolenin üstündeki tribünde yer alan yöneticilerin üstüne ateş etmeyi, el bombası atmayı."

"Peki, sizi neyle suçladılar?"

"Stalin'in arabasına, daçasıyla Kremlin arasındaki güzergâhta tüfekle ve havanla saldırmakla."

"Arada bir fark göremiyorum, yine de sizi kurşuna dizmeleri gerekirdi!"

"Aradaki fark, bizim konumumuzdan kaynaklanıyordu. Stalin'e ateş ettiğimiz iddia edilen yerden, o işi yapmış olmamıza olanak yoktu. Bizi ele verenlerin iftira ettikleri açıktı. Zaten biz de bunu saklamadık. Tam tersine itirafta bulunduk."

"Peki, böyle bir adım atmaya nasıl karar verdiniz?"

"Hepimiz içtenlikle inanmış birer komünisttik ve Stalin'in, devrimin ideallerine ihanet ettiğini, Marksçılık-Leninçilik ilkelerinden ayrıldığını, gerçek komünistlerin öngördüğünden bambaşka bir sistem kurduğunu düşünüyorduk."

"Peki, bugün bölgemizi yönetenler hakkında ne düşünüyorsunuz? Onlar gerçek komünist mi?"

"Hepsi çıkarcı ve kişisel başarı peşinde koşan insanlar. Gerçek komünistlerin hepsini Stalin hakladı. Artık gerçek komünist yok. Belki ilerde yeniden ortaya çıkarlar."

"Bugün genç olsaydınız, ne yapardınız?"

"Söylemesi pek hoş değil. Gerçek bir terörist olurdum kuşkusuz."

"Ama siz eski bir parti üyesisiniz. Komünistlerse, kişisel terörü kabul etmezler."

"Terörizmin tarihsel rolü sona erdikten sonra o düşünceyi bir yana bıraktılar. İçinde yaşadığımız dönemde insanları kendilerine getirebilmek için başka ne önerebilirsiniz ki?"

"Peki, kime karşı suikast düzenlerdiniz?"

"Halkımızın çıkarlarına ihanet edenleri, aldıkları sadaka ve gördükleri pohpohlanma karşılığında kendilerini batıya satanları hedef alırdım."

"Kişisel olarak öncelikle kimi düşünürsünüz?"

"Bir numaralı salağı. Gorbaçov'un kendisini. Ve yardımcılarını, Yakovlev'i, Şevardnadze'yi ve öteki alçakları."

Perestroikadan önceki yıllarda Çernov, Partikent'in iyi yaşayan, işini bilen, başarılı olmuş çevrelerince hiçbir zaman gerçek bir kabul görmemişti. O çevrelerin insanları Çernov'u kendilerine çok yabancı buluyorlardı: Eğitimi, düşünce tarzı, umutları, yaşam biçimi ve tabii fiziği onlardan çok farklıydı. Perestroika'nın gelmesiyle, Çernov'un başarılı insanların yanında yerini alması gerekiyordu, ama o bir uyumsuz olarak kalmayı yeğledi. Yeni duruma süratle kendilerini uydurarak daha şimdiden hatırı sayılır çıkarlar sağlamaya başlayan Belov ve Mironov gibi en yakın arkadaşları giderek ondan uzaklaştı. Buna karşın Çernov, Gorev'e de fazla yaklaşmadı. Bu yaklaşmayı engelleyen bir şeyler vardı. Her ikisi de perestroikaya düşmandı, ama birbirine zıt gerekçelerle. Gorev, gerçek bir komünist olarak ideallerine ihanet edildiği duygusunu taşıyordu; Çernov'a gelince, ne komünizmi, ne de onun içerdiği karşıt aşırılıkları kabul ediyordu. Partikent'i saran komünizm karşıtlığı ona komünizmin acı serüveni, yarası, "komünizmin çöplüğünü oluşturanlar"ın zaferi gibi geliyordu.

"Ülkemizin yazgısını kendi eline alacağı günler yakın," diye kehanette bulundu Gorev, Çernov'la işten döndüğü bir gün. "Tutumumuzu açıkça ortaya koymalıyız. Böyle bir anda, olaylara bir gözlemci gibi dışardan bakmanın suç işlemekten farkı yok."

"Bu durumu ille de aldırmamız mı gerekiyor?" diye sordu Çernov. "Nasıl olsa tarafsız kalmamıza izin vermeyecekler. İster perestroika yanlısı olayım, ister ona karşı; perestroika yanlıları da, ona karşı olanlar da beni aralarına kabul etmeyecekler. Seni de."

"Nedenmiş o?"

"Çünkü biz ölçülerin dışındayız. Bir tür canavarız biz. Yeni koşullara uyabilecek o sıradan, salak Sovyet vatandaş-

larından değiliz. Üstelik ülkemizin yazgısı da beni pek fazla ilgilendirmiyor. Batarsa, batsın. Batması, yaşama yeteneğinden yoksun olduğunu gösterir. Bir canavar ülke; senin, benim gibi."

"Çok kötümsersin."

"Ya sen, kendini toplumla uyum içinde bir vatandaş olduğuna inandırmaya çalışıyorsun. Ama o toplum sana göre değil. Yetkinleşme isteğini aşırı sınırlara vardırıyorsun. İçinde yaşadığımız canavar-toplumun koyduğu ölçülerin kabul edemeyeceği sınırlara. Bu yüzden de kimse seni hoşgörüp kabul etmiyor. Tıpkı beni hoşgörmedikleri gibi. Bu durumda, parmağını kımıldatmaya değer mi?"

Bu tür konuşmalar, duruma açıklık getirmediği gibi konuşanları da rahatlatmıyordu. Partikentlilerin, özelikle de Çernov'la Gorev'in başına çok büyük bir felaketin yaklaşmakta olduğu duygusunu pekiştiriyordu yalnızca.

"Söylendiğine göre, partiden ayrılmayı düşünüyormuşsun," dedi Çernov, Gorev'den ayrılmadan önce. "Grobovoy, Parti Komitesinin bir toplantısında öyle söylemiş."

"O salak, hesap verme günü geldiğinde yakasına yapışılacakların ilki olacak. Hayır, partide kalacağım, inat olsun diye. Moskova'dan SBKP'nin kapatılma buyruğu bile gelse, kapatılmaması için savaşacağım."

"Sen de o fanatik komünistlerden biri misin yoksa ?"

"Hayır, sözcük anlamıyla komünist bile sayılmam. Ne var ki SBKP yalnızca bir parti değil. Farklı bir şey o."

"Tam olarak ne peki?"

"Devletin ta kendisi. SBKP'nin yıkılması, devletin yıkılması demek, dolayısıyla ülkenin de. Ne yazık ki onun yöneticileri, Gorbaçov'dan tabandaki bir hücrenin sekreterine varıncaya kadar, bu gerçeği açık seçik göremiyorlar. "

Moskova komisyonu Partikent'e 22 Eylül akşamı geldi. Ayın yirmi üçü, KGB dosyalarının ve akıl hastalıkları hastanesinin incelenmesine ayrıldı. O gece Krutov'un evinde içebildiği kadar içen Riabov, ertesi gün öğleye kadar uyudu. Vorobiov, yeniden hastaneye giderek, Sokolov'un kendisine sözünü ettiği gencin fişlenip fişlenmediğini araştırdı. Sokolov ise, KGB'nin kentte yaptığı taramanın sonuçları ve bilgi toplayanların raporları hakkında bilgi almak için KGB'nin yönetim bürosuna uğradı. Vorobiov'un, ilgilendiği "konu"nun 1973'ten beri hakkında bir dosya açıldığını, hastaneye konsültasyon için düzenli olarak geldiğini ve Malov tarafından gözlendiğini öğrenmesi çok vakit almadı. Çernov'un tıbbi dosyası ona özel bilgiler sağlamadı: Onun durumunda olan milyonlarca genç insan vardı. Malov'la konuşmaya karar verdi. Malov hastanede yoktu, "rahatsızdı", yani bir yerlerde kafayı çekiyordu. Novye Lipki'de yaşıyordu. Vorobiov'a kapıyı yüzü mosmor, dağınık ak saçları olan yaşlı bir adam açtı. Onu görünce hiç şaşırmadı, onun gibi yüzlercesini görmüştü. Vorobiov, kendini tanıttı. Malov, evin dağınıklığı için ondan özür diledi, bir sandalyenin üstünde üst üste duran kitapları ve giysileri yere atarak ona oturacak yer açtı.

"Bana, sanki daha önce karşılaşmışız gibi geliyor," dedi Vorobiov.

"Evet. Moskova'da ve Kazan'da. Sizi çok iyi anımsıyorum, neredeyse hiç değişmemişsiniz. Oysa ben, zor tanınır hale geldim. Gördüğünüz gibi... Özür dilerim, sizi bir dakika yalnız bırakacağım. Çaydanlığı ateşin üzerine koyayım. Size ikram edecek başka bir şeyim yok. Zaman kötü, anlayacağınızı umarım."

"Üzülmeyin. Kahvaltımı otelde yaptım. Fazla zamanınızı almayacağım. Hastalarınızdan biriyle ilgileniyorum. Çernov adında biriyle."

"Onunla neden ilgileniyorsunuz?"

"Sizinle açık konuşacağım. Elkina'nın öldürülmesini soruşturuyorum. Devlet güvenlik birimleri tabii ki, onunla ilgili her şeyin üzerine şöyle ya da böyle eğilmek zorunda. Birkaç yıl önce hastanız, Elkina hakkında bir dosya açıp bilgi toplamaya başlamış, bu konuda KGB'de ifade vermeye çağırılmış. Bu kişinin ruhsal durumu hakkında bilgi edinmem istendi."

"Size bu konuda ne söyleyebilirim ki? O çocuğu daha okul yıllarından beri tanırım. Talihsiz bir insandır."

"Neden talihsiz?"

"Doğuştan sakat. Kolsuz doğdu. Bu durumu, tıbbi dosyasında belirtilmemiştir."

"Peki, neden belirtmediniz?"

"Özellikle belirtmedim; üstünde olumsuz etki yapacağını düşündüğüm için. Kendini çevreye normal bir insan gibi gösterme saplantısı içindeydi. Ayrıca babası, Stalin döneminde kamp cezasına çarptırılmıştı. Atom'da öldü. Ne demek istediğimi anlıyor musunuz?"

"Düşünebiliyorum."

"O öldüğünde, çocuk bir yaşında bile yoktu. Anası büyüttü onu. Çok yürekli bir kadındır. Yalnızca Rusya'da rastlanacak türden. Elimden gelse, onun som altından bir heykelini dikerdim."

"Özellikle altından olmaması gerekir, çünkü dikildiği günün gecesi çalınırdı."

"Sözgelişi söylüyorum. Tıbbi açıdan çocuğun ruhsal durumu yerindeydi. Tek bir olumsuz yanı vardı ki, o da tedavi edilebilirdi."

"Nedir o?"

"Doğuştan bir dâhiydi."

"Peki bu durum neden olumsuz olsun ki?"

"Genellikle Rusya'da, özellikle de bizim yaşadığımız bu delikte, dâhi olmak büyük bir talihsizliktir. Özellikle de insanın fiziksel bir özrü varsa."

"Hangi konuda dâhiydi?"

"Üstelik matematik konusunda. Çünkü matematiğe karşı yetenek, zekânın kesin belirtisidir. Çok farklı alanlarda birçok buluş yapabilecek yetenekte bir çocuktu. Ne var ki yaşam koşulları, bu yeteneklerinden yararlanmasına izin vermedi. Kuşkusuz bu gibi vakalara siz de rastlamışsınızdır."

"Tabii. Ama benim rastladıklarım genellikle sahte dâhilerd i."

"İçlerinde belki gerçek dâhiler de vardı?"

"Kim bilir? Bir dâhi ortaya koyduklarından tanınır."

"Yalnızca ondan değil. Sıradan insanlar, yani halkın büyük çoğunluğu, bir dâhiyi, o daha kendini belli etmeden tanır ve tabii, bu belirtilerin ortaya çıkmaması için elinden geleni yapar. Dâhi olarak doğan insanlara binde bir rastlanır. Ama bu binde birin ancak binde biri dehasını kanıtlayabilir."

"Haklısınız kuşkusuz. Biz, sizin hastanıza dönelim. Toplumsal sorunlarla ilgileniyor muydu? Haksızlıklar karşısında ne tepki gösteriyordu? Ayrılıkçılar konusunda ne düşünüyordu? Teröristlerle ilgileniyor muydu, özellikle bizimkilerle?"

"Özellikle hangisini düşündünüz?"

"Örneğin Teğmen İlin'le."

"Ayrılıkçılara ya da teröristlere karşı özel ilgi duyduğunu fark etmedim. Toplumsal konularla da başkalarından daha fazla ilgilenmiyordu. Tam tersine, daha az ilgileniyordu. Bireyselliğe eğilimli olduğundan, kendi iç dünyasına kapanmayı yeğliyordu. "

"Madem öyle, Elkina'ya duyduğu ilgi nasıl açıklanabilir?"

"Bunu sizden öğrendim. Onun hakkında hangi amaçla dosya tuttuğunu bilemiyorum. O işi uzun zaman sürdürdüğünden de kuşkuluyum. Çabuk tepki veren, huzursuz bir insandır. Genellikle kendi düşüncelerine gömülmüş olarak yaşar.

Peki, bütün bunları neden araştırıyorsunuz? Elkina'nın soyguncular tarafından öldürüldüğü saptanmamış mıydı?"

"Rutini yerine getirmek için. Rapora eklemek üzere."

"Anlıyorum. Çay alır mısınız?"

"Hayır, teşekkür ederim. Gitmem gerekiyor. İş beni çağırıyor. Verdiğiniz bilgiler için teşekkür ederim."

Sokolov da kendi hesabına, KGB'nin adamlarınca toparlanan veriler hakkında bilgi edindi. Dikkatini çeken yalnızca Halkın Yargıçları grubu oldu. Bu "yalnızca" sözcüğü aslında önem... Ne için önemli olacaktı ki? Sokolov, içinin derinliklerinde bir yerde, bilmek için hiç de aceleci davranmamasına karşın, bu grubun amacının ne olduğunu biliyordu. Bu genç işçilerle, terhis olmuş askerler, perestroikacılara karşı adaletin kestirmeden yerine getirmesini istiyorlardı. Aslında o da onlardan yanaydı. Ülkelerine ihanet eden bu hainlerin, batının beşinci kolu olan bu insanların durdurulmasının zamanı gelmişti. Bu "Halk Yargıçları"nın yaşında olsaydı, kuşkusuz onlara katılırdı. Ama savcı olarak görevi, öç peşinde koşan bu insanları susturmaya zorluyordu onu. Etkinlikleri tabii ki esas olarak gevezelikten ileri gitmiyordu. Ama ya sözden eyleme geçecek kadar güçlenmişlerse? Şu aşamada onları durdurmaya değer miydi? Zaten Elkina'nın öldürülmesinden sonra, bir yerlere gizlendiklerine, korkudan titrediklerine kuşku yoktu. O çete, sorgulanmak üzere tutuklanacak olsa, Tanrı bilir birbirleri aleyhinde neler okurlardı. Olay bir de basına yansıyacak olsa, herkesin aradığı suçlular onlar oluverirlerdi. Perestroikacılar o davayı kazanmış, birer kahraman haline gelmiş olurlardı. Hayır, son derece tedbirli ve sağduyulu davranmak gerekiyordu. Sokolov, kendi kendine bu kararı aldıktan sonra, gidip Gorban'ı gördü ve durum hakkında görüşünü açıkladı. Bu grupla ilgili olarak elde edilen bilgilerin henüz kanıt oluşturmadığına birlikte karar verdiler. Ortalıkta dolaşanlar söylentiden başka bir şey değildi, halkın da dilinin

kemiği yoktu. Sokolov, Gorban'a, Yargıçlar'la ilişkide olan hiç kimsenin afişe edilmemesi direktifini verdi. Bu Yargıçlar konusunun basına yansımaması, Elkina'nın öldürülmesiyle arada bağ kurulmaması gerekiyordu.

Saat üçte Vorobiov, KGB'nin yönetim bürosuna gelerek, aldığı sonuçları Sokolov'a aktardı. Birlikte Gorban'ın evine yemek yemeye gittiler ve orada geç saatlere kadar kaldılar. Serviste çalışanlardan biri telefon ederek, Sokolov'un ilgilendiği "konu" hakkında bilgi toplandığını, ama kendisinin ele geçirilemediğini bildirdi. Ne annesi, ne komşuları nerede olduğunu biliyorlardı. Sokolov, "konu"nun eve dönmesini sabaha kadar beklemelerini, sabah gelmeyecek olursa, evinde araştırma yapmalarını söyledi. Onu bulmak için gerekli önlemlerin alınması da gerekiyordu.

"Sezgilerim bana, onun bir şeyler sakladığını söylüyor," dedi Sokolov.

"Bu yöndeki gelişmelerin, Yargıçlar masalından daha açık olacağını düşünüyorum ben de," diye doğruladı Gorban. "Bu arada, komisyonunuzun başkanı yoldaş Riabov ne yapıyor?"

"Görüldüğü kadarıyla küçük işleri düzene koyuyor," diye yanıtladı Sokolov. "Hiç anlamadığı konulara burnunu sokmaması bizim için çok daha iyi."

Yeni Bir Yaşam

Protez Kombinasını özelleştirmediler; bunun nedeni basitti: Satın alacak kimse çıkmamıştı. Ateşli bir pazar ekonomisi yandaşı haline gelen Mao-Zedunka'nın girişimiyle, bir Alman-Sovyet ortak şirketine dönüştürüldü. Almanlar paçaları sıvadı. Çalışanların yüzde doksanı hemen kapının önüne kondu. Yapılan protesto mitingi hiçbir sonuç getirmedi. İnsanlar kombinanın bahçesine doluştular, bir iki parladılar, sonra geldikleri gibi gittiler. Önemli önemsiz bütün görev kademelerini Al-

manlar işgal ettiler. Kombinadaki parti organları komsomol etkinliğini durdurdu. Sessiz sedasız yok oldular, bundan da kimsenin haberi olmadı. Almanlar binada büyük bir onarıma giriştiler. Lenin'in ve Marks'ın bütün büstleri de yine sessiz sedasız ortadan kaldırıldı. Sağa sola, Gorbaçov'la şansölye Kohl'ün birkaç resmi asıldı. İşletmeden çeşitli yollardan geçimini sağlayan özürlüleri de - kobay yerine kullanılanlar dahil - temizlediler. Almanlar, yerel yetkililerin ve kentin sağlık kuruluşlarının özürlü insanlarla ilgilenme görevini üstlendiklerini düşündüklerinden, bu konuda kesin ısrarlı davrandılar. Amaçları, etkinliklerini en ileri düzeydeki protezlerin, yürüyen iskemlelerin ve özürlülerin kullandığı öteki aygıtların üretimiyle sınırlayarak kombinayı uluslararası düzeye çıkarmaktı. Belov, yerini korudu tabii. Şanslıydı: Yazdığı yazılardan bazılarının bir Alman dergisinde çevirileri çıkmıştı; dolayısıyla yeni patronlar onu bilim adamı sayıyorlardı.Hatta güvenip elinin altına bir bilgisayar bile verdiler. Grobovoy, yönetimin başına getirildi; Sosyo-sersem de onun yardımcısı oldu. Çernov'un şansı tutmadı. Almanların ısrarıyla kombina baştan aşağı bilgisayarla donatıldı. Çernov'un bedensel özrü bilgisayar kullanmasına izin vermiyordu.Gorev'in de işine son verildi: Onun ekibinin yaptığı araştırmalar, kombinanın hedeflediği batı teknolojisiyle bağdaşmıyordu.

Anne

Yuri'nin, annesine karşı beslediği sevgi kendine özgüydü: Onu kendi bedeninin bir parçası, yaşamı için vazgeçilmez bir öğe olarak görüyordu. Onunla konuşurken ciddi konulara hiç girmiyordu. Annesi üstünkörü bir eğitimden geçmişti; ne kitap, ne gazete okur, televizyonda da yalnızca eğlence programlarını izlerdi. Günlük yaşamının dışındaki konulardan söz etmez, ettiği zaman da bunu kısaca, heyecansız, genellemelere gitmeye gerek

duymadan yapardı. Güzel bir sesi, dikkatli bir kulağı vardı, ama şarkı söylemeye vakti yoktu; dinlemeye de. Moda sesleri ve melodileri anlamadığı bir yana, onlardan hoşlanmıyordu bile.

"Malov çoktandır görünmedi," dedi Yuri bir gün, yemek sırasında. "Bir durum mu var acaba?"

"Hastanede," dedi annesi, "alkolden arınma kürüne girdi. Köşeye fena sıkıştırdılar zavallıyı: Ya içkiyi bırakacak ya da kendini kapının önünde bulacak."

"Yazık. İyi bir insan halbuki."

"Öyle. Ama bizde hep böyle olur. Bir insan iyiyse, kaçınılmaz olarak mutsuzdur."

"Gerçekten böyle mi düşünüyorsun? Peki, ya arkadaşlarım Belov ve Mironov?"

"O ikisi gerçekten iyi insanlar mı? Bana göre, yalnızca öyle görünüyorlar."

"Ya Gorev?"

"O mutlu mu?"

"Beni kovuyorlar. Kombinayı tepeden tırnağa yenileyecekler, orada bana yer yok artık. Bir iş bulmam gerekiyor şimdi. Ne yapacağız?"

"Yaşamayı sürdüreceğiz. Başkaları yaşıyor, bizden daha kötü durumda oldukları halde. Kızılorduburg'daki halam, bahçesinde yetiştirdiği sebzeleri Partikent pazarında satmamı önerdi bana. Bacaklarındaki rahatsızlık yüzünden o işi kendisi yapamıyor. Senin aldığın paradan daha çok kazanacağım. Zaten temizlikçi kadınlara artık iş yok; bürolar teker teker kapanıyor."

"Senin için çok zor olmayacak mı?"

"Kolay değil, ama yaşamak gerek. Özel lokantalarda da iş arayabilirim. Bir sürü gece kulübü açıldı. Temizlikçi arıyorlardır mutlaka."

"Parası iyi olduğundan, iş sahipleri kendi tanıdıklarını işe alırlar. Sana iş vermezler."

"Arkası olanların hepsi, yaşamını kolay yoldan kazanmak ister. Öyle ağır işlere başvuran çok olmaz."

"Bir küçük ilan okudum; çocuk yuvasında bir eğitmene gereksinim varmış."

"Ne eğitmenliği yapabilirim ki ben? Kaç para veriyorlarmış peki? Tamam işte, o paraya kimse gidip orada çalışmaz."

"Ben de kendime bir iş bulmaya çalışacağım. Bir özel girişimcinin yanına muhasebeci olarak girebilirim belki."

"Acele etme. Bu saçma durum sonsuza kadar sürmeyecek. Seni kombinaya yeniden alırlar. Ve her şey eskiden olduğu gibi sürüp gider. Nasıl olsa, bu ülkede hiçbir şey eskisinden daha iyi hale getirilemez."

"Niye öyle olsun ki?"

"Ne bileyim? Ruslar hep böyle yaşamışlardır. Böyle de yaşayıp gidecekler. Rusuz biz; Yahudi, Gürcü ya da Ukraynalı değil. Herkesin yazgısı kendine."

"Malov'u görmeye gidersen, dostça selamlarımı ilet. Kendisini özlediğimi söyle."

En Büyük Kayıp

Ne kadar bireyci olursa olsun, Yuri işsiz kaldığında, okulda ve üniversitede komünist topluma uyumlu bir vatandaş olarak yetiştirilmiş olduğunun farkına vardı. Kombinada ondan beklenen şey, düzenlenmiş iş zamanını öteki çalışanlarla birlikte kullanmak, devlet için çalışmaktı. Aldığı eğitimin onu nasıl kolektif bir kişiliğe dönüştürdüğünün şimdiye kadar farkına varmamıştı. İşini yitirmek onu yaşamın iki temel öğesinden yoksun kıldı: Kolektif yaşam ve toplumun iyiliği için çalışma duygusu. İçinde bulunulan topluluğun türü ve yapılan çalışma fazla önemli değildi. Önemli olan, insanın kendini bir topluluk içinde bulunduğunu duyumsaması ve ortak bir amaç için çaba har-

camasıydı; bu, ulaşılması güç bir amaç da olsa. Aslında, insanların komünizmi kabullenmesini ve gereklerini yerine getirmesini sağlayan, yapılan propaganda değil, ortak çalışma yürüten bir topluluk içinde sürekli etkinlikte bulunmaktı. Çernov, "pazar ekonomisi" yandaşlarının yazdıklarını okuyor, onların, komünizmin gerçekleştirdiği en önemli şeyden neden vazgeçtiklerini bir türlü anlayamıyordu: Devletler oluşturan bir topluluk içinde çalışma güvencesi. Bu yazarlardan biri, "pazar ekonomisi"ne geçişin kaçınılmaz bir sonuç vereceğini söylüyordu. Toplam otuz milyon işsiz. Yazar, bunların işsizlik tazminatı alacaklarını yazıyordu. Ama bu tazminatın onları geçindireceği kuşkuluydu. İyi kötü geçindirse bile temel sorun çözülmüş olmayacaktı. Milyonlarca insan topluca çalıştıkları işyerlerinden ayrılacak, işlerini yitireceklerdi. "Pazar ekonomisi"nin borazanlığını yapanları toplayıp ülkenin iyiliği için bir yıl işsiz bırakmalıydı. Bakalım o zaman neler buyuracaklardı!

Gorev'in Ölümü

Gorev, kendini pencereden atarak canına kıydı. Çernov'a bu korkunç haberi Asker getirdi. Bu olay, Çernov'un birkaç gün süren bir şok yaşamasına neden oldu, ne yaptığını, ne söylediğini bilemedi. O güne kadar, aynı kötü yazgıyı paylaştığı bu arkadaşıyla arasındaki bağların gücünden hiç kuşku duymamıştı. Gorev'in kendi yaşamından eksilmesiyle birlikte, ruhunun temelini oluşturan bir varlığı yitirmiş oldu, bomboş kalmıştı sanki. Sanki entelektüel iskeletini çekip almışlar, geriye boş bir kabuk, bir yıkıntı kalmıştı.

Cenazesiyle Asker ve Kalburcu ilgilendi. Gorev toprağa verildi. Cenaze töreninde on kişi ya var, ya yoktu: Birkaç arkadaşı, bunların dışında, beleş içki içmeyi uman, kimsenin tanımadığı birkaç ayyaş. Onlar da zaten umutları boşa çıkınca,

küfrede ede uzaklaştılar. Gorev'i son yolculuğuna uğurlayanların her biri birkaç söz söyledi. En uzun konuşmayı yapan Çernov oldu; buna hem ötekiler, hem de kendisi şaşırdı.

"Bazı insanlar," dedi, "yaşadıkları dönemin mutlu anları olarak nitelenen anları kendi kişiliklerinde toplar. Bu insanların adları kitaplarda geçer, kentlere verilir, adlarına heykeller dikilir. Kimileriyse, tersine, kişiliklerinde dönemlerinin talihsizliklerini toplar. Haklarında tek bir satır yazılmaz, bir daha anımsanmamak üzere adları unutulur. Sessizliğe gömülürler, hiç yaşamamış gibi. Aramızdan bu kadar erken ayrılan dostumuz Andrey İvanoviç Gorev bunlardan biriydi. Daha dünyaya gelmeden soğuk savaşın, silahlanma yarışının, bilimsel ve teknik ilerlemenin ilk kurbanlarından biri oldu. Ailesi yoktu. Çocukluk döneminin tasasızlığını tatmadı. Çocukluğunu, doğuştan özürlüler için yapılmış bir kışlada geçirdi.Ana kucağını, baba dostluğunu tanımadı. En küçük yaşlarından başlayarak, Dante'nin dehasının bile düşleyemeyeceği cehennem çemberlerinden geçti. Örnek bir koca, örnek bir baba olmak için gereken niteliklerin hepsine sahipti. Fakat bu olanak sağlanmadı ona. Araştırmacı ve buluşçu olarak Rus halkının gururu haline gelebilirdi. Vatandaşları, meslektaşları ve iş arkadaşları bunu engelledi.Hemşerileri için bir moral kaynağı olabilirdi. Ama oynadığı rol, birkaç ayyaşa ve benim gibi özürlülere moral vermekten öteye gidemedi. Tüm yaşamı, Brejnev döneminin iğrençliklerine katlanmakla geçti. O ki perestroikanın karabasanlarından ve cinayetlerinden hiç sorumlu değildi, onun ilk kurbanlarından biri oldu. Üyesi olduğu işletmenin en çalışkan insanıydı; aklını ve yeteneğini tümüyle ona adamıştı; oysa işsiz, ruhuyla bağlandığı bu ortaklaşa çalışma ortamından yoksun kaldı. En iyi evlatlarını böylesi bir yazgıyla karşı karşıya bırakan ülkeye, halka lanet olsun!"

Halk Mahkemesi

Gorev'in cenaze töreninden sonra, Kalburcu, Çernov'un yanına geldi. Bir süre birlikte yürüdüler. Kalburcu, öç alma zamanının geldiğini söyledi.

"Kimden öç alacağız?" diye sordu Çernov.

"Tabii ki perestroikacılardan," dedi Kalburcu. "Vatana ihanet ediyorlar. İktidarda kalırlarsa, ülke yok olacak."

"Ne yapalım peki?"

"Alışılmış yöntemlerle savaşım vermenin yararı yok. Bütün medyalara el koydular. Düzenledikleri gösterilere katılanlar ya beyinlerini yıkadıkları insanlar, ya da amaçları yalnızca gürültü koparıp düzensizlik yaratmak olan ayak takımı. Yapacak tek şey var: Hepsini öldürmek; örnek olur diye tekini değil, hepsini. Senin bize ihanet etmeyeceğini biliyorum. Sezinlediğim kadarıyla sen de bizimle aynı niyeti taşıyorsun. Partikent'te on vatan hainini listemize aldık. İlk sırada Elkina var. Düşün! Katılmak istersen, sana vereceğim adrese gel. Beni orada her zaman bulabilirsin."

"İyi ama, ben sizin ne işinize yararım ki? Özürlü bir insanım."

"Biliyorum. Herkesin eli kolu var; bize gerekli olansa beyin. Anlıyor musun?"

Demokratikleşmenin Meyveleri

Çernov'un yeni başlayan işsiz yaşamında en çok üzüldüğü şey, düşük fakat güvenceli maaşını yitirmiş olmak değil, yaşamının en önemli bölümünü geçirdiği, kendisi için aile ocağından farksız o bütünle ilişkisinin sona ermiş olmasıydı. Kombinada çalışmaya başlayalı on yılı geçmişti. Çalışanların oluşturduğu o topluluğun eksik yanları yok değildi, ama hiç olmazsa

onu orada herkes iyi tanıyor, değerini biliyordu. Dostları vardı. İnsanlarla düzenli bir araya geliyor, konuşuyor, haberler alıyor, şakalaşıyor, önemli günleri onlarla birlikte kutluyor, kültürel gösterilere katılıyordu. Çalıştığı bölümdeki çocuklar, çeşitli sorunlar üstünde tartışmak için düzenli olarak toplanıyorlardı. Hep birlikte yıllardır uzun vadeli girişimleri gerçekleştiriyorlardı. Yaşam buydu işte. Öteki meslektaşları gibi o da olayların yalnızca kötü yanlarını görme eğilimindeydi. Yolunda giden şeylerse, kendiliğinden olup biten, hava ve su gibi doğa vergisi şeylerdi sanki. Şimdi bütün bunları yitirip kapitalizmin mantığıyla karşı karşıya kaldığında, sorun hakkındaki düşünceleri renk değiştirmişti.

"Bizim komünist sistemimiz o kadar da kötü müydü yani?" diye soruyordu kendi kendine. Bizim tam olarak değerlendiremediğimiz iyi yanları var; bunların, dört bir yanımızdan bize sürekli övdükleri kapitalizmin iyi yanları kadar dikkate alınması gerekiyor.

Bol bol vakti olduğundan, iş bulmak için acele etmemeye, kentte bölgede olup bitenleri daha yakından izlemeye karar verdi. Bilgi halkasını genişletmek, her çeşit insanla konuşmak ve kendini toplumsal araştırmalara vermek istiyordu. Hani söyledikleri gibi, insanın ortaya iyi bir şeyler koyması için, başına bir musibet gelmesinde yarar vardı.

Kentte yaptığı geziler sırasında kesin bir amacı olmaksızın sağda solda yürürken ona öyle geldi ki Partikent'teki yaşam, o zamana kadar görülmemiş bir canlılık kazanmıştı. Her yanda insanları şu ya da bu yeri görmeye, şu ya da bu etkinliğe katılmaya çağıran afişler, gazete reklamları, kitap ilanları, toplantı, sergi, konser çağrıları, lokanta, mağaza ilanları görülüyordu. Çernov'un batı toplumlarında üretilen malları öven reklam panolarının önünde ağzı bir karış açık kaldı. Tanrım! Rolls Royce'tan sonra dünyanın en pahalı ve lüks arabası olan Mercedes'in reklamı. Hem de bizim çöplüğümüzde! Peki, ya şu ne? Miss

Partikent'in seçimi için düzenlenmiş güzellik yarışması. Ne oluyor? Neredeyim ben?

Gazete kulübelerinde Çernov'un adlarını hiç duymadığı gazete ve dergiler satılıyordu. Hem de yabancı dilde. Partikent'te görülmüş şey değildi bu! İşte Burda dergisi. Kimin için gerekli? Satın alan çıkar mı? Ve işte Playboy! Bak, bunu satın alacak tonla müşteri bulunur işte! Çernov, Times'ın fiyatını sordu. Öğrendiğinde, çok sıcak bir demir parçasına dokunmuş gibi titredi. İnsanlar, fiyatı bu kadar yüksek olan bir gazeteyi nasıl satın alabilirlerdi?

"Alıyorlar," dedi, gazete bayii, onun kendi kendine sorduğu soruyu sezinleyerek. "Kentimizdeki birçok zengin insan yabancı dil öğreniyor. Bu fiyatlar onlar için leblebi çekirdek parası. "

Kent merkezi trafiğe kapatılmış, yayalara ayrılmıştı. Çernov, Lenin Anıtının yakınında, bir masanın ardında bir grup gencin oturduğunu gördü. Masanın önüne dayanmış panoda, hemşeriler bir dilekçeyi imzalamaya davet ediliyorlardı: Partikent'e asıl adı olan Çarkent adı yeniden verilmeli, kente leke düşüren ve mimari bütünlüğünü bozan Lenin Anıtı kaldırılmalıydı.

Ülkenin ekonomik durumu yürekler acısı, bunlarsa kentlerin adlarını değiştirmeyi, anıtları yıkmayı düşünüyorlar, dedi kendi kendine Çernov. Kafasından geçen düşüncelerin, bir Marksçılık-Leninçilik seminerinde ileri sürülebilecek tür düşüncelerden farklı olmaması onu şaşırttı. Yine de düşünmeyi sürdürdü: Bu heves, bize korkunç paralara mal oluyor. Ayrıca, adlar değiştirilince tarih yeniden yazılmış olmuyor. Üstelik işin içinde Lenin var. Hem de hangi ifadelerle ağza alınıyor!

Kızıl Perekop Caddesi, yeniden Tüccarlar Caddesi olarak vaftiz edilmişti. Yeni adı eskisinden daha mı iyiydi? Perekop[18]

18) Kırım'la Ukrayna'yı birbirine bağlayan kıstağa adını veren kasaba. Beyaz Rus ordusunun generali Vrangel, Kasım 1920'de burada Kızılordu karşısında kesin bir bozguna uğramıştı.

saldırısı en azından tarihsel bir olaydı. Caddenin bir ucunda bir tür bitpazarı kurulmuştu. Orada gördüğü şeyler Çernov'u iyice şaşırttı. Yaya geçidi, batı kentlerindeki benzerleri gibi düzenlenmişti. Sokak çalgıcıları, sirk soytarısı kılığına girmiş insanlar burada gösteri yapabiliyor, sanatçılar ürünlerini sergileyip satabiliyor, kimileri de anı eşyası, sandviç, kahve ve daha başka ıvır zıvır satıyorlardı. Tabii beklendiği gibi bu işler Sovyetlere özgü biçimde yapılıyordu: Her şey sefil, kir pas içinde ve onur kırıcıydı. Bu kadarla da kalmıyordu. İşin daha çarpıcı yanı, "batılı" görüntünün geri planda kalması, Sovyet karşıtlığının, komünizm karşıtlığının olabildiğince ön plana çıkarılmasıydı. Söylenen şarkıların yarısında "komünist faşizm"i yıkmaktan, "Sovyet İmparatorluğu"nu devirmekten söz ediliyordu. Sergilerin üstünde, düzeni yerin dibine batıran sloganlar ve görüntüler, tişörtler, şortlar, jean'ler, şapkalar vardı. Tezgâhları dolduran, Marks'a, Stalin'e, Lenin'e, Brejnev'e ait karikatürize edilmiş bebeklerin yanında Gorbaçov'un karikatürleri, Çar İkinci Nikola'nın portreleri, çarlık döneminin sancakları, Amerikan, Alman bayrakları, porno resimler yer alıyordu. Çernov kendini, eskiden gizli gizli Sovyet karşıtı propaganda yapılan bir yerde sandı.

Kötü bir duygu sardı içini. Adını Vilayet Meydanı olarak değiştirmeye hazırlandıkları Lenin Meydanına döndü. Gençler, ellerindeki dilekçe kâğıdıyla ona yöneldiler. Yıkacakları Lenin Anıtının yerine Çar İkinci Nikola'nın bir anıtını dikmek istiyorlardı. Çernov, yanlarından kararlı adımlarla geçip gitti.

"Kıyıda köşede kalmış Stalinci bir alçak daha," diye söylendiklerini duydu arkasından. "Hele biraz bekleyin, yakında bizim kim olduğumuzu göreceksiniz!"

Çernov, düşünme yetisine yeniden ancak evde kavuştu. Vaktiyle ilerici bir değişmeyi gerçekleştireceklerini sandığı isyancılar ordusu bu muydu? Zaman, bu insan kusurlarını ilerdeki kuşakların gözünde soylu ve hayranlık duyulmaya layık kişiler

haline gelecek ölçüde aklayıp paklayacak mıydı? Çernov'un gözüne şimdiye kadar kahraman gibi görünen tüm insanlar, zamanında bunların benzeri birer hödük müydü? Yok, hayır, olamazdı. Yetkililer bu salak sürüsüne her türlü eylemi yapma özgürlüğünü amaçlı olarak tanımıştı. Yoksa, bu yaptıklarını yapabilmeleri akıl alacak şey değildi. Mademki göz yumuyorlardı, böyle davranılmasını istiyorlardı. Ama hangi amaçla?

İmparatorluğun İflası

Ulusçu hareket, Partikent'e dolaysız yansımıyordu. Bölgede yaşayanların neredeyse tamamı Rustu. Yahudiler parmakla sayılacak kadar azdı. Öteki etnik kökenlilerin oranı da yüzde beşi aşmıyordu. Ayrıca, Partikent Rusya'nın ta içlerinde olduğundan, kimsenin aklından özerklik falan geçmiyordu. "Sovyet İmparatorluğu"nun dağılmasıyla ilgili düşünceler insanların kafasına yukarıdan, dışarıdan sokuldu. Partikentlilerin bilincine yerleşir yerleşmez de ruhları kemirmeye, ideolojik kaosu daha da arttırmaya başladı. Yeltsin başta olmak üzere, ulusçu hareket yanlılarının ve demokratların, Rusya Federasyonunun Sovyetler Birliği'nden ayrılabileceği yolunda yaptıkları açıklamalar Partikent'i çılgınlık olarak tanımlanabilecek duruma getirdi. Bir yandan çevre cumhuriyetlerinin ayrılıkçılık gütmeleri halkın öfkelenmesine neden olup "Nasıl? Biz onları besledik, koruduk, yemedik yedirdik; o nankörler şimdi kalkmış özel ayrıcalıklar mı istiyorlar?" denmesine yol açarken, öte yandan Yeltsin'in politikası, Rus halkının yaşamını daha iyiye götürme yerine, ülkeyi bölmek ve iktidarı Gorbaçov'un elinden almak olarak sunuluyordu. Kısacası, Rus halkına ihanet, onun uzun tarihi boyunca elde ettiklerinin savurganlıkla harcanması olarak değerlendiriliyordu.

Yeltsin'in çömezi kabul edilen Mao-Zedunka, "İmparatorluk"un dağılması konusunda ağzını açmadığından hem demokratların, hem Gorbaçovcuların tepkisini çekiyordu. Basında çıkan yazılarda eveleyip gevelemeyi bırakarak tutumunu açıkça ortaya koyması isteniyordu. Sonunda o da Yeltsin'in ağzını kullanmaya başladı. Çernov'un hazırladığı dosyanın üçüncü cildi de yeni malzemelerle doldu.

Leskov'u artık düzenli olarak görmeye başlayan Çernov, bu konuyu konuşmak üzere onu ziyarete gitti.

"Olayları tek boyutlu görmekten kaçınmak gerekir," dedi Leskov. "Bütün bu olup bitenlerin bulvar tiyatrolarını andıran bir yanı var tabii. Yeltsin, Gorbaçov'un batılılara yaranma tutkusunda ondan daha ileri giderek, onu bir yana itip yerini almak istiyor. İktidar savaşımının tipik bir örneği bu: Rakipler, kendi aralarındaki savaşımı kazanmak için ülkelerinin çıkarlarına ihanet etmeye hazır. Koparılan bu gürültü patırtı ne yazık ki ülkeyi de etkiliyor. Bu salaklar durdurulmazsa birlik dağılabilir. Gorbaçov'un ve Yeltsin'in ihanetleri, şimdiye kadar ülke tarihinde görülmüş şey değil. Bu Elkina köpeği de onlara alkış tutuyor; ilke olarak hiçbir şey, hiç kimse umurunda olmadığı halde. İşte sana Sovyet eğitiminin, komünist eğitimin bir meyvesi! Her boydan en çok sayıda salak yetiştirmede şampiyon olduk!"

Geriye, Stalin'e Doğru

Gürcistan'da Stalinciliği yeniden canlandırmak amacını güden bir Stalinciler Birliği kurulduğu haberi Partikent'e ulaştığında, kentte en az on tane Stalinci grup vardı. Kısa süre sonra bunlar da Stalinciler Birliği çatısı altında birleştiler. Bu birliğin en çarpıcı yanlarından biri, katılanların kişilikleriydi. Bunlar, cezalandırılmaktan kurtulmuş caniler değil, sıradan vatandaşlarla - aralarında Stalin döneminde acı çekmiş insanlar da vardı - Stalin'in ölümünden çok sonra dünyaya gelmiş genç insanlardı.

Askeri bölgede yayımlanan Vatanın Çocuğu gazetesinde çıkan ve başlığı "Geriye, Stalin'e doğru" olan bir yazıda şunlar söyleniyordu:

"İlk özgürlük rüzgârlarının getirdiği rahatlığın üzerinden epey zaman geçti. Hızlı değişim umutlarının boşa çıktığını çoğu insan gördü. Sovyetlerde iktidarın başına geçen köktencilerle demokratların başarabildikleri tek şey devlet çarkını tahrip etmek oldu. Devlet çarkı iyi işlemiyordu, bu doğru, ama sağlamdı. Bu kişilerse, o işi, onun yerini alacak mekanizmaları oluşturmadan yaptılar. Rekor sayılacak kadar kısa bir sürede, insanlar kendilerini sefaletin sınırında, yarınlarının ve çocuklarının geleceğinin belirsizliği karşısında korkuya kapılmış buldular. Ve bütün bunların gerisinde söz ishaline yakalanmış insanlardan, sürekli yapılan mitinglerden ve suçluluk patlamasından başka bir şey yok. Sonu gelmeyen kuyruklardan, aradıkları hiçbir şeyi bulamamaktan bunalıp kendini öfkeye kaptırmış bir sürü insanın, eski yaşamlarına, sınırlı olanaklar içinde ama temel gereksemelerinden yoksun kalmadan yaşadıkları, geleceğe inandıkları, düşüncelerinin somut gerçeklere dönüştüğünü gördükleri o döneme geri dönmek istemelerinde şaşılacak hiçbir şey yok. Bu koşullarda, demokrasimizin engellemeyi başaramadığı korkunç olaylara kendiliğinden bir tepki olarak Stalinciler Birliği'nin kurulmamasına olanak yoktu.Bu tür birliklerin çoğalıp güç kazanacağına, etkinliklerinin artacağına hiç kuşku yok. Er ya da geç bu olayı hesaba katmak zorundayız."

Çernov, bu Yeni-Stalinci toplantılardan birine Leskov'la birlikte gitti. Konuşmacılar perestroikaya ve Gorbaçov'a yeterince sert çıkmıyor, o günkü durumun karşısına Stalin döneminin güzel günlerini çıkarmakla yetiniyorlardı.

"Gorbaçov bize, geriye dönüş olmadığından söz ediyor," diyordu içlerinden biri. "Bu yalan. Gerçekte, ileriye doğru gittiğimiz de yok. Gorbaçov'un götürdüğü yolun sonunda bizi bekleyen şey yalnızca ölüm. Ülke için tek bir çıkar yol var: Geriye, yaşamın sağlam temellerine dönmek. "

"Gorbaçov'un perestroikası," diyordu bir başkası "batıda yaratıldı ve bize dışardan dayatıldı. 1973'teki enerji krizinden sonra beliren hammadde ve enerji kıtlığı karşısında ortaya sürülen dünya çapındaki perestroikanın bir parçası. Birleşmiş Milletler Örgütünün bildirdiğine göre, günümüzdeki hammadde ve enerji kaynakları, bir milyar insan için ancak yeterli, oysa dünya nüfusu ocak 1990'da beş buçuk milyara ulaşmış durumda. 2000'lere doğru sekiz milyar dolaylarında olacak. ABD'nin, Japonya'nın ve Batı Avrupa ülkelerinin nüfusu söz konusu bir milyarı oluşturuyor; gezegenimizin SSCB dahil geriye kalan beşte dördüyse, hammadde ve enerji kaynaklarının çoğunu elinde tutuyor ve aslında, yukarıda sayılan ülkelerin hammadde deposunu oluşturuyor. Batı, Sovyetler Birliği'ni dağıtmak ve onu yalnızca hammadde ve enerji sağlayan bir depo haline getirmek için inceden inceye geliştirdiği planı uyguladı. Sovyet yönetiminin batılıların isteklerine yalnızca sabırsızlıkla boyun eğmekle kalmayıp bu konuda onların beklentilerinin de çok ötesine gitmesi çok çarpıcı."

Stalincilik karşıtları da söz aldılar. İçlerinden biri, gerçek halk iktidarı olarak sunduğu Stalinciliğe dönülmesini isteyen bir konuşmacıyla polemiğe girdi. Halk iktidarının kimi zaman en koyu zorbalık yönetiminden bile beter olabileceğini ileri sürdü. Her ne olursa olsun ikisi birbiriyle bağdaşıyordu. Stalin dönemi bunun bir örneğiydi. Yukarıda, silah arkadaşlarının oluşturduğu bir grupla birlikte şef vardı, bir de her şeyi denetim altına almasını sağlayan diktatörlük mekanizması. Alttaysa yığınlar. Aşırılık yandaşları, ihbarcılar, kendini o coşkuyla kaptırmış

olanlar. Hruşçov döneminde Stalinciliğin tasfiyesi, bu halk iktidarını, katı bürokratik bir devlet sistemi lehine ortadan kaldırdı. Yeni sistem, eksikliklerine karşın ülkenin iyiye gitmesinde büyük bir etken oldu. Stalinciliğe dönmek, ülkenin geriye götürülmesi anlamına gelir. Zaten böyle bir şeyin gerçekleşmesine de olanak yok.

"Perestroikanın sona erdirilmesi düşüncesini ben de paylaşıyorum," dedi bir başka konuşmacı. "Bu iş en kısa zamanda ve kararlılıkla yapılmalı. Ne var ki benimseyeceğimiz slogan, 'Geriye, Stalin'e doğru!' değil, 'İleriye, Staline doğru!' olmalı. Bu işi eylem planına geçirip ülkenin her yanında halk kurtuluş komiteleri kurulmalı ve bu komiteler Moskova'daki bir merkez komitenin şemsiyesi altında toplanmalı. Bunları gerçek komünistler ve gerçek vatanseverler oluşturmalı. Merkez komite, iktidardaki reformcuların hepsini görevden alıp vatana ihanet suçuyla mahkeme edilmeyi beklemek üzere özel kamplara yerleştirmeli. İktidar bütünüyle halk kurtuluş komitelerinin eline geçmeli, bu komiteyi SBKP örgütünden geriye kalanlar, KGB ve ordu desteklemeli. Ülkenin bütününde olağanüstü hal ilan edilmeli ve savaş komünizmi koşulları uygulanmalı. Perestroikanın getirdiği bütün reformlar derhal iptal edilmeli. Leninciliğe ve Stalinciliğe yakışır biçimde hareket etmeli!"

Bu söylev, heyecanlı alkışlarla karşılandı.

"Ne diyorsunuz buna?" diye sordu Çernov.

"Cehennemin yolu iyi niyet taşlarıyla döşelidir."

"Peki, bugün Stalin hakkında ne düşünüyorsunuz?"

"Açıklaması zor. Anlaşılmasıysa hiç kolay değil. Her şeyi yerli yerine oturtabilmesi için insanın dahi olması gerekir."

Beklenmedik Karşılaşmalar

Çernov, her türlü toplantıya katılmaya başladı. Kısa sürede de bu işten zevk alır hale geldi. İçinde bulunduğu zorunlu

aylaklık ve katıldığı toplulukların heyecanı, onu başka türlü yaşayamaz hale getirdi. Gösterilere ve mitinglere katılanların, toplantı salonlarını, pazarları, çarşıları ya da meydanları dolduranların hepsi kısa sürede birbirleriyle arkadaş oldular. Herkes birbiriyle senlibenli konuşuyordu. O zamana kadar hiç karşılaşmadığı, bundan böyle de belki bir daha hiç karşılaşmayacağı insanlar onunla kırk yıllık dost gibi konuşuyorlardı. O da onlarla aynı şekilde konuşuyordu. Konuşmalarda söze karışıyor, buna kimse ne şaşırıyor, ne de itiraz ediyordu. Partikent'i bir işsizler, şikâyetçiler, öfkesi burnunda olanlar topluluğu işgal etmişti. En olağanüstü gruplar kısa sürede oluşuyor, çok daha kısa sürede de dağılıyordu. İnsanın aklına ancak kafayı iyice çektikten sonra gelebilecek düşünceler, dünyanın en ciddi düşünceleriymiş gibi ileri sürülüyordu. Bu düşünceler ya hemen unutulup gidiyor, ya da karşıt düşüncede olanlar tarafından çürütülüyordu.

"İnsanların hepsi sanki kafayı bulmuş, inşallah işi daha da ileri götürmezler," dedi Yuri'ye, adının Andrey olduğunu söyleyen kendi yaşlarında bir delikanlı. "Ama bu işi Ruslara özgü biçimde yapmışlar. Bilirsin, burada insanlar, başka yerlerde olduğundan daha değişik biçimde bulurlar kafayı."

"Bundan söz edildiğini duydum, ama o deneyi kişisel olarak yaşamadım hiç. Ben içki içmem," dedi Yuri.

"Yaşamım boyunca rastladığım ilk içki içmeyen insan sensin. Bir Rusun içki içmemesi, doğaya aykırı bir şey. Madem öyle, sana bunu açıklamak için farklı sarhoşluk türleri olduğunu söyleyeyim. Birayla, konyakla, şampanyayla, votkayla sarhoş olunabilir. Bunların her birinin etkisi başka başkadır. Oysa biz bugün votka bile içemiyoruz. Çok pahalı! Ne içtiğimizi Tanrı biliyor! Hem de lıkır lıkır. Gorbaturka deniyor adına. İkinci Büyük Devrimin bu harika içkisini biliyor musun?"

"Şöyle böyle."

"Öyleyse dinle, dostum; gorbaturka, büyük kıtlık yılında ve Gorbaçov'un alkole karşı açtığı kampanya sırasında icat edilmiş kezzap gibi bir rakı türüdür. Nasıl yapıldığı, neden elde edildiği bir sır. Bizim ulusal sırrımız. Amerika'da Ford otomobili icat etti ve milyoner oldu. Bizdeyse hırtın teki gorbaturkayı icat edip milyarder oldu. O herifin, kentteki bütün sanayi kuruluşlarını satın alacak kadar zengin olduğu söyleniyor. Tabii ki palavra. Ama ateş yanmayan yerden de duman çıkmaz hani. Gorbaturka denen bu meret insanda uyuşturucuların yaptığı etkiyi yapıyor. Adamın ağzını yapış yapış yaptığına da dikkatini çekerim. İşte böyle. Halkımız bu mereti içe içe aklını yitirecek, her türlü önlemi elden bırakacak kadar kafayı buldu."

"Kendine gelebilecek mi peki?"

"Tabii. Halk sürekli bu halde yaşayamaz. İnsanların akılları başlarına gelmeye başladı bile. Bana sorarsan, ben bu hali seviyorum. Hatta hiç geçmemesini bile isterim. Cebimizde yeteri kadar paramız yok mu? Peki, bugün paramızın ne değeri var? Hiç. Öylese olmasın daha iyi."

"Çoluk çocuk var mı?" diye sordu, Andrey'le Yuri'nin konuşmasını dinleyen bir aylak.

"Yok. Niye çocuk yapayım ki? Çocuk yapmayarak dünyadaki adaletsizliğin öcünü alacağız. Ayrıcalıklı sınıflar gelecekteki kölelerini kendileri üretsinler!"

Gelip geçenlerden birkaçı durup kulak kabartarak kendi düşüncelerini söyledi. Bunlardan biri, Partikent'te, kazandıkları paraları ne yapacaklarını bilemeyenlerin sayısının arttığını söyledi. Sonuç olarak da bu milyonerleri yağmalayacak bir partinin kurulmasını önerdi. Genç bir kadın da bir miskinler ve zevzekler partisi kurmayı önerdi. Orada bulunanlardan biri buna cevap olarak, böyle bir partinin zaten varolduğunu, adının da SBKP olduğunu söyledi. Herkes kahkahayı bastı, sonra da dağıldı.

Yuri, Andrey ve genç kadın - Tanya - birbirinden ayrılmadı. Yayalara ayrılmış bölgede, her konuda gevezelik ederek dolaştılar. İşleri güçleri olmadığından, özgür ressamların açtığı bir sergiye girdiler. Salonlar neredeyse bomboştu. Sergiyi düzenleyenlerle sanatçılar, masaların arkasına oturmuş içki içiyor, birbirlerine küfrediyorlardı.

"Ne kötü resimler!" diye bağırdı Andrey, tablolara göz attıktan sonra. "Bu taşra boyamacılarının, dünyaya mal olmuş batılı resim ustalarını aşmaya özendikleri her halleriyle belli oluyor."

"Görüyorum ki bu katıksız dahilerin yarattıkları yapıtlar karşısında kendinizden geçmiyorsunuz," dedi Yuri'nin grubuna yaklaşan yaşlı bir adam. "Ben de öyle. Ben de sanatçıyım, ama bugün üzerine tükürülmesi gereken bir okulun temsilcisiyim: Toplumsal gerçekçiliğin. Kendimi size tanıtayım. Sirtsov."

Sanatçı

"Bugün sanılıyor ki her şeyi yapmada özgür olsaydık, insanlığa sinema, resim, yazın ve müzik alanlarında başyapıtlar armağan ederdik. Boş sözler bunlar! İnsanlarda başyapıt yaratma yeteneği varsa, bunu hiçbir yasaklama önleyemez. Her türlü özveriyi göstermeye değecek gerçek başyapıtlar yaratmada bal gibi yeteneksizdik. Bugün tam bir yaratma özgürlüğü var. İstediğin resmi, istediğin gibi yap! Nerede peki başyapıtlar? Yasaklamalar döneminde, yaratmanın engellendiği gerekçesinin ardına sığınılabilirdi. Peki ya şimdi? Gerçek yeteneğin ortaya çıkmasını engelleyen nedir, biliyor musunuz? Sanatçıların kendileri: ressamlar, oyuncular, yazarlar, yönetmenler, müzikçiler. Oluşturduğumuz topluluk alabildiğine genişledi. Herkes kendini deha sanıyor, oysa hepsi birer hiç. Ya da sıradan insanlar - ki bu daha da kötü. Bütün bu hammeyveler ve dikiş tutturamamışlar güruhu, ilerde virtüoz olabilecek her türlü kı-

vılcımı kendi içinde boğuyor. Ya yetkili ve etkili takımı... Onlar da hiçlerden oluşmuş bir ordu. Sorun burada işte! Gerçek yeteneklerin değerini saptayabilecek sanat koruyucularına gelince, bizde öylesi yok, olacağa da pek benzemiyor."

Sirtsov, onlara atölyesini görmelerini önerdi. Onlara, Brejnev döneminde "biçimci" ve "soyutlamacı" oldukları gerekçesiyle sergilenmelerine izin verilmeyen tablolarını göstermek istiyordu. O tabloları galeriler bu kez de "toplumsal gerçekçiliğin kalıntıları" olduklarını ileri sürerek sergilemek istemiyorlardı. Yuri, bir resim uzmanı olmadığı, hatta bu konuda amatör bile sayılamayacağı halde Sirtsov'un mesleğine ilgi duydu. Andrey'le Tanya da onun bu duygusunu paylaştılar.

"Gerçek sanat işte bu," diye bağırdı Tanya. "Bunu yadsımak Rusya adına işlenmiş bir cinayet! Bunu halka mal etmek için bir şeyler yapmalıyız!"

"Böyle bir girişimden hiçbir sonuç alamazsınız, dostlarım," diye yatıştırdı onları Sirtsov. "Birçok insan bunu yapmaya çalıştı, ama boşuna. Halk! Halk dediğiniz nedir ki? Halkın ne yaptığını görüyorsunuz. Yırtık bir jean'e, bir paket Marlboro'ya, video aygıtına ve benzeri batı mallarına sahip olabilmek için poposunu yırtıyor. Gerçek resim, gerçek yazın umurunda bile değil. Gerçek tiyatroyu umursamıyor. Gerçek ulusal dehalara aldırmıyor. Sahte idolleri onlara yeğ tutuyor. Tarih yanımızdan geçip gidiyor. Onun içinde bize yer yok."

"Bunu göreceğiz," dedi Andre. "Biz de o zaman, tarihin dışladığı kişilerle bir araya gelip başka bir 'Birlik' kurarız, ne dersiniz? Bir Yararsızlar Birliği?"

"Fena fikir değil," dedi Tanya. "Peki, kuracağımız bu birliğin çok üyesi olur mu acaba?"

"Ne yazık ki deneyimler iyi insanların hiçbir zaman bir araya gelemediğini gösteriyor," dedi Sirtsov. "Her zaman yalnızlık içinde ölüp gidiyorlar."

Ayrılırken birbirlerine adreslerini verip yeniden bir araya gelmek için sözleştiler. Ne var ki Sirtsov'un peygamberce sözleri doğruluğunu kanıtladı: Birbirlerini bir daha hiç görmediler. Tarihin dışına düşmüş, yetenekli Rus sanatçısının atölyesine de hiçbiri bir daha adımını atmadı.

Kuzmin

Beklendiği gibi, Partikent'te bir de yeşiller partisi kuruldu. Böyle bir partinin ortaya çıkışını doğrulayacak gereğinden çok neden vardı: Atom ve Kimya Kombinası, kentin bütün çevresini ve bazı semtlerini bütünüyle kirletiyordu. Yeşiller, çok büyük kalabalıkları kendilerine çekiyorlardı. Politika uzmanları, yakında yapılacak yerel seçimlerde onların demokratlarla boy ölçüşeceklerini ileri sürüyorlardı. Çernov, hep işsiz olduğundan, onların düzenlediği mitinglerden birine katıldı. Konuşmacı, bütün atom santrallarının kapatılması ya da en azından BM bünyesinde oluşturulacak bir komisyonun denetimine verilmesi gerektiğini söylüyordu.

"Bu kadarı da fazla," diye homurdandı Çernov'un arkasında oturanlardan biri. "Yakında bütün atom silahlarımızı BM'nin denetimine vermeye kalkacaklar neredeyse. Salak herifler!"

Yuri eve dönerken Kuzmin'e rastladı. Onunla 1984'te, Kızılorduburg'da tatil yaparken tanışmıştı. Kuzmin de onu tanıdı. Konuşmacı sözlerini yeni bitirmişti ki Kuzmin ona bu tür santralların batıda da bulunduğunu, oralarda da kazalar meydana geldiğini, ama kimsenin onları BM'nin denetimi altına vermek istemediğini bilip bilmediğini bağıra bağıra Çernov'a sordu. Yapılan bu çağrı aslında ülkenin çıkarlarına ihanet etmek anlamına gelmiyor muydu? Salonda bir hoşnutsuzluk dalgası yükseldi. Kimileriyse alkışlamaya başladı. Onları yuhaladılar. Bir tatsızlık çıkmaması için Kuzmin'le Çernov kendilerini dışarı attı.

"Ülkemizde olup bitenleri derinlemesine inceledim," dedi Kuzmin, dışarı çıktıklarında. "Hangi sonuca vardım, biliyor musunuz? Bütün bu politik partiler, bu sloganlar, bu programlar, nirengi noktalarını gözden yitirmiş bir toplumu ya da bir ihaneti ifade ediyor. Bu insanları iki kategoriye ayırmak gerek: Ülkeyi yıkanlar ve kurtarmak isteyenler. Birinciler partiler halinde örgütlenmiş durumdalar, ikincilerse değil. Dolayısıyla da bu ikincileri billurlaştırmak için bir çekirdek, vatanseverlerden oluşacak bir ulusal kurtuluş cephesi kurmak gerekiyor. Bu cephenin ilk amacı, güç birliği yaparak Rusya'yı kurtarmak olmalı. İkinci amacıysa, toplumsal sorunlarımızı çözmek."

"Böyle bir şeyin gerçekleştirilebileceğinden emin misiniz?"

"Hayır. Ne var ki, yaşamımın son günlerini vicdanım rahat olarak geçirmek istiyorum."

"Ben, toplumun belirli bir plana uygun olarak harekete geçirilebileceğine inanmıyorum. Her şeyin kendiliğinden oluşması gerekiyor, bataklıklarda olduğu gibi. Kişisel olarak ben vicdan azabı çekmiyorum. Beni üzen tek şey, perestroikadan önce de olduğu gibi, bu insanların şimdi de bana neden bu kadar yabancı oldukları."

"Peki, size göre bunun yanıtı ne?"

"Onlara yabancılaşan benim. Benim sorunumun çözümü yok."

"Çözümü olmayan sorun yoktur."

"Doğru. Tabii Hiçlik'e doğru yürümeyi çözüm olarak kabul ederseniz."

Açgözlülük Furyası

Ülkenin bütününü olduğu gibi, Partikent'i de bir açgözlülük furyası sardı. Perestroikadan önce, Partikentlilerin çoğunun zaten temel etkinliklerinden biri olan tüketim malları

peşinde koşma, giderek çılgın bir hal aldı. Kimileri karnını doyuracak erzak peşinde koşuyor, kimileriyse çoğunluğun bulunduğu sefalet düzeyinin üstüne çıkabilmek için gereksinim duydukları şeyleri bir kenara depolamak istiyordu. Bir başka takım da kafasına zengin olmayı takmıştı yalnızca. Toplumun gölge ekonomisiyle iç içe olan yüksek katmanları bu furyadan en fazla yararlanan kesim oldu. O zamana kadar belirli ölçüler içinde ve yolunu yordamını da bilmek koşuluyla bazı girişimlere göz yumulup suç oluşturan aşırılıklar cezalandırılırken, yeni gelişmeler sonucu her türlü sınırlama kalktı, ekonomik suçlara pratik olarak yeşil ışık yakıldı ve bölge ekonomisi perestroikanın temel dayanaklarından biri haline geldi. Bölge ekonomisinin bütününe spekülatörler, düzenbazlar, fırsatçılar, rüşvetçiler, örgütlü çeteler el koydu.

Komünizmin amacı, yalnızca varlıklı sınıfları değil, özel mülkiyet ideolojisini ve psikolojisini de ortadan kaldırmaktı. Ve bu, savaş öncesi Stalin'li yıllarda geniş ölçüde başarılmıştı. Savaş sonrasında, özel mülkiyet yavaş yavaş yüreklendirilmeye başlandı: Daça edinmeye, sebze bahçesi yapmaya, kooperatiflerden daire edinmeye ve küçük ölçülerde ticaret yapmaya izin verildi. Her sınıftan devlet memuru, para ve mal mülk sahibi olmaya başladı. Parti-devlet de bu örgütlü suç işleyenler dünyasıyla işbirliği ederek ortaya dev boyutlarda bir mafya çıkmasına neden oldu. Kamuya ait zenginlikleri zimmetine geçirme ve ahlaksızlık kural haline geldi. Perestroikanın yol açtığı açgözlülük furyasının kökü derinlere iniyordu.

Durgunluk döneminde, batıdan "yokluğu duyulan" eşyaları getiren Partikentlilerin sayısı çok değildi; perestroikaysa batıya gideceklere kolaylıklar getirdi. Bunun üzerine herkes batıya yolculuk yapabilmek için olmayacak düşleri kurmaya başladı. Bu insanlar yurda dönüşlerinde bavullar dolusu giysi, ayakkabı, parfüm, sigara getiriyorlardı. Bunların dışında, man-

yetoskoplar, bilgisayarlar, arabalar, ev aletleri, porno yayınlar, moda müziklerin plak ve kasetleri de getiriliyordu. Bütün bunlar bazı devlet mağazalarında, bu amaçla açılmış özel mağazalarda, Çarkent'in yayalara ayrılmış bölgelerinde ve bitpazarında astronomik fiyatlarla satılıyordu. Para hızla değerini yitirdiğinden, rublenin yerini kısa sürede değiş tokuş ve batı ülkelerine ait dövizler aldı. Daha önce şiddetle cezalandırılan döviz karaborsacılığı yasal olarak yapılmaya, hatta yüreklendirilmeye başlandı. Medyalar, Sovyetler Birliği'nde "ilk sermaye birikimi dönemi"nin yaşandığını açıkça söyleyip yazmaya başladılar.

Batılı ülkelerle iş temasında bulunmak ve "pazar ekonomisi" koşullarını incelemek üzere sayısız delegasyonlar oluşturuldu. Bu delegasyonlar da dışarı gidip gelenlerin yaptığı gibi ülkede bulunmayan ve çok yüksek fiyata satılan malları dönüşlerinde içeri sokuyorlardı.

Belov ve Mironov da bunların arasındaydı. Dışarı gidip gelmeleri arttırabildikleri ölçüde arttırdılar. Mironov, hiçbir yabancı dil bilmeyen, fabrikanın yeni yöneticisi Grobovoy'a eşlik ediyordu. Belov'sa, çeşitli batılı şirketlerle bilimsel ve kültürel kuruluşlardan davetler alıyordu. İkisi de perestroikanın ateşli savunucuları haline geldi. Partikent'te ve yurtdışında hiç durmadan, Brejnev döneminde ağızlarının kapatıldığını, dışarı yolculuk yapmayı bile düşleyemediklerini söyleyip duruyorlardı. Şimdiyse her şeyi konuşabiliyor, istedikleri yere gidebiliyorlardı. Söylemedikleri bir şey vardı ki, o da onları ilgilendiren ülkelerin, yalnızca bedavadan yolculuk yapabildikleri ve kendilerine en çok çıkarı sağlama olanağı veren ülkeler olduğuydu.

Birçok batılı kuruluş temsilcisi de kendi hesaplarına Partikent'e gelip gitmeye başladı. Bunlar da bulunmayan mallar karşılığında ender bulunan parçalar, ikonalar ve... ruble alıyorlardı. Belov'un dairesi, İsviçreli ve Avusturyalı "businessmen" lerin üssü haline geldi. Bunlar, devalüe olmuş muazzam mik-

tarda Sovyet parasını döviz karşılığı satın alıp yasadışı yollardan batıya aktarıyorlardı.

Partikent gazeteleri, halkın günlük erzağını karşılama konusunda karşılaştığı zorluklardan yararlanan dolandırıcıların çılgın servetler kazandıklarını yazıyordu. Oysa söz konusu zorluklar, devleti yöneten memurlarla işbirliği halinde çalışan Sovyet "businessmen"lerince bilinçli olarak arttırılıyor, hatta yaratılıyordu. Partikent Pravdası'nın yayımladığı resmi verilere göre, milyonerliklerini gizleyenler dışında bölgede milyonerliğini saklamayan üç yüzü aşkın kişi vardı. Kısacası, yeni bir gözü doymazlar sınıfı, insanları, ruhlarına sahip çıkmakla tehdit ediyordu.

Başkalaşımlar

Çernov, bir nedenle Mironov'a telefon etti. Mironov, kısa süre önce Almanya'dan dönmüş, evinde bir davet veriyordu. Çernov'u da davet etti.

Çernov, Mironov'un eski dairesini zorlukla tanıyabildi. Her yanı dolduran Alman mobilyaları batı tarzında düzenlenmişti (en azından Çernov öyle düşünüyordu). Yirmi kadar davetli vardı, bunların yarısı yabancıydı. Sofra batı tarzı düzenlenmişti: Davetliler, mutfakta kendi servislerini kendileri yapıyor, sonra gelip canları nereye isterse oraya yerleşiyorlardı. Ülkede hüküm süren yiyecek kıtlığı ve yüksek içki fiyatları düşünülecek olursa, Çernov'a göre bu lüks kabul edilecek şey değildi. Davet sahibine bu konudaki düşüncesini söyledi.

"N'aparsın?" diye yanıtladı Mironov. "İş ilişkilerim yüzünden böyle davranmam gerekiyor. Zaten bütün bunlar bana neredeyse yok pahasına mal oldu. Almanya'dan biraz öte beri getirdim, sağa sola hediyeler verdim. Bu insanlar da bana teşekkür olarak bu daveti yaptılar."

Davetlilerin ağzından, paradan, döviz fiyatlarından, yolculuktan, sağa sola ödenen sus paylarından, şurada ya da burada hemen satın alınması gereken mallardan başka söz çıkmıyordu.

Çernov, açgözlülüğün ve odun kafalılara özgü küçük çıkarcılıkların insan varlığının temelini artık oluşturmaması için insanlığın şimdiye kadar ne büyük çabalar harcadığını düşünüyordu! Ve bu amaçla yapılan her şey ne kadar boştu! Yetmiş yıllık komünizmin ürünü olarak ortaya çıkan, mala mülke kayıtsız, entelektüel ve ruhsal tutkularla yaşayan bir insan yerine, isteklerinin tutsağı, mal mülk sahibi olmak için bütün ideallerine ihanet etmeye hazır bir insan. Kapitalizmin zaferi bu. Bu böyle sürüp giderse, sonunda ben de komünist olacağım.

Çernov, bu karnı tok sırtı pek, kendilerinden hoşnut iş bezirgânlarının arasında kendini fazladan biri gibi duyumsuyordu. Onlarla konuşacak hiçbir şeyi yoktu. Oradan İngiliz usulü, Mironov'a allahaısmarladık demeden sıvıştı. Çevresi ona giderek daha da yabancılaşıyordu.

Kendini Tanımanın Rusçası

Partikent gazeteleriyle dergileri, söylevlerle, karşılıklı görüşmelerle, komünizm karşıtlarının, batılı Sovyet karşıtı uzmanların yazılarıyla doldu: Partikentlilerin gözünde, bu uzmanlar kendi ülkelerinin gerçeğini bütünüyle yakalıyorlardı.

"Biri bana birkaç yıl önce kalkıp da böyle bir şeyin gerçekleşeceğini söyleseydi, hayatta inanmazdım," dedi tanımadığı biri Çernov'a.

Her ikisi de Partikent Haberleri'nde, Amerikalı bir numaralı komünizm karşıtı sayılan Brzezinski'nin bir kitabından yapılmış alıntıyı, bir basın panosunda okuyorlardı.

"Bu salak bize açıkça Sovyetler Birliği'nin yıkılmasını kabul etmemizi buyuruyor! Nereye gidiyoruz? Ve bütün bunları

iktidar yüreklendiriyor. Aptallığından mı? Sanırım bu sözcük çok hafif kalıyor. Bu bir ihanet. Gerçek bir ihanet."

"Artık özgürüz," dedi Çernov. "İktidardakilerin bozguncu ve haince bir politika izlediklerini herkese ilan edin."

"Kim dinler ki beni? Söylediklerimi kim yayımlar? Ben Sovyet karşıtı bir batılı değilim, sıradan bir Rus İvan'ıyım. Halkımızın akıl sağlığı zaten yerinde değildi, artık o üç kuruşluk aklını da yitirdi. Karşımıza dikilip akıllı uslu söz eden adam çıkmadı hiç. Buna karşılık Orwell'leri, Marcuse'leri ya da Brzezinski'leri herkes ağzı bir karış açık dinliyor. En iyi durumda bile bir Rus ancak uzun süre önce ölmüş vatandaşlarının sözlerini anımsayabilir, o da o sözlerin artık modası geçtikten sonra. Yalnızca bunu sağlayabildikleri için bile batıyı kutlamak gerekir."

"Peki ya Soljenitsin? Ya Sakarov?"

"Kimmiş onlar? Neden bu kadar şişirilip bizim akıl hocalarımız gibi sunuluyorlar? Nedeni çok basit: Batı hesabına çalışıyorlar! Ülkemizi yıkıma sürüklüyorlar. Batının bizi serseme çevirmesine yardımcı oluyorlar. İşin en kötü yanı, onların bunu bize yapmasına bizim bayıla bayıla izin vermemiz. Daha önce, Sovyet yönetimi altında halkımızın bilgisini arttırdığını, eğitimini geliştirdiğini düşünüyordum. Bugün, yanıldığımı görüyorum. Yalnızca sahte bilgiler edinmiş, sahte eğitim kazanmış. Eskisinden daha akıllı hale geleceğine (genellikle bir halk zaten akıllanamaz), daha da aptallaşmış."

"Ne yapmalı peki?"

"Hiçbir şey. Yalnızca beklemeli. Zaman geçecek ve halk bir başka yöne atacak kendini. Ne var ki bu işi çok geç yapmasından korkuyorum."

"Batı, bizimle bir savaşa hazırlanıyor; başımızdaki yöneticilerin anlamadıkları şey işte bu. Batı, vaktiyle Hitler'in sonunu getiremediği girişimi tamamlamak istiyor, bir kez daha deniyor bunu."

"Yeter ki bu tehdit anlaşılsın, gerekli önlemler de alınsın. Stalin döneminde yönetimin yüksek kademelerindekiler, tehlikeyi biliyor, ülkeyi bunun üstesinden gelmeye hazırlıyorlardı. Oysa şimdi..."

Adam gazetenin üstüne tükürdü, okkalı bir küfür savurdu ve Çernov'a allahaısmarladık bile demeden çekip gitti.

Dinin Yenidendoğuşu

Yuri'nin çevresinde dini bütün insan yoktu. Yalnızca yaşlılar inançlıydı, onlar da dinin gereklerini isteksizce, üstünkörü yerine getiriyorlardı. "Dinin yenidendoğuşu", halkın ruhunun derinliklerinden gelmedi; o işin orkestrasyonu Moskova'da yapıldı. Yetkililer bulundukları yerden, Ortodoks Kilisesinin yetmiş yılda giderek bir Sovyet kurumu haline geldiğini görebilecek durumdaydılar. Buna karşın yukarıdan, onun eylemlerine engel olmama, olanaklar ölçüsünde destek olma buyruğu verildi. Partikent'te kiliseler, manastırlar açıldı. Aydınlar arasında moda olan tinselcilik, Partikent aydınlarına da ulaştı. Bu moda, dinciliği canlandıracağı yerde, politik bir rol oynuyor, Sovyet sistemini dışlamaya yardımcı oluyordu. Partikent'teki dinsel yaşam, inanca gerçek bir dönüşten çok, ortaya bir muhalefet hareketi olarak çıkıyordu.

Kızılorduburg, bu akımın dışında kaldı. Kilise orada kapılarını yeniden açmadı; bunda, yetkililerin etkisinden çok, kilise papazlarının orada kilise açmada bir yarar görmemeleri rol oynamıştı. Bunun üzerine Kızılorduburg'un yaşlıları, uyanan bu dinci akımı içlerinde duyabilmek için Partikent'e gelmeye başladılar.

Çernov'un birçok yakını ve tanıdığı, kendilerini bu akıma kaptırdılar. Belov, kızını kilisede vaftiz ettirdi. Sidorov, SBKP'den ayrılarak, tüm ailesiyle birlikte vaftiz oldu. Fiodorova, dü-

zenli olarak kiliseye gitmeye başladı. Bu tür sapmalar Çernov'un midesini bulandırıyordu. Bunların hepsi hem tanıtanımaz, hem de SBKP üyesiydi. Fiodorova, din karşıtı on kadar konferans vermiş, karşılığında da fena para almamıştı. Ama bundan böyle kilise yanlısı olarak verdiği konferanslar ona daha çok getiriyordu. Bu anlaşılır bir şeydi. Ama Belov gibi eğitim görmüş bin insan, nasıl oluyordu da kızını vaftiz ettiriyordu? Bu genel çılgınlığı oluşturmada kendi payına düşen borcu ödemiş olmaktan başka ne kazanıyordu? Peki ya Sidorov? Mao-Zedunka bile dinsel törenlerde boy göstermeye başlamıştı? İnançlı kadın rolü oynamakta ne çıkarı vardı acaba?

Çernov'un tanıdığı insanların tümü, Sovyetle özgü bayramları bir yana bırakıp dinsel bayramları kutlamaya başladı. Resmi gösterilere katılan bir avuç insan kalmıştı. Bu durumda o ne yapabilirdi? Bütün bunlara karşı savaşmak mı? Yetkililer ve resmi makamlar bile bundan vazgeçtiklerine göre, onun kalkıp da kendini onların yerine koymasının bir anlamı var mıydı?

"Bırak bunları bir yana," dedi Leskov, Çernov'un kendisine bu konuyu açtığı bir gün. "Bu dinsel yenidendoğuş günün birinde kendiliğinden sönüp gidecek ve statu quo ante[19] yeniden yerli yerine oturacak. Din ve Ortodoks Kilisesi nasıl olsa şimdiye kadar yaptığı gibi komünizme hizmet etmeyi sürdürecek. Yine de benim gördüğüm bir sorun var. Devlet ideolojisi iflas etti ve insanların kafasında büyük bir boşluk yarattı; işte bu boşluğu, yapay olarak pompalanan yeni din doldurdu. Bu çözülme, Rus yaşamıyla ve zihniyetiyle bağdaşan yeni bir ideoloji ortaya çıkıncaya kadar sürüklenip gidecek. Ama ortaya çıkacak şeyin ne olduğunu henüz kimse bilmiyor."

19) Önceki durum (Türkçeye çevirenin notu).

"İnsanlara toprak dağıtacaklar," dedi Yuri. "Sen sık sık kasabalara gidiyorsun. Herkes bu konuda neler düşünüyor?"

"Toprak sahibi olanların onu işlemesi gerekecek," diye yanıtladı annesi. "Bugün çalışmaya hevesli insan var mı? Petrovski'deki kolhozu anımsıyor musun? Kapatıldı, topraklarına da Elkina'nın ailesi el koydu. O topraklar üzerinde çiftlikler kurup eski kolhozculardan bir bölümünü çalıştırmaya başladılar. Teyzem, Elkina çetesinin, Partikent'in bütün pazarlarını denetim altına aldığını söylüyor."

"O topraklarda belki kolhoz dönemindekinden daha fazla üretim yaparlar, ne dersin?"

"Belli olmaz. Piyasada korkunç fiyatlara satılabilecek şeylerin üretimine yöneleceklerdir. Gerisine de kulak asmayacaklar. Kolhoz iyi kötü, bütün Elkina'ların ürettiğinden fazla sebze yetiştiriyordu. Pazarlarımıza gelen sebze miktarı yeterliydi. Şimdiki fiyatlarının da üçte birine satılıyordu. Köylüler de işsiz değillerdi. Ya şimdi? Halk, Elkina'ları ve benzerlerini adaleti cezalandırmakla tehdit ediyor."

"Bu yalnızca bir tehdit mi?"

"Şimdilik. Ama bu böyle sürüp giderse, binalarını yakıp antrepolarını yağmalayacaklar."

"Teyzen yaptığı ticaretten vazgeçerse, biz ne yapacağız peki?"

"Açlıktan ölmeyiz. Elkina'ların burada, Partikent'teki antrepolarından birinde bir iş bulabilirim belki."

Annesiyle yaptığı konuşma Yuri'nin Elkina'ya karşı duyduğu kini yeniden alevlendirdi. Anası, o salak karının çiftliğinde işçi mi olacaktı gerçekten? Perestroika, bir mülk sahipleri sınıfı yaratacak, bunlar da devlet memurlarıyla birlikte ülkenin tümünü denetimleri altına alarak milyonlarca insanı kendi köleleri

haline mi getireceklerdi? Ne düşünüyor bütün bu insanlar? Neden başkaldırmıyorlar? Az da olsa kendilerini koruyan bir sisteme karşı neden başkaldırdılar? Malov'un hakkı vardı: Halk zıvanadan çıktı.

Mao-Zedunka

Moskova'da, zincirlerinden boşanmış reformcular ülkeyi beş yüz günde komünizmden kapitalizme geçirmek için paçaları sıvamışlardı. Bu plan Mao-Zedunka'nın aklına yattı. Ve eskiden, beş yıllık planların hedeflerini dört yılda gerçekleştirmeye çabaladığı dönemlerde olduğu gibi, Partikentlileri toplayıp kapitalizme geçiş için çalışmaya başlamalarını buyurdu... Üç yüz altmış beş günde!

Daha yukarıda adı geçen Gazeteci Korovin, bütün başarısız tutucuların sözcüsü kabul edilen sefil bir gazetede, Sovyet Partikent'i gazetesinde iğneli bir yazı yayımladı. "Niye bu kadar uzun bir süre saptandı?" diyordu. "Lanet olası komünizmden cennet vaat eden kapitalizme neden yedi günde geçmiyoruz? Tanrı, tüm evreni yedi günde yarattı. Neden Tanrısal güce özenip anavatanımızı biz de yedi günde tepeden tırnağa yenilemiyoruz? Oysa bu çok basit bir iş! Birinci gün, küçük işletmeleri özel kişilere satalım. İkinci gün, onlara orta büyüklükteki işletmeleri satalım. Üçüncü gün, büyük işletmeleri. Dördüncü gün, su kaynaklarını. Beşinci gün, arazileri. Altıncı gün, havayı. Yedinci gün de halkı. Ne kadar basit, açık seçik ve kolay anlaşılır, öyle değil mi? Ayrıca, 'beş yüz gün' planından da daha az gerçekçi değil. Tek bir sorun var: Kurtarıcı katına yükseltilmiş bu üçkâğıtçılara ülkenin tümüyle satılmasından elde edilecek ve dağlar oluşturacak rubleleri ne yapacağız? Bugün, bu işe karar verenler bu paraları dolarla, Alman markıyla, İngiliz sterliniyle değiştireceklerini vaat ediyorlar. Bu iş bir yürüse, batıdaki bit-

pazarlarından tonla jean, chewing-gum, deri ceket ve başka ıvır zıvır alabilirdik! Ama ne yazık ki konvertibilitesi olan bir ruble düşünmek, Ortaçağ simyacılarının insan pisliğinden altın imal etmeyi düşünmeleri kadar gerçeklerden uzak!"

Bu yazıyı okuduktan sonra Mao-Zedunka, onun gibilere bir ders vermek için Korovin benzerlerinin başlarının ezilmesi gerektiğini söyledi. Birkaç gün sonra Korovin'in öldürüldüğü haberi geldi. Sarhoşlar arasında çıkan bir kavgada, deniyordu. Buna inanan olmadı, ama kimse de çıkıp gerçeği öğrenme peşine düşmedi.

Neokomünistler

Anarşistlerin, monarşistlerin, demokratların, köktencilerin, faşistlerin (ortaya bir de onlar çıkmıştı!), ulusçuların mitinglerinden ve toplantılarından sonra Çernov sonunda neokomünistlere kulak kabarttı. Ne var ki, bu durumda bir çelişki söz konusuydu: Bütün bu gruplar, hareketler, akımlar, partiler iyi kötü yasal kuruluşlar olup basın organları, kendilerine ait toplantı salonları varken, söz konusu komünistlerin yasal yoldan etkinlikte bulunmaları yasaklanmıştı. Gazeteleri yoktu. Özel basımevleri ve kooperatifler onların bildirilerini ve broşürlerini basmayı kabul etmiyorlardı. Yasadışı olarak, terk edilmiş binalarda toplanıyorlardı. Milis kuvvetleri toplantı yaptıkları yerleri öğrendiğinde, gelip dağıtıyordu. Hatta toplantıları düzenleyenler tutuklanmış, toplum düzenini bozma suçundan birkaç ay hapse mahkûm edilmişlerdi. Ekim Devriminin üzerinden yetmiş yıl geçtikten sonra komünistler, fikirlerini savunmak için herkesle, özellikle de SBKP üyeleriyle ve parti örgütünün memurlarıyla savaşmak zorunda kalıyorlardı. Bu da kimseyi şaşırtmıyordu. Moskova'da, Moskova Federasyonu Komünist Partisi Sekreteri Polozkov'un lojman isteği, demokrat vali

Popov tarafından geri çevrilmişti. Ve bu olay, özel yetkilerle donatılmış Başkan Gorbaçov'un sürekli ısrarlarına karşın meydana geliyordu. Bu durumda herhangi bir Partikentlinin başına neler gelebileceğini siz düşünün!

Çernov, neokomünistlerin toplantısına bir "Yeni Manifesto" üzerinde tartıştıkları sırada gitti. Söz konusu manifesto metni, grubun başı ve tarih fakültesine devam eden bir doktora öğrencisi olan Anatoli Gorbunov tarafından hazırlanmıştı. Çernov, orada bulunanlar üzerinde göz gezdirdi. Hiçbiri otuz yaşının üzerinde değildi. Görünüşe göre de niyetleri kendilerini göstermek, skandal yaratmak değildi. Onları harekete geçiren daha ciddi etkenlerin varlığı seziliyordu.

"Yeni Komünist Manifestosu"ndan Seçmeler

Sovyetler Birliği yöneticileri ve onların ideolojik uşakları, komünizmin fikirlerine ve davasına ihanet ettiler. "Komünizm" sözcüğü bile giderek olumsuz bir anlam kazandı. Çok sayıda hain ve dönek bu soylu davayı terk etti. Batılı adi politikacı ve ideologlar, komünizmin tarihsel olarak iflas ettiğini ve komünizm sonrası dönemin başladığını artık yüksek sesle söylüyorlar. Bu düşünceyi, onların dümen suyundan giden Sovyet ideologları da benimsedi. Komünizm karşıtı propagandaların bolluğu ve komünist kalıtımın sınırsız ölçüde saptırılması batı ülkelerinde ve Sovyetler Birliği'nde bu ideolojiyi silip süpürdü. İdeoloji konusunda akılları karışmış milyonlarca insanın zihnine ve ruhuna, Marks'ın ve Engels'in Komünist Manifestoyu ilan etmesinden bu yana, bunun da ötesinde 1917 Ekim Devriminden bu yana komünizme karşı biriktirilen bütün kin, çağlayanlar halinde boşaldı. Sistemi vaktiyle övenler arasından, komünizm adına olmasa bile tarihsel gerçekler adına konuşan bir tek kişi çıkmadı.

Komünist sistemin vaatlerini yerine getirmediğine ve içerdiği birçok kusur dolayısıyla genel bir eleştiriyi hak ettiğine kuşku yok. Ne var ki o, insanlara yalnızca kötülük getirmedi. Bunun dışında kalan her şey unutuluyor, onlardan kasıtlı olarak söz edilmiyor. Ülkemizin karşı karşıya kaldığı kötülüklerden komünizm tek başına sorumlu tutulamaz. Başımıza gelen her kötülüğün nedeni olarak hep komünizmi günah keçisi yaptık. Batının Sovyetler Birliği'ne karşı yürüttüğü soğuk savaş başta olmak üzere öteki gerici nedenleri hiç göz önüne almadık. Yığınların bilincinde komünizmin verdiği olumsuz imaj, onların kendi deneyimlerinin sonucundan çok, batı propagandasının ve o imajı ülkemizde de yayan açık ve gizli hainlerin yaptığı propagandaların bir sonucudur. Batının, Sovyet insanlarının kafasına boşalttığı yanlış bilgi ve ideolojik yalan selinin tarih boyunca eşine rastlanmamıştır. Komünizme karşı yürütülen ve dışardan yönlendirilen benzeri görülmemiş bir ideolojik savaş, bizim ülkemizin içinde bile komünist sisteme karşı girişilmiş "barışçı görünümlü" bir savaşa dönüştü. Bu durum karşısında biz, kendimizi hâlâ komünist ilan eden Sovyet vatandaşları, aşağıda söylenenleri kamuya açıklamayı kendimize görev biliyoruz.

Marksçılardan ve Lenincilerden farklı olarak bizler, tüm insanlığı, hatta insanların bir bölümünü ("işçi sınıfını") mutluluğa kavuşturacağımızı ileri sürmüyoruz. Bizim çıkış noktamız, 1917 Ekim Devriminden sonra, "perestroika"dan önce, Brejnev döneminde olgunluk noktasına ulaşan gerçek komünist toplumun gözlenmesi ve incelenmesi. Hiçbir komünist ütopya, hiçbir yeryüzü cenneti vaat etmiyoruz. Gerçeğe karşıdan bakıyoruz. Bizler gerçekçi-komünistleriz; ütopyacı-komünist ya da fantazyacı-komünist değil.

Marks, Engels, Lenin ve onların izinden gidenler, komünist bir toplum kurulmasının, vatandaşlara vaat edilen şeyleri sağlamaya yeteceğine inanmışlardı. Sovyet vatandaşları ku-

şaktan kuşağa, Yüce Yönetimin vaat edilen bu şeyleri kendilerine vermeye başlayacağı anı sabırla beklemeye alıştırıldı. Bize gelince, biz, komünist toplumun kurulmasının, öncelikle vatandaşların kendi gereksinimlerini sağlamak ve kendi yaşam koşullarını iyileştirmek için yine kendilerinin vereceği savaşımla sağlanacağını ileri sürüyoruz. Bizim görevimiz, bu gerçeği olabildiğince geniş toplum katmanlarına anlatmak, elde edilmesi ancak komünist düzende sağlanabilecek bu gereksinimleri elde edebilmelerini sağlamak için bu katmanların savaşıma girişmesini yüreklendirmektir.

Bize göre, ülkenin bugün içinde bulunduğu durum bir yenilenme değil, tepeden inme bir devrim de, ülkenin gelişmesinde ileriye doğru atılmış bir adım da değil; Ekim 1917'nin kazanımlarını yeniden tartışma konusu yapan bir kriz, toplumsal bir hastalık, bir karşıdevrim. Bu krizi atlatmanın çaresi, komünizmin reddedilmesinde ya da komünist-kapitalist iki başlı bir acubenin yaratılmasında değil; komünist yaşama özgü ölçütlerin yeniden yerli yerine oturtulmasında, perestroikadan vazgeçilmesinde ve bilinçli bir karşı-perestroika politikasının uygulamaya konmasında yatıyor.

"Komünist çerçeve içinde sınırsız gelişme sağlanacağı" konusunda kendimizi hiçbir düşe kaptırmıyoruz. Öte yandan onun sınırlarının, yüzyıllardan önce tükenmeyecek ölçüde gizilgücü içerecek kadar geniş olduğuna inanıyoruz. Bizim kaygımız, bu uzak gelecek içinde bizden sonra gelecek kuşakların hangi sloganları, hangi programları benimseyecekleri değil, bu doğrultuda ilk adımları atmış olmak.

Etkinliklerimiz, şu üç temel görüşü esas alacak:

1. Gerçek komünizmin özü üzerinde ideolojik çalışmalar yapmak, insanlara özgü olayların yorumunu bilimsel ölçütlere dayandırmak.

2. Komünizmin hatalarını eleştirmek, vatandaşları bu hataların ortadan kaldırılması yolunda, komünist ölçütler içinde kalmak koşuluyla, harekete geçirmek.

3. Kitleleri, toplumu komünizm doğrultusunda geliştirecek, güçlendirecek, onu savunacak biçimde eğitmek.

YALNIZ BİR ADAMIN DÜŞÜNCELERİ

Bu neokomünistler, tam tamına ütopyacı-komünistlerin istedikleri şeyleri istiyor, ne var ki bunlar çıkış noktası olarak varolan sistemi alıyorlar. Üstelik bunlar ötekilerden iki kat daha fazla ütopyacı. Ülkemizin yaşadığı deneyim bunun böyle olduğunu kanıtladı.

Ne günlere kaldık! Bugün ortalıkta at koşturan şu Gorbaçov'lar, Yeltsin'ler, Mao-Zedunka ve benzerleri, Stalinci ve Brejnevci dönem ihbarcılarının tümü, tüm komünizm karşıtları, komünizmin kendi meyveleri! Kendi kuyusunu kazan, onu çökerten bütün bu komünizm karşıtı pislikleri bünyesinde şimdiye kadar barındırmış olan ve bundan sonra da barındıracak olan o. Komünistler ve komünizm karşıtları aynı düzenin ürünleri. Birbirlerinden farkları yok. Bu neokomünistlerin yaratmak istedikleri birlik, er ya da geç kendi iktidar aygıtı tarafından yutulacak.

Yeni Amaç

Çernov, Vatansever dergisinde, Gorbaçov hakkında yazılmış bir yazı okudu. Yazar, yazısına, Maurice Druon'un Quand un roi perd la France[20] adlı kitabından söz etmekle başlıyordu. 14. yüzyılın başında Fransa, komşularının çekindiği güçlü ve

20) Bir Kral Fransa'yı Yitirdiğinde (Türkçeye çevirenin notu).

zengin bir ülkeydi. Bununla birlikte, nüfusu kendisininkinden beş kat küçük olan İngiltere tarafından birkaç yıl içinde yakılıp yıkıldı. Aristokrasi düşman kamplara bölündü, halk ayaklandı, eyaletler birbiri ardınca krallıktan ayrıldı, devleti yönetenler açıkça alaya alınıyordu, para değerini yitirdi, her yanda yoksulluk kol gezmeye başladı ve yarınlara güven kalmadı. Bu durum, sevgili okur, sana ülkemizin bugün içinde bulunduğu durumu anımsatmıyor mu? Fransız yazar şu soruyu soruyor: Bu büyük ülke neden yıkıldı? Başka bir deyişle, onun yazgısını bu ölçüde kökten değiştiren şey neydi? Ve bu sorunun yanıtını veriyor: Yeteneksizlik! Ülkeyi yöneten krallarının yeteneksizliği ve sıradanlığı, o aptal gururları, kendilerine sunulan büyük tasarıları ya da devraldıkları tasarıları kavramadaki yetersizlikleri.

Bu açıklamayı kendi tarihimize olduğu gibi uygulayabiliriz, özellikle de bütünüyle raştlantı sonucu bir araya gelmiş koşullardan yararlanarak kendini bir anda iktidarın başında bulmuş olan adama, Gorbaçov'a uygulayabiliriz.

Gorbaçov, kariyerine Stalin döneminde, komsomolda etkinlik göstererek başladı. Yaptığı ilk iş, dostlarından birine, üniversite komsomollarının başkanı olan bir dostuna ihanet ederek onun ayağını kaydırıp yerine geçmek oldu.

Yazar, Gorbaçov'un sinsice bir ihanetle başlayan bu yolda ilerlemeyi sürdürerek çağdaş tarihin en büyük ihanetini gerçekleştirdiğini anlatıyordu. Parti çıkarlarına, komünizme, Sovyetler Birliği'ne ve Sovyet halkına ihanet etmişti. Bütün bu ihanetleri ne için yapmıştı? Batılıların alkışını ve onayını almak için. Yüzyılımızın sonunda, milyonlarca insanın inanılmaz özverilerle ve insanüstü gayretlerle yarattığı şeyi yıkmada ne kadar usta olduğunu bütün dünyaya kanıtlamak için.

Gorbaçov batıda, perestroikanın başında, Avrupa'ya pencere açan Büyük Petro'yla kıyaslanıyordu. Daha sonra bu kıyaslama unutuldu ve onu Napolyon Bonapart'a benzettiler. Belki

de bir Napolyon'du, ama çok özel bir Napolyon; zaferler kazanacak, ileri gidecek bir Napolyon yerine, bozgunları ve gerilemeleri sırtlanmış bir Napolyon. Rusya Büyük Devrimi gerçekleştirdi, o zaman bütün dünyayı korku sarmıştı; şimdiyse, geri dönmek için eli ayağına dolaşıyor.

Çernov, yazıyı birkaç kez okudu. Gorbaçov, kendi halkına karşı tarihsel bir cinayet işlemişti. Cezalandırılmayı fazlasıyla hak ediyordu. Sıradan bir parti adamı olan bu insanı batı, şişire şişire bir yıldız yapmıştı. Oysa ülkesine kötülük etmede Stalin'i geride bırakmıştı. O salak, bu işten paçasını sıyırabilecek miydi? İki yüz seksen milyon Sovyet vatandaşı arasından, o Tanrısal suçu işlemeyi göze alacak bir tek kişi çıkmayacak mıydı? Olacak şey değildi bu. Böyle bir adam mutlaka vardı!

Çernov'un hakkı vardı. 7 Kasım 1990'da, Kızıl Meydanda yapılan bir tören sırasında iki el silah patladı. Şmonov adında biri, Anıtmezarın tribünü üstündeki Gorbaçov'u vurmak istemişti, ama attığı kurşunlar havaya gitti. İyice nişan almasını engellemişlerdi.

Terörizme Elveda

Suikast girişimini haber aldığında Çernov'un aklına gelen ilk şey şu oldu: Benden önce davrandılar! Şmonov'un uğradığı başarısızlığa üzüldü, ama aklına da hemen bir kurt düştü: Peki neden başaramadı? Bu başarısızlık bir rastlantı mıydı? İlin'in, Brejnev'e ateş edememesi de bir rastlantı mıydı? Ayrıca basın bu suikast girişimine neden bu kadar az yer verdi? Şmonov, bu hareketiyle hangi konumda olduğunu kanıtlamak istiyordu? Gorbaçov'u, reformları bir yana itmekle suçlayan köktencilerin yanında mı (o da onlardan biriydi), yoksa perestroika kurbanlarının yanında mı yer alıyordu? Aklına ister istemez bir düşünce geldi: Kendisi de bir suikast girişiminde bulunmaya kalksaydı,

başarısızlığa uğrayacak ve yaptığı hareket dünyada hiçbir etki uyandırmayacaktı. Terörizm fikri hiçbir anlam ifade etmiyorsa, bir kenara mı bırakılmalıydı?

Ayrıca, suikast başarılı olsa, bundan kazançlı çıkacak kimdi? Hiç kimse; Gorbaçov'un kendisinden başka. Tarih sayfalarına, Rus tarihinin İkinci Büyük Devrimini gerçekleştirmesi engellenmiş en büyük kahraman olarak geçecekti. Bu kabul edilebilir bir şey değildi. Bırakalım, herkesin gözü önünde, gerçekten temsil ettiği şeyi sonuna kadar götürsün ve perestroika dediği şeyin ne olduğunu herkes görsün! Salakların kahraman haline getirilmesine izin vermeyelim! Bırakalım, millet onu kahkahalarıyla boğsun!

Her Şey Serbest

Çernov, kentte yaptığı amaçsız geziler sırasında, o zamana kadar etiyle kemiğiyle geri geleceklerini aklının ucuna getirmediği insanlarla karşılaşıyordu: Monarşistler, anarşistler, faşistler ve yalnızca tarih kitaplarından tanıdığı öteki "istler". Her türlü kuralın bir yana bırakılması, genel kokuşmuşluk ve toplumsal olayların ciddiyetten uzak biçimde çözümlenmesi, her türlü ideolojik sapmanın, kendilerine tarihsel bir rol yakıştıran gruplar, akım oluşturan topluluklar tarafından yüksek sesle ve pervasızca sergilenmesini olanaklı kılıyordu. Çernov bir gün, bütün toplumu, bürokratların toplama kampı demekten için kullandıkları biçimiyle, çalışma yoluyla yeniden eğitme kampları temelinde örgütlemek gerektiğini ciddi ciddi savunan bir adama rastladı. Bu kişi, eğitimli, doktora çalışması yapmış eski bir SBKP üyesiydi.

"Partiyi komünizm düşmanı olduğum için değil, SBKP'nin kendi ideallerine ihanet ettiği ve mantığın gösterdiği yolda sonuna kadar gitmekten korktuğu için terk ettim. 'Demokratik ko-

münizm' ya da 'insani yüzlü komünizm', dış tehditler altında olmayan küçük ülkeler için düşünülebilir ancak. Yüzlerce milyon nüfusa sahip, güçlü bir rakip tarafından sürekli tehdit altında tutulan muazzam bir ülke söz konusu olduğundaysa geriye, Stalin'in yöneldiği seçenekten başka seçenek pek kalmıyor. Stalin bir dehaydı, ama politik dehaların çoğunda görüldüğü gibi, gerçekleştirdiği şeyleri mantıksal sonuçlarına kadar götürmedi. Gulag'ları çoğaltti, ne var ki ülkenin tümünün tek bir kamp[21] haline dönüştürülmesi gerekiyordu. Ben ne deli, ne de sapığım, inanın bana. Yaşamımızı bir başka biçimde sürdüremeyiz. Ya Stalin'in gerçekleştirdiğinden daha büyük bir Gulag oluşturacağız, ya da yerle bir olacağız. Üçüncü bir yolu yok bunun."

"Peki, ya pratikte bunu nasıl gerçekleştireceksiniz? Böyle bir şeye olanak var mı?"

"Olanak bulunduğunu düşünüyorum. İktidarda ben olsaydım, bir ay içinde tüm ülkede uygulanacak bir buyruk verirdim. Adı, Kamu Düzenin Koruma Komitesi olarak değiştirilen SBKP Merkez Komitesi, yüksek iktidarı bilfiil ele almıştır. Bütün reformcular yasadışı, toplum dışı ilan edilmiş ve işlerine son verilmiştir. Hepsi tutuklanacaktır. Kurulacak halk mahkemelerinde en kısa sürede yargılanacaklardır. Parti komiteleri, KGB' nin, ordunun ve silahlandırılmış halk milislerinin desteğinde tüm iktidara el koymuştur. Kısacası, en sert biçimiyle sıkıyönetim ilan ederdim. Ayrıntılar sizi ilgilendiriyorsa, oturup konuşabiliriz. Bu konuda bir program geliştirdim. Bu planı, er ya da geç uygulamak gerekeceğine inanıyorum. Hazırlıklı olmak gerekiyor. Ufukta savaş belirdi."

"Kimler arasında?"

---

21) Gulag, "Kamplar Genel Yönetimi" sözcüklerinin ilk harfleri alınarak oluşturulmuş Rusça bir sözcüktür. Başlangıçta kampları belirtmek için değil, bunların oldukları hapisane yönetimini belirtmek için kullanılıyordu.

"Batıyla bizim. ABD, yeterince zayıf düştüğümüzü görür görmez bize saldıracak. Nasıl olsa bir gerekçe bulurlar. Kendimizi savunmaya hazırlanmalıyız. Savaşın yakın olduğunu söylediğinde, batıda Stalin'le alay ediyorlardı; oysa haklıydı."

"Peki, batı bize neden saldırsın ki?"

"Delikanlı, Marksçılık yalnızca saçmalıklardan ibaret değil. Batı demek, kapitalizm demek. Kapitalizmse, kaçınılmaz olarak kriz demek. Batı, muazzam bir krizin eşiğinde. Bu krizin önüne geçebilmek ya da onu başka yöne çevirebilmek için bir savaş çıkartmak zorunda. Ne yazık ki şu anda acelem var. İşte telefon numaram. Bu konuyu tartışmak için ne zaman olursa olsun beni arayın. Konu üzerinde ciddiyetle düşünmenizi öneriyorum size. Gerçek, ne yazık ki, hiç bir zaman çekici değildir."

"Bu tür düşünceler ileri sürmekten..."

"Yapraklardan korkan, ormana girmez. Mademki her şey serbest, en mantıklı düşünceleri ileri sürmek neden yasak olsun ki?"

"Mantıklı oldukları için yalnızca."

"Vay canına! Görüyorum ki siz dünkü çocuk değilsiniz! Arayın beni! Mutlaka arayın! Sizinle anlaşacağımızı sanıyorum."

Yuri onu hiç aramadı.

Belov

Paranın değeri kalmadı. Maaşlar kuşa döndü. Annesinin kazandığı para hava cıvaydı. Kuyruk bekleyerek alınan malları açıktan satmaya da olanak kalmadı: Genç ve uyanık girişimciler o "business"e de el attılar. Yiyecekleri içecekleri yoktu. Yuri, iş aramaya koyuldu. Çernov, birkaç sonuçsuz girişimden sonra, bu arada Grobovoy'dan sonra kombinanın ikinci önemli adamı haline gelen Belov'dan bir randevu koparabildi. Almanlar tarafından Alman tarzında döşenmiş çok şık bir bürosu, bir sekreteri, bir de Alman yardımcısı vardı.

"Görüşmeyeli neredeyse yüzyıl oldu," dedi Belov, merhaba yerine, yerinden kalkmadan. "Otur. Ne yazık ki sana ancak on beş dakika ayırabilirim. İşler! Artık batı tarzı çalışıyoruz, geçen her dakika önemli."

"Önemli bir adam olmuşsun," dedi Çernov. "İş bulmam gerekiyor. Ne yiyecek kaldı, ne içecek. Beni bir işe yerleştirmelerine yardımcı ol, isterse kapıcılık olsun."

"Artık kapıcılar bile eskiden olduğu gibi seçilmiyor. Güçlü kuvvetli, karate bilen, silah kullanan insanlar hepsi. Ve senin çalıştığın dönemdeki araştırmacılardan daha çok para alıyorlar. O işi aklından bile geçirme. Sana açık davranacağım: Adam çalıştıracak hiç iş yok bizde. Olsa bile, aranan nitelikler sende yok: Bilgisayarla çalışamazsın sen..."

"Peki ya beynim? Eskiden beni dâhi bir matematikçi olarak kabul ederdin!"

"Belki ben de bir dâhiyim. Dâhi olmasam bile, yetenekliyim. Ama kimse buna gereksinim duymuyor. Bugün gereksinim duyulan matematiğin altından gerizekâlının biri bile kalkabilir. Yine de buraya seninle ilgili not alacağım. Beni bir hafta sonra ara."

Çernov, Belov'un yanından ayrılırken, onun kendisine bir süre önce söylediği sözleri anımsadı: "Kendi hiçliklerini sende affetmiyorlar. Kendilerini yetenekli sayıyorlar, ama onların yanındaki varlığın bile bu düşüncelerinin boşluğunu anlamalarına yetiyor."

Toplu İşyeri

Önceki yaşamının ekseninden, toplu işyerinden ayrıldığından beri Çernov onu belleğinde idealleştirmişti. O dönemde, insanların yaptıkları işe bakılmadan sabit ücret almaları, lojman elde etmeleri, oturma koşullarını iyileştirmeleri, dinlenme ev-

lerinde tatil hakkı kazanmaları, prim almaları ve başka avantajlar elde etmeleri onu tiksindiriyordu. Başka türlü olamazdı. Öylesi çok doğaldı. Ölçüt oydu. Buna karşılık, yeni bölüm şefi olarak, en iyi uzman olan Gorev'in değil de, çıkarcı Grobovoy'un seçilmesini ya da kalabalık bir ailenin reisi olan Semionov'a değil de, daha çalışmaya başlayalı iki yıl olan, müdürün yağcısı Rijikov'a bir daire verilmesini ateşli ateşli tartışıyorlardı. Benzeri bütün adaletsizlikleri unutmuş, arka plana itmişti... Çernov, herkesin birbirine takıldığı o toplantıları anımsıyor, orada bulunma, yeni çıkarılan fıkraları dinleme, karşılıklı gevezelik edip birilerinin omzunu okşama isteğini içinde şiddetle duyumsuyordu.

Biz Ruslar nasıl insanlarız, diye soruyordu kendi kendine. Başımız derde girmeden, elimizdekilerin değerini anlayamıyoruz. Bütün bunların bir daha geri gelmemek üzere yitirilmiş olması olanaksız. Kendime bir iş bulmalıyım. Ne iş olursa olsun, yeter ki bir toplu işyerinde olayım!

Yaşamın Temel Sorunu

Çernov, Profesör Makarov'a rastladığı sırada, eski kitap alan bir kitapçıya kitap satıyordu. Onu, adam ancak kendini tanıttığında tanıyabildi.

"Marksçılığı öğretim programından çıkardılar," dedi Makarov. "Beni de derhal kapının önüne koydular. Bir profesörün aldığı emekli maaşıyla bugün ne yapılabilir ki! Gördüğün gibi, ben de kitapçılık yapmakla yetiniyorum. Yaşamımı bu şekilde bitirmeyi düşünmüyordum. Siz, peki siz nasılsınız?"

"İşsiz. Ben de elimde kalan son kitapları satıyorum."

"Anladım. Daha fazlasını anlatmanıza gerek yok. Kendi evladım bile beni sırtımdan vurdu: Partiden ayrıldı, şimdi komünizm karşıtı mitinglere ve toplantılara katılıyor. Özel işler çevirmeye başladı."

"İnce düşünceli davranmadığım için kusuruma bakmayın ama, bir atasözü, ne ekersen onu biçersin, der."

"Haklısınız. Çocuklarımızı iyi yetiştirmedik. Onlara gereğinden fazlasını verip çok az şey istedik."

"Ben, bugüne kadar bana fazla bir şey verildiğini hiç fark etmemiştim."

"Siz perestroikacıların içinde bulunmadınız. En büyük talihsizlik, Çernov, içinde yaşadığımız toplumsal sistemi tam olarak değerlendirememiş olmamız. Onun sağladığı olanaklara baktık yalnızca, elimizde büyüteçle; daha fazlasını söylemeyeyim. Eğer vaktiniz varsa (işsiz olduğunuza göre, başkasına satacak kadar bol vaktiniz vardır), evime gelin. Karım size çay yapar, biz de sakin sakin konuşuruz."

Çernov, Makarov'un iki odalı yalın bir dairede oturduğunu görünce şaşırdı. Bunu kendisine söylediğinde Makarov sızlandı.

"Parti üyelerinin bugün yüzkızartan ayrıcalıklardan yararlandığı, ideologlarınsa saraylarda yaşadığı söyleniyor. Peki, onların efsane olmasını sağlamış kişiler daha önce nasıl yaşıyorlardı, şimdi nasıl yaşıyorlar?... Ayrıca, ... bugün profesör dediğimiz kim? Günümüzde kaç tane profesör kaldı? Vaktiyle, profesör olmanın bir anlamı vardı."

Makarov'un karısı sofrayı hazırlarken, kocası da Çernov'a elde kalmış birkaç aile resmini gösteriyordu. Makarov'un kuşağından geriye kalan çok insan yoktu.

"Bu fotoğraf, 1941'de, cepheye hareketimden önce çekilmişti," diye açıkladı. "Sizin babanız da savaşa katıldı mı?"

"Evet. Savaşın tamamını cephede geçirdi. Birçok kez yaralandı. Ondan fazla nişan aldı."

"Size savaşı anlatmıştır öyleyse."

"Hayır. O öldüğünde ben bir yaşında yoktum."

"Özür dilerim, bilmiyordum. En azından, savaşın başlarında neler olup bittiği hakkında anlatılanları dinlemiş, kitaplar okumuşsunuzdur sanırım."

"Evet."

"Bugün içinde bulunduğumuz durum, bana o 1941 yazını anımsatıyor. Nedenini bilemeden birden gafil avlandık. Komutanlarımız ortada yoktu. Her yandan beliren Alman birlikleri bizi çevirdi. İçimizden birçoğu kaçtı. Ötekiler düşman safına geçti. Düşmanımızın nerede bulunduğunu, savunma hattını nerede kuracağımızı bilemiyorduk. Moskova'nın birkaç gün içinde düşeceği söylentileri dolaşıyordu. İnsanlar birbirlerine fısıldıyordu: 'Sonumuz geldi mi? Gerçekten geldi mi?' O zamandan bu yana neredeyse elli yıl geçti. Gazeteleri, dergileri karıştırıyorum, televizyonu izliyor, radyoyu, mitinglerde konuşan konuşmacıları, rastladığım kimselerin konuşmalarını dinliyorum. Kulaklarıma o zamanki topların, patlayan bombaların sesi, zırhlı araçların gıcırtısı gelmese de o zamanki duygular içindeyim. Oysa arada fark var. O dönemde düşmanımızın kim olduğunu biliyorduk. Düşük siperlikli şapkasıyla yürüyor, niyetlerini bağıra bağıra ilan ediyordu. Bugünse her şey bulanık. Düşman, bizi Brejnev'in ve Stalin'in despotluğundan , komünizmin baskılarından arındırmak isteyen kurtarıcı maskesinin ardına gizleniyor. Herkes şu ya da bu biçimde düşmanın işbirlikçisi haline gelebilir, geliyor da. Cephe hattı, tüm Sovyet vatandaşlarının aklından ve ruhundan geçiyor. "

Makarov konuşuyordu. Çernov'sa, solmuş, aşınmış fotoğraflara bakıyordu. İşte, yanında genç bir kızla, Tanya'yla, gelecekteki karısıyla, genç Yüzbaşı Makarov. O dönemde, 1941'de, Partikent'te oturuyordu. Tanya orada hemşire olarak çalışıyordu. Kısa süre sonra evlendiler. Mayıs 1945'te oğulları doğdu. 1946'da Makarov terhis edildi ve Partikent'e yerleştiler. İşte üniversitedeki grupları. Bütününe yakını eski savaşçılardan oluş-

muş. O dönemdeki yaşamlarını hiç anımsamamak daha iyi. Tanya olmasaydı, işin içinden çıkamazdı. Ama yaşam yine de neşe doluydu. Her şey yavaş yavaş düzeliyordu. Öğrenim sürüyordu. Önlerinde yeni ufuklar açılıyordu... Bu fotoğraf da kolhozda alınmış. Tabii, partinin çağrısı üzerine Makarov, kolektif bir çiftlik yönetiminin başına seve seve geçmişti. Kırsal yaşam düzeyi aşama aşama düzeldi.

"Komünizmin, bu ara söylendiği gibi, yumuşak yüzlü olabileceğini gerçekten düşünüyor musunuz?" diye sordu Çernov, Makarov'un karısı onları masaya davet ettiği sırada.

"Bir insan yüzü nedir ki?" diye sordu Makarov, kısa bir düşündükten sonra. "Komünist toplum zaten yumuşak yüzlü bir toplum; insanı idealleştirmemek koşuluyla. Stalin, yumuşak yüzlüydü. Brejnev de öyle. Elkina da. Asıl sorun şurada: Bütünüyle yetkin bir toplum düşünülemez. Her yerde hem iyi insanlar var, hem de aşağılıklar. Ve insanların her biri, bir yanıyla iyi olabilirken, bir başka yanıyla o kadar iyi olmayabiliyor. Her toplumda, iyilik için verilen savaşım her gün sürdürülen bir olgu, zaman zaman, açılan kampanyalar boyunca sürdürülen bir şey değil. Oysa bizde, olaylar kendi akışına bırakıldı. İkna etmenin gücüne inanılıyordu. İnsanların bilinci, onların doğru davranış biçimlerini kendiliklerinden bulacak biçimde etkilenebilir sanılıyordu. Oysa, bilinç denen şeyin, dayanakların en az güvenilir olanı ortaya çıktı. Ayrıca, bizim yönetimimiz temel bir hata yaptı."

"Nedir o?"

"Ülkeyi, önce batıyla yarışma yoluna soktu, daha sonra da onu taklit etmeye başladı. Halkın, batı etkisine karşı bağışıklık kazandığından emindi. Bu hataydı. Sonuç, öngördüğümüzün tam tersi oldu: batının, 'komünizm mikrobu'na karşı aşılı olduğu, bizimse 'kapitalizm mikrobu'yla baş edemediğimiz ortaya çıktı."

"Peki, şimdi ne yapmak gerekiyor?"

"Savaşmak."

"Ne için?"

"Komünizm için. Kapitalizme karşı."

"Komünizm yıkılırsa, bizde, bu çok büyük bir kayıp mı olur sizce?"

"Tarihin en büyük kaybı olur. O durumda, kapitalizm gezegenimizin denetlenemeyen tek hâkimi haline gelir ve insanlığı yıkıma götürür. Ama komünizm yıkılmayacak. Direneceğiz. Yeni bir Stalingrad yaratacağız, bunu size ben söylüyorum. Peki, ya siz, Çernov, siz hangi yandasınız?"

"Benim yerimde olsaydınız, siz ne yapardınız? Babam ki bir savaş kahramanıydı, 1946'da hakkında yapılan bir yalan ihbar yüzünden, yirmi beş yıl ağır koşullarda kamp yaşamına mahkûm edildi. 1955'te serbest bırakıldıktan sonra, Atom' da çalışmak zorunda kaldı ve nükleer denemelerin kurbanı oldu. Işın almış olduğundan, yaşamının erken bir döneminde, acı çeke çeke öldü; bu arada da canavardan farkı olmayan bir evlada yaşam verdi. Gelecekteki savaşımda, size göre, benim yerim neresi olmalı?"

"Bu konuda size öneride bulunmak istemem. Bu, sizin kendi bilincinizde çözüme ulaştırmanız gereken bir sorun. Benim kuşağım için, böyle bir durumda takınılacak tavır konusunda sorun çıkmazdı. Vatanın çıkarı önde geliyordu bizim için.

"Çocukluğumuzdan beri kafamızın içini vatanla milletle doldurdular. Ama yaşam o şekilde akıyordu ki, benim kuşağım vatanseverliğe cephe almaya eğilim gösterdi. Büyüdüğümüzde de o kavrama ya kayıtsız kaldık, ya bozguncu davranışlarda bulunduk."

"Peki, sizin kişisel olarak düşünceniz ne?"

"Bilmiyorum. Vatanın ne olduğunu henüz kavrayamadım. Stalinciliğe ve Brejnevciliğe uzun süre yalnızca kin besledim. Sonra, bu kin içimde dondu, onun yerini, Gorbaçovculara, Yelt-

sincilere ve öteki perestroikacılara karşı giderek büyüyen bir tiksinti aldı. Ama onların savaşım içinde bulundukları kimselere de hiç saygı ve sevgi beslemiyorum. Şimdiyse, perestroikacılara bile kayıtsızım."

"Doğrusu, sizin durumunuza özenmiyorum. İsteseniz de, istemeseniz de yaşamınızın temel sorununu çözmek zorundasınız: Hangi yanda yer alacaksınız, komünizm mi, yoksa kapitalizm mi? Yüzyılımızın sorunu bu, Çernov. Komünist devrim geçmişte kalmış bir şey değil, sürüp gidiyor. Ve ne olursa olsun, sonunda yenen biz olacağız."

"Biz, dediğiniz kim, peki?"

" Tabii ki komünistler. Bizim temel hatamız, muhaliflere ve öteki alçaklara karşı zayıflık göstermemiz oldu, Çernov. Son zaferin bizim olacağından emindik, bu da bizi gevşetti. Komünist düzeni yeniden kurduğumuzda, ülkeyi bu pisliklerden temizleyip bir daha ortaya çıkmalarını önleyeceğiz."

"Yeni bir Gulag mı?"

"Ülkenin yaşamını sürdürebilmesi için Gulag'ın olması zorunlu. Bu kezse, iki kat zorunlu."

"Sizin peşinizden gelirdim, ileri sürdüğünüz görüşe inanabilseydim."

Perestroikacıların Bölünmesi

20 Ocak 1991 Pazar günü, Gorbaçov aleyhinde düzenlenen bir gösteri, Kızıl Meydana üç yüz binden fazla insanı topladı. Bu gösteri köktenciler (yani demokratlar) tarafından düzenlenmişti. Göstericilerin ellerindeki pankartlarda "Gorbaçov, kanlı katil!" - Baltık ülkelerindeki olaylar[22] yüzünden - ve "Gerici Gorbaçov!"

22) 11-20 Ocak tarihleri arasında Vilnius'ta (Litvanya) ve Riga(da (Letonya), İçişleri Bakanlığına bağlı özel birliklere ait birimler (OMON) on dokuz kişinin ölmesine, birçok kişinin yaralanmasına yol açtı.

Gorbaçov'un izlemeye başladığı perestroika karşıtı politikaya tepki - yazıları okunuyordu. Çernov'un karşısına yeni bir sorun çıktı: Gorbaçovcular, eski tutucuların yerini alıyor, köktencilerse, ilerdeki muhalefeti oluşturmak üzere iktidardan yavaş yavaş uzaklaştırılıyorlardı. Liderleri, 20 Ocakta, yeni bir partinin kurulduğunu, Demokrat Rusya Partisinin kurulduğunu açıkladı; bu parti SBKP'ye muhalefet edecekti.

Demokratlar 21 Ocakta, Partikent'teki Lenin Meydanında, Moskova'daki gösteriyi desteklemek için bir miting düzenlediler. Mao-Zedunka, ateşli bir söylev çekerek, Krutov'u ve partinin öteki yöneticilerini perestroika davasına ihanet etmekle suçladı. SBKP'den ayrıldığını da açıkladı.

Partinin Dağılması

Krutov, 22 Ocakta, SBKP obkomunun birinci sekreterliğinden istifa etti. Bundan böyle adına gazetelerde hiç rastlanmadı. Küçük bir yerel gazete, özel sektörde, belki de Partikent'in ekonomik mafyasına ait bir işyerinde kendisine yağlı bir iş hazırladığını yazdı. Daha başka aparaçikler de onu izledi. Kentte, partinin günlerinin artık sayılı olduğu dedikodusu dolaşmaya başladı. Tabanı oluşturan komünistler kitle halinde partiden istifa etti. Parti örgütleri birçok kuruluşun içinde etkinliğini durdurmak zorunda kaldı.

Ilımlı reformcular (Gorbaçovcular), iktidarı denetim altında tutma aracı olarak kullandıkları partinin dağılmasını engellemek istediler. SBKP için acele yeni bir program hazırladılar, ama bu hiçbir yankı uyandırmadı. Günlük olayları tutkuyla izleyen Çernov, söz konusu bu programı büyük bir dikkatle baştan aşağı okudu, ne var ki okuduklarında, kuramcıların olaylar karşısında duydukları şaşkınlıktan ve herkesi, özellikle de batılı medyaları memnun etme girişiminden başka bir şey göremedi. Bu konuda Makarov'la görüşmeye karar verdi.

"Program taslağını mutlaka okumuşsunuzdur?"

"Ne yazık ki evet!" diye yanıtladı profesör, iç geçirerek.

"Ne diyorsunuz?"

"Üzerine tükürmek, küfürler savurmak geçiyor içimden."

"Olağanüstü! Partinin kaç üyesi var?"

"On altı milyondan fazla."

"Ve içlerinden, ortaya doğru dürüst bir program koyacak tek bir adam çıkmadı!"

"Sanırım birden fazla insan çıkabilirdi, ama onlara söz hakkı tanınmadı."

"Peki, bu işin sonu neye varacak?"

"Toptan bir felakete sanırım. Parti dağılacak, eli kulağında ve artık bu süreci durdurmanın olanağı yok. Bütünüyle akıldışı şeyler olup bitiyor. Biz, tarihin en büyük devrimini gerçekleştirdik, ama onun sonuçlarından yararlanmasını bilemedik. Komünizmin gerçekleştirdiği şeyler birer yara izi haline getirildi. Komünizm düşüncesinin saygınlığını bile zedeledik. Parti, bir salaklar, gerizekâlılar, hainler, hiç değeri olmayanlar güruhu haline geldi. Bunun cezasını mutlaka çekmeliyiz. Ülkeyi yıkıma sürüklediğimiz için değil, ülkenin yönetimini bizi bu felakete sürükleyenlere teslim ettiğimiz için."

"Peki, dağılma önlenemez mi?"

"1941'de, geri çekilerek, muazzam kayıplar vererek savaşıyorduk. Moskova önlerine kadar çekildik. Durum umutsuz görünüyordu. Almanlar, başkente birkaç gün içinde gireceklerinden emindiler. Almanya'dan merasim üniformalarının, kameraların, vb. gelmesini bekliyorlardı. Jukov'a, Moskova'yı savunma görevi verildi. O da, doğuya kaçmaya kalkacak herkesin vurulmasını buyurdu. Ve gerileme durdu. Üç gün içinde düzen yeniden kuruldu. Almanlar, geçen o üç günü değerlendiremedi ve Moskova'yı da alamadılar."

"Peki bütün bunlardan çıkarılması gereken ders ne?"

"Basit: Düzeni sağlamak için, yeni bir Jukov gerek. Perestroikaya karşı gerçek bir savaş vermek gerekiyor. Yönetimimiz işi çok ileri götürdü, çok sayıda alçağa göz yumdu. Onlarsa, kendi postlarını kurtarmak için ülkenin ve halkın çıkarlarını bitpazarında satmaktan çekinmiyorlar. Bu hainlerle savaşmak, olağanüstü durum ilan etmek ve ülkeyi bu hayvan soylarından temizlemek gerekiyor; zamanında Stalin'in yaptığı gibi. Başka çözüm yok."

"Bunu yapma olanağı var mı sizce?"

"Geç kalmış olmamızdan korkuyorum."

"Geç kalmışsak ne olacak peki?"

"Genç olsaydım, kafasızlara ve satılmışlara savaş ilan ederdim. Ne şekilde olursa olsun onları ortadan kaldırmak gerekiyor."

"Sözünü ettikleriniz binlerce kişi! Hepsini birden öldüremezsiniz."

"Biri çıkıp da örneğini verecek olursa, o işin nasıl yayıldığını görürsünüz. Böylelikle yığınlar harekete geçirilir ve hepsinin hakkından gelinir. Sonuncusuna varıncaya kadar! Yoksa, mahvoluruz. Gelecekteki kuşaklar karşısında taşıdığımız sorumluluk çok büyük."

"Arkadan gelen kuşaklar, atalarının gösterdiği özverinin değerini hiçbir zaman bilemiyor."

"Bizim değerimizi bilip bilmemek onların sorunu. Fakat bizim kendimize karşı bir vicdan borcumuz var."

Beterin Beteri

Bölge halkı arasında yapılan bir soruşturmanın sonucuna göre, "komünizme karşı çıkanların sayısı, yandaşlarının sayısının iki katı"ymış. Toplumbilimciler bundan şu sonucu çıkarıyorlar: "Komünizm düşüncesi ülkemizde artık tükenmiştir".

"Tanrım!" diye bağırdı, bir gazete bayiinin önünde, Çernov'un yanında duran ve Partikent Pravdası'nda toplumbilimcilerin yayımladığı raporu okuyan yaşlı bir adam. "Ne düşük bir gerizekâlılık düzeyine indik!"

"Şöyle demek daha doğru: Ne yüksek bir gerizekâlılık düzeyine yükseldik!" dedi bir başka okur; o da onun kadar yaşlıydı. "Komünizm düşüncesinin ülkemizde artık tükenmiş olduğu ileri sürülebilir, ama pratikte acaba ne oluyor?"

"İnsanların, komünizmin ne olduğundan haberleri yok. Yukarıdan, komünizm düşüncesinin çürütülmesi buyruğu geliyor, hoop, herkes bunu uyguluyor! On yıl önce aynı insanlar, toplumbilimcilerin kendilerine sorduğu sorulara yüz seksen derece ters yanıt veriyorlardı."

"Birkaç yıl geçsin, bu çözülme durulacak ve bütün bu olup bitenler bir karabasan gibi anımsanacak."

"Bütün bunlar neyi değiştirir ki? İnsanlar, yapılan bir soruşturmada yarın havanın kötü olmasını da isteyebilirler; öyle istediler diye hava kötü mü olacak yani? Bizde ne yapılırsa yapılsın, hiçbir sonuç vermez; geriye, o herkesin nefret ettiği komünizm kalır yine de. Ülkemiz, komünizmi hak etmek için birçok sınavdan geçti, acıklı bir tarih yaşadı. Ve bu salaklar bunu bir oylamayla, ya da sersem kafalı, yontulmamış yığınlar arasında yaptıkları bir soruşturmayla ortadan kaldıracaklarını düşünüyorlar!"

"Bütün bunlar kuruntudan başka bir şey değil. Kuruntunun kuruntusu ve püf dense rüzgârda dağılacak kadar temelsiz. Diyelim ki bütün Partikentliler komünizme karşı oy kullandılar. Ne olur dersiniz? Aynı şeyin bir başka adla ve çok daha beter görünüm altında yeniden ortaya çıktığını görürsünüz. Benim on beş yılım kamplarda geçti. 1953'te, Stalin'in ölümünden sonra bizim bölgede isyan çıktı. Tüm devrim muhafızlarına yönetimden el çektirip kendi iktidarımızı oluşturduk. Ondan sonra olup

bitenleri anımsamak bile insana dehşet veriyor. Ne mutlu ki düzenli birlikler gelip düzeni yeniden kurdu."

"Brejnev döneminde gerçekleştirilmiş düzene yeniden kavuşmak için on yıl beklemek gerek. Biz bunu göremeyiz."

"Tanrıya şükür ki öyle! Bunların hepsini veba alsın götürsün! Ne olursa olsun, bizim halkımızla yola çıkıp ortaya iyi bir şey koymanın olanağı yok!"

Çernov, deneyim dolu bu iki yaşlı adamın konuşmalarına kulak veriyor, kendini en az onlar kadar yaşlı duyumsuyordu.

Kuşkusuz hakları var, dedi kendi kendine. Biz Ruslar, ne tarihin gelmiş geçmiş en büyük devriminden, ne en büyük savaşta kazandığımız başarıdan, ne de milyonlarca insanın parlak bir gelecek için en büyük özveriyi gösterme yeteneğinden yararlanmasını bildik. Yapılan her şey boşa gitti. Gelecek için hiçbir umut yok. Tam tersine beterin beterinin tehdidi altındayız. Yaşlı adamlar haklıydı: Hepsini veba götürsün!

Leskov

Leskov, mide ülserinden hastaneye yatırıldı. En azından, kendisine söylenen buydu. Çernov, onu ziyaret ettiğinde, kansere yakandığını ve ameliyat geçireceğini söyledi: Midesini alacaklardı. Hayatta kalıp kalmayacağını söylemek zor. Ne olursa olsun, bu tür ameliyatlardan sonra insan çok yaşamıyor. Leskov, durumunu sakince kabulleniyordu. Vaktiyle çok büyük bir şans yakalamıştı: Aslında 1953'te ölmüş olması gerekiyordu, ama o tarihten bu yana elli üç yıl daha yaşamıştı.

"Komünizmi savununlara da, kapitalizmin havarilerine de, tutuculara da, reformculara da aynı tiksintiyi duyuyorum," dedi Çernov, Marakov'la aralarında geçen konuşmayı aktarırken. "Benim yerimde olsaydınız hangi yanı tutardınız?"

"Peki ya halk?"

"Nedir ki halk? Sizin gibi ben de tüm yaşamımı Rus halkının arasında geçirdim. O büyük organizmanın küçük bir parçacığıyım ben de. Onlardan iyiliğin kırıntısını bile koparabilmek için inanılmaz çabalar harcamak gerektiğini gördüm. Buna karşılık, kötülük hiçbir engelle karşılaşmaksızın büyük bir ırmak gibi akıp gidiyordu. Üstelik, Stalinciler de, Brejnevciler de, Gorbaçovcular da güçlerini bir başka dünyadan alan insanlar değil, onlar da bu halkın temsilcileri. Halkın kendisi!"

"Halkımız hep böyle olagelmedi."

"Komünizmin şımarttığı bir Rus halkına mı inanıyorsunuz siz? Rus ulusal karakterine özgü olanla, Sovyet karakterine özgü olanı birbirinden nasıl ayırt edebilirsiniz? Şimdiye kadar kimse, Almanlarda, Fransızlarda, İngilizlerde ya da Amerikalılarda kendini gösteren ulusal özelliklerle, kapitalizme özgü özellikler arasında bir fark gözetmeye kalkmadı. Gariptir ki, sıra Ruslara gelince herkes Rus olanla, komünist ya da Sovyet olan arasında farklılık olduğunu ileri sürüyor. Şimdi bana, Sovyet tarihinin kendisine getirdiği şeylerin hepsini bir yana bırakmak koşuluyla, Rus halkının ne olduğunu söyleyin bakalım."

"Bunu söylemek zor. Bunu yapabilmek için bilim adamı olmak gerek. Bense..."

"Siz akıllı ve deneyimli bir insansınız. Sovyet yönetimi altında geçen yıllar boyunca halkımızın tam olarak ortaya koyduğu niteliklerin ne olduğunu görmüşsünüzdür kuşkusuz. Kapitalistlerin, arazi sahiplerinin ve Kulak'ların kökü kazındı. Geriye kalanlar da Rus halkı sayıldı. Ve halk da kendi özünü ortaya koydu. Stalinci baskılar halkın eseri oldu. Kolektifleştirme de. Sanayileşme de. Ve savaş sırasında uğradığımız kayıplar. Ve de Brejnevciliğin har vurup harman savurması. Ve şimdiki reformcuların savurganlığı. Ve yaşanan çöküntü. Bütün bunlar halkın eseri."

"Ama Rus ulusçuluğu, onun bir dava olarak kabul edilmesi için gerekli her şeye, ayrıca sonsuz bir geleceğe sahip."

"Belki bir dava olduğu ileri sürülebilir. Ama geleceği yok. Dün çeşitli grupların, partilerin ve ulusçu hareketlerin oluşturduğu bir toplantıya katıldım. Konuşmacıların söylediği her şey ilke olarak doğruydu. Evet, Rusların kendi ülkelerinde bundan çok daha kötü yaşam koşullarıyla karşı karşıya kaldıkları oldu. Evet, Sovyet döneminin temel zorluklarını sırtlarında taşıdılar. Öteki halklar, Lenin'in Rus halkının zararına gerçekleştirdiği 'dâhice' ulusal politika sayesinde çeşitli ayrıcalıklara sahip oldular, doğru. Rus milliyetinde olan kitleleri oluşturanlar köylüler, işçiler ve küçük memurlardı, oysa Rus olmayanlar ayrıcalıklı katmanlar arasında ve SSCB'nin üst yönetim kadrosunda çoğunluktaydılar, bu da doğru. Bütün bunlara karşın, bizi kardeş halkların sömürücüsü olarak tanıtıp onları zorla Ruslaştırmakla suçladılar. Halkımızın gösterdiği bütün özverilere karşılık, gerek Sovyetlerde, gerekse batıda Rus korkusunu yeniden canlandırdılar. Ama dünkü konuşmacıların bu olgulardan hareket ederek vardıkları sonuçlar saçmaydı. Konuşmalarında sergiledikleri, Rus halkının idealleştirilmiş görüntüsüydü ve onun geleceğini, yine en az onun kadar idealleştirilmiş bir devrim öncesi geçmişe dönüş olarak düşünüyorlardı. Ben hakımızı, Soljenitsin'in anlattığı gibi görmek istemiyorum."

Leskov'la yaptığı konuşma Çernov'u çok etkiledi.Mao-Zedunka ve benzerlerini iktidarın temsilcisi gibi görmemek gerekiyordu. Daha ileri giderek, onların bütünüyle halkı temsil ettiklerini düşünmek gerekiyordu. Kendisini de, Çernov'u da içine alan ve onu acılar içinde yaşamaya mahkûm eden bu halka karşı bir karar alma zamanı artık gelmişti.

Eve dönüşünde, Rus halkı hakkında hemen o gece bir yazı yazdı.

Rus Halkı Üzerine

Bir halkın kişiliği, onu oluşturan bireylerin kişiliklerinin genelleştirilmesinden ibaret değildir yalnızca. Kendine özgü bir kendilik oluşturur. Bu kendilik, onu temsil eden bireylerin, grupların ve kitlelerin ortaya koydukları edimler aracılığıyla kendini gösterir. Ayrıca, kendini her an değil, belli hallerde, yaşamsal önemi olan belli durumlarda gösterir. Bugün içine düştüğümüz felaketin sorumluları kuşkusuz, ülkenin çıkarlarına ihanet etmiş olan yönetim, batı ve onun "beşinci kolu", yani bizim aydın ve yönetici seçkinlerimizdir; ama aynı zamanda da Rus halkının kendi kişiliğidir.

Bazı kuramlar, halkımızın kusurlarını, onun karşı karşıya kaldığı zor tarihsel koşullara indirgiyor. Ben bunu kesinlikle yadsıyorum. Halk, kendi tarihini kendi yapar. Ortaya çıkan tarih başarısız bir tarih olmuşsa bu durum, kolektif irade eksikliğinden ya da halkın sıradan bazı kazanımlarla yetinmiş olmasından kaynaklanmıştır. Bir halkın yazgısı yalnızca önüne çıkan zor koşullara değil, tarihe kafa tutmasını, zorlayıcı koşullar bataklığından kendini sıyırmayı bilmesine de bağlıdır. Rus halkının özelliğini açıklamak amacıyla, tarihin onun önüne çıkardığı koşulların tersliğine gönderme yapan hiçbir düşünce, onun bugün bu acınacak durumu yaşama konusundaki istekliliğini saklamaya yetmiyor. İnsanda öfke ve aşağısama duyguları uyandıran o istekliliği.

Rus halkı, gerçekleştirdiği büyük devrimin de, Almanya karşısında kazandığı zaferin de meyvelerini devşirmesini beceremedi. Kendi ülkesi içinde kendine ayrıcalıklı bir konum sağlamayı bilemediği gibi, iktidar ve ülke çıkarlarıyla ilgili olarak başka halklarla savaşım konusunda da yeteneksizlik gösterdi. En yetenekli, en becerikli vatandaşlarına arka çıkmadı. Tersine, onların ilerlemesini engellemek, onlardan en küçük

minneti bile esirgemek için çaba gösterdi. Lafebelerinin ve yıkıcı düşüncelere sahip maceracıların sözlerine her zaman kolayca kandı. Onun zararına davrandıkları halde, onu gülünç duruma düşüren öteki halklara karşı hiç isyan etmedi.

Sahip olduğu maddesel varlıkları, kendi çabalarının, yaratıcılığının, girişkenliğinin ve göze aldığı risklerin meyvesi sunduğu şeyler olarak kabul ediyor. Öteki halklara, kendisinden daha çok aldıklarını ya da daha çok alabilme dehasını gösterdiklerini, kendisinden daha becerikli davrandıklarını düşündüğü için, kıskançlıkla bakıyor. Daha iyi yaşayan halklar (özellikle batılılar) karşısında kendisini küçük görme duygusuna, onlara karşı duyduğu aşağısama ve kin de karışıyor. Bu kendini küçük görme duygusunda bir yandan da kurumlanma var. Hiçliğiyle gurur duyuyor. Yapıp ediyormuş gibi görünmeyi, ortaya gerçekten bir şeyler koymaya yeğ tutuyor. Yürekliliğini ve sabrını, başarıya giden yolda kanıtlamak yerine, başına bir felaket geldiğinde daha çok kanıtlıyor. Bir işe girişmeyegörsün, onu yarı yolda bırakıyor. Vurmak için elini kaldırmayagörsün, kendi elini tutan kendisi oluyor. Harekete geçmeye uzun sürede, zor karar veriyor, ama kısa sürede, kolayca paniğe kapılıyor. Yaratıcılık yeteneği hiç de yüksek değil. Batılıların belirli bir çaba sonunda ulaştıkları sonuca ulaşmak için Rusların bunun on katı fazla çaba göstermeleri, beş kat daha fazla zaman harcamaları gerekiyor. Savurgan, tutumsuz, ayrıntılara ve kesinliğe karşı duyarsız, pratik yanları zayıf insanlar. Ele aldıkları işleri keyiflerince ve baştan savma, başlarından atmak için yapıyorlar. Kısacası, bu halk, yaratma yeteneğinden çok, yapılmış olanı bozma yeteneğine sahip.

Yetmiş yıllık Sovyet yaşamı süresince Ruslara daha iyi insan nitelikleri kazandırmak için yapılan bütün girişimler başarısızlıkla sonuçlandı; bu, komünist sistemin yetersizliğinden değil, onların, komünist meleklerden oluşmuş bir toplum haline

gelmede gösterdikleri yeteneksizlikten kaynaklandı. Rusa özgü kişilik yapısını ne kültür ve eğitim alanında yapılan sıçrama, ne maddesel kazanımlar iyileştirebildi; tersine, bu kişilik giderek geriledi, kabalaştı. Bugün ülkemizin içine battığı kendini horgörme, vatan sevgisinden yoksunluk ve karamsarlık duygularına hiçbir Avrupa halkı katlanamazdı. Bu duruma ayrıca, SSCB'yi oluşturan başka hiçbir halkta da rastlanmıyor. Yolunda gitmeyen her şey için Rusları suçluyorlar, onlar da hatalarını hiç itirazsız kabulleniyorlar.

Gorbaçov ve danışmanları, perestroikayı lanse ederken, kendilerine dayatılan reformları uygulama alanına geçirecek olan çok sayıda halkın (özellikle de Rusların) sergilediği farklı ulusal kişilikleri bir an olsun düşünüp hesaba katmadılar. Kendine sunulacak olsa, hangi halk olursa olsun batı uygarlığının nimetlerinden gerektiği gibi yararlanma yeteneğini gösterir. Farklı toplumsal sistemlerin, aynı soyut insanlığın gelişmesindeki değişik aşamalardan başka bir şey olmadığı ve her halkın bunları kendi gelişmesiyle bütünleştirebileceği hem bilimsel, hem de tarihsel açıdan yanlıştır.

Batı uygarlığı, öteki uluslara göre büyük farklılık gösteren ulusların ortaya koyduğu bir üründür. Onların tek ve benzersiz bir yaratısıdır. Hatta kendi özlerinin bir parçasıdır.

Propaganda yoluyla olsun, tepeden inme buyruklarla olsun kimsenin batılılar gibi yaşaması sağlanamaz. SSCB'yi oluşturan halklar, batının ancak kendi yaşam biçimleriyle bağdaştırabilecekleri, kendi özlerinde yankı yapacak yanlarını alabilirler. Bir halka, kendi dehasına uymayan bir yaşam biçimini dayatmak tek ve kaçınılmaz bir sonuç verir: O halk tarih sahnesinden silinir gider.

Buysa, bugün gözlerimizin önünde gerçekleşen süreçtir. Kasıntıdan felce uğramış ve her türlü sorumluluk duygusunu yitirmiş bugünkü Sovyet yöneticileri, Ruslara, kendilerine ya-

bancı olan bir yaşam biçimini dayatmaya çalışıyor ve şimdiye kadar görülmemiş bir ahlak bozukluğunun ortaya çıkmasına yol açıyorlar.

Peki, Rus kişiliğiyle bağdaşan gerçek ne, diyeceksiniz? Bunun yanıtı basit: Komünist sistem. Bu sistem bir yandan onların kötü yanlarını körüklerken, öte yandan da kişiliklerine olumlu katkılarda bulunuyor. Ne olursa olsun, Rus halkı şimdiye kadar varlığını ancak komünist halk olma niteliğiyle sürdürebildi. Hangisi olursa olsun, bir başka toplumsal sistemi benimseyecek olursa, bu onun gerilemesine ve yok olmasına yol açacaktır.

Rus halkı, yazgısını olanaklarının elverdiği ölçüde iyiye götürmek için yeterli zamana ve güce sahip oldu. Sovyet tarihi, ulusal kişiliğimizi ortaya bütünüyle ve özgürce koyabilmemizi sağladı, bu doğru. Halk olarak, bizim bunun daha ötesine gitmemize olanak yok. Büyük idealler adına büyük özverilerde bulunduk. Bu arada büyük alçaklıklar da yaptık ve birbirimize şimdiye kadar görülmemiş ihanetlerde de bulunduk. Rus halkı, devrim ve savaş sırasında gururla doldu. Daha sonra utanca boğulduğu da oldu. Bütün bu kötülüklerden komünist sistem sorumlu tutulamaz, üstelik bu sistem iyi yanlarını ortaya koymaya da zaman bulamadı. Ne var ki bu kadar yıl tutunabildiysek, bunu yalnızca komünizme ve komünistlere borçluyuz. Onu reddedersek, kendimizi tarihsel ölüme mahkûm ediyoruz demektir.

Yöneticilerimiz ve onlara ideolojik uşaklık edenler, batının "beşinci kolu" haline gelerek ülkelerine ve halklarına ihanet ettiler. Bu ihanet halkın gözleri önünde gerçekleşti; onun hoşgörmesiyle, hatta onayıyla gerçekleşti. Bu tarihsel cinayetin o da suç ortağı oldu. İhanet-eden-halk oldu. Kendi geçmişini, kendisi için duyulmadık özverilerde bulunanları, kendi evlatlarını, gezegenimiz üzerinde kendisini örnek alan, bir destek, bir koruyucu gibi gören milyonlarca insanı sattı. Yıllar, yüzyıllar ge-

çecek, evlatlarımız bizi hainlikle, salaklıkla, gerizekâlılıkla, çıkarcılıkla, yağcılıkla, korkaklıkla ve bozgunculukla suçlayacaklar. Lanetleyecekler bizi, çok haklı olacaklar, çünkü bunu fazlasıyla hak ediyoruz.

Dostlar

Çernov, yazısının on kadar kopyasını daktiloda yazdırabilmek için, elinde kalan son kitapları karaborsada satmak zorunda kaldı. Kaleme aldığı bu metni kentin bellibaşlı gazete ve dergilerine gönderdi, buna karşılık bir dizi ret yanıtıyla karşılaştı; hepsinde aynı terane vardı: Yazıda geliştirilen düşüncenin bilimsel değeri yoktu, ideolojik açıdan da bozucuydu. Şaşırıp kaldı: Hangi ideolojiden söz ediyorlardı?

Bu başarısızlık karşısında Çernov, yayımlanması için kendisine yardımcı olmaları amacıyla yazısını Belov'a ve Mironov'a göstermeye karar verdi. Belov, Çernov'u kabul etmeye razı oldu, ama gönülsüzdü. Hâlâ işsiz dolaşan Çernov'un kendisinden yine aptalca iş ya da borç para isteyeceğinden korkuyordu. Bir yazının söz konusu olduğunu öğrenince rahat bir soluk aldı.

"Sanırım Smirnov'la ve Petrov'la ilişki içindesin," dedi Çernov. "Her ikisi de kendi dergisini çıkarıyor. Belki onlara benim yazımdan söz edebilirsin. Bunu yayımlamak onlara hiçbir şeye mal olmaz."

Belov, sayfaları aceleyle karıştırdı, ilgilenmiş görünüyordu. Yeniden başa döndü ve dikkatle okumaya başladı. Çernov, onun yüzünü gözlüyordu. Şaşırmış, hatta korkmuş gibi bir ifade vardı yüzünde.

"Bunları kendi kafandan mı yazdın, yoksa derleme mi yaptın? Benimle dalga geçtiğini itiraf et, dostum."

"Birbirimizi, beni bu türlü aşağılamayacağın kadar uzun bir süredir tanıyoruz. Benim hakkımda böyle düşünecek bir davranışta bulunmadım şimdiye kadar."

"Matematikte allamesin, bunu biliyoruz. Ama bu yazı toplumbilimden söz ediyor. Politikadan. Bir düşünce yazısı. Sen bu konuların uzmanı değilsin ki!"

"Son yıllarda bu konularda o kadar çok şey okudum ki, kendimi uzman sayabilirim. Matematiği bir yana bıraktım."

"Ne yazık! Sen bir matematik dehasısın, oysa bu..."

"Ne yani? Bu yazdıklarımı, bir profesyonel yazardan aşırdığımı mı düşündün yoksa?"

"Seni yeni bir rolde görmek o kadar şaşırtıcı ki!"

"Oynadığım işsizlik rolü de şaşırtıcı gelmiyor mu sana?"

"Bir sürü insan işsiz dolaşıyor."

"İçlerinden birçoğu da gazetelere ve dergilere yazı yazıyor, öyle değil mi?"

"Öyledir mutlaka. Ne var ki ben Smirnov'la ve Petrov'la artık ilişkide değilim. Onlar artık önemli insanlar. Yanlarına ulaşmaya olanak yok."

"Peki, istemiyorsan, öyle olsun. Yazım hakkında ne düşünüyorsun, peki?"

"Alışılmışın dışında olduğunu söyleyeceğim. Birilerinin bunu yayımlayacağından kuşkuluyum."

"Peki kişisel olarak ne düşünüyorsun? Yanlış bir şey var mı içinde?"

"Bunun gerçeklerle ya da yanlışla ilgisi yok. Bizim gazetelerimiz ve dergilerimiz, nesnel gerçeklerin rasgele yayımlandığı organlar değil. Politika yapıyor hepsi. Zaten senin yazın da bir gerçeğin ifadesi olmaktan çok, belirli bir politikanın savunulduğu izlenimini bırakıyor. Yalnız, hangi politikayı?"

"Sana göre hangi politikayı, peki?"

"Her şey bir yana, benim kabullenebileceğim bir politikayı değil. Yanlışın nerede bilmek ister misin? Söyleyeyim sana; saflığın yüzünden, herkesin zaten bildiği, fakat kimsenin sözünü

etmediği şeyleri açıklıyorsun. Modern yaşamın en büyük tabularından birini ayaklar altına alıyorsun."

Bir hafta sonra Çernov bu kez Mironov'un huzuruna... kabul edildi. Mironov, önemli kişi havalarına bürünmüştü: Yeni partisine başkan seçilmişti. Çernov ona, partisinin kaç üyesi olduğunu, halkın hangi kesimlerini temsil ettiğini sordu.

"Buna yanıt vermek zor," dedi Mironov. "Her şey o kadar hızlı gelişiyor ki! Bir hafta önce iki yüz kişiydik. Bugün beş yüz kişiyiz. Kim bilir? Gelecek hafta belki on bin kişiye ulaşırız. Programımızı değiştirdik. Bilirsin, bir kitle partisi olunca, böyle şeyler kaçınılmaz oluyor. Şimdiki adımız Sosyalist Demokrat Parti, kısaca SDP. Temsil ettiğimiz toplumsal katmanlara gelince, bu soru, eski komünist modasına uygun bir soru. Sen bunları boş ver de, ne yumurtladın, onu göster bana."

Mironov, yazıyı süratle okumaya koyuldu. Çernov, onu gözlüyordu. Yumurtadan yeni çıkmış bir partinin çiçeği burnunda başkanının kendisine neler yumurtlayacağını önceden biliyordu.

"Ne diyebilirim sana?" dedi Mironov, son sayfayı çevirirken. Aslında, sana acıyorum. Hani bir söz vardır: Platon dostumdur, ama gerçekler benim için daha değerlidir. Seninle açık konuşacağım. İşin aslına bakarsan, halk dediğin şey nedir? Kendilerini en üstün yaratık sandıkları için en iyi yaşamı sürdürmek isteyen birkaç ciğeri beş para etmeze araç olan, onları sırtında taşıyan avanak güruhu. Bu benzersiz 'sıfır'lar, kendi durumlarını korumak için, halk diye bir efsane yaratmışlar, bu efsaneyi de sözünü ettikleri o halkı aldatmak için kullanıyorlar. Senin yaptığın ne peki? O efsaneyi yıkmak. Üstelik, politika her zaman politikadır. Halkımızın ne olup ne olmadığını herkes biliyor. O halkı eğitmek için yetmiş yıldır boşuna uğraşıldı. Şimdiyse, her çeşit üçkâğıtçı ve lafebesi onu Sovyet karşıtı, komünizm karşıtı

sloganlarla sulayıp duruyor, o ise geçmişteki kazanımların hepsini ayaklar altına almaya, bütün ideallerini satışa çıkarmaya hazır. N'apacağız peki? Halkın sersemler, salaklar, alçaklar güruhu olduğunu mu ilan edeceğiz? Bu, intihar olur. Oysa sen bunu neredeyse açıkça söylüyorsun."

"Devam etmene gerek yok," diye sözünü kesti Çernov. "Seni rahatsız ettiğim için özür dilerim. Büyük bir partinin başkanını çok, ama çok önemli işlerinden alıkoydum."

"Alay etmenin yeri değil. Bunlar dünya ölçeğinde sorunlar, gerçekten de şu sırada dünyanın gündeminde bunlar var. Komünizmin yazgısı söz konusu."

"Haklısın. Peki, komünizm tarihinin ortaya koyduğu en önemli sonuç ne, onu da biliyor musun?"

"Söyle bakalım."

"Komünizm, milyonlarca kafasızı bünyesinde barındırdı. İşte bu yüzden yok olup gidecek. Bu sonu da hak etmiş olacak."

Yeni Samizdat

Glasnot dergisinin ilk sayısını samizdat olarak çıkaran öğrenciler, 1986'da serbest bırakıldılar. Yürütülen yeni politika sayesinde dergilerinin resmen tanınacağını ve kendilerine çeşitli olanaklar, bir lokal, kâğıt, fotokopi makineleri sağlanacağını safça düşünerek bu etkinleklerini sürdürmeye karar verdiler. Fakat düşündüklerinin hiçbiri gerçekleşmedi. Daha deneyimli ve masraftan kaçınmayan başka girişimcilerin lanse ettikleri başka gazete ve dergiler yayımlandı. Bunlar, yayıncılıkla ilgili her türlü yasal ve yasadışı araçlara sahip çıktılar. Glasnost dergisi, redaktörleri ve yazarları kovuşturmaya uğramamakla birlikte, eskiden olduğu gibi samizdat olarak yayımlanmayı sürdürdü. Yetkililerin sopalayacağı başka katırlar vardı. Ayrıca, heyecan

yaratan haberleri vermekte uzmanlaşmış başka dergilerin yanında ve Sovyetlere özgü her şeyin tozunun atıldığı bir ortamda dergi zaten neredeyse tutucu bir havadaymış izlenimi veriyordu. Bu izlenimi doğuran, üçüncü sayısından başlayarak perestroikaya karşı eleştirel bir tavır takınmasıydı. Daha açık söylemek gerekirse, elebaşlarından bazılarının maskesini düşürmeye girişmişti.

Glasnost'un ilk kurbanlarından biri Mao-Zedunka oldu. Çıkan bir yazıda, Kızılorduburg yönetim bölgesinin tümüyle ve resmen Elkina'nın mülkü haline geldiği açıklanıyordu. Onun kabilesi ve onlara yakın olanlar bölge ekonomisinin yeraltı patronları haline gelmişlerdi. Halkın beslenme konusunda felaket durumuna karşın, bu insanlar, gizli ya da resmi antrepolarında muazzam miktarda et, süt ürünü ve sebze stoklamışlardı. Partikent pazarlarındaki esnafın yarısından çoğu, Mao-Zedunka'nın "mafya"sından kişilerdi. Milis görevlilerini, KGB'yi ve bölge yetkililerini yoldan çıkarmışlardı. Sarhoş olduğu bir gün, Mao-Zedunka, kabilesinin Partikent devlet bankasından daha fazla parası olduğunu ağzından kaçırmış, bununla böbürlenmişti.

Glasnost'un o sayısı Yuri'nin eline bir rastlantı sonucu geçti: Kafayı iyice bulmuş ayyaşın biri, yayalara ayrılmış bölgede ona o dergiyi birkaç kuruş karşılığında sattı. Yuri, dergiyi okudu ve yazısı elinde, soluğu dergide verilen adreste aldı. Redaksiyon bölümü, kentin çıkışında bulunan, yarı yarıya yıkık bir yapının, elden düşme eşyalarla döşenmiş iki odasına yerleşmişti. Gazeteler, dergiler, kitaplar, boş şişeler, kirli bulaşıklar, buruşturulmuş eşyalar her yana saçılmıştı. Ortalığı öyle kötü bir koku kaplamıştı ki, Çernov'un midesi kalktı. İçerde, kılık kıyafetleri odadan pek farklı olmayan kadınlı erkekli on kadar insan vardı.

"Timoçenko," diye tanıttı kendini redaktör; otuz yaşlarında, uzun saçlı, fırça sakallı, üstünde jean takım olan genç bir

adamdı. "Bize neler getirdin bakalım? Kendi bokumuzda boğulmuş durumdayız. Düşündüklerimizi yayımlayamaz hale geldik... Vay canına! Yirmi sayfalık bir yazı mı? Hiç okumadan sana şunu söyleyeyim ki, dostum, bu iş yatar. En fazla beş sayfa. Yayımlanma güvencesi de vermem. Ülkede eli kalem tutan ne kadar adam varsa, hepsi yazar kesildi. Herkes bir şeyler karalıyor. Sen niye geldin buraya? Yazını başkaları yayımlamak istemedi mi? Anlamıştım bunu: Bize getirilse getirilse, başkalarının geri çevirdiği dışkılar getirilir. Tamam, tamam, kızma. Yapıtını bırak. Zaman bulduğumda göz atacağım. Sana haber veririm."

"Telefonum yok."

"Öyleyse on beş gün kadar sonra bir uğra. Tartışırız. Ve şimdi dostum, bana izin ver, başımız sıkışık. Yeni sayıyı hazırlıyoruz. Bir cop darbesi gibi inecek. Dergi çıktıktan sonra, Gorbaçov iktidarda uzun süre tutunamayacak."

Çernov, yazısını bunların da yayımlamayacaklarını anladı ve bırakmadı. Halk! En yücelerde olduğu kabul edilen şu halk neredeydi? Belov, o halktan biriydi. Mironov da. Bu insanlar da tabii. Ve Gorbaçov. Ve dahi Mao-Zedunka. Halk bunlardan başkası değildi, olmayacaktı da. Ve Rus halkı, eşsiz, benzersiz Rus halkı Çernov'u bir yabancı madde gibi dışlıyordu. Hiçbir halktan değildi o.

Bir hata yaptım, dedi kendi kendine. Halkımızın yok olmaktan kurtarılabileceğini düşünüyordum, ama o bunu istemiyor.Yazısını yırtıp çöp tenekelerinden birine attı.

Nasıl olmuş da bu çöp tenekesini şimdiye kadar kimse çalmamış? Bütün çöp tenekeleri çalındığında, her şeyin sonu mutlaka gelmiş olacak. Hâlâ orada durduklarına göre, halk hâlâ yaşıyor demek. Tanrım,ne halk!

Çernov, Makarov'a sık sık gidip gelmeye başladı. Makarov, bu durumdan çok memnundu. Yuri'ye en iyi dostuymuş gibi davranıyordu. Bu ziyaretlerde Makarov'un karısı, sonu gelmeyen kuyruklarda bekleyerek ya da dostlarıyla değiş tokuş yaparak edindiği ne varsa masaya çıkarıyordu. Makarov, Yuri'nin kendisini ne büyük bir ilgi ve sabırla dinlediğini fark ettiğinden, yaşamı boyunca dağarcığında biriktirdigi düşünceleri ona aktarmak istiyordu.

"Ben komünistim," diyordu "ve düşüncelerime hiçbir zaman ihanet etmeyeceğim. Tarihimizin ve çağımızın kusurlarını bildiğim gibi, bu kusurları dün olsun, bugün olsun gizlemeye çalışanları da biliyorum. Ne var ki bir başka aşırı uca doğru savruluyoruz. Komünizme özgü ne varsa toptan yadsıma eğilimindeyiz. Buysa ülkemize, geçmişteki sınırsız övünmelerden daha büyük zarar verecek. Sovyet düzeni altındaki tarihimizi değerlendirirken ölçülü davranmamız gerekiyor. Örneğin Stalin'i ve Stalinciliği ele alalım. O konuda bugün söylenmedik şey kalmıyor. Ve bunların neredeyse hepsi saçmalık. Bütünüyle ideolojik gerizekâlılık örnekleri. Stalin'in masum olduğunu söylemek, o yıllar boyunca yapılanları yadsımak istemiyorum, ama böylesine bir büyük tarih bu biçimde eleştirilmemeli. O korkunç ve karanlık dönem, Rus tarihinin aynı zamanda en görkemli dönemi. Aslında korkunç ve karanlık değil, çok parlak ve mutlu bir dönemdi. Gerçekten de karanlık olmaktan çok parlak, korkunç olmaktan çok mutlu bir dönemdi. O dönemi yargılayanlar yalnızca Sovyet ve komünizm karşıtlığını üstlenen savcılar oldu. Onlar da yanlış bir imaj yarattılar."

"Stalincilik," diyordu, "çelişkiler içeren bir olaydır. Diyalektik düşünce, ciddiye alınması gereken bir şeydir. Bilgisizlerin

elinde değerini yitirdi. Ne var ki diyalektik olmaksızın, hiçbir tarihsel olayı anlamanın olanağı yoktur. Stalin ve Stalinciler, olayların neden olduğu birtakım durumlar yaratıyor, bunları pekiştiriyor, ama aynı zamanda da ortaya çıkan bu durumların düzeltilmesi için savaşım veriyorlardı. Böylelikle Stalin döneminde toplumda yeni sınıflar belirmeye başladı; bunların en başında ayrıcalıklılar geliyordu. Stalinci baskı öncelikle bu ayrıcalıklı sınıfa yöneldi, öte yandan Stalinciler aynı zamanda bu sınıfı güçlendirmek için de ellerinden geleni yaptılar. Stalin iktidarı, gerçek bir halk iktidarıydı. Ama iktidar olma niteliğiyle de kaçınılmaz olarak giderek halka karşı bir nitelik kazanıyordu. İşte sana bazı diyalektik olgular. Bundan dolayı da çağımızı yorumlamaya kalktığımızda, onu ancak çelişkilerle dolu bir süreç olarak yorumlayabiliriz."

Çernov, Makarov'u dinlemekten hoşlanıyordu. Konuşmalarındaki genel yönelime karşı olmakla birlikte, bu sözlerde derin bir gerçek olduğunu duyumsuyordu ki bu gerçeğin acımasızlığını ilerde bütün şiddetiyle yaşayacaktı.

"Temel olan şey, Çernov," diyordu Makarov, "çok basit bir gerçeği anlamak: Marks ve Engels gerçek birer dâhiydi; bugün bazı çevrelerin onları göstermeye çalıştığı gibi birer cani ya da akılsız değil. Stalin de politik bir dâhiydi. Bu dâhilerin ağızlarından çıkmış sözlere tarihsel bir yaklaşımla bakmak, onları gerçek bağlamlarına oturtmak gerekir. Resim konusunda örneğin, bir tablonun bütününden, ayrı ayrı vurulmuş fırça darbelerini söküp almaya kimse kalkışmaz. Bu açık. Tarihsel olayların yorumu söz konusu olduğundaysa bunu yapmak daha da zordur.

Siz, Çernov, komünizm karşıtı bir ortamda büyüdünüz," diyordu Makarov, "ama görüyorum ki bugün karşılaştığınız olaylar sizde tragedya etkisi bırakıyor. Bir de beni düşünün, ben

neler duyumsayabilirim, ben ki inanmış bir komünist, tüm yaşamını komünizme özgü düşüncelerin yayılmasına adamış, insanları bu düşünceler çerçevesinde eğitmeye çabalamış bir adamım? Tarihimizin ve içinde yaşadığımız sistemin kusurlarını çok iyi biliyorum, ama yine de onun Rusya için en iyi sistem olduğuna inanmayı sürdürüyorum. Üstelik, onun yıkılması Rusya'nın da yıkılması demek. Ama şu anda olup bitenleri engellemek için elimden hiçbir şey gelmiyor. Kimse beni dinlemiyor. Üniversitede saat başı ücret alıyorum: Haftada bir gün seminer yapıyor, danışma saatlerinde orada bulunuyorum. Parti komitesine, komünizmin günümüzde karşı karşıya kaldığı eleştiri hakkında bir konferans vermeyi önerdim; başlığı 'Komünizme özgü düşünceler eskidi mi?' olacaktı. Kabul etmediler, iyi mi? Kimsenin gelip dinlemeyeceğini söylediler. Oysa Marksçılık karşıtı herhangi bir grup, 'Marksçılığa gerek var mı?' konulu bir tartışma düzenlediğinde, parti komitesi benim katılmamı istemiyor; gerekçeleri de benim, tutucu ve Stalinci bozuntusu olarak ünlenmiş olmam. Ne dersiniz buna?"

"İnsan olarak size sempati duyuyorum" dedi Çernov. "Ama Marksçılığı ne kadar öğrendiğimi siz biliyorsunuz. Hiçbir şey anlamadığımı itiraf ediyorum. Şunu da söylemeliyim ki sizin dışınızda, Marksçılığı saygıya değer bir öğreti olarak düşünen hiç kimseye şimdiye kadar rastlamadım. Sistemimize gelince, yaşamımda o sisteme minnettar kalacak hiçbir şey göremiyorum."

"Peki ya eğitim? En azından iyi bir eğitim yaptınız. Bedava sayılabilecek bir lojmana sahipsiniz. İş..."

"İşsizim."

"Komünist sistem yüzünden değil, onu tahrip etmeye başlamaları yüzünden işsiz kaldınız. İnsanlar sonunda, komünizm sayesinde ulaşılan yeri kendiliğinden varılmış bir nokta gibi kabul edip ulaşamayacakları ya da sistemin 'burjuva' diye

kabul ettiği şeylere sahip olma isteğine giderek daha çok kapıldılar. Sistemimiz çöküyor, insanlarımızsa, kazandıklarından çok daha fazlasını yitirdiklerini kısa sürede görecekler. Ama çok geç olacak. Bunu size ben söylüyorum: İnsanlar ilerde, Brejnev'li yılları ülkemizin altın çağı olarak anımsayacaklar!"

YALNIZ BİR ADAMIN DÜŞÜNCELERİ

Mao-Zedunka, televizyonda bir konuşma yaptı. Sistemimizden, iktidardan ve ideolojiden, bunlara öteden beri muhalifmiş gibi söz etti. "Nükleer denemeler politikasının yol açtığı cinayetlere", bu politikanın bölgemizdeki kurbanlarına, Atom'da meydana gelen felakete değindi. O alçak kanıyı dinlerken, kişisel mutsuzluklarıma varıncaya kadar her şeyimin çalındığı duygusuna kapıldım. Bu alçaklar, kendi uyguladıkları ve cinayetten başka bir şey olmayan politikanın kurbanlarını, yani benim gibileri bile çıkarları için kullanıyorlardı. Tarihte böyle bir şeyin eşine rastlanmış mıydı? Sanmıyorum. Komünizm, benim için kabul edilebilir bir şey değil; yalnızca Mao-Zedunka gibi alçakları bünyesinde barındırması bile böyle düşünmem için yeterli. Öte yandan, komünizm düşmanlığını da benimseyemem; çünkü o hareketin başında da yine Mao-Zedunka gibi alçaklar var. Bu durumdan nasıl kurtulmalı? Ben de kendi yolumu mu gideyim? Nereye? En iyisi, geri dönmemek üzere çekip gitmek, ortadan yok olmak galiba!

Darbe

Perestroika başladığından beri, silahlı kuvvetlerin desteğinde yapılabilecek bir darbenin söylentileri sürekli ortalıkta dolaşıyordu. Ama bu, perestroikacıların postlarını yitirme kor-

kusundan kaynaklanan gevezeliken başka bir şey değildi. Yeni politikanın uygulanmaya başlamasından beri, buna önayak olanlar ve o yönde etkinlikte bulunanlar, ta içlerinde bir yerde, hatalı bir şeyi başlattıklarını ve bunun hesabını er ya da geç vereceklerini duyumsuyorlardı. Sessiz çoğunluksa, bu karabasanın bir gün son bulacağı, perestroikacıların da olmaları gereken yere, hapisanelere ve kamplara gönderilecekleri umudunu gizliden gizliye besliyordu.

Moskova'da yapılan devlet darbesinin haberi Partikent'e ulaştığında herkes rahat bir nefes aldı: Nihayet! Yaşam birden daha normale döndü. Haydutlar ve serseriler kuyruklarını apış aralarına aldılar. Özel girişimciler, monarşistler, anarşistler, hatta demokratlar, fahişelerin ve eşcinsellerin (Partikent'te bunlara cinsel muhalifler deniyordu) yaptığı gibi ortadan kayboldular. Çarşıda pazarda, spekülatörler fiyatları düşürdü. Yukarıdan hiçbir yasaklama gelmemiş olmasına karşın, Sovyet karşıtı ve komünizm karşıtı bir sürü gazete ve dergi yayınına son verdi. SBKP'den ayrılanlar, her türlü olasılığa karşı bir yerlere tıkıştırmış oldukları üye kartlarını ortaya çıkararak, sadık birer komünist olarak kaldıkları havasını atmaya başladılar. Kısacası Partikentliler, Moskova'da gerçekleşen olayı, Merkez Yönetim Kurulunun yıllardan beri bekledikleri buyruğu olarak kabul edip eski alışkanlıklarını yavaş yavaş bir yana bırakmaya başladılar. Ne var ki olayın üzerinden daha üç gün bile geçmeden Partikentliler yeniden perestroika çamuruna batmak zorunda kaldılar: 21 Ağustosta, devlet darbesinin başarısızlığa uğradığı haberi geldi.

Mao-Zedunka

Devlet darbesi haberi Mao-Zedunka'nın büyük bir paniğe kapılmasına neden oldu. Bir gaf mı yapmıştı? Canını dişine ta-

karak elde ettiği şeyleri bir anda yitirecek miydi? Bütün perestroika yanlıları gibi o da yargılanacaktı, buna kuşku yoktu. Hatta halk düşmanı ilan edilip kurşuna bile dizilebilirdi! Partiden ayrılmakta neden bu kadar acele etmişti? Ne yapmalı? Krutov'un ne düşündüğünü öğrenmesi gerekiyordu. İyi ama bu Krutov nereye kaybolmuştu? Partinin obkom birinci sekreteri, özel kesimde işe başlamak için hiç zaman yitirmemişti. Ne konformist! Ne insanlar! Kime güvenmeli?

Bu kararsızlık içinde, komanın eşiğine gelinceye kadar kafayı çekti, olaylar bitinceye kadar da sarhoşluğu geçmedi. Darbe başarısızlığa uğrayınca, kasabadaki teyzesinin yanında saklanan Smirnov, Mao-Zedunka'nın lüks daçasına koşarak geldi. Mao-Zedunka, kusmuklar ve dışkılar içinde, yatağın altında yatıyordu. Smirnov, demokrasinin öteki önderleriyle birlikte onu iyi kötü insan içine çıkabilecek duruma getirdi ve valiliğe sürükledi; orada, "demokrasi kahramanları", demokrasinin bu son kalesini savunmak için barikatları kurmuşlardı bile, oysa kimse orayı ele geçirmeyi aklına bile getirmemişti.

Bir Devrim Daha

29 Ağustosta, SSCB Yüksek Sovyeti SBKP'yi suç örgütü ilan ederek etkinliklerini yasakladı. Partikent'i bir "demokratikleşme"dir sardı. Kentte politika arenasına, toplumsal, ekonomik, ideolojik, kültürel arenalara çıkan, suç işlemeye soyunan ne kadar insan varsa ortalığa döküldü. Mao-Zedunka derhal, SBKP'nin bölgede kapatıldığını ilan etti ve "karşıdevrimci darbe"nin bilinen, bilinmeyen ne kadar sorumlusu varsa tutuklanmasını buyurdu. Partiye ait lokaller talan edildi, memuların ve sıradan parti üyelerinin evleri ve daçaları yağmalandı ki, bunlar hiçbir şeyden sorumlu değildiler, partiden kovulmuş-

lardı, hatta bazıları içeri atılmıştı. Vatandaşların "darbe" sırasında nasıl davrandıklarını araştıran özel komisyonlar kuruldu. Kente hemen eski adı olan Çarkent adı verildi. Marks, Engels ve Lenin'den başlayarak, SSCB tarihinin ve komünizmin ünlü kişilerinin adlarını taşıyan meydan ve caddeler de eski adlarını aldılar. Neokomünist gazetelerden biri, Çarkent adının Eskikent olarak değiştirilmesini önerdi. Gazete derhal kapatılarak, editörleri darbeye suçortaklığı etmekle suçlanıp tutuklandı. Demokratik basını, Çarkent'teki gerici darbecilerin uğursuz planlarının öyküleri sardı; bu plan, başlarında kentin valisi Evdokya Timofeyevna Elkina'nın bulunduğu demokratların kahramanca direnişi sayesinde başarısızlığa uğratılmıştı.

"Yeni Devrim"in doruk noktasını, Valilik Meydanında (Eski adı Lenin Meydanıydı) Lenin adına dikilmiş granit anıt heykelin patlayıcılarla tahrip edilmesi oluşturdu. Başlarında Mao-Zedunka'nın bulunduğu demokratlar, onun yaptığı konuşmada "lanetli geçmiş" olarak adlandırdığı geçmişten kentin özgürlüğe kesin olarak kavuşmasını simgeleyen bu son eylemin halk tarafından büyük bir coşkuyla karşılanacağını hesaplamışlardı. Ne var ki patlatılan patlayıcılar dışında, bekledikleri sevinç patlaması gerçekleşmedi. Gösteride hazır bulunan yirmi otuz kadar serseriyle, ayyaşın dışında. Kent balon gibi söndü. Kurtuluşun hiçbir yandan gelme umudu kalmamıştı.

Rus Tarihinde Çok Önemli Bir Dönüm Noktası

Perestroikanın daha ilk yılında, kullanılabilir halde kalmış kiliselerin hepsi ibadete açılmış, papazlara teslim edilmişti. Partikent çok kısa bir süre içinde, her türden ve her sınıftan dini bütün insanların hücumuna uğradı. Kentte, devrimden önce bile

bu kadar kalabalık bir dindar topluluğu görülmemişti. Bunu, kilisenin etkinliğinin görülmemiş ölçüde yaygınlaşması izledi. Papazlar, evler, daçalar, yabancı arabalar ve eşyalar, televizyonlar, teypler ve bilgisayarlar edindiler. Diyanet işleri örgütünün teknik donanımı kısa sürede bölgenin yönetim örgütününkini aştı. Bütün bunların ötesinde, bir olay, bölgede çıkan bütün ilerici gazetelerce Rus tarihinin çok önemli bir dönüm noktası olarak, bir bakıma Rusya'nın bin yıl öncesinden kutsanması olarak selamlandı. Yeltsin'in bölgedeki temsilcisi diye atanan Mao-Zedunka, Piskopostan kendisini kutsamasını istedi, kendisini ve yönetimini. Söz konusu din adamı onun bu isteğini yerine getirdi, hem de katedralde yapılan özel bir "bölgesel yönetimi taçlandırma" töreniyle. Tören sırasında Mao-Zedunka, elini İncil'e basmış olarak papazların önünde diz çöktü ve onların söylediklerini harfi harfine yerine getirdi.

Çernov, katedrale sırf merak yüzünden, vakit geçirmek için girmişti. Gördüğü şeyler onu o kadar şaşırttı ki, yanında duran genç bir adam, yüzünün aldığı ifadeyi görünce gülmeye başladı.

"Böyle bir şey olabileceği aklımın ucuna gelmezdi," dedi. "Gerizekâlılığın doruk noktası bu. Yöneticilerimizin sersem, salak olmaları beni hiç şaşırtmıyor, ama böylesine trajik bir tarihi yaşamış bir halkın bütün bu olup bitene nasıl katlandığını bir türlü anlayamıyorum. Halk değil bu, çöplük. Bundan böyle onunla ortak hiçbir yanımın kalmamasını istiyorum. Yazıklar olsun!"

Çevrede bulunanlar onları yuhaladı. Sırtlarında rahip giysileri olan birtakım adamlar koşup gelerek Çernov'la genç adamı katedralin dışına ittiler. Birden etrafta milisler belirdi. Onları merkeze götürmeye davrandılar. Çernov'un kolları olmadığını görünce tedirgin oldular.

"Hey, sizler! Sizler belki de komsomol ya da parti üyesisiniz," diye bağırdı genç adam aynasızlara. "Kime hizmet edi-

yorsunuz, siz? Burada neler olup bittiğinin farkında mısınız? Haydi, alın bizi, merkeze götürün! Hooligan'lık yapmaktan tutuklayabilirsiniz bizi. Ama çocuklarınız sizi, karşıdevrime hizmet ettiğinizden, ülkenin yıkılmasına katkıda bulunduğunuzdan dolayı affedecek mi sanıyorsunuz?"

Milisler, bir şeylerin ters gittiğinin farkında olduklarını, ama yaptıklarının yalnızca buyruklara uymak olduğunu söylediler.

"İtaat ettiğiniz insanlar kim?" diye sürdürdü genç adam. "Bu buyruğu kim verdi size? Peki ya kafalarınız, hâlâ omuzlarınızın üstünde duruyor mu?"

Milisler, sokağın köşesini döndükten sonra, papazların, yaptıkları şeyi görüp milis şefine anlatmamaları için ("görecek olsalar, haklarında hiç de iyi olmazdı!"), Çernov'la arkadaşını salıverdiler. Genç adam kendini tanıttı: Sergey Potapov, işsiz komsomol görevlisi. Oturup gevezelik ettiler.

Esenlikten Umutsuzluğa

"Yetmiş yılı aşkın bir süredir, dinsel bağnazlığa karşı savaşım verildi, benzeri görülmemiş bir kültür devrimi gerçekleştirildi, herkese eğitim sağlandı, muazzam bir eğitim seferberliği yapıldı. Ve orada ne gördük? Bir bak!" dedi Sergey, komsomollara özgü eski alışkanlıkla Yuri'yle senlibenli konuşarak. "Birden keşfediyoruz ki kitleler eskisi gibi kaba ve bilgisiz kalmış. İnsanlar zırvalıyor, söylenen her saçmalığa kanıyor ve karşılarına ilk çıkacak şarlatanın peşinden koşmaya hazır."

"Son zamanlarda," diye karşılık verdi Yuri, "vaktiyle okuduklarımı bu görüş açısından yeniden okumaya başladım. Kitleler, hep aynı yasalara uygun olarak hareket ediyorlar. Ne kadar eğitilirlerse eğitilsinler bundan vazgeçmeyecekler. Üstelik, göz-

lediğim bir başka şey daha var: Kültür ve eğitim, aşırıya kaçıldığı taktirde, kültürsüzlüğe ve cahilliğe dönüşüyor. Bize verilen eğitim sonuç olarak, her şeyi bildiklerini, her şeyi anladıklarını sanan milyonlarca cahil yarattı."

"Haklısın. Zaman zaman ben de propaganda örgütümüzün yayımladığı şeyleri yeniden okuyorum. Gorkomun ideoloji bölümünün sekreteriydim üstelik. O zamanki laf salatası beni dehşete düşürüyor. Oysa söylediğimiz her şey bize anlam dolu, çok önemli geliyordu. Biliyor musun, perestroikanın, başımızdaki yüksek yönetimin gerizekâlılığının ve sorumsuzluğunun bir sonucu olduğunu düşünmeye başlıyorum. O salaklar, o sersemler, büyük bir tarih yaratmaya oynuyorlar ve yaşamı kendi keyiflerince değiştirebileceklerini sandıklarından, iktidar savaşımı yapıyorlar. Ama girişimleri hiçbir sonuç vermeyecek, ellerine Tanrı gücünü bile geçirseler! Yaşamın, kimsenin buyruğuna girmeyen kendi yasaları vardır. Ne kitleler, ne de hangi iktidar olursa olsun, bu yasaları gözardı edebilir. Bunlar, varlık yasaları ve doğa yasaları olarak bizim edimlerimizi etkiler. İşte, kabul etmekten kaçındıkları şey de bu. İnsanlar, kendilerini reformların uyandırdığı rahatlığa kaptırıyorlar ve bunlardan bir şey çıkacağını umut ederek bir sürü saçmalık yapıyorlar. Çabalarının boşluğunu duyumsamaya başladıklarında da öteki uca savruluyorlar: Umutsuzluk. Böyle olunca da her türlü çabanın boş olduğunu düşünüp yeniden saçma sapan davranmaya başlıyorlar."

Makarov'ların İntiharı

Darbenin başarısızlığa uğramasından, SBKP'nin kapatılmasından sonra kentte "temizlik" hareketleri başladı. Darbecilere yakınlığından kuşkulanılan herkes işinden atılıyor, Par-

tikent'te (bundan böyle Çarkent), özel komisyonlar tarafından, darbenin hazırlanmasına katıldıkları ileri sürülenlerse tutuklanıyordu. Gazeteler, partinin ve KGB'nin eski çalışanları ve propaganda etkinliğini yürütenler arasında çok sayıda intihar olayına rastlandığını haber veriyordu. Demokrat basın bu kesimi, nedamet getirmemiş Stalinciler ve gizli darbeciler olarak sunuyordu.

İntihar edenler arasında, üniversitede Marksçılık-Leninciliк dalı eski profesörlerinden Makarov'la karısının da adı geçiyordu. Çernov, haberi alır almaz onların oturdukları eve koştu. Girişte bekleyen milis, Makarov'ların dairesinin mühürlendiğini, cenaze töreni de yapılmayacağını, çünkü "bayan" valinin (öyle söylüyordu), intihar eden bütün darbecilerin bedenlerinin yakılıp küllerinin kent çöplüğüne dökülmesi buyruğunu verdiğini açıkladı.

Makarov'un hakkı vardı, diye düşündü Çernov. Rusya'da komünizmin yerini, ancak ondan daha beter bir sistem alabilir. Mao-Zedunka gibi sersemleri öldürmek gerek! Hangi araçla olursa olsun, öldürmek! İnsan en azından tek bir pisliği öldürürse, boşuna yaşamamış olur!

Ertesi gün, Makarov'un yazdığı bir mektup geçti eline. Şunlar yazılıydı:

"Bu söyleyeceklerim sizi belki şaşırtacak ama, yaşamımın sonunda bana, karımın dışında, en yakın insan oldunuz. Süregiden şu korkunç karışık günlerde doğru yolu bulmanızı dilerim. Hangi yol mu? Bilmiyorum. Ben, ideallerime sadık kaldım. Bizim komünizmimiz, dış düşmanlar ve onlardan sayıca daha yüksek içteki hainler tarafından ezildi; ne var ki komünist deneyim bir başarısızlık olmadı. Tam tersine, düşmanların nefretini uyandıran onun başarısı oldu. Yüzyıllar geçecek ve insanlık, komünizm deneyinde,

eşine rastlanmamış büyüklükte bir yolun izlendiğini ve batının hazırladığı yıkımdan insanlığı kurtarmaya girişildiğini görecek. Ama bugün yaşam benim için artık dayanılmaz hale geldi. Bütün içtenliğimle ve sonsuza kadar sizin, Makarov. 30 Ağustos 1991."

Bırak Bütün Umutları

Çernov, yayalara ayrılmış bölgede Lavtev'e rastladı. Yuri, tıraşlı yüzü, eskimiş giysileriyle sanki küçülmüştü. Bir sürü insanın da onun yazgısını paylaştığını düşünmeksizin, adımlarını sürükleyip duruyordu. Oysa, kentte onun durumundakilerden geçilmiyordu. Laptev, onu özel bir çayhaneye götürdü.

"Sizi ben davet ediyorum," dedi. "Şu yeni milyonerlerden birinin iktidarsızlığını tedavi ediyorum. Altınların üzerinde oturuyor, kadınlar da onu neredeyse parçalayacaklar, gelgelelim erkekliği yok. Biri ona, benim, hangi yaşta olursa olsun erkeklere olağanüstü bir güç kazandırabileceğimi söylemiş. O işi başarırsam, bana bir milyon vereceğini söylüyor. Ama verdiği avans, iyi bir lokantada dört başı mamur bir yemek yemeye bile yetmez. Sonradan görme zenginlerin hepsi birer çingene."

"Ee, onu cinsel güce kavuşturabilecek misiniz bari?"

"Ona, tam tamına bana ödeme yaptığı ölçüde kavuşturacağımı söyledim. Biliyorsunuz, bu benim gibi bir adam için açgözlülük sayılmaz. Doktorluk mesleğinin kendine özgü kuralları vardır: Hastanın, doktoruna kendini bütünüyle teslim etmesi ve tam bir dürüstlükle davranması gerekir, yoksa tedavi sonuç vermez. Peki, sizi işinizden neden kovdular?"

"Perestroika. Çalıştığım kombina, Almanlarla ortak bir işletme haline dönüştürüldü. Almanlarsa, pratik insanlar olarak, çalışanların yüzde doksanını kapının önüne koydular."

"Sanırım attıkları insanların yerine yenilerini doldurdular, onlardan daha beterlerini?"

"Bunu nasıl anladınız?"

"Çok basit. Perestroika öncesi, bizim koşullarımızda ve bizim halkımızla yapılabilecek şeylerin en iyi biçimde yapıldığı bir dönemdi. Almanlar, bütün batılılar gibi, bizde başlatılacak her iyileştirme çabasının, varolanı yalnızca daha da bozacağını hiçbir zaman anlayamayacaklar."

"Bunu bizim reformcularımız da anlamıyor zaten."

"Tabii anlamazlar, çünkü çobanlıklarını batı yapıyor, ayrıca, bu hiç mi hiç umurlarında değil. Koparabildikleri kadar mal mülk, şan şöhret, güç ve saygınlık koparmaktan başka bir şey yok kafalarının içinde."

"Ama Almanlar enayi değil. Ceplerinden para harcayıp çılgınca kâr etmeye niyetleri yok. Onların hesabı başka."

"Yaa, öyle mi? Neymiş o hesap?"

"Kombinada şimdiye kadar çok sıkı çalıştığımız söylenemez, ama yıllar yılı yine de çok değerli buluşlar ve keşifler yaptığımız ileri sürülebilir. Gorev'in tek başına, bütün bir araştırma laboratuvarının ortaya koyabileceği buluştan fazla buluşu var. Öyle görülüyor ki Almanların bundan haberi vardı ve bizim yaptığımız o çalışmalara el koydular. Ortak kuruluş yakında topu atacak, ama Almanlar bizim yaptığımız buluşlar sayesinde milyonlar kazanacak."

"Ne kadar yazık!"

"Siz nasılsınız, peki? Gazetelerde sizin hakkınızda kimi yazılara rastladım. Televizyonda da izledim. Minnet borcunuzu ödemeye başladınız, öyle mi?"

"Saf olmayın. Halkın dikkatini benim üzerime çektiler ve beni bir girişimcinin eline teslim ettiler. O üçkâğıtçılar benim sırtımdan büyük para vurmak istiyorlardı. Reklam. Boy gös-

tereceğim büyük salonlar. Halkı sövüşlüyor, bana da küçük bir kemik atıyorlardı. Ellerinden kurtulmama da olanak yoktu. Ben de hileye başvurdum. Sıkıcı konuşmalar yapmaya, hastaları da tam iyileştirmemeye başladım. Onların gözündeki önemimi hemen yitirdim ve yakamı bıraktılar."

"Olup biten hakkında ne düşünüyorsunuz?"

"Sizinle aynı şeyi düşünüyorum. Utanması sıkılması olmayan lafebeleri, genel hoşnutsuzluğu, insanların her şeyi yıktıkları taktirde cennetin dünya üzerine ineceği umuduna kapılmalarını sağlamak için kullandılar. Eh, yıkmasına her şeyi yıktılar, ama işler daha da kötüye gitti. İnsanlar, birilerinin çıkıp kendileri için yaşanabilir bir düzen kuracaklarını sanıyordu. Ama kimse kılını bile kıpırdatmadı. Bu durumdan da ahlaksızlar yararlandı. Bugün herkes kendini kapana kısılmış gibi görüyor. Geriye kalan her şeyi yıkmaya hazır, ama bu kez umutsuzluktan."

"Bu durumda ne umut edilebilir ki?"

"Umut? Sizin ağzınızdan bu kadar aptalca bir sözcük çıkabileceğini düşünmüyordum."

"Niye o kadar aptalca olsun?"

"Umut nedir ki? İnsanın, yaşam denen bok çukurunda boğulmak üzereyken sarıldığı son saman çöpü. Umutlanmak, kendini aldatmaktır. İnsan bilinci için ondan daha yıkıcı bir şey düşünülemez, çünkü umudun çoğu kez dayanağı yoktur. Dayanağı olsa, zaten adına umut denmez, bu kesin. Umutlar genellikle boşa çıkar. Umut edilen şeyin gerçekleşmesiyse, insanı şaşırtmaz ve ona geçici bir doyum sağlar, oysa bir şeyin hiç umut edilmediği bir anda gerçekleşmesi, insana hiç unutmayacağı bir mutluluk verir. Umut yokluğu, umutsuzluk hali olarak kabul edilemez. Özgürlük dediğimiz şeydir çünkü. Umut, yaşamı hüzünlü ve sıkıntılı kılar. Yokluğuysa dinginlik verir. Umut, sır-

tımıza fazladan vurulmuş bir yüktür. Atın gitsin! İnsanın yaşam yolunda yürürken bütün safralarını atması gerekir."

"Ya gidecek hiçbir yeri yoksa?"

"O durumda, umut denen safradan, onun ağırlığından kurtulmuş demektir; yapacağı iş, yaşama veda etmektir. Çıkışı olmayan her durumda, her zaman açık bir kapı vardır: İnsan kendini yok edebilir. Bizim ortaya çıkışımız kaçınılmaz değildi. Yok oluşumuzsa kaçınılmaz. Dünya, varlığımızı yok sayıyor. Elimizden hiçbir şey gelmiyor; tek şey dışında: Kendimizi yok etmek. Ayrılmak zorundayım. Çok önemli bir şahsiyet yolumu gözlüyor. Basurları azmış durumda. Rusya için ne kadar simgesel bir durum! Yeni bir dinin kurucusu olmaya özenen benim gibi yetenekli bir adam, halkımızın bağrından çıkan aşağılık birinin kıçıyla uğraşmak zorunda kalıyor."

"Kimmiş o?"

"Mao-Zedunka."

Kör Talih

Mao-Zedunka'nın öldürülmesi haberi, Çernov için yıkıcı bir darbe oldu. Yıllar yılı kafasında ona yapacağı suikast düşüncesiyle yaşamış, ahlaksal ve toplumsal sorunlarla kahrolmuş, her gece, işleyeceği cinayet için kendine gerekçeler aramış, yapacağı işin teknik yanı için kafa patlatıp durmuştu. Meslek kariyerini bu yüzden bırakmış, ailesinden ayrılmış, sıradan bir yaşamın mutluluklarına sırt çevirmişti. Duraksama geçirmiş, sonra bu düşüncesinden vazgeçmişti. Sonra, kendini yeniden toparlamış ve kararını vermişti. Gel gör ki kafasını ve duygularını neredeyse tüm yaşamı boyunca işgal eden o salak karıyı biri çıkıp öldürüvermişti! Kendisi değil! Hem de cinayetlerin en bayağısı işlenerek, tam Ruslara özgü biçimde. Sinsi Belov'un yıllar

önce düşündüğü gibi, kafasına bir tuğla indirilerek. Bunu gerçekleştirmek için, başlarında fanatik bir şefi olan, terörist bir grup gerekmiyordu. Ne de Çernov'un inceden inceye yaptığı hesaplar. İki üç sarhoş, onu kolay bir av olarak gözüne kestirmiş, ellerine geçen ilk tuğlayı kapıp o "koca ineği" haklamış, şişkin bavuluyla, içinde belge ve para bulunan el çantasını kapıp ganimetleriyle birlikte Atom'a doğru kaçıp uzaklaşmışlardı. Hepsi bu! Gök gürültüsü gibi bir patlama falan değil! O işi kafalarında dram ya da tragedya haline getirmeden!

Ne yapmalı? Bundan sonra nasıl yaşamalı? Çernov'un gözünde dünya birden kararmış. Yaşamının hiçbir anlamı kalmamıştı. Sorunlarını çözmek için ona tek çıkar yol gibi görünen şey, intihar etmekti. Yok oluşuyla birlikte acıları da bitecekti. O kadar basitti! Evet, çok basitti, ama insan dünyaya bir kez geliyordu. Çernov, yaşam karşısında pes mi edecekti, kendisine çok acımasız davranmış, ama yine de tek olan yaşamına pes mi diyecekti?

Dostlar

Belov onu, kafasında bu düşüncelerle buldu. Mao-Zedunka'nın cinayete kurban gittiğini öğrenir öğrenmez koşa koşa Çernov'a gelmişti. Dostunun bir saçmalık yapmasından, bu saçmalığa kendisini de bulaştırmasından korkuyordu. Konuşmayı şakacı bir tonla götürmeye karar verdi; böylelikle onun yaşadığı duygusal şoku azaltacağını düşünüyordu.

"Gördün mü," dedi, "her şey yoluna girdi. Biri çıkıp sonunda senin kahramanını hakladı. Cezasını buldu. Bir salak daha eksildi. Atom'daki eski suçlular yapmışlardır bu işi kuşkusuz. Ama Moskova yönetimi böyle bir öyküyle yetinmez. İşi daha ciddi tutmaya, gerisinde ideolojik nedenle hareket etmiş

birini bulmaya çalışacak. Başka çareleri yok. Yetkililer senin anlattığın her şeye inanacak. Daha başka ne isterdin ki?"

"Saçmalama. Başkalarının yaptığı bir eyleme sahip çıkamam ben."

"Tam tersi: Gereğinden fazla çalışan beyninle değil, olmayan ellerinle gerçekleştirdiğin bir cinayet olacak bu. Hareket olarak cinayeti kimin yaptığının ne önemi var ki? Önemli olan, o hareketin sorumluluğunu kimi üstleneceği. Önüne çıkabilecek tek şans bu! Tarihteki yerini güvenceye almış olacaksın. Ölen Gorbaçov değil tabii ki, bizde, Mao-Zedunka gibisi bile olsa, yöneticileri sık sık öteki dünyaya göndermezler. Bildiğim kadarıyla, bu şimdiye kadarki ilk olay. Bu şansı birisinin kullanıp Rusya'daki özgürlük tarihinde adına şanlı bir sayfa açtırmaması yazık olur."

"Bu işte en azından beynimi kullanmış olsaydım, sorumluluğu kendim için, başkaları ve tarih için üzerime alırdım."

"Gerçek bir tarihin içinde, efsaneler nesnel gerçeklerden daha ağır basar. Şöyle ya da böyle KGB sonunda seni bulacak. Yalvarırım sana, içinde benim adımın geçtiği notlar varsa elinde, yok et onları. Böyle bir saçmalık yüzünden başıma iş açılmasını istemiyorum."

"Endişelenme, yaşamımda senden hiçbir iz yok. Başına bir şey gelecek olursa, benim yüzümden gelmeyecek. Şimdi yalnız bırak beni, kafamı toplamam gerek."

Ama Çernov yalnız kalamadı. Sosyo-sersem, haberi vermek için çıkageldi. KGB'nin bu olayı sıradan bir cinayet olarak kabul etmesine olanak bulunmadığını söyledi. Bu işin ardında kimlerin bulunduğunu, katillere bu işi kimlerin yaptırdığını araştıracaklardı. Ne olursa olsun, ellerinde bulunan, aydınlara ait dosyaları karıştıracak, her türlü ihbara kulak kabartacak, kenti abluka altına alacaklardı.

"Sana bir şey sormak istiyorum," dedi. "Seni, Mao-Zedunka konusunda daha önce KGB'ye çağırdılar. Onlar tarafında fişlenmiş durumdasın. Soruşturma yapmak için gelip seni bulacaklardır. Eğer tuttuğun notlarda benim adım geçiyorsa, onları yok et. Bu aptalca hikâye yüzünden başımı derde sokmak istemiyorum."

Belov'un ve Sosyo-sersem'in bu ziyaretleri, garip ama, Çernov'u sakinleştirdi. Yalnız kaldığında, notlarını çıkartıp dikkatle okudu. Tanıdıklarının adı geçen bütün sayfaları yırtıp tuvalete attı.

Dosya

Artık Mao-Zedunka yoktu. Geriye yalnızca dosya kalmıştı: Hem iddianame, hem de mahkeme kararı olarak. Ne yapacaktı bu dosyayı? Evet, görünüşte her ne kadar dağılmış, saygınlığını yitirmiş de olsa KGB sonunda ona ulaşacaktı. Yeltsin, yeni bir Rus KGB'si yaratmayı başarmıştı; eski örgütün komünistlere hizmet ettiği gibi, yeni örgüt de demokratlara hizmet ediyordu. Bir soruşturma açacaklar, dosyayı bulacak, el koyacaklardı. Bu konuda en küçük bir kuşku yoktu. Onu yok etmek ne kadar yazık olacaktı! En azından çok büyük bir çabanın meyvesiydi. Belki günün birinde halka mal edilebilirdi. Halkın, kendi yüzüne makyajsız bakması, kendinden korkması ve bundan gelecek için ders alması gerekiyordu. Bu arada dosyayı saklamak gerekiyordu. Ama nereye?

Bütün tanıdıklarını aklından geçirmeye başladı. Belov ve Sosyo-sersem kabul etmezlerdi. Bu "pis işe" bulaşmak istemezlerdi. Gevezelik etmek bir şey, dosyayı saklamaksa başka bir şeydi. Bunun yapacak olurlarsa, her şeylerini yitirebilir, kendilerini hapiste bulabilirlerdi. Malov'u da bu işin dışında tutmak

gerekiyordu: Çernov'a ulaşacak olurlarsa, başı derde girerdi. Makarov'la Gorev ona yardımcı olurlardı, ama dünyalarını değiştirmişlerdi. Gorev'in grubu dağılmıştı. Kör, belki? Güvenilir bir insana benziyordu. Onu Mao-Zedunka olayına bulaştırmak kimsenin aklına gelmezdi.

Çernov, annesinden, dosyayı oluşturan gömlekleri, özürlülerin kullandığı özel sırt çantasına koyup sırtına yerleştirmesini istedi. Kör'ün telefon numarasını bilmiyordu. Aslında Kör'ün gerçek adını bile bilmiyordu. Bildiği tek şey, onun Gorev'le aynı binada, aynı katta oturduğuydu. Onu evde buldu, Çernov için büyük bir şanstı bu.

"Sizinle ciddi bir şey konuşacağım," diye söze başladı Çernov. "Mao-Zedunka'yla ilgili. Korkmayın sakın, onun öldürülmesiyle hiçbir ilgim yok. Ne var ki yıllar önce, onunla ilgili bir dosya tutmaya başladım. Bu dosyadaki bilgilere dayanarak, onu ölüme mahkûm ettim, ama bu yalnızca ideolojik ve ahlaksal bir karar. Derken, cinayet işlendi. Bu belgeleri bende ele geçirecek olurlarsa..."

"Peki, neden gelip de sende böyle bir şey arasınlar?"

"O dönemde, birisi KGB'ye benim Mao-Zedunka hakkında bir dosya tuttuğumu ihbar etmiş. Bu 'girişimden' vazgeçmemi söylemek için beni KGB'ye çağırmışlardı. Onlara, dosyayı zaten yok ettiğimi söylemiştim. Bana inandılar. Ama bu bilginin arşivlerin bir yerinde bulunması gerekiyor."

"Anlaşıldı. Peki, neden bana geldiniz?"

"Bana bu iyiliği yapmasını isteyebileceğim başka hiç kimse yok. Gorev yaşasaydı... Siz Gorev'in dostusunuz, dolayısıyla size güvenebilirim. Kimse gelip de bu dosyayı sizde aramaz."

"Yanılıyorsunuz. Size ulaşırlarsa bu, bana da ulaşabilecekleri anlamına gelir. Bizim grubumuz, KGB tarafından sürekli izleniyordu. Konuştuğumuz konuları anımsarsınız. Siz

de yeterince bizimle oldunuz. İçimizde bir ihbarcı olmadığından emin nasıl olabiliriz ki? Özür dilerim, ama..."

Leskov, Çernov'un aklına ancak Kör'ün evinden ayrıldıktan sonra geldi. Tamam! Tanıdıkları arasında en güvenilir kişi oydu. Aklına ilk gelen neden o olmamıştı ki?

Çernov'un, bir taşıta binmek için cebinde parası yoktu. Leskov'a kadar yaya gitmek zorunda kaldı; oraya akşamın geç bir saatinde vardı. Komşuları, Leskov öleli iki hafta oldu, dediler.

Gece yarısı eve döndü. İçinde dosya bulunan sırt çantasını yere attı, ayağıyla yatağın altına itti. Dosya falan yoktu artık. Bir yanılsamaydı, anlamı olmayan şizofrenik bir umut. Halkın, Çernov'un kendisine uzattığı aynaya gereksinimi yoktu.

Yok Ol!

Bütün umutlar boşa çıktı, diye düşündü. Ne yapmalı? Basına bakılırsa, sıradan katiller onlara yetmiyor. Daha önemli birini arıyorlar, kurbanın büyüklüğüne denk düşecek birini. Bu demektir ki sonunda beni bulacak ve beni elebaşı ilan edecekler. Suçlu olarak beni seçecekler. Bu durumda, artık özgür bir insan değil, yetkililerin oyuncağı olacağım. Ve halk da suikast hakkında onların yaptığı yorumu kabul edecek; zaten bunun dedikodusunu ortada dolaştırmaya başladı bile. Hayır, bu konuda onlarla suç ortaklığı yapamam. Bunun tam tersini yapmak gerekiyor. Nasıl? Geçmiş yaşamımın tüm yanlışlarını kabullenerek. Hiçbir iz bırakmadan yok olmak. Zaten bu dünyaya gelmemin de hiç gereği yoktu. Doğmamış olabilirdim. Yaşamım boyunca, başkalarının yanında kendimi yabancı bir madde gibi duyumsadım. Bir fazlalık. Ortadan yok olmak yapabileceğim en anlamlı hareket, ayrıca benim elimde olan bir şey.

Annesini uyandırmamak için evden sessizce çıktı. Ona acıyordu: Yaşamının tek anlamı olan evladını yitirmeye daya-

namayacaktı. Yaşamının on üç yılını geçirdiği bu evi bırakmak da zoruna gidiyordu. Fakat yapacak başka hiçbir şey kalmamıştı.

Yok olmak! Peki, nasıl? Nerede? Kıyısında dünyaya geldiği ve çocukluğunu geçirdiği bataklık geldi aklına. Artık Trinité adını almış olan Kızılorduburg'a hareket eden ilk otobüse bindi. Ne saçmalık, diye düşündü. Bu kentin, devrim öncesindeki kasabayla hiç ilgisi yok. Yüzde yüz Sovyet tarihinin bir ürünü. Partikent'e Çarkent adını vermek de saçmalık. İnsanlar çıldırdı. Zaten, akıl sağlığından söz etmenin ne gereği var? Bataklık bataklıktır. Orada çamurdan başka hiçbir şey olamaz.

Okuduğu okulun önünden geçti. On bir yıl! Oradan aklında kalan ne vardı? Tanya, ilk aşkı; daha on dört yaşında, "gençliğinin altın çağını yaşayan" bir erişkinle cinsel ilişkisi vardı. Yaşamındaki ilk öğretmeni, uyumsuz Aleksey. Ne oldu acaba? Neden ortadan kayboldu? Matematikle dolu geçen günler, geceler. Bilime kişisel bir katkıda bulunma umutları. Yeni bir Lobaçevski! Gülünç! Bizim bataklığımızda doğmuş bir Lobaçevski'yi millet ne yapacaktı ki?

Bataklık. Evlerinin bulunduğu yerden geçmesi gerekiyordu. Dedesi ve anneannesi orada ölmüşlerdi. Yıkmışlardı evi. Yerini yeni yapılar almıştı. Basında, bu evlere kümes adı verilmişti. Keşke o zaman şu "kümes"lerden birini edinebilmiş olsalardı! İnsanlar çıldırdı. Fransız, Alman, İtalyan değil, Rus olduklarını unuttular. Üstelik, bataklık Rusu. Her cins alçak, onlara alıştıkları Rus bataklığı yerine batı cenneti vaat etti. Öte yandan, çirkefle oynamak bir yana, bir bataklıkta ne yapılabilir ki?

Bataklığa ulaştığında gün ağarmıştı bile. Çevresini dikenli tellerle çevirmişlerdi. Bir uyarı levhası vardı: "Ölüm tehlikesi". Sersemler, diye düşündü. Şöyle yazmaları gerekirdi: "Sen ki bu bataklığa giriyorsun, tüm umutlarını arkada bırak!"

Dikenli tellerin altından içeri kaydı ve nereye bastığına dikkat etmeden bataklıkta ilerlemeye başladı. Onu bağrında taşıyan ve ona sonsuz ölçüde yabancı ve düşman olan bu dünyaya lanet olsun!

Sonsöz

Mao-Zedunka, 24 Eylül 1991'de toprağa verildi. Öğleyin, Sokolov'a, peşine düştükleri "konu"nun eve dönmediği bildirildi. Savcı, evde arama yapılması buyruğunu verdi. Bir saat sonra, dosyayı oluşturan, içi kâğıt dolu şişkin üç gömleği önüne koydular. Belgeleri karıştırdı ve kararı okudu. Aradığı şey tam olarak işte buydu. Çernov'un kolsuz olması mantık zincirini tamamlıyordu: Kararı kendisi uygulayamayacağından, eylemi teknik olarak yerine getirecek suçlular kullanmıştı.

Riabov geldi; yüzünde önceki gecenin aşırılıklarının izleri vardı. Ona, soruşturmanın sonuçlarını ve konunun ortadan yok olduğunu söylediler, o ise söylenmeye başladı:

"Uğraştığımız bütün sorunlar boş şeyler," dedi. "Vardığımız sonuçlar daha da boş. Buna karşın, bir sorunun ortaya çıkmasıyla çözümlenmesi arasındaki sürede her şey karmaşık ve başa çıkılmaz bir hal alıyor. Ama ne yazık ki bu bir görüntüden ibaret. Yaşamın bir taklidi, kendisi değil. Kendimizi paniğe kaptırmamalıyız. Soruşturmayı durdurup Moskova'ya dönmemizi buyuruyorlar. Bu değersiz adamlar için gürültü koparmaya değmez. Şu anda, sopalamamız gereken başka katırlar var."

"Peki, elimize geçirdiğimizde bu Çernov'u ne yapalım?" diye sordu Gorban.

"Onu neden bulmanız gerekiyor ki? Sanki hiç varolmamış gibi davranın. Yeni kahramanlar yaratmanın sırası değil şimdi."

"Peki, bütün bunları ne yapalım?" diye sordu Sokolov, dosyayı göstererek.

"Yok edin. İpten, kazıktan kurtulmuş adamlar yaratmanın da sırası değil."